

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA

Alina Felea Adrian Dolghi
Cristina Gherasim Ala Revenco-Bîrladeanu

ISTORIA ROMÂNILOR ȘI UNIVERSALĂ

MANUAL PENTRU CLASA

A V -A

Acest manual este proprietate publică, editat din bugetul de stat, sursa Ministerului Educației și Cercetării, și este transmis cu titlu gratuit.

Manualul școlar a fost elaborat în conformitate cu prevederile Curriculumului la disciplină, aprobat prin Ordinul ministrului educației și cercetării nr. 906 din 17.07.2019. Manualul a fost aprobat prin Ordinul ministrului educației și cercetării nr. 600 din 26.05.2023 ca urmare a evaluării calității metodico-științifice.

(Denumirea instituției de învățământ)

EVIDENȚA UTILIZĂRII MANUALULUI

Anul de folosire	Numele și prenumele elevului	Anul de studii	Aspectul manualului	
			la primire	la returnare
1				
2				
3				
4				
5				

- Dirigințele clasei verifică dacă numele și prenumele elevului sunt scrise corect.
- Elevii nu vor face niciun fel de însemnări în manual.
- Aspectul manualului (la primire și la returnare) se va aprecia de către dirigințe cu unul dintre următoarele calificative: *nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător*.

Istoria românilor și universală. Manual pentru clasa a V-a

Autori: Alina Felea, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător, Institutul de Istorie, USM
Adrian Dolghi, doctor în istorie, cercetător științific coordonator, director adjunct pentru activitatea științifică, Institutul Patrimoniului Cultural
Cristina Gherasim, doctor în istorie, conferențiar universitar, Facultatea de Istorie și Filosofie, cercetător științific coordonator, Institutul de Istorie, USM, profesor de istorie, grad didactic superior, IPLTPA „Nicolae Sulac”, Chișinău
Ala Revenco-Birladeanu (coautor aparatul metodic), profesor de istorie și discipline socioumanistice, grad didactic superior, IPLT „Ion Creangă”, Chișinău

© Alina Felea, Adrian Dolghi, Cristina Gherasim, Ala Revenco-Birladeanu, 2023

© Editura Blitz Poligraf, 2023

© Editura Texter Info, 2023

Editor: Dinu Sorocovici

Redactor: Elena Măslîțchi

Corector: Emilia Braga

Credite foto: shutterstock.com

Copertă: Art Studio SRL

Tehnoredactare și prepress: Zoe Ciumac

Editura Blitz Poligraf, str. Mihail Frunze, nr. 1K, bl. 4, of. 22, Stăuceni, Chișinău, MD-4839

Tel.: +373 784474

e-mail: blitzpoligraf@gmail.com

Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii Blitz Poligraf. Nicio parte a acestei lucrări nu poate fi reprodușă, stocată sau transmisă fără acordul prealabil scris al Editurii Blitz Poligraf.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții din Republica Moldova

Istoria românilor și universală: Manual pentru clasa a V-a / Alina Felea, Adrian Dolghi, Cristina Gherasim, Ala Revenco-Birladeanu; Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. – [Chișinău]: Blitz Poligraf, 2023 (Unisoft [Ucraina]). – 176 p.: il. color.

ISBN 978-9975-3638-8-4

94(=135.1)+94(100)(075.3)

I-87

Imprimat la Tipografia Unisoft

Cum utilizăm manualul

Denumirea temei conform Curriculumului.

Introducerea în temă oferă o actualizare a faptelor istorice premergătoare temei propriu-zise și explicații scurte.

În rubrica **VOCABULAR** sunt prezentate definițiile noțiunilor istorice care vor deveni parte a limbajului elevului.

În rubrica **TIMPUL ISTORIC** este propus un tabel cronologic sau o axă cronologică pentru înțelegerea proceselor istorice și a consecutivității evenimentelor.

Ilustrațiile utilizate valorifică sursele istorice vizuale și operele artistice și familiarizează elevul cu realitățile epocii studiate.

Rubrica **DOCUMENTAR** valorifică sursele scrise: documentele de epocă, cronicile, izvoarele istoriografice. Acestea reprezintă instrumente și surse pentru însușirea competențelor și cunoștințelor.

Întrebări și sarcini referitoare la textul de bază, la documentele sau ilustrațiile din temă, necesare pentru obținerea cunoștințelor și formarea competențelor.

4. Imperiul Roman

Împăratul Augustus a concentrat în mâinile sale o putere enormă. Era comandantul-șef al tuturor forțelor militare ale statului, marele preot, tribunul poporului și judecătorul suprem. Augustus nu a uitat de soarta tragică a lui Iulius Caesar. Prin urmare, statul roman era încă numit republică. În realitate, toată puterea era concentrată în mâinile conducătorului statului, numit principe (*princeps*).

Vocabular

Dominat – sistem de guvernare caracteristic Imperiului Roman, bazat pe puterea absolută a împăratului.

Principat – sistem de guvernare în Roma Antică instaurat de Augustus în anul 27 î.H., care concentra în mâna suveranului puterea militară, civilă și religioasă.

TIMPUL ISTORIC

Imperiul Roman (27 î.H. – 476 d.H.):

- Principatul** (27 î.H. – 284 d.H.)
- Dominatul** (284 – 476 d.H.)

Plasează perioadele istoriei Imperiului Roman pe axa cronologică.

Dinastiile împăraților romani:

- Iulia-Claudia (14 – 68)
- Flavia (69 – 96)
- Antoninilor (96 – 192)
- Severilor (193 – 235)

Oameni iluștri

Moartea lui Caesar, pictură de Karl von Piloty

După ce, în anul 27 î.H., Octavianus Augustus a fost proclamat conducător al statului roman de către Senat, el și-a luat titlul de Imperator Caesar Augustus. Imperatorul în acea vreme însemna comandant al armatei. Numele Caesar amintea de legăturile de familie cu Iulius Caesar, iar cel de Augustus, adică cel *Slăvit*, i-a fost conferit de Senat. Astfel, în anul 27 î.H. a început o nouă perioadă în istoria Romei Antice – Imperiul.

Organizarea internă a Imperiului. Senatul Roman i-a încredințat lui Octavianus conducerea statului, acordându-i titlul de imperator și de princeps – primul dintre senatori, cu împuterniciri consulare și egale cu ale tribunilor. Principele cumula cele mai importante funcții: era comandant suprem al armatei și al provinciilor.

Octavianus a păstrat instituțiile republicane, dar fără atribuții reale. Competențele Senatului și ale magistraturilor au fost diminuate, iar pentru securitate a fost înființată o gardă a principelui. Treptat, Octavianus Augustus a instaurat Principatul (puterea absolută a unui conducător), care era o dictatură bazată pe puterea militară. Augustus a constituit din persoane de încredere un consiliu, care era consultat în probleme importante. A creat funcții importante precum prefectul orașului Roma, prefectul aprovizionării etc. Octavianus a reorganizat armata prin faptul că a acceptat să fie înrolați locuitorii provinciilor, acordându-le și dreptul de cetățenie.

Din punct de vedere administrativ, Imperiul avea două tipuri de provincii: senatoriale (cele din interior, administrate de Senat) și imperiale (cele recent cucerite, care erau conduse de împărat prin guvernatori numiți și apărate de legiunile romane).

Împăratul Augustus a căutat să câștige simpatia oamenilor de rând. A apărut pe străzi în haine simple, a împărțit săracilor pâine.

120

Unitatea V. Europa în Antichitate. Roma Antică

Rubrica **DIALOG ISTORIC**: actualizarea cunoștințelor, captarea atenției pentru învățarea temei noi prin dialog – discuție pe baza unei imagini.

Textul de bază al temei.

Rubrica **CONEXIUNEA CU PREZENTUL** ajută la înțelegerea legăturii evenimentelor și faptelor istorice cu prezentul.

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

Implicarea cetățenilor. „O lege cu totul aparte [...] poruncește să fie înălțat cu necinste cel care, în timpul războaielor, n-a fost în niciuna dintre tabere în luptă. După cât se pare, Solon voiește ca cetățeanul să nu rămână netulburat și nepăsător față de obște, îngrijindu-se numai de siguranța propriei lui case și făcându-se că el nu suferă și nu-i lovit de răul patriei.”

Plutarh, *Viști paralele*

- Identifică obligația cetățeanului despre care vorbește Solon.
- Ce înseamnă cetățenie în versiunea lui Solon?
- Exprimă-ți opinia: acest subiect este actual în societatea noastră?

II. Gândire critică

- Compară organizarea polisului atenic și a celui spartan.
- Identifică deosebiri și asemănări utilizând diagrama Venn.

Caracteristică Sparta

Caracteristică Atena

III. Spațiul istoric

Identifică pe hartă polisurile grecești care au luptat contra invaziei persane. Numește cauza pentru care au luptat grecii.

IV. Aplicarea cunoștințelor și competențelor / Joc de rol

Prezintă un discurs imaginar al lui Solon, Clistene sau Pericle (la alegere) Despre democrația atenică.

Important de reținut!

Atena și Sparta au fost cele mai puternice polisuri din Grecia. În polisul atenic, aristocrații au preluat puterea pentru o lungă perioadă. Acest fapt a dus la un conflict dur între demos și aristocrație. Legile lui Solon au împiedicat vărsarea de sânge și au pus bazele democrației în Atena, unde toți cetățenii se bucurau de drepturi egale. Slavia au fost complet lipsiți de drepturi. Sparta a devenit unul dintre cele mai puternice polisuri din Grecia Antică. Toate legile și regulile de conduită aveau ca scop întărirea puterii spartanilor asupra populației cucerite. În sec. al V-lea î.H. grecii i-au învins pe persi și și-au apărut independența.

Unitatea III. Europa în Antichitate. Grecia Antică

71

Rubrica **LABORATOR ISTORIC** cuprinde un ansamblu de sarcini pentru exersare și pentru fixarea competențelor și cunoștințelor.

Rubrica **SPAȚIUL ISTORIC** conține o hartă relevantă la temă și sarcini pentru înțelegerea și reprezentarea spațiului istoric.

Rubrica **IMPORTANT DE REȚINUT** conține sumarul principalelor idei ale temei și va contribui la generalizarea și consolidarea cunoștințelor și competențelor formate.

Cuprins

Introducere.....	5	4. Dacia pe timpul lui Burebista.....	99
Unitatea I. PREISTORIE		5. Modul de viață și religia geto-dacilor.....	102
1. Apariția omului.....	10	Evaluare.....	106
2. Ocupațiile omului în Preistorie.....	14	Unitatea V. EUROPA ÎN ANTICHITATE.	
3. Forme de organizare socială în Preistorie.....	18	ROMA ANTICĂ	
4. Apariția credințelor și artei.....	21	1. Omul și mediul în Peninsula Italică.....	108
5. Urme ale omului preistoric în spațiul românesc. Civilizația Cucuteni-Tripolie.....	25	2. Întemeierea Romei – istorie și legendă. Roma regală.....	112
Evaluare.....	30	3. Republica Romană. Expansiunea Romei în Peninsula Italică și bazinul Mării Mediterrane.....	115
Unitatea II.		4. Imperiul Roman.....	120
EPOCA ANTICĂ. ORIENTUL ANTIC		5. Cultura Romei Antice. Mari autori și capodopere.....	124
1. Omul și mediul în Orientul Antic. Popoarele Orientului Antic.....	32	6. Credințele și apariția creștinismului.....	128
2. Omul și mediul în Orientul Antic. Modul de viață.....	35	7. Lecție de sinteză. Influența civilizației romane asupra altor popoare.....	132
3. Orașe-state, regate și imperii în Orientul Antic (Mesopotamia, Babilonul, Egiptul).....	38	8. Lecție de sinteză. Istoria calendarului.....	133
4. Orașe-state, regate și imperii în Orientul Antic (Persia, India, China).....	42	Evaluare.....	134
5. Cultura și civilizația Orientului Antic.....	46	Unitatea VI. DACII ȘI ROMANII	
6. Apariția scrisului.....	51	1. Dacia de la Burebista la Decebal.....	136
Evaluare.....	54	2. Dacia pe timpul lui Decebal. Războaiele daco-romane.....	139
Unitatea III. EUROPA ÎN ANTICHITATE.		3. Dacia sub stăpânirea Romei.....	143
GRECIA ANTICĂ		4. Romanizarea geto-dacilor.....	147
1. Omul și mediul în Grecia Antică.....	56	5. Daco-romanii și migratorii.....	150
2. Civilizația creto-miceniană. Grecia homerică.....	59	6. Moștenirea culturală a geto-dacilor. Interferențe culturale în spațiul strămoșilor în Antichitate. Columna lui Traian.....	153
3. Formarea polisurilor. Marea colonizare greacă.....	63	7. Creștinismul în spațiul nord-dunărean.....	156
4. Atena și Sparta. Pericle și epoca sa.....	67	Evaluare.....	158
5. Afirmarea Macedoniei. Imperiul lui Alexandru cel Mare.....	72	Unitatea VII. DECLINUL LUMII ANTICE	
6. Cultura greacă. Educația și știința. Artele.....	76	1. Criza Imperiului Roman.....	160
7. Cultura elenistică.....	80	2. Popoarele barbare și căderea lumii antice.....	164
Lecție de sinteză. Moștenirea lumii grecești: teatrul, Jocurile Olimpice.....	84	3. Cultura antică – tezaurul culturii universale. Cele șapte minuni ale lumii antice.....	168
Evaluare.....	88	Evaluare.....	172
Unitatea IV.		ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE PE BAZĂ DE PROIECT	
CIVILIZAȚIA TRACO-GETO-DACICĂ		• Vizită tematică la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.....	174
1. Neamul tracilor.....	90	• Minicercetarea.....	175
2. Geto-dacii. Sarmizegetusa.....	93	• Descrierea unui obicei/unei sărbători din localitate care a fost moștenit/moștenită din Antichitate.....	176
3. Relațiile geto-dacilor cu vecinii.....	96		

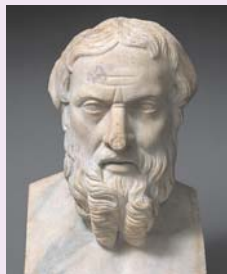
Introducere

Istoria este o știință care studiază, pe baza surselor istorice, trecutul umanității și dezvoltarea acesteia și începe, convențional, odată cu apariția scrisului (circa 3000 î.H.). Perioada de până la primele documente scrise se numește Preistorie. Pentru a înțelege trecutul, sunt studiate diverse urme materiale, mărturii scrise și orale, care constituie izvoarele istorice. Cunoștințele despre trecut contribuie la înțelegerea societăților, a evoluției istoriei popoarelor și civilizațiilor. Învățămintele despre trecut au o mare importanță, fiind necesare pentru a construi un viitor mai prosper. În acest sens, filosoful roman Cicero a spus: „Historia est magistra vitae” – „Istoria este învățătoarea vieții”.

Dialog istoric: Ce este istoria și cine sunt istoricii?

Herodot, istoric grec (cca 484–425 î.H.), este considerat părintele istoriei. Opera sa *Historiai* (*Istории*) a fost împărțită în nouă cărți. *Istoriile* oferă informații despre tradițiile antice, politică, geografie și ciocniri ale diverselor culturi cunoscute din zona Mării Mediterane și Asiei de Sud-Vest în Antichitate. Herodot a relatat, în principal, despre războaiele medice (dintre perși și greci). S-a referit și la daci, menționând că au fost „cei mai viteji și mai drepți dintre traci”.

■ **Elaborează un dialog despre Herodot și opera sa *Istории* (titlul și subiectul acesteia).**

Perioada de la originea omului până la apariția scrisului este numită Preistorie (înaintea istoriei propriu-zise). Istorie este numită și perioada de la apariția scrisului până în prezent, și știința care cercetează viața omenirii din trecut până în prezent. De la apariția rațiunii și vorbirii omul s-a interesat de originea sa, cine au fost strămoșii săi, cum au apărut unele unelte, ocupații etc. Oamenii au evoluat, cunoștințele despre lume și abilitățile lor s-au dezvoltat. Unele cunoștințe despre viața și activitatea oamenilor au început să fie scrise pe diferite materiale (suporturi de scriere): tablete de lut, foi de papirus, lespezi de piatră, piei de animale ș.a.

Ca știință, istoria și-a dezvoltat metodele de cercetare, care includ căutări, documentare, analiză, investigații pentru a elucidă laturi noi, necunoscute ale vieții și activității oamenilor și societăților din trecut. Pentru a reconstitui evenimentele istorice și viața oamenilor de demult, sunt folosite și științele auxiliare ale istoriei: *arheologia*, *antropologia*, *etnologia*, *numismatica* etc. *Arheologia* cercetează izvoarele materiale făurite de oameni în diverse perioade, descoperite în urma săpăturilor. *Numismatica* se ocupă cu studierea monedelor. *Epigrafia* studiază inscripțiile făcute pe materiale dure: metale, piatră, os etc. *Etnologia* cercetează modul de viață și obiceiurile diferitelor popoare. *Antropologia* studiază oasele găsite în urma săpăturilor arheologilor și reconstituie aspectul fizic al oamenilor preistorici. Cunoștințele obținute în urma

Vocabular

Arheologie – știință care studiază trecutul istoric al omenirii pe baza interpretării urmelor materiale păstrate.

Epocă – perioadă din istorie caracterizată prin trăsături proprii.

Etnologie – știință care se ocupă cu studiul caracterelor etnice, cu structura și evoluția popoarelor.

Istorie – știință care studiază trecutul umanității și al societăților omenești cu scopul de a le reconstitui.

Izvor istoric – ansamblul urmelor materiale sau al mărturiilor scrise cu ajutorul cărora putem reconstitui originile și evoluția societății umane într-un anumit moment al dezvoltării sale.

Preistorie – perioadă din istoria omenirii de la originea omului până la apariția primelor documente scrise.

IZVOARE NESCRISE

Unelte de muncă preistorice

Arme (arc, tolbă cu săgeți, sabie, scut din Sparta Antică)

Monumente antice
(piramidele și Sfinxul)

Vas din lut

cercetărilor din diverse domenii contribuie la restabilirea imaginii comunității primitive și a societăților antice, evidențiind modul în care fiecare dintre ele funcționa.

- **Explică de ce este important să cercetăm istoria.**
- **Numește două științe auxiliare ale istoriei care te-au impresionat prin domeniul lor de cercetare.**

Izvoarele istorice. Pentru a reconstitui evenimentele din trecut și a relata despre epocile îndepărtate, cercetătorii apelează la izvoarele istorice (numite și surse istorice). Izvoarele istorice se împart în scrise și nescrise (materiale). *Izvoare scrise* sunt: inscripții, documente, acte, legi, sigilii, cărți, cronici, hărți etc. *Izvoare nescrise* sunt: urme de așezări umane, unelte, arme, obiecte etc. Izvoarele mai pot fi și orale, precum folclorul, legendele, proverbele etc. Pentru o elucidare cât mai complexă a evenimentului istoric este necesar a consulta toate sursele disponibile, a le confrunta între ele și a compara datele oferite. O parte dintre izvoare se păstrează în muzee, iar cele mai multe surse scrise sunt depozitate în arhive și biblioteci.

- **Elaborează o listă a izvoarelor istorice scrise și nescrise.**

Evenimentele istorice se desfășoară în două dimensiuni de bază: în timp (într-o anumită perioadă) și în spațiu (într-o anumită regiune, țară, într-un oraș etc.).

Timpul istoric. Pentru a descrie faptele istorice, ele se localizează în timp. Orice eveniment este datat în raport cu alte evenimente, fiind menționat locul unde s-a desfășurat. *Cronologia* este o disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu stabilirea epocilor și a datelor, cu succesiunea în timp a evenimentelor istorice. Convențional, istoria universală este împărțită în cinci perioade: Preistoria (2,5 mil. de ani î.H.–circa anul 3000 î.H.), Epoca Antică (circa 3000 î.H.–476 d.H.); Epoca Medievală, sau Evul Mediu, (476–1640), Epoca Modernă (1640–1914); Epoca Contemporană (1914–prezent).

Pentru a data evenimentele sunt utilizați termeni specifici: 1 an = 365/366 de zile, 1 deceniu = 10 ani, 1 secol = 100 de ani; 1 mileniu = 1.000 de ani. Un mileniu are 10 secole, iar un secol – 10 decenii. Cuvântul *secol* poate fi scris abreviat – *sec*.

La notarea mileniilor, secolelor și deceniilor se folosesc, de regulă, cifrele romane. Acestea se identifică prin șapte litere din alfabetul latin: I – 1; V – 5; X – 10; L – 50; C – 100; D – 500; M – 1000. Astfel, anul 1710 face parte din secolul al optsprezecelea, deoarece sunt 17 secole care au trecut plus 10 ani din secolul în curs (17+1=18), pe care îl notăm sec. XVIII, sau sec. al XVIII-lea.

Istoria cuprinde două ere: înainte de Hristos (î.H.) – de la apariția omului până la nașterea lui Hristos – anul 1 și după Hristos (d.H.) – din anul 1 până în zilele noastre. Evenimentele din era de până la Hristos sunt datate în ordine descrescătoare, iar cele din

era de după Hristos – în ordine crescătoare. Pentru a calcula câți ani au trecut de la un eveniment la altul, atât înainte de Hristos, cât și după Hristos, utilizăm scăderea din numărul mai mare. De exemplu, instaurarea Republicii în Roma Antică a avut loc în anul 509 î.H., iar Iulius Caesar a fost omorât în 44 î.H. Timpul scurs între aceste evenimente se calculează astfel: $509 - 44 = 465$ (ani). Însă dacă vrem să calculăm cât timp a trecut de la un eveniment din era de dinainte de Hristos până la un eveniment din era de după Hristos, atunci anii se adună. De exemplu, primele Jocuri Olimpice au avut loc în 776 î.H., iar în 2022 au avut loc Jocurile Olimpice de iarnă. Pentru a calcula câți ani au trecut de la primele Jocuri Olimpice, adunăm anii $776 + 2022 = 2798$, deci 2798 de ani despart aceste două evenimente.

- Calculează câte milenii, secole, decenii și ani a durat Epoca Antică.
- Descrie anul în care te-ai născut prin termenii: *deceniu*, *secol*, *mileniu*.
- Identifică dacă te-ai născut în același secol cu părinții și bunicii tăi.

De ce trebuie să studiem Preistoria și Epoca Antică? În perioada preistorică, omul și-a dezvoltat abilitățile pentru asigurarea existenței. Ocupațiile sale de bază erau: culesul, vânătoarea, apoi cultivarea cerealelor, domesticirea și creșterea animalelor, meșteșugăritul. Oamenii preistorici au făcut importante descoperiri și invenții, care sunt utilizate și în prezent: focul, ceramica, unelte și armele, luntrea, plasa de pescuit etc. În Preistorie au apărut primele reprezentări artistice și credințe religioase.

În Antichitate s-au evidențiat remarcabile personalități: faraonii Egiptului Antic Ramses al II-lea și Hatșepsut, împăratul Chinei Qin Shi Huangdi, conducătorul atenian Pericle, regele spartan Leonidas, Alexandru Macedon, Iulius Caesar și împăratul Traian. În Antichitate au trăit și s-au afirmat strămoșii poporului român, geto-dacii, în frunte cu Burebista și Decebal, care s-au opus celui mai puternic stat la acel moment – Imperiul Roman. În Epoca Antică au fost puse bazele democrației.

Această epocă ne-a oferit multe realizări. Latina a rămas limba oficială pe teritoriul fostului Imperiu Roman de Apus și a dat naștere limbilor moderne: româna, franceza, spaniola, portugheza, italiana. În această perioadă istorică au fost puse bazele legisla-

IZVOARE SCRISE

Tăblițe de lut sumeriene

Papirus egiptean

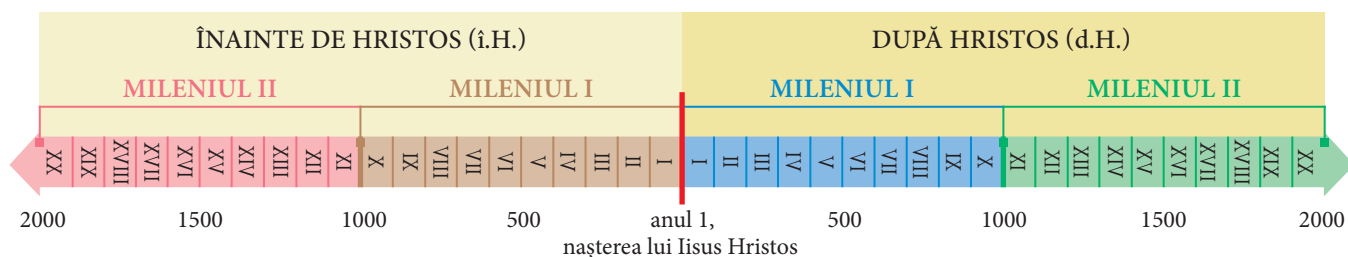
Cronica

SURSĂ SCRISĂ

„Herodot din Halicarnas înfățișează aici rodul cercetărilor sale, pentru ca faptele oamenilor să nu pălească prin trecerea vremii, iar isprăvile mari și minunate săvârșite și de greci, și de barbari să nu fie date uitării; printre altele, va pomeni și pricina pentru care aceștia s-au războit întreolaltă.”

Herodot, *Istории*

- Studiază sursa. Identifică scopul scrierii *Istoriilor* de către Herodot.

Studiu de caz

Spațiul istoric este locul unde s-a desfășurat un eveniment istoric și este reprezentat prin hărți istorice. Scopul hărții este localizarea în spațiu a evenimentului istoric, a hotarelor unei țări, a unei localități, cu ajutorul semnelor și al simbolurilor, care sunt enumerate în *legenda hărții*. Hărțile istorice sunt de mai multe feluri: hărți politice (care arată teritoriul unui stat), hărți militare (care indică locul unei bătălii sau planul de desfășurare a unui război), hărți economice (care arată cum se dezvoltă o anumită regiune din punct de vedere economic: agricultură, meșteșugărit etc.).

- **Explică rolul hărților în studierea istoriei.**

ției: *Codul de legi al lui Hammurabi*, *Codul lui Manu*, *Legea celor douăsprezece table* din Roma Antică și *Legile Belagines* din Dacia. Științele și-au luat începutul în Antichitate: matematica, istoria, filosofia, geografia, medicina etc. Apariția creștinismului, una dintre religiile mondiale, a influențat evoluția statelor europene în epoca următoare – Evul Mediu. Tot în Antichitate își are originea altă religie mondială – budismul. Numeroase tradiții, precum sărbătorirea Anului Nou, Dragobetele, mărțișorul își au începutul în această epocă.

În Antichitate au fost realizate cele șapte minuni ale lumii, doar piramidele din Giza rezistând până în zilele noastre. Și acum putem aprecia remarcabilele construcții ale Antichității, precum Sfinxul din Giza, Marele Zid Chinezesc, Columna lui Traian, sanctuarul din Sarmizegetusa, Poarta Zeiței Ishtar, rămășițele Acropolei grecești, Templul Zeiței Artemis etc., care fac parte din patrimoniul universal. În muzee putem admira capodopere de neîntrecut ale sculptorilor din Grecia Antică, dar și papirusuri egiptene, bijuterii antice etc.

Din Antichitate moștenim calendarul, roata, hârtia, șahul, busola, focurile de artificii, lampioanele etc.

- **Expune-ți opinia cu privire la importanța realizărilor din Preistorie și Antichitate pentru viața noastră.**

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

„Istoria este tezaurul faptelor noastre, martora trecutului, exemplu și învățătură pentru prezent, avertisment pentru viitor.”

Miguel de Cervantes

- **Comentează afirmația marelui scriitor și umanist spaniol.**

II. Creativitate

- **Elaborează un text din cinci enunțuri pornind de la cuvintele: *Istoria este ...***

III. Gândire critică

- **Numește tipul izvoarelor istorice din imagini.**
- **Alcătuiește o istorioară despre un izvor la alegere.**

Important de reținut!

Din cele mai vechi timpuri oamenii au păstrat în memorie trecutul, pe care l-au transmis urmașilor. După apariția scrisului aceste informații au fost înregistrate, fapt care a consemnat începutul istoriei propriu-zise. Evenimentele și fenomenele istorice au avut loc în timp și spațiu. Pentru a înțelege mai bine evenimentele care s-au desfășurat, istoria a fost împărțită în perioade: Preistoria, Epoca Antică, Epoca Medievală, Epoca Modernă și Epoca Contemporană.

Unitatea I

PREISTORIE

Pictură rupestră din peștera din Lascaux, Franța

1. Apariția omului
2. Ocupațiile omului în Preistorie
3. Forme de organizare socială în Preistorie
4. Apariția credințelor și artei
5. Urme ale omului preistoric în spațiul românesc. Civilizația Cucuteni-Tripolie

Evaluare

<i>Australopithecul</i> 4 mil. de ani î.H.	<i>Homo habilis</i> 2,5 mil. de ani î.H.	<i>Homo erectus</i> 1,8–1 mil. de ani î.H.	<i>Homo sapiens</i>	<i>Homo sapiens sapiens</i>		
			<i>Omul de Neanderthal</i>	<i>Omul de Cro-Magnon</i>		
	Paleoliticul inferior (2.500.000–100.000 de ani î.H.)		Paleoliticul mijlociu (100.000– 40.000 de ani î.H.)	Paleoliticul su- perior (40.000– 10.000 de ani î.H.)	Mezolitic (10.000– 8.000 de ani î.H.)	Neolitic (5.000– 3.000 de ani î.H.)

1. Apariția omului

De-a lungul timpului, oamenii au fost preocupați de originea lor pe Pământ. Două teorii principale stau la baza cercetărilor în acest sens: teoria creaționistă și cea evoluționistă. Descoperirile arheologice arată că primii oameni au trăit în Africa, de unde s-au răspândit în Asia și Europa. Pe parcursul evoluției, strămoșii noștri au acumulat și au transmis cunoștințe și experiență, au creat unelte tot mai performante. S-a dezvoltat și creierul lor, iar degetele și mâinile au devenit mai îndemânate. În urma selecției naturale au supraviețuit cele mai adaptate și mai dezvoltate specii de hominizi.

Vocabular

Epoca de Piatră – cea mai veche perioadă din istoria omenirii, caracterizată prin folosirea uneltelor din piatră. Se împarte în trei mari perioade: *Paleolitic* (epoca veche a pietrei), *Mezolitic* (epoca de mijloc a pietrei), *Neolitic* (epoca nouă a pietrei). **Hominizi** – familie de primat cuprinzând omul și precursorii săi.

Primate – grup de mamifere superioare care cuprinde maimuțele și omul.

Teorie – punct de vedere asupra unor probleme științifice, filosofice, literare etc.

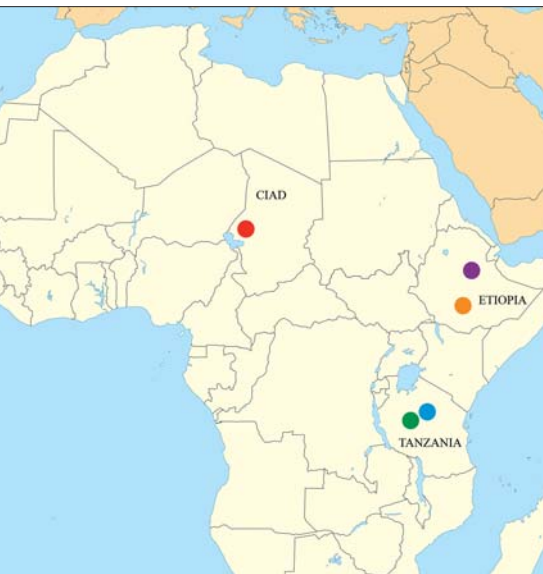
Dialog istoric: Crearea omului de către Dumnezeu

A șasea zi a Creației,
gravură de
Julius Schnorr
von Carolsfeld, 1860

- Scrie două-trei cuvinte/termeni cu referire la ceea ce îți sugerează imaginea.
- Identifică figura centrală din imagine.
- Raportează imaginea la cunoștințele tale.

SPAȚIUL ȘI TIMPUL ISTORIC

Descoperiri ale urmelor oamenilor preistorici

- 1960. În Olduvai Gorge, Tanzania, Louis Leakey a descoperit unelte din piatră vechi de 2 milioane de ani.
- 1974. În Etiopia, Donald Johanson a găsit un schelet de hominid vechi de 3,5 milioane de ani, numit „Lucy”.
- 1978. În Laetoli, Tanzania, Mary Leakey a descoperit urme de hominid vechi de 3,6 milioane de ani.
- 1994. În Etiopia, o echipă internațională de arheologi a găsit un maxilar de hominid vechi de 2,33 milioane de ani.
- 2002. În Ciad, arheologii au anunțat descoperirea unui posibil craniu de hominid vechi de 6 milioane de ani.
- Numește continentul de pe hartă.
- Ce demonstrează descoperirile menționate mai sus?

Cum a apărut omul pe Pământ? Această întrebare și-au pus-o de-a lungul timpului mulți gânditori și savanți. Primele explicații au fost cele religioase, deoarece din timpuri străvechi oamenii atribuiau originile oricărui fenomen sau lucru unor forțe sau ființe supranaturale. Astfel a apărut *teoria creaționistă*, prezentă în toate

religiile și credințele. Conform acestei teorii, un creator supranatural/o divinitate/un zeu a creat universul, Pământul, omul și toate vietățile. În *Biblie*, cartea sfântă a creștinilor, se menționează că Dumnezeu a creat lumea în cinci zile, iar în a șasea zi l-a creat pe om. Această teorie, susținută de teologi, a fost dominantă până în sec. al XIX-lea.

Cercetătorul Charles Darwin a înaintat *teoria evoluționistă*, care susținea că omul a apărut treptat, în urma unei evoluții îndelungate. Ca urmare a cercetărilor arheologice și a comparării organismului uman cu cel al maimuțelor, savanții au descoperit că Africa este patria omului, că oamenii și maimuțele au un strămoș comun numit *maimuță umanoidă*, iar cu circa 6 milioane de ani în urmă a avut loc separarea în ramuri diferite: maimuțe antropoide și hominizi.

O altă explicație oferă *teoria influenței radiației asupra proceselor evoluției omului*. Potrivit acesteia, în perioada mezozoică, pe când se formau continentele contemporane, pe teritoriul Africii, unde vulcanii erupau periodic, ar fi avut loc o emisie puternică de radiație, care ar fi dus la dispariția unor specii de maimuțe și ar fi provocat mutații, ceea ce ar fi influențat evoluția hominizilor către omul contemporan.

Teoria originii extraterestre a omului formulează o altă posibilă explicație, conform căreia Pământul ar fi fost colonizat de către o altă civilizație din univers.

- **Explică de ce există mai multe teorii ale apariției omului pe Terra.**
- **Care dintre teoriile sus-menționate te-a impresionat mai mult?**

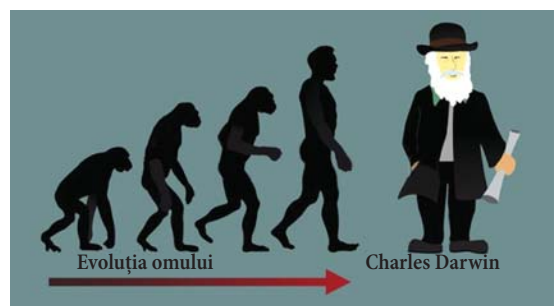
Evoluția omului de la maimuțele antropoide este teoria susținută științific, demonstrată prin numeroase surse arheologice – resturi ale scheletelor hominizilor descoperite în Africa de Sud, Africa de Est și Centrală. Hominizii erau ființe cu statura de un metru, bipede, cu creier mic, care nu știau să vorbească. Ei au fost numiți *australopiteci* – „maimuțe de sud” – și au trăit cu 3–4 milioane de ani în urmă.

Cu aproximativ 2–2,5 milioane de ani în urmă, de hominizi s-a desprins cea mai veche ființă: maimuța-om. Deoarece avea abilități de a confecționa unelte simple, de a ascuți capetele pietrelor, de a obține și folosi focul, savanții au numit-o *omul îndemânatic* – *Homo habilis*. Acesta avea poziția corpului aproape verticală și o înălțime de 1,5 m. Datorită descoperirii focului și a deplasării pe două picioare, *oamenii îndemânatici* s-au răspândit și în regiunile cu climă mai aspră: în nordul Africii și pe teritoriul Europei. Trep-tat, aflându-se în căutarea hranei și a condițiilor favorabile pentru trai, ei s-au extins pe toate continentele.

Cu aproximativ 1,8 milioane de ani în urmă, întreg continentul african a fost populat de *Homo erectus* (*omul cu mers vertical*, sau

Teoria creaționistă

Teoria evoluționistă

Teoria originii extraterestre a omului

Oameni iluștri

O celebră familie de arheologi

Soții Leakey, Louis S.B. și Mary D., au descoperit rămășițele unei forme de *Australopithecus*, apoi *Homo habilis* etc. Fiul lor, Richard Leakey (1944–2022), a demonstrat existența *Homo habilis* în Africa.

- **Apreciază rolul familiei Leakey în cercetarea apariției și evoluției omului.**

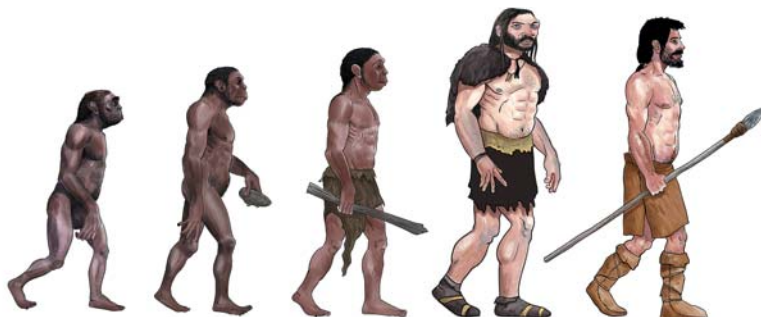
Cunoștințe captivante

Omul de Neanderthal a fost numit așa după locul în care au fost descoperite pentru prima oară urme ale sale: regiunea Neanderthal, Germania, în 1856.

Omul de Cro-Magnon a fost numit așa după zona în care au fost descoperite primele rămășițe ale sale: peștera Cro-Magnon, Franța.

biped), care avea creierul mai mare, mergea pe două picioare, confecționa unelte din piatră mai fine și mai performante decât înaintașii săi (de exemplu, primul topor de mână, care putea fi folosit și ca târnăcop). Posibil, folosea o formă de limbaj. *Homo erectus* a dispărut cu aproape 100.000 de ani î.H.

Omul de Neanderthal a trăit cu circa 100.000–40.000 de ani în urmă, a reprezentat o primă etapă a omului înțelept, fiind numit *Homo sapiens neanderthalensis*. El mergea vertical, avea frunte înaltă, mâini dezvoltate, posedea vorbirea. Acești oameni au locuit în special în Europa și Asia Mijlocie, precum și în alte zone. Neanderthalienii erau vânători iscusiți și știau să-și ridice case.

Reprezentare ilustrată a evoluției hominizilor de la primate la om

Cu circa 40 de mii de ani în urmă a apărut o formă mai evoluată a lui *Homo sapiens*, care este cea mai apropiată de oamenii de astăzi – *omul de Cro-Magnon*, care definește omul înțelept – *Homo sapiens sapiens*. El avea până la 1,8 m înălțime. Locuia în peșteri, semibordeie și colibe. Utiliza vetrele de foc și gropile pentru provizii, vârfurile de săgeți și de lănci erau confecționate din piatră bine prelucrată, folosea topoare și cuțite pentru ascuțirea lemnului și tăierea cărnii, cârlige din os pentru pescuit. Oamenii contemporani sunt urmașii speciei *Homo sapiens sapiens*.

- **Scrie în caiet o listă a strămoșilor omului, cu indicarea limitelor cronologice în care au trăit.**

Studiu de caz

Reconstrucție contemporană

În 1974 echipa antropologului american Donald Johanson a descoperit, în partea de nord a Etiopiei (Africa), un schelet neobișnuit de complet al unei femele adulte de hominid. Au numit-o Lucy, după cântecul trupei Beatles „Lucy in the Sky with Diamonds” („Lucy pe cerul cu diamante”). Ea trăise cu aproximativ 3,5 milioane de ani în urmă. Avea brațele lungi, picioarele scurte, creierul mic. Se sugera că deplasarea bipedă s-a produs înaintea dezvoltării unui creier mai mare. Lucy avea o înălțime de circa 109 cm și cântărea în jur de 27 kg.

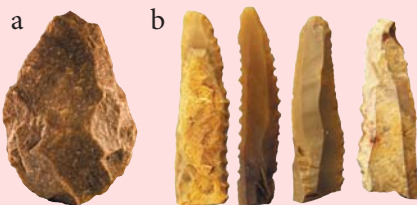
▪ Realizează o fișă de documentare istorică:

- Cine este?
- Când a trăit?
- Unde a trăit?
- Caracteristici fizice.
- Tip de hominid.
- Care este știința ajutătoare ce ne permite studiul acestei descoperiri?
- Cine a realizat descoperirea?
- Importanța acestei descoperiri pentru istoria omenirii.

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor vizuale

■ Examinează cu atenție sursa.

Unelte de piatră din Paleolitic

- Alcătuieste un dosar istoric pe tema *Uneltele omului primitiv*: numește hominidul care a confecționat uneltele; materialul folosit; cum le-a confecționat; care era utilitatea acestora.

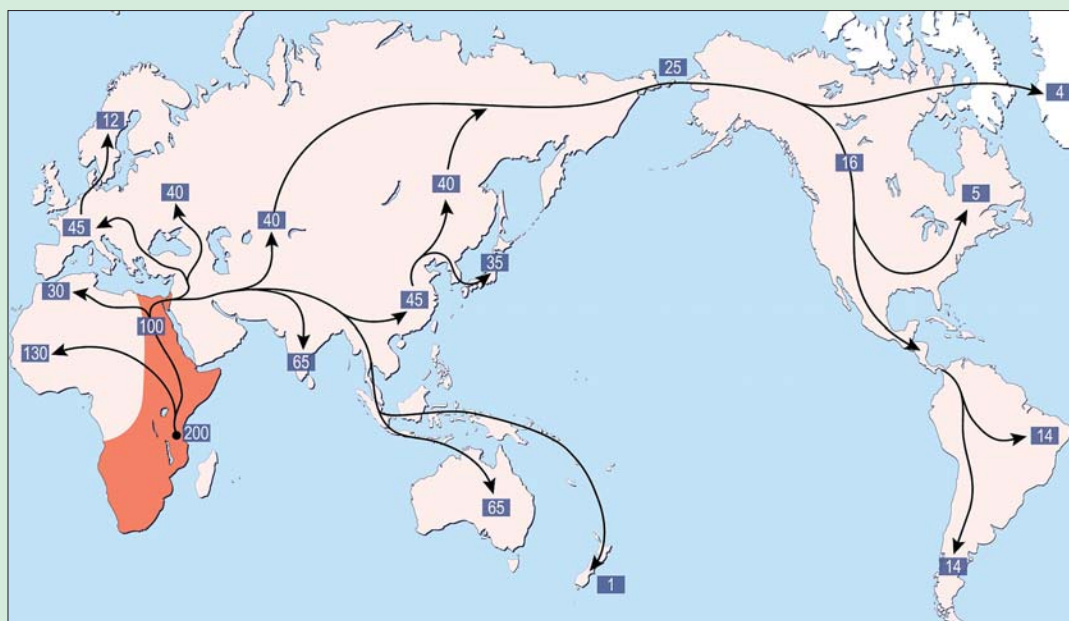
II. Analiza surselor istoriografice / Gândire critică

În 1978 Mary Leakey a găsit urme ale oamenilor preistorici conservate în cenușă vulcanică: „Ce ne spun aceste urme? În primul rând, [...] că în urmă cu cel puțin 3.600.000 de ani, ceea ce eu cred că este strămoșul direct al omului care a mers pe deplin drept. [...] În al doilea rând, că forma piciorului era exact aceeași cu a noastră. [...] La un moment dat, [...] ea [femeia hominid] se oprește, se întoarce spre stânga, pentru a arunca o privire asupra unei posibile amenințări sau nereguli, și apoi continuă spre nord”.

M. Leakey, citată de *National Geographic*

- Identifică teoria apariției omului redată de sursă. Explică.
- Găsește în sursă dovada mersului vertical, biped, al hominizilor.
- Apreciază importanța descoperirii.

III. Aplicarea cunoștințelor

Legendă
→ – direcția
răspândirii
oamenilor
preistorici;
200 – mii de
ani în urmă.

- Cercetează cu atenție harta răspândirii omului pe glob.
- Analizează traseele parcurse de om spre alte părți ale lumii. Numește direcțiile.

Important de reținut!

Sunt cunoscute mai multe teorii ale apariției omului: creaționistă, evoluționistă, a influenței radiației, a intervenției extraterestre. Conform teoriei evoluționiste, omul a provenit de la o specie de maimuțe antropoide care astăzi nu mai există. Sub influența mai multor factori, inclusiv a climei, omul a parcurs câteva etape ale evoluției: *Australopithecus*, *Homo habilis*, *Homo erectus*, *Homo sapiens*, *Homo sapiens sapiens*. Primele urme ale omului sunt identificate în Africa, de unde acesta a migrat pe toate continentele. Dezvoltarea vorbirii și a gândirii, precum și capacitatea de a confecționa unelte au marcat diferența dintre om și regnul animal.

2. Ocupațiile omului în Preistorie

Ocupațiile omului în Preistorie au depins de schimbările climaterice, așezarea geografică, vegetație, lumea animală, bogățiile minerale și experiența acumulată. Cele mai însemnate schimbări au fost legate de înaintarea ghețarilor și retragerea lor. Pentru a supraviețui, oamenii au învățat să se adapteze la condițiile de viață, să-și confecționeze unelte pentru a-și asigura hrana. O importanță mare a avut-o descoperirea focului. În perioada postglaciară, când clima a devenit mai blândă, omul a învățat să cultive plante și să crească animale.

Vocabular

Agricultură – cultivarea pământului și creșterea animalelor pentru dobândirea produselor alimentare.

Meșteșug – îndeletnicire ce constă în prelucrarea manuală a diverselor materiale.

Nomad – care nu are o așezare stabilă, se află în permanentă mișcare.

Revoluție Neolitică – etapă a evoluției, numită și revoluție agricolă.

Sedentar – stabilit, fixat definitiv pe un anumit teritoriu.

Semiluna Fertilă – regiune din Orientul Apropiat, cuprinde valea râurilor Tigru, Eufrat și Nil, unde s-a dezvoltat agricultura.

Străpungătoare

Suliță cu vârf de piatră

Harpon

- **Describe cele mai vechi unelte ale omului primitiv.**
- **Explică procesul de confecționare a uneltelor din imagini.**
- **Ce materiale naturale folosea omul pentru confecționarea acestora?**

Dialog istoric: Mediul de trai al omului preistoric

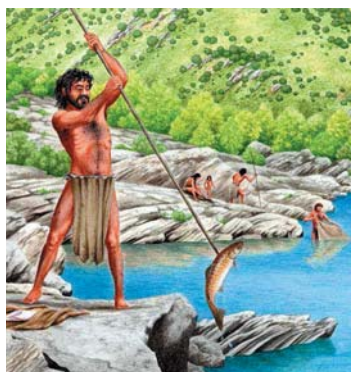
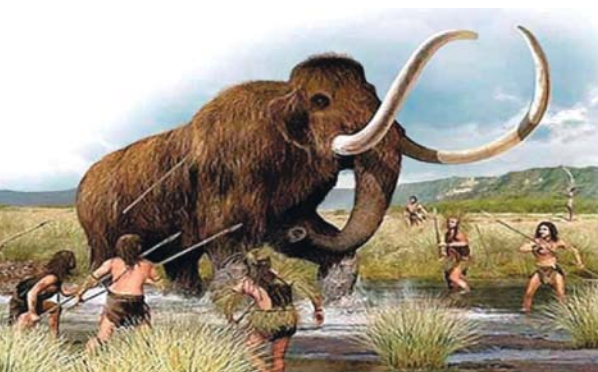
- **Numește perioada preistorică reprezentată.**
- **Enumeră două-trei ocupații ale oamenilor din imagine.**
- **Identifică uneltele utilizate.**
- **Realizează corespondența dintre imagine și termenii explicați în rubrica Vocabular.**

Culesul și vânătoarea au fost primele ocupații care au asigurat existența oamenilor preistorici în Paleolitic și Mezolitic. În perioada preglaciară (cu climă mai blândă), omul preistoric beneficia de o lume vegetală și animală variată (elefanți, tauri, antilope, mistreți etc.). La început oamenii erau mai mult culegători și se alimentau cu fructe, semințe, boabe de cereale sălbatice, ciuperci, ierburi, rădăcini, ouă adunate din cuiburile de păsări distruse cu bețele. Pentru a supraviețui, oamenii au învățat să-și confecționeze unelte din materialele din natură. Mai întâi uneltele erau din piatră, executate prin cioprire. Apoi, cu ajutorul pietrelor, au prelucrat lemnul, osul, cornul. Piatra ascuțită, bâta și bățul de săpat au fost primele unelte. Cu timpul, omul a învățat să confecționeze unelte mai performante: toporașul de silex, cuțitul (cu care tăia pielea animalelor), răzuitoarea (cu care curăța pieile animalelor), străpungători (cu care făcea găuri în aceste piei), sulița cu vârf de piatră (pentru a se apăra de prădători și a vâna mai ușor). Din oasele animalelor vânată făcea ace, sule și harpoane. Confecționarea uneltelor a fost o activitate conștientă a omului preistoric, care l-a distins de animale.

- **Cum își dobândea omul preistoric hrana?**

În perioada glaciară temperatura a scăzut brusc. Clima era aspră, flora și fauna – mai sărace (mamuți, rinoceri, lei și urși de peșteră). Vânătoarea le asigura oamenilor atât hrana, cât și vestimentația – din piei își coseau haine. Vânătorii despărțeau de turmă animalele mai slabe și mai tinere, le goneau cu focul și, înconjurându-le, le omorau cu sulițele, pietrele și bâtele sau le mânuau spre o groapă, de unde animalul căzut nu mai putea ieși. Succesul la vânătoare se baza pe cooperarea dintre oameni. Pentru a-și dobândi hrana, oamenii se deplasau permanent, astfel că ei duceau un mod de viață nomad.

O altă ocupație ce le asigura oamenilor alimentația era pescuitul, pentru care utilizau harponul și plasa împletită din fibre vegetale.

- Cum crezi, în Preistorie vânătoarea întotdeauna se încheia cu succes?
- Ce i-a ajutat pe oameni să supraviețuiască în perioada glaciară?

Retragerea ghețarilor a dus la schimbări în mediul natural și în mediul de viață al oamenilor. În Neolitic a apărut o nouă metodă de șlefuire și de perforare a pietrei, au fost perfecționate metodele de prelucrare a oaselor și a lemnului. Au fost inventate pluta și luntrea. Deoarece au apărut animale mai mici și mai sprintene, au fost îmbunătățite tehnicile de vânătoare și a fost inventat arcul cu săgeți. Cea mai mare realizare a fost apariția agriculturii, cu 10.000 de ani î.H., în regiunea numită Semiluna Fertilă, unde pentru prima dată oamenii au început să cultive grâu și orz cu scopul de a obține roade. Observând că semințele căzute în sol încolțesc și dau plante noi, oamenii au început să le sădească. Bărbații defrișau pădurea, pregătind câmpul, iar femeile afânau solul cu săpăliga și semănau semințele. Astfel a apărut agricultura cu săpăliga. Mai târziu a apărut plugul de lemn. Cerealele erau tăiate cu secere confecționate din coarne sau oase de animale, de care erau fixate așchii de piatră. A fost inventată piatra de măcinat grânele. Această etapă a fost numită *Revoluție Neolitică*. Omul, din consumator, a devenit producător de hrană.

Studiu de caz

Dobândirea focului

În urma fulgerelor, incendiilor din pădure și a erupțiilor vulcanice, omul preistoric a cunoscut focul, pe care l-a folosit în mai multe scopuri: a) mod de apărare împotriva animalelor; b) mijloc de gonire a animalelor la vânătoare; c) sursă de căldură, care i-a permis să reziste la frig; d) sursă de lumină; e) mijloc de preparare a hranei; f) mod de stăpânire a peșterilor, care erau ocupate, de obicei, de animalele sălbatice precum leul și ursul de peșteră.

La început oamenii mențineau focul aruncând în el crengi. Apoi s-au învățat să dobândească focul prin frecarea a două bucăți de lemn, iar mai târziu prin lovirea a două bucăți de cremene. Prin utilizarea focului, omul se desprinde definitiv de regnul animalelor.

- Demonstrează prin trei argumente că focul a schimbat modul de viață al omului preistoric.

Locuința

La început, oamenii preistorici, fiind nomazi, dormeau pe pământ, așternându-și frunze sau crengi, iar de ploaie se adăposteau sub coroanele copacilor. Cea mai veche locuință a omului preistoric a fost peștera, care era uscată și caldă, iar pentru a se proteja de animale, el folosea crengile, iar mai apoi focul. Mai târziu, omul a construit colibe din ramuri și/sau oase de mamut, pe care le acoperea cu piei și blănuri de animale. În Neolitic, omul a învățat să construiască și case din nuiiele unse cu lut.

- De ce la început oamenii dormeau pe pământ?

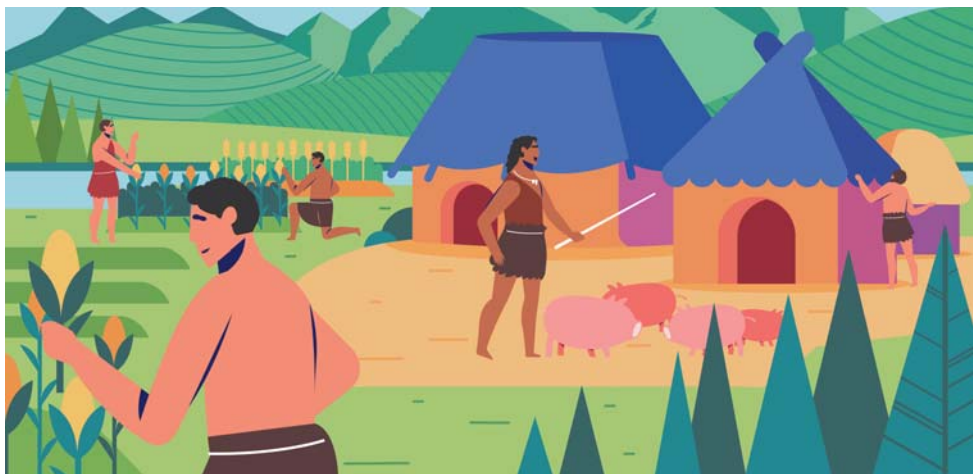
Săpăligă

Seceră

- Numește activitățile la care erau folosite unelte din imagini.
- Ce schimbări au avut loc în viața omului odată cu folosirea acestor unelte?

Astfel a avut loc trecerea de la economia de însușire a bunurilor existente în natură la cea de producere a bunurilor.

Vânătoarea a contribuit la îmblânzirea și domesticirea animalelor și la apariția ramurii creșterii vitelor. Primul animal domesticit a fost câinele, apoi au urmat capra, porcul, boul etc. Produsele animaliere erau utilizate în alimentație, iar pieile – pentru confecționarea vestimentației. Unele animale erau folosite în activitățile economice: câinele – la vânătoare, calul – la transport și vânătoare etc.

- Enumeră schimbările produse în viața omului odată cu apariția agriculturii.
- Identifică tipul de economie dezvoltată în Neolitic.
- Descrie, la alegere, o zi din viața unui agricultor sau crescător de animale.

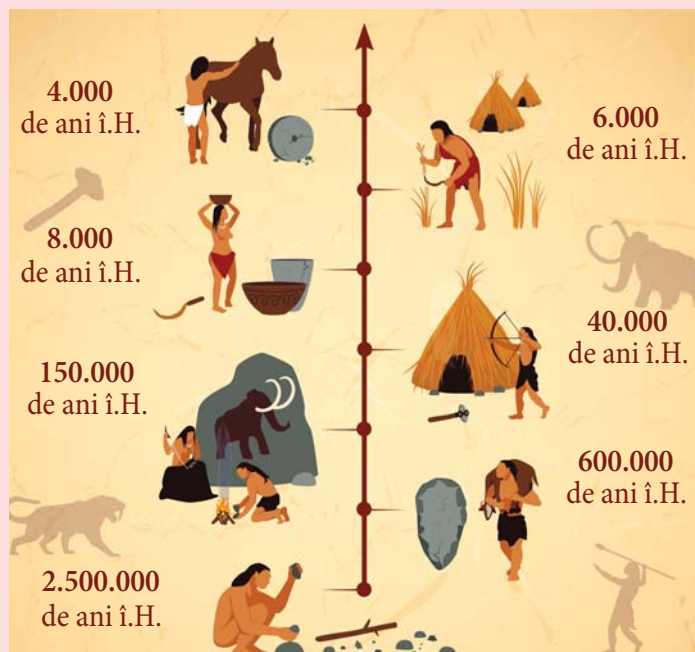
Apariția agriculturii a creat condiții pentru dezvoltarea primelor meșteșuguri: torsul, țesutul, olăritul. Hainele au început să fie confecționate din fire de in și din lână toarsă. Oamenii au învățat să modeleze vase din lut, pe care le uscau la soare și le ardeau. Vasele din lut erau folosite pentru prepararea mâncării și păstrarea alimentelor. Schimbările economice au dus la transformări sociale: populațiile au devenit sedentare. Au fost întemeiate primele așezări umane și au fost perfecționate locuințele, oamenii trăiau în bordeie sau case din nuiiele unse cu lut, care aveau vatră de foc.

Uneori, în foc nimereau și zăcăminte de aramă, care se topeau, iar la răcire căpătau o formă nouă. Acest fapt a fost remarcat și oamenii preistorici au început să confecționeze din aramă unelte (lame de topor, cuțite), vase și podoabe. Prelucrarea aramei a pus începutul Epocii Metalelor.

- Explică importanța apariției meșteșugurilor.
- Identifică în text trei dovezi ale vieții sedentare.
- Demonstrează că în Neolitic omul a început să dezvolte o economie de producere.

LABORATOR ISTORIC

I. Gândire critică

PALEOLITIC		NEOLITIC	
Unelte		Unelte	
Tip de locuințe		Tip de locuințe	
Ocupații		Ocupații	

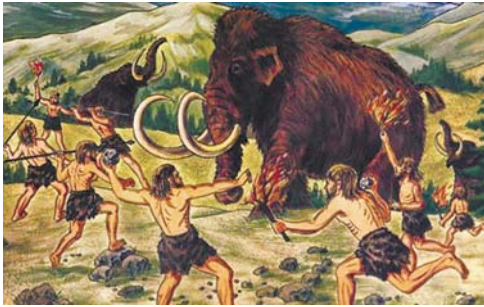
- Completează tabelele în baza imaginii și a textului temei.
- Compară datele din tabele. Identifică asemănările și deosebirile.

II. Sinteză

- Imaginează-ți că într-o dimineață te-ai trezit într-o peșteră, în Preistorie. Elaborează un text din opt enunțuri în care să descrii o zi din viața unui om preistoric.

III. Creativitate

- Formați trei echipe conform listei din catalog. Prin tragere la sorți, echipele stabilesc activitatea pe care urmează s-o desfășoare fiecare membru al grupului.

Echipa 1	Echipa 2	Echipa 3
Realizarea unui desen la una dintre teme: „Vânătoarea în Preistorie”, „Vestimentația oamenilor în Preistorie”, „Alimentația oamenilor în Preistorie”. 	Confecționarea unui obiect sau a unei unelte din Preistorie din materiale contemporane.	Confecționarea machetei unei colibe din Preistorie.

Important de reținut!

În Preistorie omul a evoluat de la stadiul de consumator la cel de producător de hrană. De la modul de viață nomad el a trecut la cel sedentar. În Neolitic a apărut agricultura (cultivarea cerealelor și creșterea vitelor), care a devenit ocupația de bază a omului, aceasta fiind completată cu meșteșugăritul. Culesul, vânătoarea și pescuitul au rămas îndeletniciri auxiliare.

3. Forme de organizare socială în Preistorie

Pentru a supraviețui, oamenii trebuiau să învețe nu numai să se adapteze la condițiile de viață, dar și să convingă și să conlucreze. Ca să-și asigure existența, ei au început să se unească în grupuri. Formele de organizare socială au evoluat de la turma (ceata) primitivă la gintă, apoi la trib. Către sfârșitul Preistoriei oamenii erau deja organizați în uniuni de triburi, care au stat la baza apariției popoarelor și statelor antice.

Vocabular

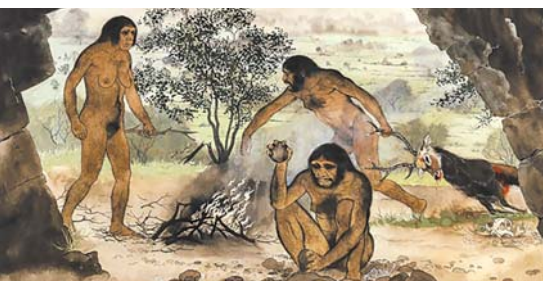
Comunitate – grup de oameni cu interese, credințe și norme de viață comune.

Gintă – comunitate de oameni cu un strămoș comun.

Organizare socială – formă de organizare și de dirijare a vieții unui grup.

Popor – comunitate de oameni ce are o limbă comună, un teritoriu comun, tradiții și obiceiuri comune.

Proprietate – bun material aflat în posesia cuiva.

Cunoștințe captivante

Apartenența la gintă era determinată de înrudirea prin sânge, astfel că membrii ei erau rude. Membrii unei ginti erau obligați să-și caute parteneri de viață într-o altă gintă.

Dialog istoric: Viața în comunitate

- **Analizează sursa. Ce ocupație este reprezentată în imagine?**
- **Cum crezi, de ce depindea succesul la vânătoare, în special în cazul mamiferelor mari?**
- **Era necesară o comunicare? Argumentează.**

Deși la început oamenii preistorici trăiau în regiuni calde, cu vegetație bogată, ei nu întotdeauna puteau să-și dobândească hrana. Animalele erau periculoase și era greu de supraviețuit, de aceea oamenii au fost nevoiți să trăiască în grupuri. Cea mai veche formă de colectivitate creată în Preistorie a fost *grupul*, sau *ceata/turma primitivă*. Grupul era alcătuit din 15–30 de indivizi, care își obțineau împreună hrana, care era comună, se apărau de animale, mergeau la vânătoare. Însă acel grup nu era organizat și stabil, fiecare membru putea pleca oricând dorea. Au supraviețuit cetele în care oamenii conlucau și cele care însușeau mai bine experiențele predecesorilor săi, un rol important avându-l dezvoltarea creierului și a vorbirii.

- **Enumeră caracteristicile unui grup primitiv.**
- **De ce ceata primitivă nu era trainică?**

Datorită rațiunii și dezvoltării vorbirii, dar și a muncii în comun, oamenii au creat o altă formă de comunitate – *ginta*, un colectiv de rude. Spre deosebire de *ceata primitivă*, ginta era un colectiv mai stabil, care avea un strămoș comun, iar legăturile dintre membri se bazau pe relațiile de rudenie. Ginta locuia într-o peșteră încăpătoare, comună pentru toți, sau într-o așezare compusă din câteva colibe, dispunea de un loc comun de înmormântare. Bărbații se ocupau cu vânătoarea, pescuitul și confecționarea uneltelor, iar femeile – cu culesul, prepararea hranei, coaserea hainelor. Hrana și toate produsele aparțineau întregii ginti. Toate activitățile, precum și distribuirea hranei, îmbrăcăminte etc. erau dirijate de o căpetenie cu autoritate și experiență.

Mai întâi s-a dezvoltat *ginta matriarhală*, în care femeia-mamă avea o mare autoritate, rudenția și descendența urmașilor stabilindu-se după mamă. Spre sfârșitul Mezoliticului, dar în special în Neolitic și Eneolitic, când a început să fie folosit plugul de lemn și se creșteau turme mari de vite, a sporit însemnătatea muncii bărbatului, iar *ginta matriarhală* a fost înlocuită de *ginta patriarhală*, unde bărbatul, tatăl, avea cea mai mare autoritate și descendența membrilor familiei se stabilea după tată.

- **Numește caracteristicile principale ale ginții.**
- **Care tip de comunitate oferea mai multă siguranță personală? De ce?**

Apariția agriculturii și a surplusului de produse a dus la schimbări la nivel social și economic. Treptat *obștile gentile* de culegători și de vânători s-au transformat în *comunități gentile* de cultivatori de plante și de crescători de animale. Toți membrii comunității lucrau în comun pe câmp și împărțeau egal recolta și produsele animaliere. Gințile creșteau, se divizau și își creau așezări pe câmpurile și dealurile învecinate.

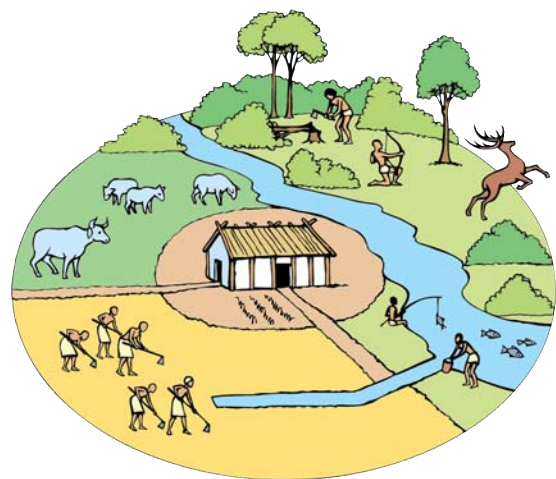
Mai multe ginți înrudite se uneau în *trib*, având un teritoriu comun, ocupații și îndeletniciri comune pentru membrii săi, care vorbeau aceeași limbă și aveau aceleași obiceiuri. Apariția tribului se explică prin scopuri economice (cultivarea cerealelor pe un teren mai mare, creșterea animalelor, producerea unor obiecte și dezvoltarea schimbului de produse (trocul) dintre comunități) și prin necesitatea de a se apăra de alte ginți năvălitoare.

Un trib era condus de *Sfatul tribului*, creat din cei mai experimentați membri, care discutau problemele și rezolvau neînțelegerile apărute, stabileau anumite reguli și pedepsele. În caz de necesitate se convoca *Adunarea tuturor bărbaților maturi ai tribului*. Odată cu evoluția timpului, *Sfatul tribului* desemna un *conducător al tribului*, ales pentru calitățile și capacitățile sale. Conducătorul tribului era ajutat de sacerdotul suprem (preot) și era asistat de o oaste de susținere a puterii sale, necesară și pentru apărare în caz de atac din partea altor triburi.

- **Elaborează o schemă a organizării tribului care să conțină următoarele elemente: conducerea, membrii implicați și funcțiile acestora.**
- **Explică funcțiile Sfatului tribului.**

Triburile se uneau în *uniuni de triburi*, în scopuri economice sau de apărare. În cadrul uniunilor de triburi ocupațiile, tradițiile și obiceiurile au devenit comune, se vorbea aceeași limbă și se închinau acelorași zei. Aceste schimbări au generat formarea celei mai superioare comunități de oameni din Paleolitic, *poporul* (etnos, etnie).

- **Realizează un lanț logic al comunităților, scriindu-le în ordinea creării acestora.**

Obștea (comunitatea) gentilică

- **Describe modul de organizare a muncii în gintă.**

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

Educația copiilor în gintă

Copiii trebuiau să învețe tradițiile ginții și să-i ajute pe adulți. Când băieții se maturizau, ei treceau prin procesul de inițiere (un șir de încercări, ceremonii prin care se consfințea trecerea lor în rândul adulților). Printre încercări puteau fi: să vâneze singur un animal sălbatic, să petreacă singur o noapte în pădure etc. Fetele, de asemenea, treceau prin procesul de inițiere, dar încercările nu erau atât de aspre ca cele ale băieților. Femeile ginții învățau fetele să aibă grijă de căminul familiei, să organizeze gospodăria casnică și să se comporte în comunitate.

- **Identifică metodele de educare a copiilor în cadrul ginții.**
- **Explică necesitatea unei astfel de educații pentru acea perioadă.**
- **Compară educația copiilor din cadrul ginții cu cea a copiilor de astăzi.**

LABORATOR ISTORIC

I. Aplicarea cunoștințelor și competențelor

s	a	u	j	m	d	v	t	y	u	j	w	z	s
q	f	b	r	a	s	i	u	x	ș	m	h	w	g
k	w	a	ă	h	w	f	f	w	g	b	a	p	u
e	b	a	t	n	y	z	n	a	t	j	y	r	q
s	r	c	c	u	a	t	i	x	u	i	n	e	g
c	v	k	g	b	l	n	m	l	o	d	f	i	h
q	e	r	i	w	r	t	t	y	u	m	o	s	p
a	s	d	n	f	g	r	r	h	j	k	l	t	a
z	x	c	t	v	d	b	n	i	m	l	e	o	g
ș	f	a	ă	x	ț	t	b	d	b	n	p	r	a
d	l	l	z	n	m	ă	t	e	q	u	a	i	ș
ț	j	l	z	x	w	v	b	r	ă	v	l	e	g
s	u	b	c	e	a	t	ă	m	i	b	n	u	f
i	s	f	a	r	ș	r	f	w	i	b	y	j	i

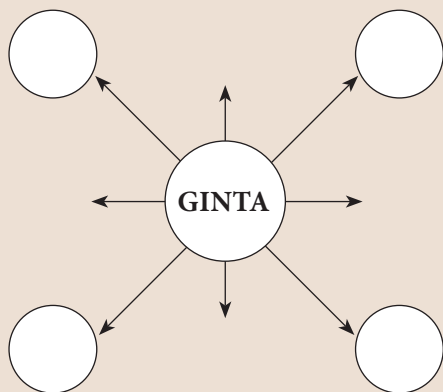
- Identifică în careul de mai sus (pe orizontală, pe verticală sau pe diagonală) noțiunile de bază: *ceată, gintă, trib, sfatul tribului, preistorie*.

II. Analiza surselor vizuale

- Describe ocupațiile femeii în comunitatea gentilică.
- Caracterizează ginta matriarhală.
- Exprimă-ți opinia: mai este actuală separarea activităților în funcție de genul unei persoane? De ce?

III. Gândire critică

- Completează schema.
- Indică patru caracteristici ale ginții.

IV. Analiza surselor istoriografice

„Sarcina grea de a curăța o bucată de pădure sau de a asana o baltă cere, mai mult decât vânătoarea, participarea întregii comunități.”

V. Gordon, *Făurirea civilizației*

- Numește ocupațiile omului menționate în sursă.
- Enumeră uneltele necesare pentru realizarea acestor activități.
- Precizează forma de organizare socială.

Important de reținut!

După modul de organizare socială, societatea umană a evoluat de la ceata primitivă la trib. Prima formă de comunitate umană a fost grupul primitiv, numit și ceată/turmă primitivă. Ginta, sau comuna gentilică, provenită de la un strămoș, era mai stabilă, mai trainică și mai organizată decât ceata primitivă. Membrii ginții dispuneau de proprietate comună și se bucurau împreună de rezultatele muncii lor. Oamenii au supraviețuit în condiții de climă aspră datorită organizării și muncii în comun. Mai multe comunități gentile formau un trib.

4. Apariția credințelor și artei

De la primele manifestări ale rațiunii, omul preistoric a încercat să înțeleagă lumea în care trăia: mediul înconjurător și fenomenele naturale, lumea animală și cea vegetală, dar și esența relațiilor cu alți membri ai comunității. Căutarea răspunsurilor și încercarea de a fi în armonie cu universul au determinat apariția credințelor și ideilor religioase, care le ofereau explicații pe măsura înțelegerii lor. Ca urmare a căutărilor și a manifestării credințelor religioase, au apărut primele creații artistice ale oamenilor.

Dialog istoric: Conversație cu un „pictor din Preistorie”

- Privește desenul și imaginează-ți că discuți cu „pictorul”. Formulează câteva întrebări și răspunsuri utilizând cunoștințele obținute din temele precedente, dar și idei sugerate de imagine.
- Exemple de întrebări:
 - Îți place să desenezi?
 - Ce preferi să pictezi?
 - De ce desenezi animale?
 - Cât de importante sunt aceste animale pentru viața ginții tale/tribului tău?
 - În ce mod contribuie pictura ta la activitățile cotidiene? etc.

Apariția credințelor religioase. Omul preistoric se confrunta în viața de fiecare zi cu probleme și eșecuri, nu putea explica fenomenele naturale, era neputincios în fața cataclismelor, precum furtunile și inundațiile, nu putea înțelege cauzele răsăritului și apusului, schimbării anotimpurilor, fulgerului și tunetelor, se temea de boli și nu știa cum să le trateze. Căutând explicații, oamenii își închipuiau că există ființe invizibile și forțe supranaturale care pun lumea în mișcare.

Oamenii preistorici credeau că totul din jur – animalele, plantele, rocile, munții, râurile și stelele – are un suflet, care îi poate ajuta, dar le poate face și rău, de aceea ei trebuie să se închine în fața lui. Această credință a fost numită *animism*. Există și credința că ginta provine din ființa simbolizată de un animal, plantă sau, mai rar, de un obiect – *totemul* ginții, care îi oferea protecție. Oamenii preistorici mai credeau în forța magică a anumitor obiecte (amulete), această credință numindu-se *fetișism*.

Ființele sau forțele supranaturale au fost numite *spirite*, iar cele mai puternice dintre ele – *zei*. Deseori spiritele erau reprezentate sub formă de animale sau oameni. Figurile zeităților – *idolii* – erau sculptate în os, lemn sau piatră, iar oamenii li se închinau, se ru-

Vocabular

Amuletă – obiect (purtat de om) căruia i se atribuie o putere magică.

Artă – activitate creatoare; totalitatea operelor cu valoare estetică dintr-o epocă.

Defunct – persoană decedată.

Ocru – argilă de culoare galbenă, brună și roșie.

Pictură rupestră – reprezentare decorativă sau grafică aplicată pe peretele unei peșteri.

Religie – credință într-o divinitate, căreia i se aduce omagiu.

Totem – simbol mitic (animal, plantă sau, mai rar, obiect) considerat de unele triburi primitive ca strămoș și protector al populației respective și venerat ca atare.

Totem

Amulete

*Venus din Willendorf (Austria),
figurină feminină ce reprezintă
Zeița-Mamă*

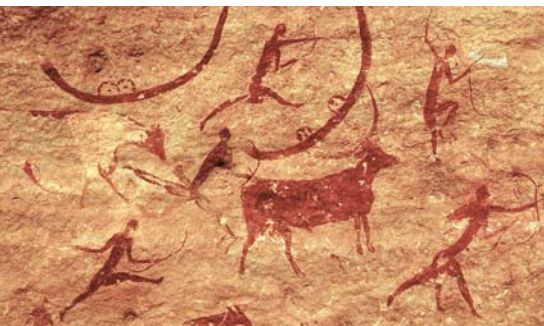
- **Explică importanța Zeiței-Mamă în societățile preistorice.**

Cunoștințe captivante

Picturile de pe pereții peșterilor și de pe stânci erau realizate cu cărbune de lemn și vopsele naturale, obținute din plante sau din roci și ocră. Oamenii din Epoca de Piatră utilizau în general trei culori: alb, negru și roșu, ultimele două fiind folosite cel mai des. Vopselele erau aplicate cu bețișoare, cu pensule din fibre vegetale, smocuri de lână și cu degetul.

- **Ce culori utilizau pictorii preistorici? Cum crezi, de ce anume aceste culori?**
- **Compară vopselele folosite în Preistorie cu cele de astăzi.**

*Pictură rupestră din peștera din
Tassili n'Ajjer, Algeria*

gau pentru sănătate, vânătoare reușită sau recoltă bună. Pentru a îmbuna spiritele și zeii, ei le aduceau jertfe, crezând că astfel vor obține îngăduința lor. Era răspândit cultul Zeiței-Mamă, continuatoare a neamului și a vieții pe pământ. Credința care admitea existența și proslăvea mai multe zeități se numește *politeism*.

Oamenii preistorici înmormântau defuncții urmând anumite ritualuri magice. Îi ungeau cu ocră, crezând că acesta purifica corpul, pregătindu-l pentru viața de apoi. Oamenii considerau că după moarte sufletele răposaților plecau în altă lume, unde își continuau viața, astfel că obișnuiau să pună alături de defunct diferite obiecte de uz casnic, unelte, arme, hrană, precum și flori. Oamenii își închipuiau că sufletele morților au grijă de ei sau, dimpotrivă, pot să se supere pe ei. De aceea le venerau, le cereau milă și protecție.

- **Enumeră primele forme de credință.**
- **Argumentează că oamenii preistorici credeau în viața de după moarte.**

Apariția artei. Artiștii preistorici au fost fondatorii mai multor tipuri de artă plastică: pictură, sculptură, grafică, artă decorativă. Primele manifestări ale creației artistice a oamenilor preistorici au fost *picturile rupestre*, care datează din mileniile 65 î.H.–40 î.H. Pictorii preistorici reprezentau lumea înconjurătoare și lucrurile care erau foarte importante pentru ei, în primul rând, animalele pe care le vâneau, dar și activitățile zilnice.

Picturi rupestre create de oamenii preistorici se găsesc pe fiecare continent. Cele din Europa și Africa (Altamira, Spania; Tassili n'Ajjer, Algeria ș.a) reprezintă adesea imagini de vânătoare. În peștera din Lascaux (Franța) a fost găsită o adevărată „galerie de artă” alcătuită din desene reprezentând 40 de cai sălbatici, 23 de mamuți, 17 cerbi. Picturile rupestre din Tassili n'Ajjer, Algeria,

Pictură rupestră din peștera din Lascaux, Franța

numără peste 15.000 de imagini ce înfățișează femei și copii, animale, reprezintă schimbări de climă, migrații ale animalelor și activități umane. Cele descoperite în America și Australia sunt mai simbolice – de exemplu, urme de mâini. Contururile unor palme deschise reprezentau ideea de „posedare” și aveau funcție magică.

Picturi rupestre din Peștera Mâinilor, la nord-est de Santa Cruz, Argentina

Nu se știe sigur scopul realizării picturilor rupestre. Fie că făceau parte din rituri magice (reprezentând animale, oamenii doreau să le păstreze în arealul lor de locuire), din ritualuri de vânătoare (înainte de vânătoare oamenii aruncau cu sulite în imaginile animalelor, astfel crezând că le vor vrăji și vor asigura succesul vânătorii) sau erau o încercare de a marca anumite evenimente din diferite anotimpuri. Cert este că ele au completat imaginea vieții omului preistoric.

- **Numește două localități unde au fost descoperite picturi rupestre.**
- **Ce desenau oamenii preistorici?**
- **Estimează importanța acestor picturi în studierea evoluției umane.**

În Preistorie a luat naștere și *sculptura*. Oamenii preistorici au sculptat figuri umane și de animale în lemn, oase de cerb sau colți de mamut și de elefant (fildeș), în argilă, în piatră. Aceste figuri aveau o semnificație și o funcție magică. S-au răspândit pe larg statuetele feminine pentru venerarea cultului Zeiței-Mamă. Figurine similare au fost găsite de arheologi în multe țări ale lumii.

O formă specială a artei preistorice a fost cea *decorativă*, reprezentată prin ornamentarea obiectelor din os, a veselei din piatră și lut.

- **Enumeră materialele din care puteau fi create sculpturi.**
- **Exprimă-ți opinia: sculptura este meșteșug sau artă?**

*Șaman deghizat în animal.
Figură gravată și pictată în grotă
Trois-Frères (Ariège, Franța)*

*Scoici folosite pentru colier sau
brățară*

Vas din cultura Cucuteni-Tripolie

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor vizuale

Bizon pictat pe pereții grotei din Altamira, Spania

Cal pictat pe un perete al peșterii din Lascaux, Franța

- Descrie picturile rupestre.
- Precizează culorile utilizate de „pictorii” preistorici.
- Explică ce semnificație magică ar fi avut vopsirea bizonului și a calului în culoare brună-roșie.

II. Conexiunea cu prezentul

Cal în apus, pictură de Andra-Maria Lavric

Cai în galop, pictură de Mircea Iordache

- Identifică materialul pe care sunt pictate ambele lucrări.
- Compară picturile contemporane cu cele din Preistorie.
- Numește trei deosebiri dintre pictura rupestră și cea contemporană.

III. Creativitate

- Realizează un desen inspirat din picturile rupestre. Utilizează culorile pe care le foloseau oamenii preistorici.
- Organizați o expoziție a lucrărilor.

IV. Sinteză

- Elaborați în perechi un dialog despre apariția credințelor religioase.
- Utilizați în dialog termenii din rubrica Vocabular.

Important de reținut!

Credințele religioase au fost primele manifestări ale culturii spirituale a omului preistoric. Aceste credințe reflectau relația omului cu mediul în care locuia. Primele forme de credințe religioase ale oamenilor primitivi au fost *animismul*, *totemismul* și *fetișismul*. Credința în spirite a determinat activitatea creatoare, manifestată în picturile rupestre, sculpturi, elemente ale artei decorative. Operele „pictorilor” și „sculptorilor” preistorici erau creații originale, care exprimau atitudinea lor față de tot ce-i înconjură.

5. Urme ale omului preistoric în spațiul românesc.

Civilizația Cucuteni-Tripolie

Perioada preistorică în spațiul românesc se împarte în Epoca Pietrei și Epoca Metalelor și durează de la apariția primilor hominizi (1,4 mil. de ani î.H.–100.000 de ani î.H.) până la constituirea statului dac (sec. I î.H.). În Paleolitic și Mezolitic, în spațiul românesc s-au constituit primele comunități umane, au apărut primele manifestări spirituale și primele reprezentări artistice ale omului.

Dialog istoric: Arta preistorică

- Ce reprezintă imaginea alăturată?
- Numește personajele.
- Precizează arta practică de meșterul care le-a confecționat.
- Faptul că au fost create cu circa 6.000 de ani în urmă este o dovadă a existenței unui nivel de dezvoltare a artei?

Gânditorul de la Hamangia și „perechea sa” (complex din două statuete ce datează din anii 4000–3500 î.H., considerate capodopere ale artei primitive universale, specifice culturii Hamangia din Neolitic)

TIMPUL ISTORIC

1,4 mil. de ani în urmă – primele urme ale omului în spațiul românesc

300.000–200.000 de ani î.H. – cele mai vechi vestigii umane pe teritoriul Republicii Moldova

Primele urme ale existenței umane în spațiul românesc datează cu circa un milion de ani în urmă. Cele mai vechi vestigii arheologice ale omului *Homo sapiens*, care datează cu 36.000 de ani în urmă, au fost descoperite în *Peștera cu Oase* din Munții Banatului. Oamenii preistorici din perioada Paleoliticului se așezau cu traiul pe malurile înalte ale râurilor Prut, Nistru, Răut, Siret, Ialomița, Dunărea, unde erau peșteri sau alte adăposturi naturale. Deseori se întâmpla că trebuiau să alunge animalele sălbatice care locuiau acolo, iar după ce preluau peșterile le adaptau necesităților lor, folosind focul pentru încălzire.

Primele unelte erau confecționate din prundiș (pietre de râu). Acestea inițial erau cioplite doar pe o parte, obținându-se o muchie mai ascuțită, apoi pe două părți, ceea ce oferea o ascuțime mai mare pietrei, dar și o putere de lovire mai mare. Apoi uneltele au început să fie executate dintr-o piatră mai tare, numită sillex (cremene). Principalele ocupații ale oamenilor în Paleolitic și

Vocabular

Ceramică – tehnica și arta prelucrării argilei pentru a se obține diverse obiecte.

Cultură arheologică – totalitatea obiectelor descoperite prin săpături arheologice, care caracterizează un mod distinct de viață al oamenilor.

Eneolitic – ultima fază a Neoliticului, caracterizată prin folosirea uneltelor din piatră, din os, din aramă etc.

Spațiul carpato-danubiano-pontic – spațiul cuprins între Munții Carpați, fluviul Dunărea și Marea Neagră.

Vestigiu – urmă din trecut; rămășiță a ceva vechi, dispărut de mult.

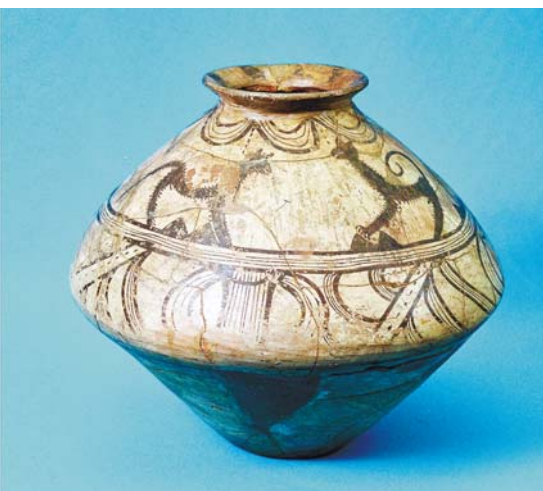
Topor de mână din Paleolitic, descoperit la Coșnița, Republica Moldova

Peștera cu Oase, Munții Banatului, România

- Studiază colecția arheologică expusă pe pagina web a Muzeului Național de Istorie a Moldovei.
- Vizualizează piesele arheologice specifice Epocii Pietrei, Eneoliticului, Epocii Bronzului și Epocii Fierului.
- Completează fișa vizitei la Muzeu.

Vas eneolitic, Vărzărești,
Republica Moldova

Mezolitic rămâneau a fi culesul, vânatul și pescuitul. Ei duceau un mod de viață nomad, fiind mereu în căutarea resurselor pentru trai.

Printre cele mai vechi urme de locuire umană în spațiul românesc sunt cele de la Bugiulești și de pe Valea Dârjovului, în Oltenia, Ciuperceni – Turnu Măgurele (județul Teleorman). Unelte din silex au fost descoperite la Buzdugeni, Cosăuți, Molodova, Costești, Mitoc, Brânzeni, Ripiceni, Corpaci. Urme de trai ale omului preistoric din perioada Paleoliticului au fost găsite și în peșterile de la Cuina Turcului, Cheia, Târgușor, Ohaba-Ponor, Duruitoarea Veche, Nandru, Trinca, Cioclovina.

- **Numește perioada apariției primilor oameni în spațiul românesc.**
- **Describe mediul geografic de trai al oamenilor în Paleolitic.**

Schimbările de climă au cauzat modificări în prezența speciilor de plante și de animale și în modul de viață al oamenilor. S-a constituit o entitate de civilizație neolitică specifică spațiului carpato-danubiano-pontic, reprezentată prin culturile arheologice Precriș sau Cârcea-Gura Baciului, Criș, Vinča-Turdaș, Tisa, cultura ceramicii liniare etc.

Erau prezente familia, ginta matriarhală, mai rar patriarhală, și apoi tribul. Agricultorii și crescătorii de animale i-au înlocuit pe vânători și culegători, a avut loc trecerea la modul de viață sedentar, au apărut primele localități. Când a fost descoperită arama, aceasta era folosită, paralel cu piatra, la confecționarea uneltelor, armelor, vaselor și altor obiecte.

Eneoliticul românesc este cunoscut prin culturile ceramicii pictate (Petrești, Gumelnița, Cucuteni-Ariușd) și decorului incizat (Vădastra). Cele mai cunoscute așezări eneolitice sunt cele de la Hăbășești (județul Iași), Trușești (județul Botoșani), Frumușica (județul Botoșani), Traian (județul Bacău), Glăvăneștii Vechi (județul Iași) în România, iar în Republica Moldova – cele de la Ruseni, Racovăț, Camenca, Dancu, Cărbuna, Petreni, Vărvăreuca. Oamenii practicau agricultura, utilizau săpăliga, toporul, secera, confecționate din piatră, os și lemn. A început să fie folosit plugul cu brăzdarul din corn sau din lemn. Oamenii din Eneolitic creșteau vite cornute mari, cai, oi, capre și porci.

Epoca Bronzului a început în spațiul românesc aproximativ în anul 1800 î.H. și a durat până pe la 700 î.H. Epoca este numită așa fiindcă omul a descoperit meșteșugul de a turna bronzul și de a face arme și unelte din el. În această perioadă a avut loc procesul de *indo-europenizare* și constituire a neamului trac.

Ultima epocă preistorică în spațiul românesc a fost **Epoca Fierului** (sec. VII î.H.–anul 50 d.H.), când oamenii au descoperit meșteșugul de a topi și a lucra fierul.

- **Identifică inovațiile Neoliticului și Eneoliticului în plan economic.**
- **Explică definiția termenului *Epoca Bronzului*.**

Civilizația Cucuteni-Tripolie este una dintre cele mai timpurii civilizații din Europa, datată cu mileniile VI–III î.H., pe teritoriul dintre Munții Carpați și cursul mijlociu al râului Nipru, pe o suprafață de 350.000 km². Denumirea provine de la localitățile în preajma cărora au fost descoperite pentru prima dată vestigiile culturii. În Republica Moldova, așezări caracteristice culturii Cucuteni-Tripolie au fost găsite la Florești, Rogojeni, Ruseștii Noi, Rădulenii Vechi, Petreni, Vărvăreuca, Brânzeni ș.a. Așezările erau construite în apropierea unor surse de apă, pe locuri puțin înălțate, deseori având unul sau două șanțuri de apărare. În etapa inițială așezările nu erau mari (7–14 locuințe pe o suprafață de 1–2 hectare). În prima jumătate a mileniului al IV-lea î.H. au apărut proto-orașele, fiind cunoscute circa 20 de așezări cu suprafața de peste 100 de hectare. Orașele aveau o populație de până la 20.000 de persoane. Casele erau de formă dreptunghiulară, cu suprafața între 40 și 100 m², cu unul sau două niveluri și câteva încăperi. Pereții erau împlețiți din nuiiele și lipiți cu lut. Casa avea vatră din lut pentru încălzire și pentru pregătirea hranei. Lângă casă erau gropi pentru resturi menajere. Ceramica era prezentă într-o varietate de vase decorate, pictate în alb, roșu și negru, în diverse stiluri ornamentale.

Oamenii cultivau cereale (grâu, orz, mei), cânepă și viță-de-vie, creșteau animale (vite cornute mari și mici, cai, porci, găini). Pentru prelucrarea pământului la început foloseau săpăliga din corn de cerb sau din lemn, cu vârful din piatră, apoi – un plug la care erau înjugate animale de tracțiune. Recolta era strânsă cu seceri din lemn cu lama din silex sau cu seceri din aramă. Divinitățile la care se închinau erau întruchipate în figurine feminine confectionate din lut.

- **Numește trăsăturile distinctive ale Civilizației Cucuteni-Tripolie.**

Primele manifestări spirituale și ale artei omului preistoric din spațiul românesc au fost reprezentate de *picturile rupestre*. Cele de la *Cuciulat* (județul Sălaj) au fost primele picturi rupestre paleolitice din România. *Picturile din peștera Coliboaia* (județul Bihor), datate cu circa 35.000 de ani în urmă, reprezintă un bizon, un cal, o felină, două capete de urs și doi rinoceri lănoși. *Picturile rupestre de la Pescari* (județul Caraș-Severin), cu motive picturale în culoarea roșie, cu simboluri în formă de pasăre sau de om, cu motive florale sau în scăriță, datează din anii 12000–10000 î.H.

Hora de la Frumușica, una dintre capodoperele Civilizației Cucuteni, Muzeul din Piatra-Neamț

Vase pictate, Cucuteni-Tripolie, Muzeul Național de Istorie a Moldovei

Vas de ceramică lucrat manual și pictat, cultura Cucuteni-Tripolie

Amuleta-pendantiv de la Mitoc-Malu Galben, județul Botoșani

Fragment din pictura rupestră din peștera de la Cuciulat

Fragment din pictura rupestră din peștera de la Coliboaia

Fragment din pictura rupestră din peștera de la Pescari

Existența credințelor religioase și a practicilor magico-vânăto-rești din Paleolitic a fost demonstrată de amuletele din piatră și din os, caracteristice animismului și totemismului, precum amuleta-pendantiv decorată cu linii incizate, descoperită la Mitoc (județul Botoșani). În perioada Paleoliticului au fost confecționate primele obiecte de artă – pendantive, figurine antropomorfe și zoomorfe.

Dominant era cultul Zeiței-Mamă, care era reprezentată prin statuete feminine din lut, ce simbolizau fertilitatea solului și a animalelor, acestea fiind în legătură cu noile ocupații ale oamenilor: cultivarea plantelor și creșterea animalelor. Au fost descoperite și statuete masculine, cea mai cunoscută fiind *Gânditorul de la Hamangia*. De fapt, este un complex din două statuete, ce reprezintă un bărbat îngândurat, așezat pe un scăunel, alături de „perechea sa”.

În Neolitic, pentru prima dată, a fost atestat cultul morților, defuncții fiind înmormântați ghemuiți și legați în acea poziție, fapt explicat prin superstiția că morții ar putea reveni printre cei vii. În perioada mai târzie, în morminte au fost identificate *ofrande* (vase, unelte, arme și podoabe).

În aceeași perioadă au apărut și obiectele de podoabă – brățări din scoici, apoi mărgelile etc.

O descoperire de valoare sunt *Tăblițele de lut* de la Tărtăria (cultura Vinča), confecționate din lut ars, datate aproximativ cu anul 5300 î.H., care se presupune a fi cea mai veche formă de scriere din lume.

Cap de figurină antropomorfă reprezentând o zeitate feminină

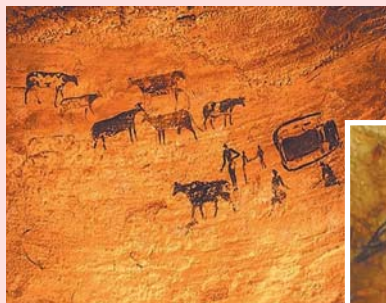

Figurină feminină pe „tron” zoomorf, cultura Cucuteni-Tripolie

- Numește peșterile din România în care au fost descoperite picturi rupestre.
- Compară picturile rupestre din România cu cele descoperite în alte părți ale globului. Formulează două concluzii.

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor vizuale

Picturi rupestre din grota de la Coliboaia, județul Bihor (circa 35.000 de ani în urmă)

- Descrie picturile rupestre.
- Apreciază importanța istorică a picturilor.

Tăblițe de lut de la Tărtăria

- Numește tipul de izvor istoric din imaginile de mai sus.
- Propune o variantă de descifrare, oferind sensuri figurilor și semnelor grafice.

II. Gândire critică / Spațiul istoric

- Enumeră statele contemporane în spațiul cărora s-au făcut descoperirile culturii Cucuteni-Tripolie.
- Prezintă trei caracteristici ale culturii Cucuteni-Tripolie.

III. Sinteză

- Alcătuieste un tabel al perioadelor preistorice din spațiul românesc în care să incluzi principalele caracteristici, așezări și transformări.

IV. Creativitate

- Elaborează un mic discurs despre o perioadă preistorică din spațiul românesc utilizând informația din manual.
- Prezintă discursul în clasă.

Important de reținut!

Primii oameni au apărut în spațiul românesc cu circa 1,4 mil. de ani în urmă. Societatea umană a parcurs aceleași etape de evoluție și epoci preistorice ca și în celelalte regiuni ale Europei. Teritoriul Republicii Moldova a început să fie populat de oamenii preistorici cu circa 300.000–200.000 de ani în urmă. Prezența culturilor arheologice demonstrează că au existat civilizații străvechi în acest spațiu, care au stat la baza civilizațiilor europene de mai târziu. Cultura Cucuteni-Tripolie, o caracteristică de bază a căreia era ceramica pictată, a fost una dintre cele mai timpurii din Europa.

Evaluare

I. ANALIZA SURSELOR VIZUALE

- Numește epoca preistorică în care au fost confecționate uneltele din imagine. Argumentează.

Figurină feminină (Cucuteni)

- Explică ce simbolizau figurinele feminine în Preistorie. Formulează două argumente.

- Identifică trei ocupații ale omului preistoric.

II. ANALIZA SURSELOR SCRISE / GÂNDIRE LOGICĂ ȘI CRITICĂ

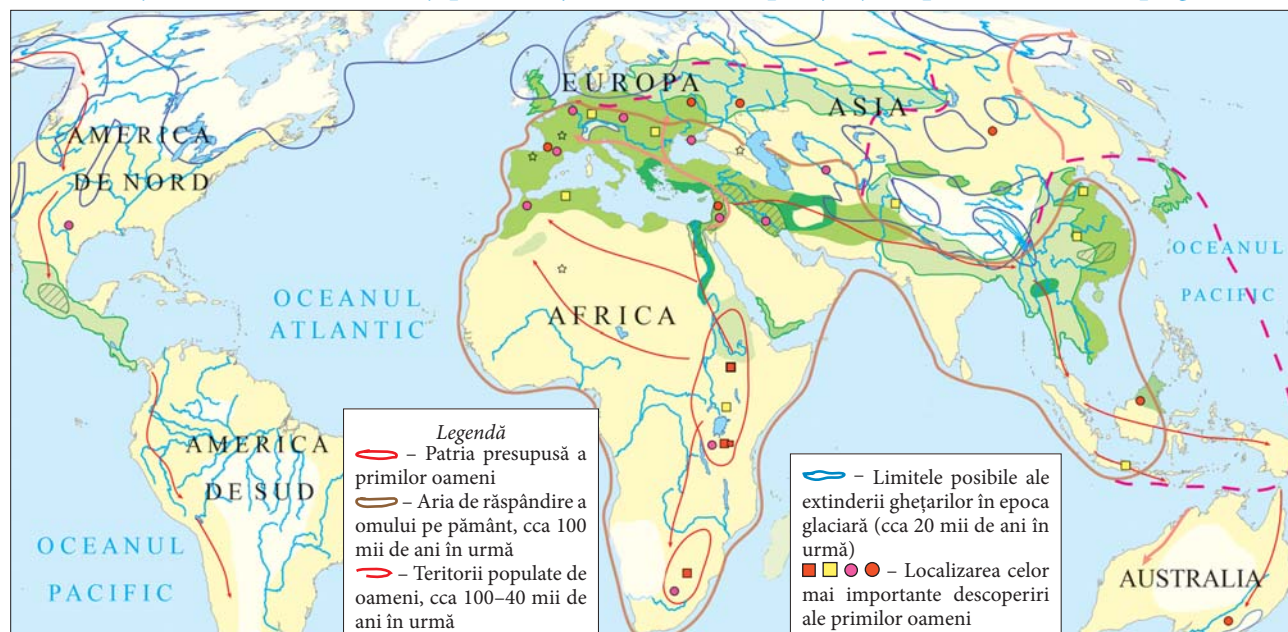
„Nimeni nu știe cum au reușit oamenii să aprindă primul foc și nici cât timp le-a trebuit oamenilor preistorici pentru a înțelege cum să obțină și pentru ce să utilizeze focul. Probabil că, la început, și-au dat seama că lovind două pietre una de cealaltă sar scântei, cu care pot să aprindă flacăra. Știm însă că au reușit să obțină focul și să se folosească de el, făcând astfel primii pași către dezvoltarea omenirii.”

Karel Sklenar, *Viața în Preistorie*

- Identifică modul în care au obținut focul oamenii preistorici.
- Cum a schimbat obținerea focului viața oamenilor preistorici?
- Formulează o concluzie despre viața oamenilor în Preistorie.

III. SINTEZĂ ȘI APLICAREA CUNOȘTIINȚELOR

- Studiază harta.
- Alcătuieste un text coerent din șapte enunțuri referitor la apariția și răspândirea omului pe glob.

Unitatea II

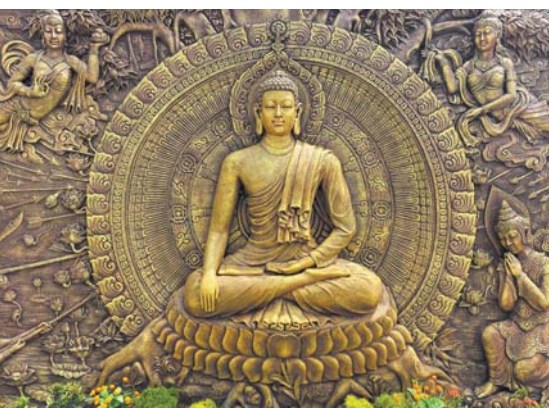
EPOCA ANTICĂ. ORIENTUL ANTIC

Zeul Anubis cu mumia lui Osiris în timpul ritualului deschiderii gurii, detaliu din Cartea egipteană a morților

Assurbanipal într-un car, relief de perete din Ninive, sec. al VII-lea î.H.

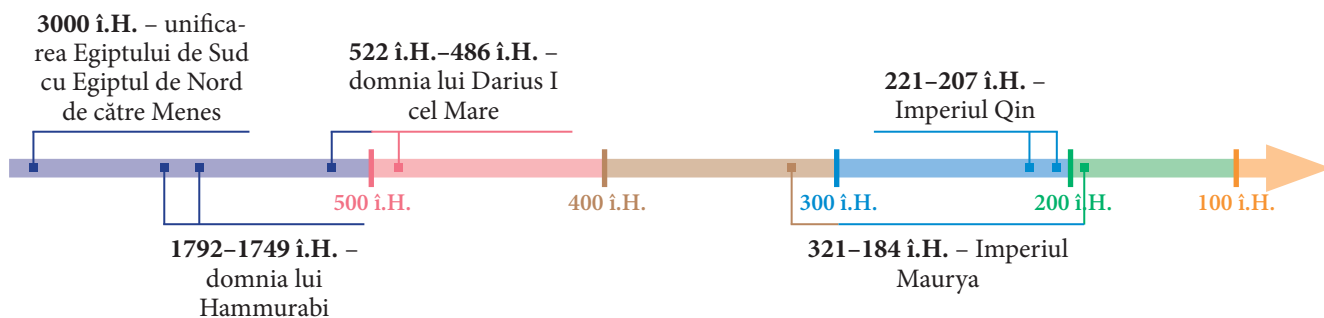
Relief budist pe peretele Templului Dharma Shanti

Cinci dinastii, pictură de Gu Minzhong

1. Omul și mediul în Orientul Antic. Popoarele Orientului Antic
2. Omul și mediul în Orientul Antic. Modul de viață
3. Orașe-state, regate și imperii în Orientul Antic (Mesopotamia, Babilonul, Egiptul)
4. Orașe-state, regate și imperii în Orientul Antic (Persia, India, China)
5. Cultura și civilizația Orientului Antic
6. Apariția scrisului.

Evaluare

1. Omul și mediul în Orientul Antic.

Popoarele Orientului Antic

Orientul Antic este denumirea dată pentru regiunile în care au apărut și s-au dezvoltat primele civilizații din Africa de Nord-Est și Asia. Primele civilizații din Orient au fost cele fluviale – Mesopotamia, Egipt, India și China. Mediul natural a influențat atât evoluția civilizațiilor, cât și ocupațiile oamenilor. Popoarele Orientului Antic erau de diferite origini: indo-europeană, semită, hamită și sino-tibetană.

Vocabular

Civilizație – nivel de dezvoltare materială și spirituală a societății dintr-o epocă dată, a unui popor, a unui stat.

Civilizație fluvială – civilizație constituită în bazinul unor mari fluvii, caracterizată prin dependența de revărsările periodice, sistemele de irigare etc.

Hamit – grup de popoare din nordul Africii.

Sistem de irigare – sistem alcătuit din canale, dispozitive și mecanisme menite să alimenteze cu apă teritoriul mai îndepărtat de sursa de apă.

DOCUMENTAR

„Pământul Asiriei primește puțină ploaie, iar rădăcina grâului se nutrește în felul următor: recolta crește și bobul se coace numai prin stropire cu apă din fluviu; fluviul nu se revărsă aici peste ogoare ca în Egipt, ci apa este cărată cu brațele de la fluviu sau scoasă cu ajutorul unui soi de cumpene. Întregul ținut al Babilonului, întocmai ca și Egiptul, este brăzdat de o rețea de canale [...]”

Herodot, *Istории*

- Argumentează că civilizația mesopotamiană și cea egipteană erau fluviale.
- Demonstrează că agricultura era bazată pe irigație.

Dialog istoric: Semiluna Fertilă

- Amintește-ți unde se afla Semiluna Fertilă. De ce i s-a dat această denumire?
- Semiluna Fertilă a mai fost numită și Cornul Abundenței. Exprimă-ți opinia: de ce?
- Asociază termenii din rubrica Vocabular cu semnele convenționale de pe harta de mai sus.

Istoria Orientului Antic este istoria civilizației dezvoltate din nord-estul Africii și Asia, de la țărmul de Est al Mării Mediterane până la Oceanul Pacific, începând cu mileniul al IV-lea î.H. și până în primele veacuri ale erei noastre. Primele civilizații ale Orientului Antic au apărut în văile marilor fluvii, de aceea sunt numite civilizații fluviale. Astfel, Mesopotamia, denumirea căreia înseamnă „între două râuri”, era situată în ținutul dintre fluviile Tigris și Eufrat, Egiptul – pe valea fluviului Nil, India Antică – de-a lungul fluviilor Ind și Gange, China Antică – de-a lungul fluviilor Huang He (Fluviul Galben) și Yangtze (Fluviul Albastru). Fluviile ofereau oamenilor mâncare și apă, erau sursa de irigare și o cale comercială.

Civilizațiile orientale au evoluat în diverse condiții de mediu. Egiptul, situat în nord-estul Africii, era mărginit la est și la vest de deșert. Mesopotamia avea în nord o regiune de podiș, iar în sud – o regiune de câmpie, cu o climă ce varia între mediteraneană și continentală, cu ierni blânde, dar ploioase și veri calde și uscate. Fenicia s-a dezvoltat pe litoralul de răsărit al Mării Mediterane; Persia, situată în Asia de Sud-Vest, pe Podișul Iranului, avea o climă continentală, cu veri foarte călduroase și uscate și ierni geroase. India, situată în zona centrală a Asiei de Sud, avea două

anotimpuri: iarna rece și uscată și vara toridă, cu ploi torențiale, ceea ce a condiționat dezvoltarea unei flore și faune bogate. China, situată în Asia de Sud-Est, avea o climă variată: de la tropicală în sud până la continentală în nord, iar relieful, în cea mai mare parte, era constituit din munți, platouri înalte, deșerturi în vest; câmpii, delte și dealuri în est.

- **Describe așezarea geografică a civilizațiilor Orientului Antic.**
- **Numește două civilizații fluviale ale Orientului Antic.**

Popoarele Orientului Antic, care au creat primele civilizații, erau de origine diferită: indo-europeană, semită, hamită și sino-tibetană și vorbeau limbi diferite. Indo-europenii erau un grup de populații care trăiau în Asia Centrală, de unde au emigrat spre vest și sud-vest. Populațiile semite erau originare din regiunile secetoase și deșerturile Asiei de Vest, fiind păstori nomazi. Cu timpul, în căutarea pășunilor, ei s-au stabilit cu traiul în Mesopotamia și pe malul de est al Mării Mediterane, devenind sedentari. În Mesopotamia au locuit sumerienii (de origine indo-europeană), akadienii, amoritii, asirienii și chaldeenii (de origine semită). Egiptenii erau un popor de origine semito-hamită. Evreii (iudeii), stabiliți de-a lungul fluviului Iordan, și fenicienii, stabiliți pe țărmul estic al Mării Mediterane, erau de origine semită. Persii, popor de origine indo-europeană, s-au așezat pe Podișul Iranian la sfârșitul mileniului al II-lea î.H. Dravidienii au creat în India Civilizația Harappa, cu orașe dezvoltate. La mijlocul mileniului al II-lea î.H., pe teritoriile Indiei au pătruns arienii, triburi indo-europene de păstori nomazi. Arienii, găsind condiții prielnice, s-au sedentarizat, locul orașelor înfloritoare fiind luat de satele modeste ale cuceritorilor. Treptat, arienii au asimilat populația autohtonă. Chinezii făceau parte din popoarele sino-tibetane.

- **Enumeră popoarele Orientului Antic.**

Îndeletnicirile popoarelor din Orientul Antic depindeau de mediul natural și erau, în principal, cultivarea pământului și creșterea animalelor. *Agricultura* cu irigație (secarea mlaștinilor, construirea digurilor, lacurilor artificiale și a canalelor pentru transportarea apei) a modificat modul de viață al oamenilor în Antichitate. În Egipt, zonele de trai erau concentrate de-a lungul Nilului, care se revărsa anual, apele fluviului depunând pe maluri un măr negru, roditor, favorabil cultivării cerealelor. Au fost construite canale de irigare. Se cultiva, în special, grâu, dar și curmală, și smochini. Egiptenii creșteau vite cornute mari și mici. Mesopotamienii cultivau orz și grâu, trestie-de-zahăr, susan și creșteau vite cornute mari și mici. În India Antică, după venirea arienilor, cultivarea cerealelor era pe al doilea plan, prioritar fiind păstoritul, dar cu timpul în mare parte locuitorii au trecut la agricultură. În China Antică se practica agricultura pe straturi. Se cultivau cereale și legume.

Meșteșugăritul (olăritul, cioplitul în piatră, dulgheritul, țesutul) era răspândit în tot Orientul Antic. În Egipt mai erau dezvolta-

DOCUMENTAR

„Indienii sunt cei mai îndepărtați dintre locuitorii Asiei, care-și au sălașurile spre revărsatul zorilor și soare răsare [...]. În India este un furnicar de oameni care nu vorbesc toți aceeași limbă; unii din ei sunt păstori nomazi, alții nu [...]. Culoarea pielii este aceeași la toți, foarte asemănătoare cu a etiopienilor [...].”

Herodot, *Istorie*

- **Numește poporul despre care relatează sursa. Describe-l.**

Studiu de caz

Civilizația Harappa s-a dezvoltat în Valea Indului între 3000 și 1600 î.H. și poartă numele orașului celui mai important. Orașele Mohenjo-Daro și Harappa erau construite după un plan riguros, cu străzi drepte, ce se întretaiau perpendicular. Casele erau din cărămidă arsă, aveau mai multe niveluri și dispuneau de un sistem de canalizare perfecționat. Locuitorii practicaau agricultura (cultivau grâu, orz, susan, legume); făceau comerț cu grâne; prelucrau lutul, din care confecționau cărămizi și vase fine acoperite cu email; erau specialiști în prelucrarea bumbacului. În Harappa se folosea un anumit sistem de scriere. Motivele dispariției în 1500 î.H. a acestei civilizații, numită „Civilizația Indusului”, nu sunt cunoscute.

- **Prin ce te-a impresionat Civilizația Harappa?**

Scenă de vânătoare

Producerea mătăsii

te giuvaiergeria și construcția de corăbii, prelucrarea metalului (aramă, apoi bronz, prin tehnica forjării) și a papirusului; la fenicieni – vopsirea pânzelor, construcția corăbiilor, giuvaiergeria și confecționarea sticlei; în Mesopotamia – prelucrarea pielii, țesutul și fabricarea pâinii; în China – producerea mătăsii, prelucrarea fierului, confecționarea porțelanului etc.; în India – giuvaiergeria, țesutul și producerea zahărului din trestie-de-zahăr etc.

O altă ocupație era comerțul intern și extern. Comerțul se desfășura pe uscat – cu căruțe și caravane (pe catări, cămile, elefanți) și pe apă (pe fluvii și mare) – cu luntre, galere, corăbii. Cele mai vestite căi comerciale au fost „Drumul Regilor”, care lega Egiptul de Mesopotamia, și „Drumul Mătăsii” (o împletitură de drumuri de caravană, ruta principală legând bazinul Mării Mediterane cu estul Asiei). Cele mai mari centre comerciale erau orașele. Fenicienii, care dispuneau de flotă, exportau mășline și ulei de mășline, vin, lemn de construcții, bijuterii, vase din sticlă. Egiptenii exportau grâne, țesături, pește, aur și papirus, dar importau aramă și lemn. India Antică exporta piper, perle, pietre prețioase. China Antică importa metale, pietre prețioase, covoare, cai, cămile, cupru, coral etc. și exporta mătase, porțelan, ceai, sare, cereale, obiecte de artă, arme etc.

- Enumeră îndeletnicirile populației din Orientul Antic.

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

„Fluviul prilejuiește – în general – atâtea înlesniri pentru agricultură și atâtea foloase pentru oameni, încât majoritatea cultivatorilor nu trebuie decât să arunce sămânța pe locurile care s-au uscat și să aducă vitele acolo, ca să calce sămânța în picioare. Iar după patru sau cinci luni, ei vin înapoi să facă secerișul. Alții, după ce trec cu niște pluguri ușoare peste ogoarele care au fost udate, strâng cu grămada roadele, fără multă cheltuială și trudă. Numai în Egipt ea [agricultura] se poate face cu mijloace materiale reduse și cu o muncă neînsemnată.”

Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*

- Numește una dintre principalele ocupații ale egiptenilor.
- Identifică modalitățile de realizare a lucrărilor agricole, evidențiind etapele.

II. Gândire critică

- Caracterizează ocupațiile principale în Orientul Antic.
- Explică dependența agriculturii de condițiile naturale.

III. Aplicarea competențelor

- Formați două echipe conform listei din catalog.
- Elaborați un dialog despre civilizațiile Chinei Antice și Indiei Antice.
- Prin tragere la sorți, determinați civilizația despre care veți vorbi.
- Formulați un șir de întrebări pe care le veți pune colegilor.

Important de reținut!

Civilizațiile Orientului Antic au fost cele fluvi-ale: egipteană, mesopotamiană, chineză și a Indiei Antice, precum și cea feniciană, cea persană etc. Evoluția civilizațiilor a fost influențată de mediul natural în care s-au dezvoltat și de popoarele care le-au constituit. Ocupațiile principale au fost cultivarea cerealelor și creșterea animalelor, la care s-au adăugat meșteșugăritul și comerțul.

2. Omul și mediul în Orientul Antic. Modul de viață

Mediul natural, ocupațiile populației, starea socială, tradițiile au influențat modul de viață al popoarelor Orientului Antic. Principalele componente ale modului de viață sunt alimentația, locuința, vestimentația, familia și tradițiile.

Dialog istoric: Obiceiurile

- Ce emoții îți trezește imaginea?
- În ce context ai văzut/utilizat aceste obiecte?
- Ce cunoști despre proveniența lampioanelor?

Alimentația în Antichitate depindea de mediu, de ocupațiile oamenilor și de categoria socială a acestora. În Egipt, rația alimentară era constituită din pâine și produse din grâu, legume și fructe, pește. Carnea (de rață, gâscă, cocostârc) se consuma rar. Alte alimente folosite erau rădăcina de lotus, tulpina de bambus, produsele lactate, berea din orz, vinul din curmale și cel din struguri. Mâncarea era condimentată cu ulei de ricin, susan și rar de măsline. În Mesopotamia, produsele alimentare de bază erau orzul și grâul, la care se adăugau curmale, alte fructe și legume (ceapă, castraveți etc.). Carnea (de vită, miel, porc, capră, rață și gâscă) se consuma rar, în familiile bogate. Se întrebunțau ca hrană peștele, broaștele-țestoase, crustaceele, păsările și ouăle. La prepararea mâncării utilizau uleiul, untul și grăsimea de animale. Dintre băuturi se consuma vin, bere, suc de fructe. În China Antică, grâul era alimentul tradițional, iar orezul se consuma doar în familiile înstărite. Legumele, fructele și carnea, la fel, erau parte a nutriției. O trăsătură distinctivă era utilizarea bețișoarelor. În China s-a dezvoltat tradiția servirii ceaiului. În India Antică existau anumite tabuuri alimentare referitor la carnea de vită, porc, cocoș, lebădă, ciuperci, ceapă, usturoi. De obicei se consuma terci de orez, supă de legume, fructe (banane, mango etc.), produse lactate. Era răspândită tradiția vegetariană și se țineau perioadele de post.

- **Stabilește asemănările și deosebirile în alimentația oamenilor din țările Orientului Antic.**

Locuința. În Egipt, țărani, păstori, pescarii locuiau în colibe din papyrus sau în case din cărămidă crudă. Palatul regal și casele celor înstăriți erau din cărămidă crudă, mai rar din lemn, cu două

Vocabular

Cărămidă crudă – cărămidă din argilă cu paie, fibre de in, păr de cal etc.

Rogojină – împletitură din tulpini sau din frunze de rogoz ori de papură, utilizată pentru protecția unor elemente de construcție sau pentru așternut pe jos.

Tabu – interdicție cu caracter sacru, a cărei încălcare atrăgea automat sancțiuni severe.

DOCUMENTAR

„Babilonienii nu se folosesc de untdelemn de măsline, ci de uleiul pe care-l storc din susan [...]. Din rodul palmierilor, o parte se mănâncă, iar din cealaltă se scoate un fel de vin și miere.”

Herodot, *Istorie*

- **Numește produsele folosite în alimentația babilonienilor.**

Cunoștințe captivante

Pâinea în Mesopotamia era o turtă plată făcută din aluat nedospit. Putea fi îmbogățită cu fructe, uleiuri, sucuri, miere și semințe. Mai mult de 300 de cuvinte mesopotamiene denumeau pâinea.

Curmalul era numit *arborele vieții* și *regele oazelor*. Pe lângă consumul fructelor gustoase, din ele se făcea făină și vin. Din fâșii de tulpină se împleteau coșuri și frânghii.

Tradiția servirii ceaiului în China

Vestimentația egiptenilor

Studiu de caz

Familia în Orientul Antic era, în general, monogamă. În-
să în Egipt faraonul avea un ha-
rem, în Mesopotamia, ca și în
China, bărbatul putea uneori
să-și ia a doua soție. În *Egipt*
se practica căsătoria între rude
(frați și surori, părinți și copii).
Femeia era considerată stăpâna
casei și egală cu bărbatul. Co-
pii erau obligați să-și întrețină
părinții. În *Mesopotamia*, copiii
puteau fi vânduți pentru dato-
rie. Femeia dispunea de zestrea
ei, dar aceasta era administrată
de soț. În *China*, capul familiei
era bărbatul mai în vârstă, cu
puteri nelimitate: putea să-și
vândă sau să-și omoare copiii.
Femeia avea doar dreptul de a
naște moștenitori. În *India* nu
se acceptau căsătoriile între re-
prezentanții diferitelor caste.
Femeia era supusă tatălui, apoi
soțului, apoi fiului. Drept la
moștenire aveau numai băieții.

- **Precizează trei particularități ale familiei în Orientul Antic.**

niveluri. Existau clădiri administrative, bucătării, hambare, locuin-
țe pentru sclavi. Mobilierul era simplu, alcătuit din scaune, paturi,
mese și lăzi pentru depozitarea veselei și a hainelor. În Mesopota-
mia, casele erau dreptunghiulare, iar partea principală o constitu-
ia curtea interioară, în jurul căreia se aranjau încăperile de locuit.
Palatele regale și casele marilor demnitari reprezentau adevărate
capodopere de arhitectură, împodobite cu picturi murale în dife-
rite culori. Majoritatea construcțiilor din Mesopotamia au fost zidite
din cărămidă crudă și doar foarte rar din piatră, care nu se găsea
în regiune. Locuințele din China aveau acoperișul trainic – simbol
al protecției (la cei înstăriți – din olane, la oamenii de rând – din
rogojini unse cu lut). Mobilierul era simplu, din bambus. În India,
casele celor înstăriți aveau câteva niveluri, terasă și grădină, cu ca-
mere separate, decorate pentru femei. Oamenii simpli locuiau în
case din cărămidă sau trestie, cu o cameră și cu mobilier simplu.

- **Identifică materialele utilizate pentru construcția locuințelor di-
feritelor civilizații.**

Portul. Femeile *egiptene* purtau cămăși lungi din in, strânse pe
corp. Părul era la nivelul umerilor. Bărbații purtau fustă scurtă
prinsă cu centură. Ei aveau o coafură rotundă, iar preoții – capul
ras. Încălțăminte constă din sandale de papirus sau piele, dar ma-
joritatea umblau desculți. O caracteristică era preferința pentru
podoabe: brățări, coliere, inele, diademe și cercei. În *Mesopota-
mia*, bărbații purtau o tunică frumos răscroită la guler și mâneci.
Deasupra tunicii aveau o eșarfă lungă, pe care o înfășurau în jurul
corpului și în pliurile căreia își puneau pumnalele și sabia. Iarna se
purta cojocul. Femeile îmbrăcau rochii, peste ele – o tunică prinsă
cu centură. Se încălțau cu sandale cu carâmb, legate pe gleznă, cu
un inel prin care trecea degetul mare al piciorului, dar de obicei
umblau desculțe. Părul bogat, ondulat era lăsat să cadă pe umeri.
Bărbații purtau barba lungă, încrețită cu fierul. Erau apreciate sto-
fele feniciene vopsite cu purpură, dar uzuale erau țesăturile de in
și de bumbac. Se purtau bijuterii. În *China*, bărbații purtau panta-
loni, cămașă, halat, brâu. Calitatea țesăturii și lungimea halatului
depindeau de poziția socială. Părul lung era împletit în cosițe și se
prindea cu ac de păr. Era necuviincios a merge desculț. Se purtau
pantofi din piele sau un fel de opinci și ciorapi. Cei bogați aveau
pantofi de mătase. În *India*, bărbații purtau *dhoti*, o fâșie de țe-
sătură dreaptă cu care se drapau șoldurile și picioarele, pelerină,
cămașă. Îmbrăcăminte de cei înstăriți se deosebea prin calitatea
țesăturii, aceasta fiind din in și mătase, iar a celor săraci era din
bumbac. Aceștia din urmă purtau sandale sau umblau desculți,
iar cei înstăriți – pantofi de piele brodați cu fir de aur și nestemate.
Toți purtau bijuterii, care aveau nu doar o funcție de înfrumuse-
țare, dar demonstau statutul social și material al purtătorilor săi.

- **Enumeră articolele de vestimentație răspândite în Orientul
Antic.**

Sărbători și distracții. În Egipt se sărbătorea sfârșitul anului, sau Anul Nou (sărbătoarea revărsării Nilului), cu daruri și felicitări, cu muzică și dansuri. În Mesopotamia, începând cu mileniul al III-lea î.H., serbarea Anului Nou era în legătură cu cultul zeului Marduk. Se serba 12 zile, în care era interzis de a lucra, a se judeca, a pedepsi copiii și robii, avea loc un carnaval însoțit de cântece și dansuri. În China, la finele lui ianuarie–începutul lui februarie, timp de 3–5 zile, se sărbătorea Anul Nou, însoțit de un ceremonial la care participau 120 de băieți cu tobe și brasarde roșii, cu focuri de artificii. Se încheia cu Festivalul Lampionilor. În India se acorda o mare atenție cântecului, dansului și poveștilor. În piețe se întâlneau dansatori, acrobați și luptători. Se practica întrecerile tinerilor la înot, tragerea la țintă din arc, jocul cu zarul, șahul.

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

*Sandale
egiptene*

*Încălțăminte
femeilor chineze*

- Ce pereche de încălțăminte ți-ar plăcea să porți? De ce?
- Realizează o conexiune cu moda actuală.

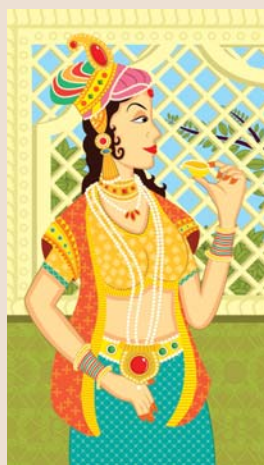
LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor vizuale

- Descrie vestimentația unei femei înstărite din China Antică.
- Precizează două caracteristici ale locuințelor chineze.

II. Creativitate

- Imaginează-ți că ești un bucătar în serviciul unui rajah (prinț) indian.
- Întocmește un meniu de o zi pentru masa stăpânului și altul pentru țăranii care prelucrează ogoarele.

III. Gândire critică

- Imaginează-ți că locuiești în Egiptul Antic. Descrie o zi de lucru din viața ta, făcând referire la ocupație, vestimentație și alimentație.

Important de reținut!

Fiecare regiune, în funcție de mediul natural, a avut anumite resurse naturale, care au oferit materii prime pentru construcția locuințelor, pentru confecționarea vestimentației și a obiectelor de uz casnic și surse de alimentație. Diversitatea bucatelor, calitatea și costul hainelor și ale încălțăminte erau în concordanță cu statutul social al persoanei. Familia în Orientul Antic era monogamă.

3. Orașe-state, regate și imperii în Orientul Antic (Mesopotamia, Babilonul, Egiptul)

Ca urmare a dezvoltării economice, sociale, politice și culturale a populațiilor Orientului Antic, dar și din cauza pericolelor externe, s-au creat premise pentru apariția statului. Cele mai vechi formațiuni statale au apărut în mileniul al IV-lea î.H. Statul a jucat un rol hotărâtor în organizarea vieții economice, sociale și culturale și în organizarea apărării.

Vocabular

Dinastie – familie ai cărei membri se succedă la cârma unui stat (ca principii, regi sau împărați).

Imperiu – 1. monarhie condusă de un împărat; 2. teritoriu care cuprinde un stat dominant și regiunile controlate de acesta.

Piramidă – monument funerar gigantic din piatră în formă de piramidă, ridicat pentru faraonii Egiptului Antic.

Regat – stat guvernat de un rege; monarhie.

Stat – instrumentul principal de organizare politică, administrativă și socială; teritoriul și populația asupra cărora își exercită autoritatea această organizație.

Templu – edificiu consacrat unor divinități și destinat practicării unui cult religios.

Zigurat – edificiu în formă de piramidă cu trepte, având în vârf un templu, specific Mesopotamiei.

Dialog istoric: Desfășurarea activităților în Antichitate

- Enumeră ocupațiile reprezentate în imagine.
- Identifică funcția/statulul fiecărei persoane.
- Ce înseamnă agricultura cu irigație?
- Cum crezi, era ușor de efectuat asemenea lucrări?
- Cine dirija oamenii în procesul construcției a canalelor?

Drept urmare a dezvoltării societății umane, pentru organizarea muncii (de exemplu, întreținerea canalelor de irigare), pentru dezvoltarea vieții spirituale, pentru asigurarea ordinii interne, dar și pentru apărarea teritoriului, a apărut statul. Statele din Orientul Antic au avut diferite forme: **orașe-state, regate și imperii**. *Orașul-stat* era constituit din orașul propriu-zis și teritoriile înconjurătoare și avea în frunte un rege. Din orașe-state sau din uniunile de triburi ce aveau o anumită unitate economică, socială și etnică, un popor, s-au format *regatele*. Din regatele care au cucerit noi teritorii s-au întemeiat *imperiile*, care constituiau conglomerate de popoare.

În **Mesopotamia** statul a evoluat de la orașe-state la imperiu. Sumerienii stabiliți în Mesopotamia la începutul mileniului al IV-lea î.H. au fost organizați în orașe-state independente, administrate de un rege, numit *lugal*. Acest rege avea atribuții politice și religioase și era sprijinit de aristocrația sacerdotală (preotească) și militară. Cele mai importante orașe-state sumeriene au fost: Ur, Uruk, Nippur, Eridu, Umma și Lagaș, care luptau între ele pentru supremație. Regele din Umma a reușit unificarea lor, dar pentru o scurtă perioadă. Akadienii au evoluat de la orașele-state Akad, Kiș, Babilon la un regat în frunte cu Sargon. La sfârșitul mileniului al III-lea î.H. akadienii, în frunte cu regele Sargon, au supus sumerienii, apoi au cucerit și alte regiuni ale Mesopotamiei, constituind

Ostași ai Imperiului Akadian

primul imperiu din Asia – Imperiul Akadian. Acesta a avut o existență scurtă, atât din cauza revoltelor din interiorul imperiului, cât și din cauza pericolului extern.

În sec. al VII-lea î.H. cel mai important stat din Mesopotamia a fost Imperiul Asirian, care a cucerit treptat Babilonul, Egiptul, Siria. Capitala imperiului era orașul Ninive.

Structura societății mesopotamiene în diverse perioade a fost una caracteristică tuturor statelor orientale: regele-preot, cu autoritate supremă; aristocrația – categorie privilegiată, deținătoare de funcții administrative și de întinse posesiuni funciare; populația liberă – țărani și meșteșugari; și populația dependentă – sclavii.

- **Explică noțiunile oraș-stat, regat, imperiu.**
- **Numește formele de organizare politică în Mesopotamia.**

Babilonul a fost un oraș-stat constituit în mileniul al II-lea î.H., fiind situat pe ambele maluri ale Eufratului. Primul rege al Babilonului a fost Sumulael (1894–1880 î.H.), care și-a mărit teritoriul printr-o politică externă agresivă, organizând expediții militare. Perioada de înflorire a Babilonului a fost în timpul domniei regelui Hammurabi (1792–1750 î.H.). Regele a reușit să unească sub conducerea lui cea mai mare parte din Mesopotamia, a cucerit orașele-state Elam, Larsa, Eshnunna și Mari, și-a impus hegemonia asupra întregii Asirii și a unor teritorii din nord-vest, până spre Marea Mediterană, și a constituit un imperiu. Pe plan intern, Hammurabi a creat un uriaș aparat birocratic, ale cărui activități erau strict controlate de rege. Economia statului babilonian se baza pe dezvoltarea irigației, pomicultură, creșterea vitelor, diverse meșteșuguri, comerț extern și intern. Regele a construit canale, printre care și cel numit în cinstea sa, numeroase temple și a inițiat importante lucrări publice. Puterea regală se baza pe o armată permanentă. Zeul local Marduk, patronul orașului, a fost plasat în fruntea panteonului religios. În 1760 î.H. a fost elaborat unul dintre primele și cele mai complete coduri de legi – *Codul lui Hammurabi*, în care erau stipulate legile după care se conducea societatea babiloniană. Codul cuprindea un prolog, 282 de articole de lege și un epilog, sculptate în piatră, pe o stelă. *Codul lui Hammurabi* consfințea împărțirea societății babilonienilor în trei categorii sociale: oamenii bogați (*amelu*) – oameni de afaceri, înalți funcționari, proprietari funciari, preoți, nobili de curte, care aveau toate privilegiile și participau la conducerea statului; oamenii obișnuiți (*muškenum*) – agricultorii, meșteșugarii și negustorii, care aveau dreptul de proprietate asupra bunurilor, dar plăteau dări și erau obligați să presteze munci; sclavii (*ardu*), care erau prizonieri de război, datornici sau din copii vânduți de familiile lor din cauza sărăciei. După moartea lui Hammurabi imperiul s-a destrămat.

Oameni iluștri

Hammurabi (1792–1750 î.H.), rege babilonian, care a editat primul cod de legi. În timpul domniei lui, Babilonul a devenit cel mai important centru politic, economic și cultural din Asia.

- **Apreciază importanța domniei lui Hammurabi, formulând două argumente.**

SPAȚIUL ISTORIC

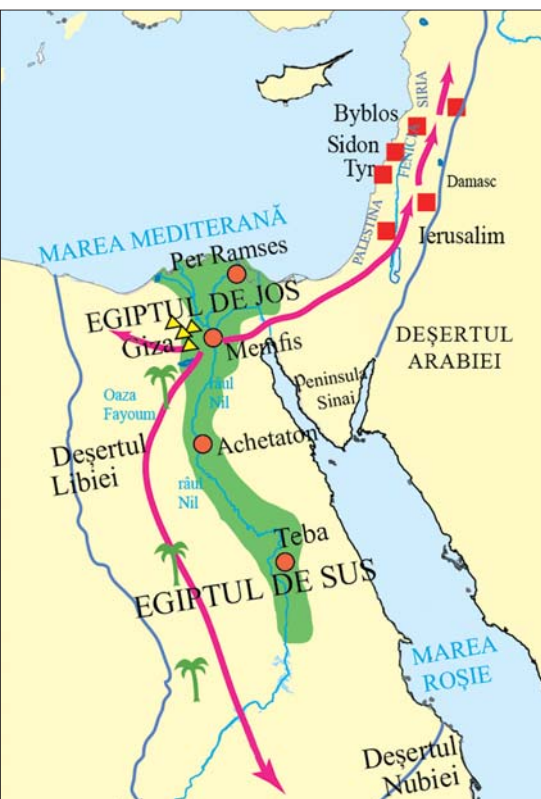

- **Identifică schimbările teritoriale de pe hartă utilizând semnele convenționale din legendă.**
- **Ce formă de stat a Babilonului este reprezentată de culoarea maro?**
- **Care este forma de stat creată de babilonieni conform culorii maro-deschis?**
- **Explică schimbarea de pe hartă.**

Poarta Zeiței Ishtar

SPAȚIUL ISTORIC

Legendă

- – Teritoriul Regatului Egiptean în sec. XXIII î.H.
- – Hotarele Regatului Egiptean în sec. XIV î.H.
- – Principalele direcții de expansiune a Egiptului
- – Capitale ale Regatului Egiptean
- – Orașe din Orientul Apropiat
- ▲ – Piramidele egiptene din Giza
- 🌴 – Cele mai mari oaze

- Localizează pe hartă Egiptul de Sus și Egiptul de Jos.
- Numește direcțiile de expansiune a Egiptului.

O altă perioadă de înflorire Babilonul a cunoscut-o pe timpul regelui Nabucodonosor al II-lea (605–562 î.H.), care a reușit să-l elibereze de sub ocupația asirienilor, constituind Imperiul Noului Babilon. Babilonul a devenit cel mai mare oraș din Orientul Antic, cu o populație de aproximativ 200.000 de oameni. Regele a realizat construcții remarcabile. Un pod de 123 m lungime și 5–6 m lățime făcea legătura dintre orașul nou și restul teritoriului Babilonului. La un capăt al orașului se afla un imens palat regal, pe altă parte era Templul principal Esagila. La sud de el era situat un zigurat în șapte trepte, înalt de 91 m, care se numea Etemenanki – consemnat în Biblie ca Turnul Babel, în vârful căruia se afla templul zeului suprem Marduk. O stradă care ducea de la intrarea principală în zigurat se termina la Poarta Zeiței Ishtar, a cărei înălțime era de 12 m.

Sub conducerea lui Nabucodonosor al II-lea, Babilonul s-a transformat într-o fortăreață militară extraordinară. Orașul era înconjurat de un zid dublu, avea opt porți, iar turnurile fortificate erau amplasate la o distanță de 20 m unul de celălalt. În fața peretelui exterior, la o distanță de 20 m de acesta, se afla un șanț larg umplut cu apă.

În anul 538 î.H. Babilonul a fost cucerit de Imperiul Persan și a devenit o provincie a acestuia.

- Identifică două etape de înflorire a civilizației babiloniene.
- Numește categoriile sociale conform Codului lui Hammurabi.

Egiptul Antic. În mileniul al IV-lea î.H. triburile care cutreierau Valea Nilului în scopul vânatului și culesului s-au stabilit în mici obști sătești – așezări care au fost numite *nome*. Treptat, nomele s-au unit în două mari regate, numite Egiptul de Sus și Egiptul de Jos. În 3000 î.H. cele două regate au fost unite de către regele Menes, care s-a proclamat faraon. Faraonul avea puteri nelimitate, era considerat de origine zeiască – fiul zeului Ra. El a concentrat în mâinile sale atât puterea politică, cât și cea religioasă. Faraonul avea pe lângă curte Consiliul celor 10, un fel de ministere cu atribuții specifice (Casa ogoarelor, Casa apelor, Casa albă (trezoreria), Casa roșie – serviciul de administrare a armatei și arhivelor). Capitala era orașul Memfis. Succesorii lui Menes au purtat lupte de cucerire, după care a urmat o perioadă de declin, ce a dus la destrămarea unității statale din cauza luptelor interne dintre dinastii. În perioada Regatului Mijlociu (2250–1700 î.H.) conducătorii din Teba s-au impus ca principala forță din regiune și au reușit să reunifice statul cu capitala la Teba, în apropierea căreia se afla Valea Regilor, unde se găseau piramidele, locul de înmormântare a faraonilor.

Epoca de maximă putere și înflorire culturală în istoria Egiptului a început în 1550 î.H., în perioada Regatului Nou. Faraonul Tutmes al III-lea (1482–1450 î.H.) a dus o politică de cucerire, dar era cunoscut și ca bun administrator. A ridicat construcții mărețe,

printre care s-au remarcat Templul din Karnak al lui Amun-Ra și obeliscul Acul Cleopatrei. Akhenaton (Amenhotep al IV-lea) (1379–1362 î.H.) a înlocuit religia politeistă (credea în mai mulți zei) a Egiptului cu credința monoteistă, ridicându-l pe zeul discului solar Aton la rangul de zeu unic al Egiptului. Tutankhamon, fiul lui Amenhotep, faraon în 1332–1323 î.H., a revenit la zeii tradiționali egipteni. Cel mai important faraon al Dinastiei a 19-a a Egiptului Antic, Ramses al II-lea (1279–1213 î.H.) avea un sistem de administrație riguros structurat și eficient, o armată puternică și bine înzestrată și o economie diversificată. Spre deosebire de alți faraoni, el conducea armata pe câmpul de luptă. Pe timpul domniei lui Ramses al II-lea, imperiul egiptean a atins apogeul, încorporând Libia, Sudan, Iordania, o mare parte din Arabia Saudită, Irak, Siria și o bună parte a Asiei Anterioare. A urmat o perioadă de declin și în 671 î.H. asirienii au cucerit Egiptul.

- **Caracterizează perioada de maximă înflorire a Egiptului.**

Oameni iluștri

Nefertiti, regină a Egiptului din Dinastia a 18-a, „Marea soție” a faraonului Amenhotep al IV-lea. În traducere, numele ei înseamnă „frumoasa care, iată, vine”. Era o femeie cultă, cu largi prerogative alături de faraonul Egiptului.

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

- „• Dacă cineva nu are suficientă grijă de un baraj, și barajul cedează, el va fi vândut, iar banii obținuți vor înlocui recolta pierdută în timpul inundațiilor culturilor.
- Dacă cineva inunda culturile unui vecin, îi va plăti pierderea.
 - Dacă grădinarul nu și-a făcut treaba bine, iar plantele suferă, el va plăti pierderea în funcție de producția vecinului.
 - Dacă un hoț este descoperit în timp ce fură, va fi omorât.”

Extras din *Legile lui Hammurabi*

- **Analizează prevederile de mai sus. Expune-ți opinia: cu care dintre ele ești de acord și cu care nu.**

II. Aplicarea cunoștințelor

Fișa personalității istorice

- **Completează fișa personalității lui Ramses al II-lea conform următorului algoritm:**

- Numele personalității;
- Titlul/funcția/ocupația;
- Anii de domnie;
- Preocupări în politica internă;
- Direcțiile politicii externe;
- Opinia ta despre personalitate.

III. Aplicarea cunoștințelor

- **Completează tabelul.**

Cauze	Dispariția Imperiului Babilonian	Consecințe
1.		1.
2.		2.

Important de reținut!

În Orientul Antic statul a avut diferite forme: de la oraș-stat până la imperiu. Primele orașe-state s-au constituit în Mesopotamia. Regele era considerat stăpân atotputernic, care era susținut de aristocrație. În Egipt statul a evoluat de la regat la imperiu. În fruntea statului era faraonul. Majoritatea populației era formată din agricultori și meșteșugari. În Orientul Antic existau sclavi.

4. Orașe-state, regate și imperii în Orientul Antic (Persia, India, China)

În afară de statele din Mesopotamia și Egipt, în Orientul Antic au existat și s-au afirmat state puternice în Persia, India și China. Aceste state au avut caracteristici distincte.

Vocabular

Hun – persoană care făcea parte din triburile mongole nomade.

Rajah – titlu purtat de conducătorul statului în India Antică.

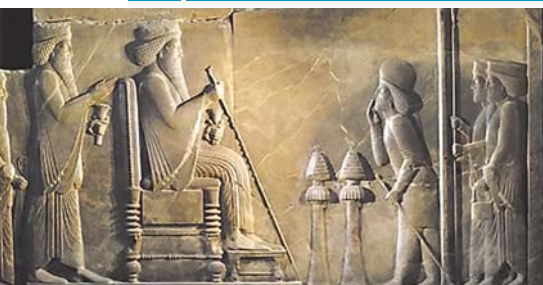
Războaie medice – războaiele dintre Imperiul Persan și statele grecești (500 și 449 î.H.).

Satrapie – provincie a Imperiului Persan, guvernată de un satrap.

Suveran – conducător al unui stat monarhic; rege.

Oameni iluștri

Darius I cel Mare

- În baza exemplului lui Darius I, descrie contribuția suveranului la conducerea statului.

Cunoștințe captivante

Darius I cel Mare a reorganizat armata, care era compusă din pedestrași, arcași, cavaleri și prăstiași. El a creat trupe speciale, pe care le-a numit „Cei zece mii de «nemuritori»”, deoarece numărul acestora rămânea același, iar în cazul când cădeau în luptă erau imediat înlocuiți.

Dialog istoric: Conducătorii

Faraonul Amenhotep al IV-lea

- Explică termenul *faraon*.
- Numește țara unde domneau faraonii.
- Ce drepturi aveau faraonii?
- Putem spune că în Orientul Antic un conducător de stat avea drepturi nelimitate?

Imperiul Persan. Triburile perșilor au fost unificate de Achaemenes, aproximativ în anul 700 î.H. Cel care a transformat Persia din putere regională într-un imperiu puternic a fost regele Cyrus al II-lea cel Mare (559 î.H.–530 î.H.). Regele a cucerit Lidia și orașele grecești din Asia Mică, apoi Babilonul, după care a anexat Siria, Fenicia, Israelul. Cambyses al II-lea (529 î.H.–522 î.H.) a ocupat Egiptul și l-a transformat în satrapie a Imperiului Persan. Sub domnia lui Darius I cel Mare (522 î.H.–486 î.H.), Imperiul Persan a atins apogeul, înglobând Iranul, Mesopotamia, Siria, Asia Mică, Egiptul. În plan intern, a reorganizat administrativ imperiul, împărțindu-l în 20 de provincii în frunte cu satrapi, numiți „ochii și urechile regelui”; a construit o rețea de drumuri, printre care „Drumul Regal”, ce servea caravanelor, armatelor și poștei regale; a emis o monedă de aur (dareic). În anul 500 î.H. au început războaiele medice. În 492 î.H. Darius I a organizat prima campanie persană împotriva Greciei, dar în 490 î.H. a fost înfrânt de armata ateniană la Marathon. Xerxes I (486 î.H.–465 î.H.), fiul și succesorul lui Darius, a reprimat răscoalele Egiptului și Babilonului și a fost învins de greci în mai multe bătălii. Imperiul Persan a intrat în declin și a căzut în urma expedițiilor lui Alexandru cel Mare, regele Macedoniei.

■ Cine a creat Imperiul Persan?

India. Spre mijlocul mileniului I î.H., centrul politic al Indiei ariene s-a statornicit în Valea Gangelui. În sec. V–IV î.H. s-au atestat 16 regate mai importante, care erau conduse de rajahi. Chandragupta (321–297 î.H.) a fondat Imperiul Maurya (321–184 î.H.), cucerind India Centrală, părțile nord-vestice, până în Afganistan. Domnia lui Așoka (cca 273–232 î.H.) a fost perioa-

da de apogeu a imperiului. Așoka controla toate căile terestre și maritime spre India de Sud, a avut un rol decisiv în reorganizarea și dezvoltarea budismului. De această perioadă țin *Legile lui Manu*, niște reguli și instrucțiuni religioase și morale, prezentate în formă poetică, făcând referire la economie, comerț, îndatoririle castelor și relațiile dintre membrii lor, politică internă și externă, legi agrare, sistemul măsurilor și greutateilor etc. Între anul 184 î.H. și sec. al IV-lea d.H. a existat Imperiul Kușan, care a devenit intermediar privilegiat al comerțului sino-mediteranean. Acesta s-a destrămat sub loviturile perșilor. Imperiul Gupta (sec. IV–VI d.H.) a constituit epoca clasică a Indiei Antice. Chandragupta al II-lea (375–415 d.H.), cel mai ilustru suveran al dinastiei, a avut o domnie prosperă, cu o remarcabilă înflorire culturală. La mijlocul sec. al V-lea hunii au reușit să pătrundă până în Valea Gangelui. Toramana a fost primul dintre suveranii huni care au domnit în India. Imperiul Gupta s-a destrămat.

Până la cucerirea Indiei de arieni, societatea se împărțea în agricultori, care constituiau majoritatea populației, și aristocrația tribală. După cucerirea de către arieni, diferențierea socială s-a pierdut, iar între arieni și prearieni au rămas doar deosebiri culturale. Această egalizare a dat naștere diferențierii societății în caste, în funcție de apartenența la cultura ariană, și nu după avere.

- **Explică importanța Legilor lui Manu.**

Cunoștințe captivante

Societatea Indiei a fost împărțită în patru caste: *brahmanii*, responsabili de ceremoniile religioase; *kșatrya* – cei ce conduceau și luptau; *vaisya* – agricultorii, meșteșugarii și negustorii; *sudra* – intangibili, cei care îndeplineau cele mai umiltoare munci, servind celelalte caste. Primele trei caste erau ariene, iar a treia – non-ariană. Reprezentanții diferitelor caste nu se puteau căsători între ei și nu puteau trece dintr-o castă în alta. Pe treapta cea mai de jos erau intangibili, care îndeplineau munci de gospodărie și de gunoieri.

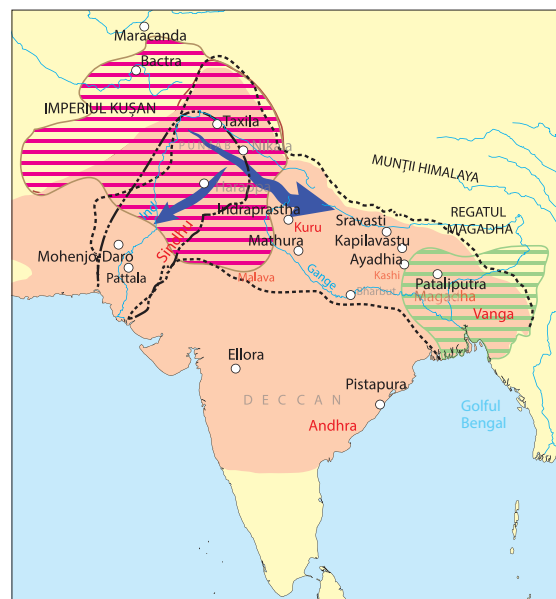
- **Precizează diferențele dintre organizarea socială a Indiei și a celorlalte state din Orientul Antic.**

China. Pe parcursul istoriei, lupta pentru dominație în China s-a dus între diferite state, impunându-se dinastia Xia (sec. XXI–XVI î.H.), dinastia Shang (sec. XVI–XI î.H.), dinastia Zhou (1027–221 î.H.), apoi dinastia Qin (221–207 î.H.). Împăratul chinez, considerat fiul cerului și stăpânitorul pământului, avea puteri depline și armată puternică. Unificarea Chinei a fost realizată de împăratul Qin Shi Huangdi (221–210 î.H.), care a cre-

Chandragupta al II-lea

SPAȚIUL ISTORIC

Legendă

- Valea râului Ind, locul răspândirii civilizațiilor Harappa și Mohenjo-Daro
- Regatul Magadha (sec. VII î.H.)
- Hotarele Imperiului Maurya în anii 317–292 î.H.
- Imperiul Maurya în anii domniei lui Așoka (273–232 î.H.)
- Imperiul Kușan (sec. I î.H. – sec. III d.H.)
- Invazia triburilor arienilor cca 1500 î.H.
- Orașe mari, centre economice și administrative
- Andhra – Denumiri ale triburilor locale și ale primelor formațiuni statale

- **Describe spațiul ocupat de Imperiul Maurya.**

Oameni iluștri

Qin Shi Huangdi

- **Elaborează o prezentare despre împăratul Qin Shi Huangdi.**

- **Explică importanța construirii Marelui Zid Chinezesc.**
- **Apreciază măreția acestei construcții.**

at un imperiu cu o administrație centralizată și unitar din punct de vedere cultural, cu capitala la Xianyang. Imperiul era împărțit în 36 de provincii, administrate de guvernatori numiți direct de împărat. A finalizat construcția Marelui Zid Chinezesc, destinat apărării de invaziile barbare. Urmașii săi însă n-au putut menține imperiul.

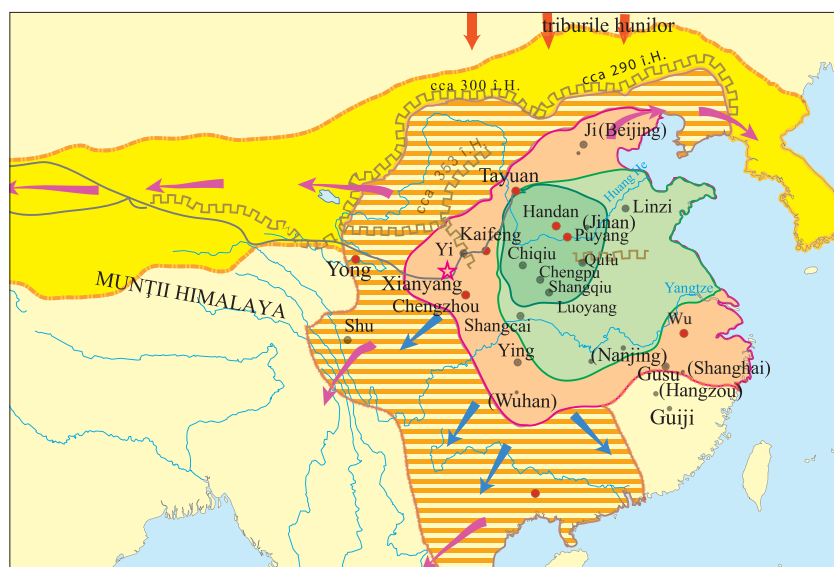
În anul 207 î.H. a fost instaurat Imperiul Han (207 î.H.–220 d.H.). În timpul domniei împăratului Wen-ti a apărut o clasă de funcționari instruiți, formați în școlile publice sau particulare, care susțineau examene imperiale. Dinastia s-a confruntat cu o serie de revolte, cauzate de condițiile de viață grele ale oamenilor de rând. În timpul dinastiei Han au avut loc două războaie mari: Răscoala Sprâncenelor Roșii (17–25 d.H.), numită așa după modul de vopsire a sprâncenelor răsculaților, și Răscoala Turbanelor Galbene (184–200 d.H.), care au fost înăbușite. În anul 220, în urma războaielor civile, au apărut cele trei regate: Wei, Shu și Wu.

Societatea chineză antică se împărțea în trei categorii:

- aristocrația, care deținea întinse proprietăți funciare, participa la administrarea statului;
- producătorii liberi: țărani cu proprietate individuală sau membri ai obștilor, meșteșugari particulari sau organizați în ateliere imperiale, negustori mici, funcționari de rând etc.;
- sclavii.

- **Apreciază importanța dinastiei Qin.**

SPAȚIUL ISTORIC

- **Prezintă etapele extinderii Imperiului Chinez utilizând harta.**

LABORATOR ISTORIC

I. Spațiul istoric: Imperiul Persan

Legendă	
	- Teritoriul Statului Persan la mijlocul sec. VI î.H.
	- Imperiul lui Cyrus al II-lea cel Mare (559-530 î.H.)
	- Teritorii cucerite de Cambyses al II-lea (530-522 î.H.)
	- Teritorii cucerite de Darius I (522-486 î.H.)
---	- Hotarele Imperiului Persan la începutul sec. V î.H.
→	- Expedițiile militare ale lui Darius I împotriva sciților
➔	- Cele mai importante campanii militare ale împăraților persani, anul desfășurării
Siria	- Satrapii persane; ⊙ - Capitale imperiale; ○ - Orașe

- Identifică statul reprezentat pe hartă.
- Descrie politica expansionistă a împăraților persani utilizând harta. Formulează cinci enunțuri.

II. Aplicarea cunoștințelor / Gândire critică

- Completează tabelul comparativ.

Numele suveranului	Darius I cel Mare	Qin Shi Huangdi
Anii de domnie		
Denumirea statului în care a domnit		
Rolul în consolidarea statului		
Măsuri în politica internă: administrative economice		

- Selectează din diferite surse informații despre Chandragupta al II-lea (375-415 d.H.) și realizează fișa personalității conform următorului algoritm:
 - Titlul/funcția/ocupația;
 - Anii de domnie;
 - Preocupări în politica internă;
 - Realizări în domeniul culturii;
 - Opinia ta despre personalitate.

Important de reținut!

În Persia, India și China, în Antichitate, statul a evoluat de la regat la imperiu. Conducătorii statului dețineau puterea deplină în toate sferele vieții. Deși structura socială era asemănătoare cu cea a altor state din Orient, în India exista împărțirea pe caste.

5. Cultura și civilizația Orientului Antic

Un loc aparte, deosebit de important în viața oamenilor din Orientul Antic îl avea religia, prin intermediul căreia ei își explicau fenomenele naturii, evenimentele politice și militare, dar și alte situații cotidiene. În Orientul Antic au fost puse în începuturile științelor și au fost făcute numeroase descoperiri științifice.

Vocabular

Cultură – totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire și a instituțiilor necesare pentru comunicarea acestor valori.

Panteon – templu consacrat cultului tuturor zeilor; totalitatea zeilor într-o religie.

Zeitate – divinitate.

Zeita Isis

Zeul Anubis

Dialog istoric: Monumente ale Antichității

- Recunoști monumentele din imagine?
- În ce țară se află ele?
- Ce cunoști despre aceste monumente?

Religia. Viața civilizațiilor Orientului Antic era puternic influențată de religie. Credințele religioase se deosebeau de la un popor la altul. Caracteristic pentru toate era faptul că religia era politeistă – erau venerați mai mulți zei. În Egipt erau adorate divinitățile sub formă umană, cu înfățișare animală și mixtă (om și animal). Pentru Egipt era caracteristică adoptarea unui cult al familiei regale – Ra, Amon-Ra sau Aton – și acordarea unui interes deosebit unei divinități locale, protectoarea unei reședințe-capitală: zeul Ra la Heliopolis, Thot la Hermopolis, Ptah la Memfis, Amon la Teba, Aton la Akhetaton. Printre cele mai venerate zeități erau: Amon-Ra – zeul soarelui și creatorul universului; Shu – zeul luminii solare și al aerului, de formă umană cu o pană pe cap și mâinile ridicate spre cer; Geb – zeul pământului; Nut – zeita cerului; Osiris – zeul imperiului morților; Isis – mama tuturor zeilor, protectoarea căsătoriei; Seth – zeul răului; Thot – zeul lunii, al înțelepciunii, reprezentat sub forma unui ibis sau al unui babuin, scrib și consilier al zeilor, i se atribuie invenția scrisului; Hnum – creator de viață și dăătorul apelor din Nil; Bastet – zeita-pisică, Bes – patronul familiei și veseliei etc.

În Mesopotamia zeii principali erau: Anu – zeul lumii superioare, al cerului; Enlil – zeul aerului, zeu creator, protectorul regalității; Enki-Ea – zeul apelor dulci, al magiilor, împărțitorul dreptății și al destinelor; Ninhursag – zeita-mamă; Ninmah – ze-

ita mării primordiale și mama a tuturor lucrurilor; Inanna – stăpâna cerului, ocrotitoare a dragostei și procreației. Marduk era divinitatea principală din perioada Babilonului.

În China Antică cerul era zeitatea supremă. Astfel, regii dinastiei Zhou se numeau „fiul cerului”. Erau adorați și: Hu-tu, „stăpânul pământului”, zeu sângeros, căruia i se aduceau chiar și sacrificii omenești; zeul soarelui Yandi; zeul vântului Feng Po; zeul ploii Yu. Era venerat cultul strămoșilor fiecărui clan familial. În China au fost elaborate doctrine filosofice care încorporează elemente de religie (confucianismul, promovat de Confucius (cca 551–479 î.H.), un ansamblu de principii și norme morale, descrieri ale virtuților, și taoismul, promovat de Lao Zi (Tzu), sec. VI î.H.).

În India Antică erau venerați Brahma – zeul suprem, creatorul lumii; Vișnu – protector al lumii, cunoscut datorită înfățișărilor sale, în special Rama și Krișna; Șiva (sau Siva) – distrugător al lumii; Ganesha (sau Ganesa) – zeu hindus cu cap de elefant, patronul scrierilor și al învățăturii, considerat legendarul scrib care a așternut pe hârtie versurile *Mahabharatei*; Krișna – ucigaș al demonilor; Lakshmi – zeiță a bogăției și a norocului, căreia îi este închinată sărbătoarea Diwali. India Antică este patria mai multor religii – brahmanism, jainism, șivism, vișnuism și budism.

■ **Prin ce se aseamănă și prin ce se deosebesc credințele religioase din Orientul Antic?**

Știința. Necesitățile cotidiene, precum măsurarea loturilor de pământ, calcularea recoltei, cunoașterea perioadelor revărsărilor râurilor, necesitatea de a vindeca oamenii au dus la dezvoltarea mai multor domenii științifice. În domeniul matematicii, în Antichitate erau cunoscute operațiile de adunare, scădere, înmulțire. Mesopotamienii utilizau un sistem de numerație sexagesimal, de unde provine actualul sistem cu ora de 60 de minute și ziua de 24 de ore, precum și cercul de 360 de grade. Ei au întocmit o tablă a înmulțirii de la 1 la 18.000. Egiptenii aveau cunoștințe de aritmetică și geometrie, cunoșteau operațiile de înmulțire și împărțire, dar numai cu 2, extragerea rădăcinii pătrate. Unitatea de măsură pentru capacitate se numea hekata = 4,5 litri pentru lichide. Sistemul de numerație zecimal a fost inventat în India Antică. Tot acolo a fost găsită prima documentare a necesității existenței cifrei zero, cu semnificația de gol, nimic sau absența a ceva ce există. Chinezii au descoperit în practică faptul că circumferința este de trei ori și ceva mai mare decât diametrul.

Popoarele antice aveau cunoștințe astronomice și astrologice. Ele aveau calendare. De exemplu, mesopotamienii aveau calendar cu săptămâna de 7 zile, perioada de o zi și o noapte era împărțită în ore și minute, ei prevedeau eclipsele și solstițiile. În Mesopotamia a apărut astrologia. Astronomii sumerieni și babilonieni au definit pentru prima dată constelațiile Leu, Taur, Scorpion, Ge-

Buddha

Statuia zeului Ganesha

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
○	१	२	३	४	५	६	७	८	९

Sus sunt cifrele moderne, iar jos – cele inventate de indieni

■ **Apreciază utilitatea cifrelor în prezent. Formulează două argumente.**

Tablita lui Venus (Ammisaduqa), cca 1700 î.H.

Tablita de argint inscripționată cu un text cuneiform din Mesopotamia. Conține observații astronomice și astrologice ale planetei Venus.

Tratat de medicină chineză

Casă chinezească

Stela de la Susa, Muzeul Louvre, Paris. Pe această stelă a fost sculptat „Codul lui Hammurabi”

Masca lui Tutankhamon

meni, Capricorn și Săgetător. În India a fost întocmit zodiaca lunar. În China se studia mișcarea Soarelui, a Lunii și a cinci planete, a fost alcătuită harta bolții cerești, marcându-se circa 2.500 de stele. Chinezii au denumit aproximativ 28 de constelații.

În Orientul Antic era cunoscută anatomia corpului uman și existau specializările medicale: stomatologie, cardiologie, oftalmologie, chirurgie etc., realizându-se și intervenții chirurgicale. Medicii prescriau rețete medicale complexe, care au rămas înregistrate în tratatele de medicină, precum cele din India: *Ayurveda* – „știința vieții”, *Brahma-Samhita*, *Rig Veda* și *Atharva Veda*. Medicamentele erau compuse din mai multe substanțe vegetale, minerale sau preparate din insecte (de exemplu, în Egipt – din scarabei uscați și pisați). În India, ca și în China, medicamentele se preparau pe bază de plante. În Mesopotamia se utilizau pe larg descântecurile. Chinezii au introdus anestezia în operațiile chirurgicale și au utilizat drept tratament acupunctura.

■ **Apreciază importanța descoperirilor științifice din fiecare domeniu.**

Artele. În domeniul arhitecturii se evidențiau construcțiile civile (locuințe, palate, ziduri, poduri etc.) și cele religioase (temple etc.). Casele mesopotamiene se caracterizau prin forma plană a acoperișului, doar la unele necropole se întâlnea bolta sau cupola. Pentru arhitectura sumero-akadiană era specific palatul-fortăreață cu un templu și un zigurat, iar pentru cea asiriană erau caracteristice construcțiile impunătoare, cum sunt palatele ridicate pe terase artificiale înalte, cu porți de intrare înalte, scări monumentale, turnuri. Arhitectura religioasă egipteană a fost influențată de divinitatea adorată: templele solare de la Abusin și Abu Gurab, templul atonian de la Tell el Amarna, cele de la Karnak și Luxor. Simbolul Egiptului Antic sunt piramidele (cea în trepte – piramida lui Zoser din Sakara; cu forme geometrice regulate – piramidele faraonilor Kheops, una dintre minunile lumii, Khefren și Mikerinos din Giza). Remarcabil este Templul Reginei Hatșepsut. În arta hindusă interesante sunt capitellurile „clopot” surmontate de lei înaripați. Cunoscute sunt templele Marea Stupă și Chaitya. Particularitățile arhitecturii chineze constau în forma sinuoasă a acoperișurilor caselor, care imită aripile de fazan în zbor, și utilizarea coloanelor. Printre cele mai cunoscute monumente arhitecturale chineze se numără: mormântul primului împărat al dinastiei Qin, Marele Zid Chinezesc, Podul Zhao Zhou, Palatul Imperial pentru împărații din dinastiile Ming și Qing.

În domeniul picturii, la mesopotamieni sunt cunoscute fresca investiturii regelui din Zimri-Lim și scena sacrificiului, frescele de la Kar-Tukulti-Ninurta și Til-Barsib, Dur-Kurigalzu. În Egipt sunt renumite imaginile de pe papirus ce ilustrează viața cotidiană. În China se pictau peisaje, mai ales cele montane, importanța acestei

teme în arta chineză nefiind egalată de vreo altă cultură. Caligrafia era considerată o artă în sine. Sculptura sumero-akadiană era reprezentată prin statui ce înfățișau regi și alte personalități istorice (statuile lui Gudea, stela regelui Naram-Sin, Stindardul din Ur), figuri de ființe fantastice cu trup de animal și cap de om, cu aripi și cinci picioare și prin frize cu reliefuri. În Egipt, arta a fost expresia a două necesități – una religioasă și funerară, alta politică: Marele Sfinx de la Giza, statuia lui Khefren, masca de aur a lui Tutankhamon, statui ale funcționarilor etc. În India se realizau basoreliefuri ale eroilor miturilor, ostașilor, animalelor, plantelor etc. În os au fost cioplite figurile de șah. În China, sculptura era reprezentată prin lucrări în ceramică sau în bronz – de exemplu, seriile de acrobați, dansatori, soldați etc., găsite în mare parte în morminte ca cel al lui Qin Shi Huangdi.

- **Describe o operă de artă antică.**

Cunoștințe captivante / Conexiunea cu prezentul

Invențiile și descoperirile popoarelor Orientului Antic au influențat dezvoltarea societății. Unele dintre ele sunt folosite și astăzi. Astfel, sumerienii au inventat roata, au creat primele instrumente de măsurare a timpului; fenicienii – arta vopsirii țesăturilor, purpura, producerea sticlei; hindușii – șahul; chinezii – hârtia, porțelanul, mătasea, ceasul cu apă, busola, praful de pușcă etc.

Ceas cu apă

Busolă

Porțelan chinezesc

Sticlă feniciană

- **Care dintre invențiile și descoperirile lumii antice sunt folosite și astăzi?**
- **Relatează despre una dintre invenții.**

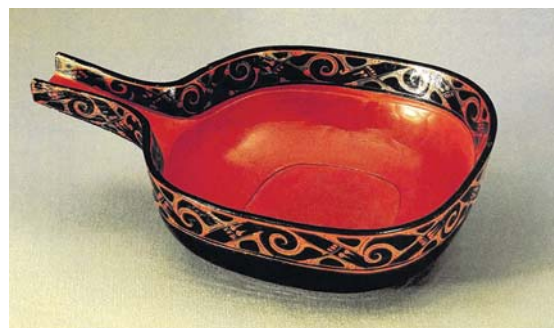
Spre Poarta Zeiței Ishtar, frescă

Piese antice de șah

Roată

Ceramică lăcuită

LABORATOR ISTORIC

I. Aplicarea cunoștințelor

■ Prezintă o realizare din domeniul arhitecturii sau sculpturii conform următorului algoritm:

- anul construcției;
- autorul (arhitectul, sculptorul);
- amplasarea;
- scopul;
- date generale;
- elemente specifice;
- starea actuală.

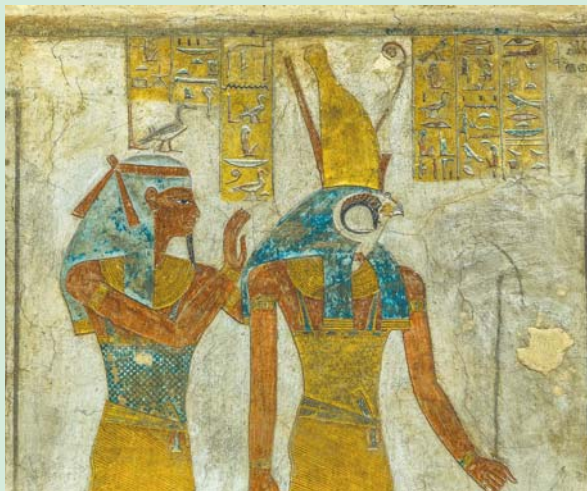
III. Analiza surselor scrise

„Trei căi duc la cunoaștere: calea reflecției este calea cea mai nobilă, calea imitației este calea cea mai ușoară, iar calea experienței este calea cea mai amară.”

Confucius

- Citește cu atenție citatul. Expune-ți opinia cu privire la afirmația lui Confucius.
- Cum crezi, care cale spre cunoaștere este cea mai sigură?

II. Creativitate

- Selectează și desenează un zeu sau o zeiță din panteonul zeităților Egiptului Antic.
- Organizați în clasă o expoziție a desenelor pe tema *Galeria zeităților egiptene*.

IV. Analiza surselor vizuale

Armata de Teracotă

- Exprimă-ți opinia despre măreția acestei colecții de sculpturi.
- Ce informații putem extrage în baza acestui monument?

Important de reținut!

În Orientul Antic viața era puternic influențată de religie. Majoritatea religiilor antice au fost politeiste. În India Antică a fost fondat budismul, religie practică până în prezent. În China Antică s-au pus bazele concepțiilor filosofice ale confucianismului și taoismului. Lumea antică a lăsat urmașilor remarcabile opere de artă (piramidele, Sfînxul, Marele Zid Chinezesc etc.) și două dintre cele șapte minuni ale lumii antice: Marea Piramidă din Giza și Grădinile Suspendate ale Semiramidei.

6. Apariția scrisului

Scrisul a marcat etapa de trecere de la Preistorie la perioada istorică. Primele sisteme de scriere, care au apărut în Orientul Antic, au evoluat de la pictograme la alfabet. Din Epoca Antică au rămas remarcabile opere literare și artistice.

Dialog istoric: Zeul egiptean Toth

- Amintește-ți cine era zeul Toth. Cum crezi, ce ține el în mână? De ce este numit scrib?

Apariția scrisului. Primele sisteme de scriere au apărut în Orientul Antic, ca urmare a necesității de a ține evidența recoltelor și a mărfurilor, a numărului locuitorilor statelor, de a stabili datoriile oamenilor față de temple sau de rege etc. Scribi erau persoanele care consemnau datele, faptele și evenimentele. Scrisul era cunoscut de preoți și de unii funcționari, care se îngrijeau de întocmirea textelor religioase, a actelor diplomatice etc.

Prima formă de scriere a fost pictograma – imagine ce reprezenta obiecte sau ființe. La sfârșitul mileniului al IV-lea î.H., acest sistem a evoluat în Mesopotamia în scrierea cuneiformă, cu litere în formă de cuie săpate în piatră sau imprimate pe tăblițe de lut. Erau cunoscute circa 600 de semne. Acest sistem a fost folosit de akadieni, elamiți, hitiți și asirieni. În jurul anului 650 î.H. Asurbanipal, regele Asiriei, a înființat o bibliotecă la Ninive, cu cea mai mare colecție de tăblițe din Asiria.

În Egipt scrisul a apărut la sfârșitul mileniului al IV-lea î.H. și a fost utilizat până la mijlocul mileniului I d.H. Vechii egipteni scriau cu hieroglifice (semne care reprezentau noțiunile prin figuri stilizate de ființe și de obiecte). Scrierea hieroglifică a fost simplificată în cea hieratică (folosită în textele religioase), care, la rândul ei, a dat naștere scrierii demotice (populare). Hieroglifile au fost descifrate în 1822 de către savantul francez Jean-François Champollion, în urma cercetării înscrisurilor de pe Piatra de la Rosetta. Scrierea egipteană cunoștea circa 750 de hieroglifice.

Vocabular

Alfabet – mod de scriere bazat pe transcrierea aceluiași sunete articulate prin aceleași semne.

Mit – povestire fabuloasă cu caracter sacru care cuprinde credințele unui popor despre originea universului și a fenomenelor naturii, despre zei și eroi legendari etc.

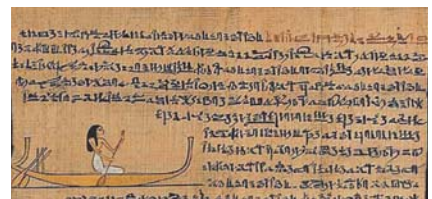
Pictogramă – desen sau șir de desene simbolice, sugestive, prin care sunt redată obiectele și ideile în unele sisteme primitive de scriere.

Scriere cuneiformă

Scriere hieroglifică

Scriere hieratică

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

O invenție extraordinară a civilizației Orientului Antic a fost alfabetul. Alfabetul fenician, care datează din anul 1000 î.H., era compus doar din consoane și cuprindea 22 de simboluri. El stă la baza mai multor alfabetelor actuale, precum cel latin, grec și ebraic. Primele inscripții grecești datează din 770–750 î.H. și corespund unor caractere feniciene. De exemplu, litera feniciană alef א corespundea literei alfa Α din alfabetul grecesc, iar litera feniciană bet ב – literei grecești beta Β. Noutatea alfabetului grecesc a fost existența semnelor pentru vocale: *a, e, i, o, u*. Apariția scrierii alfabetizate în Roma Antică a fost atestată la sfârșitul sec. al VIII-lea–începutul sec. al VII-lea î.H. În sec. I î.H., în Imperiul Roman era utilizat un sistem de scriere compus din 23 de litere – alfabetul latin –, care erau utilizate și pentru exprimarea cifrelor.

Alfabetul fenician

Alfabetul latin

- Explică proveniența cuvântului *alfabet*.
- Precizează proveniența literelor din alfabetul român.

În India scrisul a fost atestat în sec. al III-lea î.H., primele documente scrise fiind inscripțiile lui Așoka. În China, între 2000 și 1700 î.H., a fost inventată o scriere pictografică ce cuprindea două mii de semne. Acest sistem a fost preluat de limbile coreeană și japoneză ș.a. și s-a păstrat până astăzi.

▪ Enumeră tipurile de scriere în Antichitate.

Materiale și suporturi de scriere. În Antichitate textele erau scrise pe diferite suporturi. În Mesopotamia se scria pe tablețe de argilă, cu bețișoare din trestie. În Egipt se scria în piatră, pe bucăți de ceramică, pe fâșii de in, pe papirus, cu bețișoare de trestie înmuiate în cerneală. Pentru a se obține foile de papirus, măduva plantei era extrasă și împărțită în mai multe fâșii foarte subțiri, care se suprapuneau în două straturi, unul orizontal și celălalt vertical. Se obținea astfel un fel de împletitură, care era presată și uscată la soare. Se nivela cu ciocanul. Foile se lipeau între ele, obținându-se astfel un sul de până la 45 m. În India se scria pe frunze uscate de palmier, cu cerneală din suc de trestie-de-zahăr amestecat cu funingine. În China se scria pe oase sau pe bambus, cu un bețișor înmuiat în lac negru pregătit din sevă de arbori; pe mătase, cu un penel din păr de cămilă înmuiat în tuș. În anul 98, demnitarul chinez Tsai Lun (48–118) a inventat hârtia, obținând-o din cânepă, țesătură și bumbac amestecate cu apă, transformate în pastă, care era întinsă pe o foaie. Hârtia obținută din coajă de copac amestecată cu lemn de bambus a fost inventată în anul 105 de Cai Lun.

Foaie de papirus

Plantă de papirus

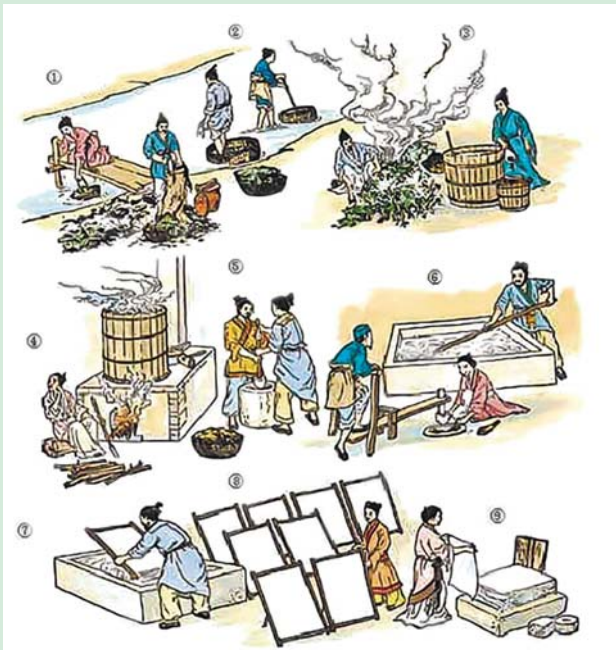
- Descrie procesul de obținere a foii de papirus.
- Ce schimbare în evoluția civilizațiilor a produs invenția hârtiei?

Literatura. În Orientul Antic au fost scrise opere literare de o mare diversitate tematică: mituri, povestiri, poeme, legende, imnuri, fabule, învățături, proverbe. În Mesopotamia erau răspândite *Mitul despre facerea lumii*, poemele *Zborul lui Etan*, *Emeș și Enten*, *Epopoea lui Ghilgameș*, fabula *Despre vulpe* etc.; în Egipt – *Cartea morților*, *Textele sarcofagilor*, *Textele piramelor*, *Imnul lui Akhenaton*, *Imnul Nilului*, *Cântecul harpistului*, *Povestea lui Sinuhet*, *Învățătura lui Ani*; în India – poemele *Mahabharata*, *Ramayana*, diverse fabule; în China – culegerea de poezii *Cartea cântecelor*, lucrări istorice precum *Note istorice* de Sima Qian și tratate precum *Cronica ceremoniilor*.

- Numește două genuri literare caracteristice Orientului Antic.

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor vizuale

Procesul de producere a hârtiei în China Antică

- Scrie un text din cinci-opt enunțuri intitulat *Povestea hârtiei*.

II. Gândire critică

„Multă vreme s-a scurs de când zeul Ra a zămislit toți zeii, toată lumea și oamenii ce trăiesc pe pământ. Și a îmbătrânit Ra, și i-au slăbit puterile. Oasele lui se făcuseră argint, mădularile sale – aur, iar părul – lazurit. Atunci oamenii au pus la cale cele rele. Nu se mai temeau de Ra, zeul Soarelui, stăpânitorul universului, și s-au răsculat împotriva zeului, pentru a-l răsturna de pe tron [...]. Și s-a năpustit zeița Hathor, la porunca tatălui ei, și i-a lovit pe oameni în pustiu, pedepsindu-i pentru că nu dăduseră ascultare mărețului lor zeu [...].

– Și să știe, zise Ra, că deși mă depărtez, străluci-voi veșnic deasupra lor!

De atunci Ra, zeul Soarelui, a încetat să mai trăiască pe pământ, printre oameni; s-a ridicat în cer, de unde strălucește și luminează peste tot pământul.”

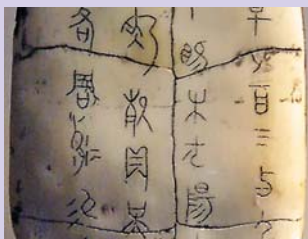
*Cum i-a pedepsit zeul Ra pe oameni,
din Miturile Egiptului Antic*

- Identifică zeii Egiptului Antic.
- Demonstrează că sursa este un mit.

III. Aplicarea cunoștințelor

- Efectuează corespondența dintre civilizație, imagine și sistemul de scriere.

Mesopotamia

Scriere hieroglifică

China Antică

Scriere cuneiformă

Egiptul Antic

Scriere pictografică

Important de reținut!

În Orientul Antic a apărut scrisul, apoi alfabetul, care au revoluționat istoria omenirii. Scrierea a cunoscut diferite forme: pictografică, cuneiformă, hieroglifică etc. Existau diferite suporturi pentru scris: de la foi de papirus, mătase până la hârtie. Lumea antică a lăsat urmașilor remarcabile opere literare: *Miturile Egiptului Antic*, *Epopoea lui Ghilgameș*, *Ramayana* etc.

Evaluare

I. ANALIZA SURSELOR VIZUALE

- Identifică în imagine tipul de scriere.
- Identifică monumentul și civilizația căreia îi aparține.
- Numește două fapte istorice sau realizări ale lui Darius cel Mare.

II. ANALIZA SURSELOR SCRISE / GÂNDIRE CRITICĂ

Sursa A. „De la răsărit și până spre miazăzi, India este mărginită de Marea cea Mare; la miazănoapte ea ajunge până la Munții Caucaz, anume până la joncțiunea lor cu Munții Taurus; în sfârșit, la apus este Indusul, care delimitează India [de restul continentului] până la Marea cea Mare. [...] cred că putem da crezare și afirmației că relieful Indiei este, în cea mai mare parte, șes și că originea acestui șes este aluvionară. [...] Indusul crește curând după ce izvorăște și primește apele a cincisprezece dintre cele mai mari râuri ale Asiei, păstrându-și numele neschimbat până ce se varsă în mare.”

Arrianus, *Expediția lui Alexandru cel Mare în Asia*

Sursa B. „Egiptul, spre care elenii se îndreaptă cu corăbiile, este pentru egipteni un pământ dobândit și un dar al fluviului [...]. Natura solului egiptean este următoarea: [...] de arunci sonda în apă, vei scoate mărul de la o adâncime de numai unsprezece coți. Faptul arată cât de departe se așterne mărul cărat de fluviu [...]. Căci, dintre râurile care prin mărul cărat de apele lor au clădit aceste ținuturi, niciunul nu e vrednic să fie asemuit nici măcar cu una dintre gurile Nilului – fluviu cu cinci guri – în privința belșugului de apă.”

Herodot, *Istorii*

- Identifică civilizațiile despre care se relatează în surse.
- Caracterizează așezarea geografică a Indiei Antice și a Egiptului Antic.
- Demonstrează cu ajutorul surselor că erau civilizații fluviale.

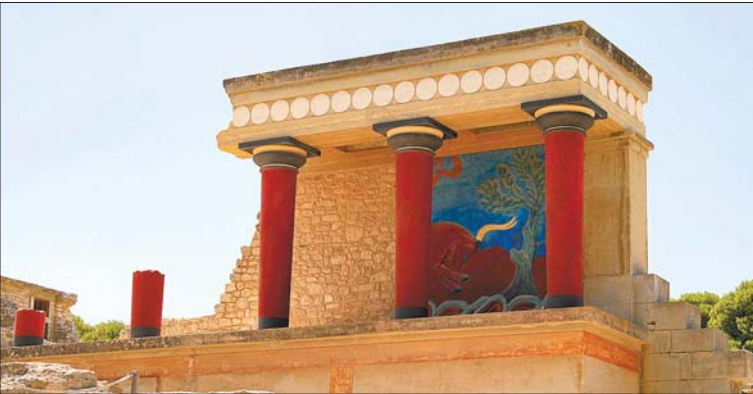
III. SINTEZĂ ȘI APLICAREA CUNOȘTIINȚELOR

- Elaborează un text coerent din opt enunțuri pe tema *Invenții și descoperiri ale lumii antice.*

Unitatea III

Europa în Antichitate. Grecia Antică

Ruine ale orașului antic Cnossos

Calul troian, pictură de Henri-Paul Motte

Privire asupra Acropolei din Atena

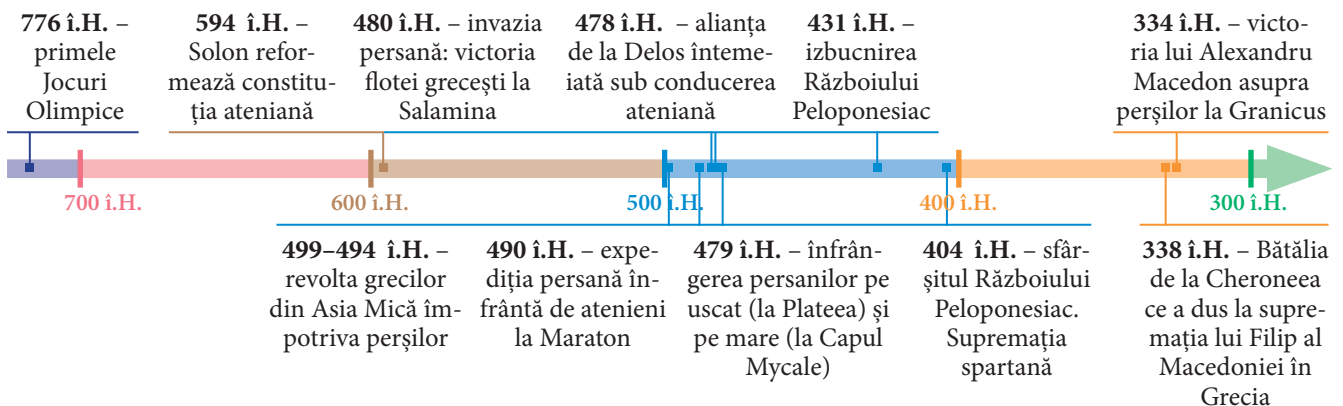

Orașul antic Alexandria

1. Omul și mediul în Grecia Antică
2. Civilizația creto-miceniană. Grecia homerică
3. Formarea polisurilor. Marea colonizare greacă
4. Atena și Sparta. Pericle și epoca sa
5. Afirmarea Macedoniei. Imperiul lui Alexandru cel Mare
6. Cultura greacă. Educația și știința. Artele
7. Cultura elenistică

Lecție de sinteză. Moștenirea lumii grecești: teatrul, Jocurile Olimpice

Evaluare

1. Omul și mediul în Grecia Antică

Grecia Antică era amplasată, în principal, în sudul Peninsulei Balcanice din sud-estul Europei, care se întindea în Marea Mediterană, având predominant un relief muntos. De asemenea, ocupa aproximativ două mii de insule din Marea Egee și Marea Ionică. Teritoriul de pe litoralul de est al Mării Egee făcea, de asemenea, parte din Grecia Antică. Amplasarea geografică a regiunii a modelat în mod direct tradițiile și obiceiurile grecești.

Vocabular

Eleni – denumire a celor patru vechi triburi grecești (eolieni, doriene, ionieni și ahei) din sudul Tesaliei, care s-a extins, din sec. VIII–VI î.H., asupra tuturor triburilor grecești.

Peninsulă – porțiune de uscat care înaintează adânc în mare, fiind înconjurată de apă din trei părți.

DOCUMENTAR

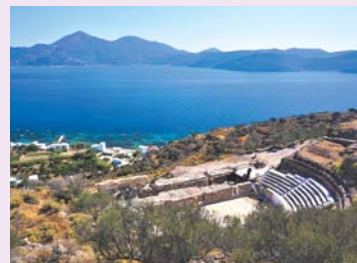
„Când au aflat că toată țara elenilor este udată numai de ploi și nu de revărsarea râurilor, ca țara lor, egiptenii au zis că dacă elenii vor fi vreodată înșelați în marea lor nădejde, vor avea de îndurat o foamete cumplită. Această vorbă vrea să spună că dacă în loc de ploaie cerul le va trimite secetă, elenii vor pieri de foame; căci din altă parte, decât de la Zeus, nu aveau de unde să mai aștepte apă.”

Herodot, *Istorie*

- **Studiază sursa. Compară condițiile climatice din Grecia cu cele din Egipt.**

Dialog istoric: Mediul de trai al grecilor

- **Ce relief predomină în Grecia?**
- **Cum crezi, acest relief i-a ajutat sau i-a împiedicat pe greci să se dezvolte?**

Marea a influențat civilizația greacă așa cum râurile au modelat civilizațiile antice din Egipt, Mesopotamia, India și China. Grecii rareori au trebuit să călătorească mai mult de 130 km pentru a ajunge la litoral. Marea Egee, Marea Ionică, Marea Mediterană și Marea Neagră învecinată erau rute importante de transport pentru poporul grec. Aceste căi maritime legau majoritatea părților Greciei. Pe măsură ce grecii au devenit marinari pricepuți, călătoriile pe mare au conectat țara lor cu alte societăți. Călătoriile maritime și comerțul au fost importante, Grecia neavând resurse naturale, cum ar fi lemnul, metalele prețioase și terenurile agricole utilizabile. Totodată, marea era o sursă stabilă de alimente, oferind pește și alte produse.

Relieful. Munții acopereau aproximativ trei sferturi din teritoriul Greciei Antice. Lanțurile muntoase se întindeau mai ales de la nord-vest la sud-est de-a lungul Peninsulei Balcanice. Munții au împărțit pământul în regiuni diferite, ceea ce a influențat semnificativ viața politică grecească. În loc de un singur stat, grecii au dezvoltat comunități mici și independente în fiecare vale adăpostită de munții din jur. Majoritatea grecilor se implicau activ în viața comunității.

Terenul era în general pietros și doar o mică parte din acesta era arabil. Văi mici, dar fertile ocupau aproximativ un sfert din Grecia. În Antichitate, terenul denivelat îngreuna și transportul terestru. Din puținele drumuri care existau, majoritatea erau ceva mai mult decât poteci. Adesea oamenii pierdeau câteva zile pentru o călătorie care astăzi poate dura câteva ore. Râurile mici, de munte, rezeși și reci nu erau potrivite pentru proiecte de irigare la scară largă. Cu puține terenuri agricole fertile și fără apă dulce pentru irigare, Grecia nu a fost niciodată capabilă să întrețină o populație mare.

Zei, oameni și mediul, desen pe un vas de lut

Legendă

- – Grecia continentală
- – Grecia insulară și alte teritorii populate de greci
- – Regiunile agricole principale ale grecilor
- ⊙ – Metropole grecești
- – Orașe-state, polisuri grecești
- – Orașe-state membre ale Ligii Peloponesului
- – Colonii militare ale Atenei

AHAIA – Denumiri ale regiunilor Greciei

Resursele minerale ale Greciei:

- – fier
- – cupru
- – aur
- – argint
- – marmură
- – obsidian

- Descrie în baza hărții spațiul în care s-a constituit civilizația greacă antică.
- Numește mările din jurul Greciei.
- Formulează o concluzie despre rolul mării în viața grecilor.

Culesul măslinelor, desen pe o amforă

Istoricii estimează că în Grecia Antică, la un moment dat, au trăit câteva milioane de oameni. Nici măcar această populație mică nu se putea aștepta ca pământul să-i asigure o viață îndestulată. Dorința de a avea un spațiu mai mare de locuit, pajiști pentru creșterea animalelor și terenuri agricole adecvate i-a motivat pe greci să întemeieze noi colonii.

Clima a fost un alt factor important care a influențat civilizația grecească. Grecia are o climă variată, cu temperaturi medii de 10°C iarna și 28°C vara. În Antichitate, aceste temperaturi moderate au susținut petrecerea timpului în aer liber pentru mulți cetățeni greci. Bărbații își petreceau cea mai mare parte din timpul lor la evenimente publice, unde se întâlneau adesea pentru a discuta problemele comunității, pentru a face schimb de știri și pentru a lua parte activă la viața civică.

- Numește trei factori importanți care au influențat modul de viață al grecilor.

Originea grecilor. Strămoșii grecilor antichi locuiau în nordul Peninsulei Balcanice. Începând cu sfârșitul mileniului al III-lea î.H., ei au pătruns treptat spre sudul peninsulei și pe insulele învecinate din Marea Ionică, Mediterană și Egee, apoi și spre coasta de vest a Asiei Mici (Turcia de azi). Și-au numit noua patrie Elada, iar ei își spuneau eleni. Romanii i-au numit greci.

Grecii antichi aveau o legendă despre formarea poporului lor. Conform acesteia, în timpuri îndepărtate tot pământul a fost acoperit cu apă. S-au salvat doar doi oameni – un bărbat și o femeie. Ei au avut un fiu pe care l-au numit Elen. De la el își trag originea triburile elene – aheii și dorienii –, care stau la baza etnogenezei grecilor.

- Numește triburile care au stat la baza formării poporului grec.

Ocupațiile. Ocupația principală a grecilor a fost agricultura. În văile fertile dintre munți ei cultivau orz și grâu, viță-de-vie, măslini, fructe și legume. Din fructele de măslin storceau ulei, iar

Femeie care pictează un vas de lut, desen pe un vas de lut

În atelierul unui cizmar, desen pe o amforă

din struguri produceau vin. Grecii creșteau vite cornute mici: capre și oi, pe care le pășteau în munți. Aproape în fiecare gospodărie creșteau porci și păsări. În calitate de forță de tracțiune foloseau boii. Deoarece aveau puține pământuri fertile, nu era suficientă pâine. Grânele, de obicei, erau importate, fiind schimbate pe vin și ulei de măsline. Grecii practicau diverse meșteșuguri. Din munți extrăgeau minereu de fier, cupru, plumb, argint, marmură. Minereuri de metale erau puține, de aceea le importau din alte țări. Din marmură grecii construiau temple și ciopleau sculpturi. Lemnul din pădurile din munți era folosit la construcția corăbiilor și în alte meșteșuguri. Un alt zăcământ răspândit era lutul, din care grecii confecționau vase de ceramică pentru păstrarea și transportarea cerealelor și a lichidelor. Grecii au devenit meșteșugari vestiți în ceramică, cioplirea în marmură, confecționarea de arme și bijuterii.

- Enumeră ocupațiile grecilor.

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

„Vecinătatea mării este plăcută unui oraș, dacă avem în vedere numai prezentul; dar, cu vremea, ajunge de fapt neplăcută. Comerțul pe care îl înlesnește marea, ispita câștigului ce-l oferă și negustorii pe care îi atrage din toate părțile strică moravurile locuitorilor, le dau un caracter îndoielnic și viclean și alungă buna-credință și încrederea din legăturile între ei sau cu străinii. Avem un leac împotriva neajunsului acesta în fertilitatea pământului, ce poate produce pentru toate trebuințele vieții; și cum, de altfel, terenul este accidentat, este evident că nu poate produce deodată un mare număr de bucate și din belșug fiecăruia.”

Platon, *Legile*

- Identifică în sursă avantajele și dezavantajele mării pentru greci.
- Selectează din sursă alte ocupații ale grecilor antici.

II. Analiza surselor vizuale și scrise

În atelierul unui fierar, desen pe un vas de lut

„Lydianul Alyattes [...] a închinat daruri templului din Delfi, și anume un mare crater de argint însoțit de un suport de crater făurit din fier, cu aplicații lipite la foc. Prinusul merită să fie văzut mai mult decât toate celelalte odoare aflate la Delfi. Lucrul a ieșit din mâna lui Glaucos din Chios, singurul om din lume care a descoperit taina lipirii fierului în foc.”

Herodot, *Istории*

- Numește meșteșugul la care face referință imaginea și sursa istorică.
- Enumeră obiecte confecționate de meșterii greci.
- Apreciază importanța meșteșugului pentru evoluția economiei Greciei Antice.

III. Gândire logică și critică

- Completează tabelul *Factorii de mediu și de relief în viața grecilor antici*.

Factori de mediu și de relief	Stil de viață și ocupații
Pământ fertil în văile mici dintre munți.	
	Comerț și transport maritim dezvoltat.
	Grecii petreceau mult timp în aer liber.
Vegetație bogată de munte.	
În munți erau, deși puține, minereuri de fier, plumb, cupru, aur.	

Important de reținut!

Grecia Antică ocupa teritoriul din sudul Peninsulei Balcanice, insulele din Marea Egee, Ionică și Mediterană și coasta de vest a Asiei Mici. Grecii antici se numeau eleni, iar patria lor – Elada. Ei se îndeletniceau cu agricultura, creșterea animalelor și meșteșugăritul, construiau corăbii și cunoșteau navigația.

2. Civilizația creto-miceniană. Grecia homerică

Creta este o insulă situată în Marea Egee, pe ruta maritimă dintre Egipt și Grecia. Locuitorii săi au prelucrat în mod activ terenuri potrivite pentru cultivare, s-au ocupat cu creșterea animalelor și meșteșugurile. Pescuitul era o activitate vitală. În mileniul al III-lea î.H. pe insulă s-a dezvoltat o civilizație originală, care, deși a decăzut către mijlocul mileniului al II-lea î.H., a influențat civilizațiile din împrejurimi și a lăsat o moștenire impresionantă. Cu unele trăsături asemănătoare, în Grecia continentală s-a dezvoltat o nouă civilizație, cea miceniană.

Dialog istoric: Palate antice

Ruinele Palatului Cnossos

- Ce reprezintă această imagine?
- Poți presupune cui i-a aparținut palatul?
- Cunoști vreun mit despre acest palat din Cnossos?
- Cum crezi, ce s-a întâmplat?

Civilizația minoică (cretană) (3000–1600/1200 î.H.) a apărut în bazinul Mării Egee, cu centrul în insula Creta, în mileniul al III-lea î.H. Ea a constituit baza civilizației grecești și, prin intermediul acesteia, originea civilizației europene. Civilizația cretană, favorizată de poziția geografică insulară, a creat în această regiune un imperiu maritim, a instituit structuri statale și administrative, a fondat o religie, a cunoscut diverse meșteșuguri și arte etc. În lipsa pericolului atacurilor externe și al războaielor, a avut posibilitatea comunicării cu alte civilizații.

Civilizația minoică a fost una urbană. Textele homerice o evocă, numind Creta „țara celor 100 de orașe”. Cercetările arheologice ale lui Arthur Evans au descoperit urmele a 93 de centre urbane, printre cele mai importante numărându-se Cnossos, capitala regilor cretani, Phaistos, Malia. Orașele, nefortificate, erau legate între ele prin drumuri pavate. Pe străzi existau trotuare pietruite, cu șanțuri de scurgere pluvială acoperite. Orașele aveau sisteme de canalizare și apeducte, rezervoare de apă. Cretanii au locuit și în așezări rurale. Forma de organizare era cea gentilică.

În anii 2200–1500 î.H. în orașe au apărut mari palate cu numeroase camere, ai căror pereți erau acoperiți cu picturi ce reprezentau scene de vânătoare, plante etc. Multe case ale orașenilor aveau 2–3 niveluri.

Anii 1500–1200 î.H. au constituit perioada de maximă înflorire. Izvoarele vorbesc despre Minos, regele din Cnossos, care a reunit cetățile-state independente și a întemeiat un mare imperiu

Vocabular

Migrație – deplasare în masă a unui trib sau a unei populații de pe un teritoriu pe altul, determinată de factori economici, sociali, politici sau naturali.

Minotaur – în mitologia greacă, monstru cu cap de taur și trup de om.

Palatul Cnossos, Creta
(reconstrucție grafică)

Fresce din Palatul Cnossos

DOCUMENTAR

„E-o țară,
Ce-i zice Creta, mândră, roditoare,
Cu ape-n jur, că e-n mijlocul mării,
Și oamenii foiesc în ea puzderii.
Pe-ntinsul ei sunt nouăzeci de orașe
Cu fel de fel de limbi. Ahei și mândri
Eteocreți, cidonieni alături
De doriene războinici și de oameni
Dumnezeiești pelasgi. Între orașe
E unul mare, Cnossos, unde Minos
Fu împărat la nouă ani și cel mai
Apropiat de Zeus.”

Homer, *Odissea*

- **Demonstrează în baza sursei că în Creta s-a creat o civilizație a orașelor.**

Palatul din Micene
(reconstrucție grafică)

Poarta Leilor, Micene

ce cuprindea și alte insule din Marea Egee, precum și teritorii din Grecia continentală. În legenda despre Minotaur se spune despre tânărul Tezeu, fiul regelui Egeu, tributar al lui Minos, care, împreună cu alți tineri și tinere, era destinat a fi jertvă a Minotaurului. Însă el a reușit să-l învingă și să iasă din labirint cu ajutorul firului de ață oferit de fiica lui Minos, Ariadna.

Societatea era împărțită în aristocrație și producători liberi (țărani și meșteșugari), dar existau și sclavi. Cretanii au avut și o formă de scriere, care n-a fost descifrată. Produceau ceramică lucrată la roata olarului, prelucrau bronzul și arama, navigau și făceau comerț cu Egiptul, Fenicia și Grecia. Ceramica cretană a servit drept model pentru ceramiștii din Antichitate. Creta a fost cucerită la mijlocul sec. al XV-lea î.H. de aheii din Grecia continentală.

- **Enumeră elemente de civilizație materială cretană.**
- **Identifică în text dovezi ale culturii spirituale cretane.**

Civilizația miceniană (cca 1550–1175 î.H.) este prima etapă a civilizației antice grecești. Aproximativ în anul 2000 î.H., în Grecia continentală și insulară au pătruns grupuri de populații indo-europene. Primul val de migratori a fost cel al ionienilor, care s-au răspândit în toată Grecia și au intrat în contact cu cretanii. Prin 1600 î.H. a urmat invazia aheilor (sau micenienilor). Cuceritorii aveau un nivel inferior de dezvoltare, abia în sec. al XVI-lea î.H. au cunoscut o dezvoltare a culturii materiale, în rezultatul căreia a apărut civilizația miceniană, după numele cetății și al palatului de la Micene, unde a fost descoperită prima dată.

Aheii au inițiat procesul de civilizație în Grecia. Nu aveau o unitate teritorială și politică, constituiau un conglomerat de mici orașe-state, printre care Micene, Argos, Tirint, Pylos, Atena, Teba ș.a. Ca și în Creta, pe care au cucerit-o, centre ale statelor mici devin palatele și teritoriile din împrejurimi. Spre deosebire de palatele de pe Creta, cele aheene erau fortificate. Palatele miceniene, ca și cele cretane, au fost principalele centre ale vieții sociale. Fiecare palat era sediul administrației politice a unui teritoriu care-i recunoștea autoritatea și depindea de acesta, avea o sală a tronului, încăperi pentru provizii, ateliere meșteșugărești, în care se confecționau armuri, bijuterii din aur, obiecte din ceramică, și arhive, unde se păstrau documentele. Principala preocupare a aheilor erau războaiele. Ei aveau o puternică armată terestră, dar și o flotă militară. Armata era formată din oameni liberi.

În această perioadă are loc războiul aheilor cu troienii, relatat de cel mai mare poet grec, Homer, care s-a bazat pe legende și mituri la scrierea poemului *Iliada*. Motivul războiului ar fi fost răpirea „preafrumoasei Elena”, soția regelui Spartei, Menelau, de către prințul troian Paris. Unii istorici cred că războiul troian a fost o urmare a luptei pentru controlul asupra comerțului în regiunea Mării Egee, unde grecii doreau să-și extindă și influența politică.

Potrivit lui Homer, războiul pentru Troia a durat zece ani. Grecii nu reușeau să cucerească orașul, dar, în cele din urmă, lui Odisseu i-a venit o idee: lângă zidul cetății a fost construită o statuie uriașă, un cal din lemn. Mai mulți războinici s-au ascuns în interiorul statuii, iar ceilalți s-au îmbarcat pe vase și au plecat pe mare. Troienii, crezând că grecii au plecat cu totul, s-au bucurat de victoria mult așteptată și au târât calul în oraș. Noaptea, soldații greci au coborât din calul de lemn și au deschis porțile orașului. S-au întors și cei de pe mare și au dat foc Troiei. Multă vreme, povestea Troiei a fost considerată un mit. Abia la sfârșitul sec. al XIX-lea, arheologul Heinrich Schliemann a dovedit că cetatea a existat pe teritoriul Turciei moderne.

Spre sfârșitul mileniului al II-lea î.H., aheii, fiind slăbiți de războiul îndelungat cu troienii, au devenit vulnerabili în fața triburilor dorienilor, care au invadat Grecia. Pe parcursul sec. al XII-lea î.H., toate cetățile aheene au fost cucerite de doriene, cu excepția celei de pe Acropola Atenei. În consecință, civilizația miceniană a fost aproape integral nimicită, monumentele arhitecturale au devenit ruine, au dispărut organizarea statală monarhică, scrierea, operele de artă; afluxul de noi etnii a sporit populația Greciei, iar contopirea dintre ionieni, aheii, doriene a condus la formarea poporului grec.

- **Enumeră două caracteristici ale vieții politice din cadrul statelor miceniene.**
- **Describe palatele miceniene.**

Epoca homerică (cca 1175–750 î.H.) – denumirea este justificată de faptul că singurele informații despre această perioadă provin din cele două epopei scrise de Homer, *Iliada* și *Odissea*. Ca urmare a cuceririi doriene, statele înfloritoare au fost distruse, cultura, meșteșugurile și comerțul erau în declin. Agricultură era practică, dar solurile dure erau greu de lucrat cu unelte din lemn și cupru. Schimbările în viața economică au început abia în sec. al VIII-lea î.H., când s-a dezvoltat tehnica de topire și de prelucrare a fierului. Utilizarea uneltelor din fier a făcut posibilă prelucrarea mai bună a solului și obținerea unor recolte mai mari. În Grecia a fost mărită suprafața terenurilor cultivate, se semănau mai multe cereale și se creșteau animale domestice. Numărul populației a crescut. Agricultorii au început să-și vândă surplusul de recoltă, meșteșugarii – produsele lor. Comerțul și construcțiile navale s-au dezvoltat rapid. În același timp s-au născut filosofia, știința și literatura greacă. Sub influența alfabetului fenician a apărut un nou sistem de scriere. Avântul de la sfârșitul epocii homerice a determinat transformările din epocile următoare.

- **Prezintă două trăsături ale civilizației grecești în epoca homerică.**

SPAȚIUL ISTORIC

Grecia miceniană (1550–1050 î.H.)

- **Describe, cu ajutorul semnelor convenționale din legendă, spațiul de răspândire a civilizației miceniene.**

DOCUMENTAR

Construcțiile de la Micene

„Mai departe [...] se văd ruinele Tirintului. [...] Din ruinele cetății n-a mai rămas decât zidul, lucrarea Ciclopilor. El este clădit din pietre grosolane atât de mari, încât pe cea mai mică dintre ele n-ar putea-o clinti nicio pereche de catări.”

Pausanias, *Descrierea Greciei*

- **Apreciază trăinicia fortificațiilor miceniene.**

Alfabetul grecesc timpuriu pictat pe un vas de lut

I. Spațiul istoric

- Legendă**
- //// - Civilizația minoică
 - - Orașe-palate minoice (cca 2000–1400 î.H.)
 - - Orașe-palate miceniene (cca 1600–1100 î.H.)
 - - Direcția de migrație a aheilor (cca sec. XXII î.H.)
 - - Direcția de migrație a dori-enilor (cca sec. XII–XI î.H.)
 - - Direcția de migrație a ionie-nilor (cca sec. XII–XI î.H.)
 - - Direcția de migrație a eolie-nilor (cca sec. XII–XI î.H.)
 - - Campania grecilor împotri-va Troiei (cca 1200 î.H.)
 - Teritorii colonizate de greci (către mileniul I î.H.):
 - - de ahei; ■ - de dori-eni
 - - de ionieni; ■ - de eolien
 - ATTICA - Regiuni ale Greciei
 - ... - Căi comerciale maritime

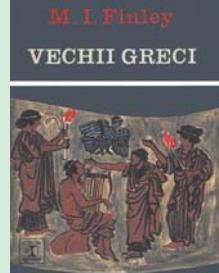
- Localizează pe har-tă insula pe care s-a dezvoltat civili-zația minoică.
- Numește triburile care au stat la baza formării poporu-lui grec.
- Identifică centre ale civilizației miceniene.
- Descrie traseul parcurs de ahei pentru a cuceri Troia.

II. Analiza surselor istoriografice

„Societatea care ni se dezvăluie în *Iliada* și *Odiseea* e o societate de regi și de nobili, care posedă mult pământ și multe turme și care duc o viață de strălucire și lupte. Gospodăria nobiliară era centrul activității și puterii. Regele era judecător, legiuitor și comandant de oști. Un rege slab nu supraviețuia mult în fața amenințării unor rivali puternici ori a dușmanilor din afară.”

M.I. Finley, *Vechii greci*

- Numește două caracteristici ale societății vechilor greci.
- Precizează, în baza sursei, forma de guvernare în lumea greacă.

III. Analiza surselor literare

„Iată cât eu socotesc că întrecem la număr dușmanii Care-și au casele-n Troia. Dar dânșii mai au de-ajutoare Oaste din multe orașe, bărbați care luptă cu lancea Și cu putere m-abat și nu-mi dau răgaz să pot bate Troia, să calc și să nărui cetatea cea trainică-n ziduri. Nouă sunt anii trecuți cu voia lui Zeus, și iată, Putrede-s grinzile, rupte odgoanele de la corăbii. Dincolo-n țară tânjind tot stau așteptându-ne acasă Dragii copii și soțiile, rudele noastre, iar gândul Care ne-aduse pe-aici tot neizbândit ne rămâne.”

Homer, *Iliada*

- Numește problema de-scrisă în sursă.
- Ce spune autorul despre armata troienilor?
- Ce sentiment/emoție îți trezește acest pasaj din poem?
- Citește, la alegere, *Iliada* sau *Odiseea*. Discută cu colegii, împărtășești-vă impresiile.

Important de reținut!

Civilizația minoică și cea miceniană au fost culturi care s-au constituit în jurul palatelor regale, reprezentând centre politico-administrative și militare. Pentru că aheii erau mai războinici, palatele miceniene erau fortificate cu ziduri. Apariția fierului a accelerat dezvoltarea comunităților în epoca homerică. Aceste civilizații au stat la baza dezvoltării civilizației grecești.

3. Formarea polisurilor. Marea colonizare greacă

Perioada din istoria Greciei Antice din sec. al VIII-lea î.H. este numită „miracolul grecesc”. Grecii nu doar au creat un stat, dar au fost capabili să concureze cu cele mai dezvoltate țări din acea vreme. În sec. VIII–VI î.H. grecii antici s-au stabilit de-a lungul țărmurilor Mării Mediterane și Mării Negre. Procesul de relocare a grecilor și crearea de așezări (colonii) pe pământuri străine a fost numit „marea colonizare greacă”.

Dialog istoric: Orașul Troia

Orașul Troia în perioada miceniană (reconstrucție 3D)

- Descrie cum arăta orașul Troia privit din interiorul zidurilor.
- Identifică elementele importante ale orașului.
- Exprimă-ți opinia: pentru ce erau necesare zidurile?

Constituirea și structura polisului. Procesul de unificare a Greciei într-un singur stat a fost împiedicat de relieful muntos, care separa Grecia în numeroase coline. Necesitatea consolidării economice și politice a dus la constituirea unor state mici, în limitele permise de relief. Prin anul 750 î.H. *orașul-stat*, sau *polisul*, era unitatea politică fundamentală în Grecia Antică. Un polis era alcătuit dintr-un oraș și peisajul rural din jur, care includea numeroase sate. Polisurile erau mici, populația variind de la câteva sute la câteva mii de cetățeni. Fiecare polis avea propria conducere, armată, trezorerie. Puterea supremă o deținea *Adunarea Populară*, la care participau numai cetățenii cu drepturi depline. Adunarea adopta legile, aproba declararea războiului și încheierea păcii, alegea judecătorii.

Centrul vieții sociale și comerciale a polisului era *agora* – piața publică unde se aflau principalele instituții și se țineau adunările populare. Era decorată cu statui ale zeilor și liderilor politici, precum și cu porticuri – încăperi semideschise, al căror acoperiș era susținut de coloane. În centrul agorei, agricultorii din satele din jur vindeau alimente (carne, pește, legume, fructe, brânză), erau expuse produsele meșteșugarilor (țesături, vase din ceramică) și se vindeau sclavi. În anumite locuri ale agorei se adunau oamenii care aveau nevoie de lucru. Meșteșugarii locuiau aproape de agora. În casa meșterului era și atelierul. Agora era de obicei situată la poalele acropolei.

Vocabular

Aristocrație – categorie socială dominantă în Antichitate, formată din marii posesori de pământ și de sclavi.

Cetățean – persoană aparținând unui stat, care se bucură de drepturi civile și politice și are anumite obligații față de acel stat.

Colonizare – popularea unei țări sau a unei regiuni cucerite cu oameni aduși de pe alte teritorii sau din alte țări.

Demos – denumire dată păturilor de oameni liberi dintr-un oraș grec, cu drepturi politice depline.

Metropolă – oraș sau stat antic, considerat în raport cu coloniile sale.

Polis – formă de organizare statală în Grecia Antică; oraș-stat.

Tiranie – guvernarea unui tiran în Grecia Antică.

Acropola din Atena
(reconstrucție grafică)

Formele de guvernare a polisurilor. Orașele-state grecești aveau diferite forme de guvernare. În unele cazuri, o singură persoană – regele – conducea statul, numit *monarhie*. În alte cazuri, *aristocrația* – un grup mic de familii nobile, proprietari de pământ – conducea orașul. Familiile bogate au câștigat adesea puterea politică. Mai târziu, pe măsură ce comerțul s-a extins, în unele orașe a apărut o nouă clasă de negustori și meșteșugari bogați. Când aceste grupuri au devenit nemulțumite de conducerea aristocratică, uneori au preluat puterea sau au împărțit-o cu nobilimea. Astfel, au format o *oligarhie* – conducere formată din câțiva oameni puternici.

Se întâmpla ca nobilii sau alți cetățeni bogați să preia controlul conducerii, făcând apel la oamenii de rând pentru sprijin. Acești conducători erau numiți *tirani*.

Ideea guvernării reprezentative a început să prindă rădăcini în unele orașe-state, în special în Atena. Atenienii s-au îndreptat către *democrație*, oferind puterea poporului.

■ **Enumeră formele de guvernare (conducere) existente în polisurile din Grecia.**

Poporul Atenei încoronat de Zeița Democrației. În piatră mai jos a fost incrustată o lege împotriva tiraniei, adoptată de atenieni în anul 336 î.H.

Acropola, adică „orașul de sus”, era construită pe un deal și era înconjurată de un zid. Templul principal era ridicat în cinstea protectorului sacru al orașului. Orașul era înconjurat de ziduri trănice, în spatele cărora, în caz de pericol, se puteau ascunde toți locuitorii polisului, dar și locuitorii satelor din jur.

În Grecia Antică existau câteva sute de polisuri independente. Ele se asemănau între ele, dar dezvoltarea fiecăruia a fost determinată de ocupația populației și de amplasare. Unul dintre cele mai mari polisuri, Atena, era situat la o distanță de 5 km de la mare, având portul Pireu cu rol comercial și militar important, dar și zăcămintele de plumb și de argint. Unul dintre motivele prosperității Corintului a fost controlul asupra rutelor comerciale maritime. Pământurile fertile din Sparta i-au oferit produse agricole, pe care majoritatea polisurilor trebuiau să le importe.

Structura societății polisurilor grecești varia, însă, în general, aceasta era organizată în trei categorii. *Cetățenii* cu drepturi depline, printre care și politice, precum dreptul de a vota și de a fi aleși în funcții publice. În anumite polisuri, femeile și străinii erau excluși din această categorie. *Metecii* erau străinii stabiliți în polis, care nu aveau drepturi politice. *Sclavii* erau persoanele captivate, cumpărate sau născute în robie și nu aveau drepturi civile sau politice.

Polis grecesc (reconstrucție grafică)

- De ce nu a fost posibilă unificarea Greciei în Antichitate?
- Explică organizarea internă a polisului.
- Numește trei polisuri din Grecia.

Colonizarea greacă (sec. VIII–VI î.H.). În urma dezvoltării economice, în Grecia a crescut numărul locuitorilor. Condițiile de viață au devenit din ce în ce mai grele, nu existau pământuri libere în regiunea muntoasă și pe insule. Mulți nu se mai puteau hrăni în patria lor. Singura soluție era căutarea terenurilor potrivite într-un ținut străin. În același timp, în multe polisuri a existat o

luptă crâncenă între *demos* (oamenii simpli) și aristocrație pentru acapararea pământului, dar și a puterii politice. Dacă *demosul* era înfrânt, atunci liderii săi, temându-se de răzbunarea adversarilor, părăseau orașul. Dacă *demosul* învingea, atunci nobilii plecau de frică pentru viața lor. Uneori, erau nevoiți să-și lase casele pline cu lucruri scumpe și sclavi. În asemenea condiții a început procesul numit colonizare.

De cele mai dese ori colonizarea purta un caracter organizat. Conducerea polisului pregătea expediții de recunoaștere, numea persoane responsabile de organizarea plecării emigranților și de explorarea terenurilor noi. Perioada în care grecii au creat numeroase orașe noi a fost numită „marea colonizare greacă”. Orașele de unde porneau coloniștii se numeau metropole, iar cele întemeiate – colonii.

Colonii grecești au apărut pe coasta Italiei, pe coasta de est a Siciliei și în alte părți ale Mediteranei: Tarentum, Posidonia, Siracusa. În Egipt, la gura Nilului, a apărut colonia Naucratis. Elenii au fondat numeroase colonii în regiunea nordică a Mării Negre: Olbia, Histria, Tomis, Callatis Fanagoria, Hermonassa, Teodosia, Panticapaeum, Chersonesus. Coloniile erau organizate după modelul metropolei cu care aveau legături, însă erau independente și aveau propria conducere, legi, armată etc.

Ca urmare a mării colonizări grecești au luat avânt agricultura, meșteșugurile și comerțul. Comerțul grecesc a devenit internațional. Produsele de artizanat (lucrate artistic de meșteșugari) ale elenilor erau solicitate pe piețele din vest și din est, la fel ca și uleiul de măsline, vinurile. Grecii importau cereale, sare și alte produse alimentare, lemn, metale etc. S-a dezvoltat comerțul cu sclavi. A crescut rolul economic și cel politic al *demosului*: al negustorilor, meșteșugarilor, proprietarilor de corăbii.

- **Enumeră două-trei cauze ale mării colonizări grecești.**
- **Describe procesul de formare a noilor colonii.**

Relațiile dintre geto-daci și greci. Locuitorii noilor orașe de pe țărmul de vest al Mării Negre au fost intermediari între metropole și strămoșii românilor, geto-dacii, furnizându-le celor din urmă mărfuri de lux, arme și procurând în schimb cereale și alte produse agricole. Coloniile erau în același timp piețe de desfacere a bunurilor. Prosperitatea orașelor a depins și de stabilirea relațiilor bune cu autohtonii, care au fost obținute și întreținute cu daruri, adesea plătind pentru „protectorat” conducătorilor politici și militari locali. Posibil că Zalmodegikos și Rhemaxos, conducători geto-daci, au asigurat protecția Histriei.

- **Exprimă-ți opinia: pe cât de avantajos pentru ambele părți era schimbul de mărfuri dintre geto-daci și greci?**

ARTA ÎN SERVICIUL ISTORIEI

Nave grecești reprezentate pe vase de lut

- **Studiază imaginile. Apreciază arta picturii pe vase de lut.**
- **Ce informații despre colonizare pot fi extrase din imagini?**

DOCUMENTAR

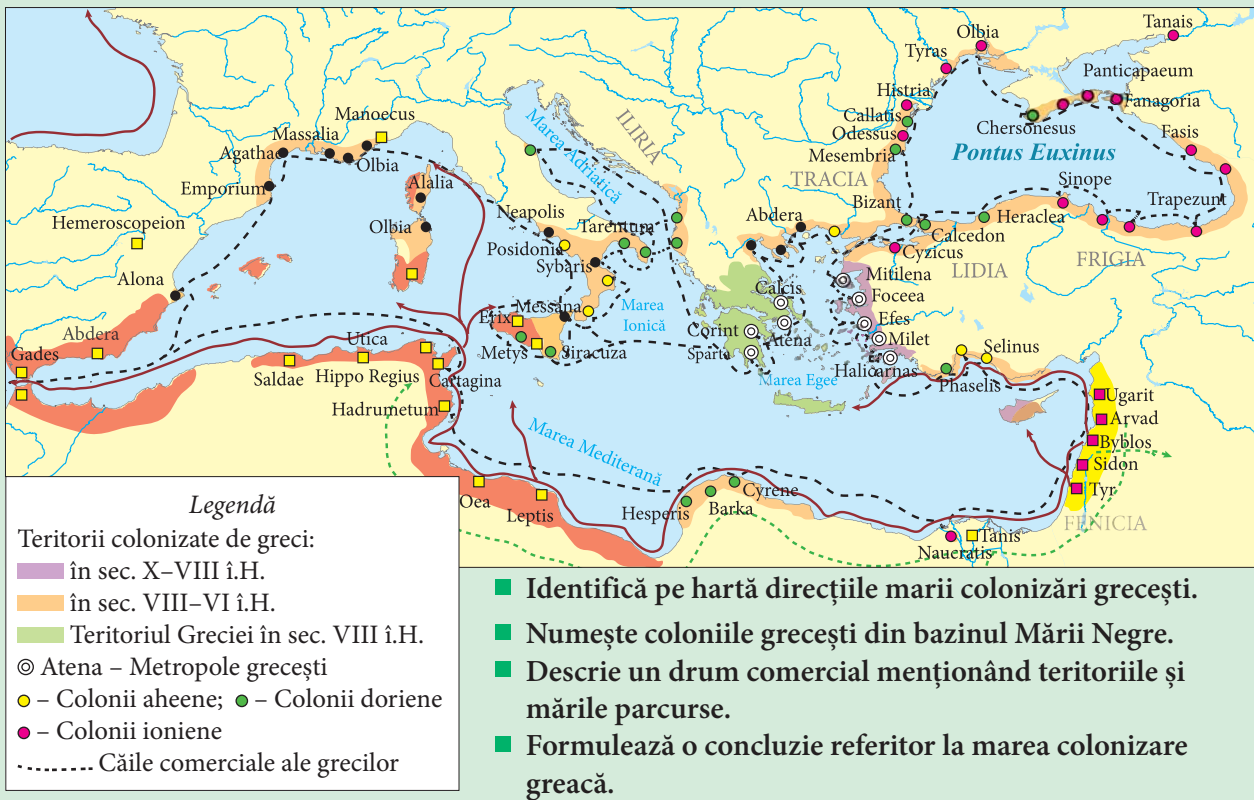
Comerțul cu coloniile pontice

„În privința celor necesare vieții, ținuturile pontice ne dau vite și sclavi în număr foarte mare și de o calitate mărturisită de toți ca excelentă. Dintre articolele de lux, ne procură din belșug miere, ceară, pește sărat. În schimb, primesc din prisosul regiunilor noastre ulei și tot felul de vinuri; cu grâu fac comerț; uneori dându-ne la vreme cuvenită, alteori luând de la noi.”

Polibiu, *Istории*

- **Enumeră mărfurile importate de greci din ținuturile pontice.**
- **Menționează mărfurile exportate în ținuturile pontice.**
- **Exprimă-ți opinia cu referire la importanța schimbului de mărfuri.**

I. Spațiul istoric

II. Analiza surselor scrise

Constituirea unei colonii. „Cetatea, cât se va putea, va fi situată în centrul ținutului și pentru vatra ei se va alege un loc care să reunească toate înlesnirile cerute de un oraș [...]. După ce se va ridica chiar în centrul orașului un loc numit cetățuie, care se va împrejmui cu ziduri [...], se va împărți cetatea, împreună cu teritoriul ei, în douăsprezece sectoare, făcând mai mici pe cele cu pământ mai bun și mai mari pe cele cu teren mai rău.”

Platon, *Legile*

- Studiază documentul. Prezintă regulile/cerințele de bază pentru constituirea unei colonii.
- Compară modul de organizare a coloniei cu cel al metropolei.

III. Aplicarea cunoștințelor

- Completează tabelul indicând direcțiile mării colonizări, principalele metropole și cele mai importante colonii înființate.

Direcția	Metropole	Colonii

Important de reținut!

Ca urmare a dezvoltării tehnologiei de prelucrare a fierului, societatea greacă a evoluat, a devenit mai puternică și mai bogată. Au apărut orașele-stați – polisurile, care au stat la baza civilizației grecești antice. Lupta pentru putere între demos și aristocrație, lipsa pământurilor arabile, problema demografică au creat premise pentru marea colonizare greacă. Grecii au fondat colonii pe țărmurile Mării Mediterane și Mării Negre. Colonizarea a contribuit la dezvoltarea vieții economice, a comerțului și a construcțiilor navale, la întărirea puterii demosului, la formarea în rândul grecilor a sentimentului de apartenență la un singur popor, la răspândirea culturii elene.

4. Atena și Sparta. Pericle și epoca sa

Atena și Sparta, cele mai puternice polisuri din Grecia Antică, au avut diferite forme de guvernare. Ambele urmăreau să-și satisfacă membrii comunității – cetățenii. Spartanii și-au impus dominația prin forță și instaurarea unui regim monarhic militar, iar atenienii – prin lupte interne între demos și aristocrație și reforme, astfel că au ajuns la o formă acceptabilă de democrație pentru ambele părți.

Dialog istoric: Polisul grecesc

*Ruinele
antice ale
Atenei*

- Identifică în imagine construcții specifice polisului grecesc.
- Calculează vârsta aproximativă a acestui oraș-stat grecesc.
- Ce simbolizează ruinele Atenei antice pentru greci?
- Estimează importanța acestui oraș antic pentru evoluția statelor contemporane.

Atena, oras denumit după zeița înțelepciunii, unul dintre cele mai vechi din Europa, situat pe un deal înalt, la 5 km de la mare, în sec. al VIII-lea î.H. a devenit centrul unui stat independent – polisul.

Din punct de vedere social, populația Atenei era compusă din *cetățeni*, care se împărțeau în aristocrație și demos (agricultori, meșteșugari, negustori), *meteci* și *sclavi*. Femeile nu aveau drepturi politice și acces la educație sau la anumite profesii. Copiii erau subordonați părinților și nu aveau drepturi independente.

Atena a fost inițial condusă de regi. La mijlocul sec. al VIII-lea î.H. puterea era în mâinile nobilimii – aristocrați numiți *eupatrizi*. Consiliul Bătrânilor alegea anual, dintre oamenii nobili, nouă *arhonți*, conducători ai statului atenian. Demosul atenian era asuprit de aristocrați și cerea reforme. Nemulțumirile au provocat un conflict între cetățenii statului atenian.

Primul pas către democrație a fost făcut de Dracon, arhonte (magistrat suprem), care în anul 621 î.H. a elaborat un cod juridic bazat pe ideea că toți atenienii, bogați și săraci, erau egali în fața legii. Codul lui Dracon a tratat foarte dur infractorii, introducând pedeapsa cu moartea aproape pentru fiecare infracțiune. De asemenea, a susținut practici precum sclavia în urma datoriei – datornicii trebuiau să lucreze ca sclavi pentru a restitui datoriile.

Reforme democratice mai ample au fost promovate de Solon, care a ajuns la putere în anul 594 î.H. Afirmând că niciun cetățean nu ar trebui să stăpânească un alt cetățean, Solon a scos în afara

Vocabular

Democrație – formă de organizare și de conducere a unei societăți, în care poporul își exercită (direct sau indirect) puterea.

Democrație directă – sistem de guvernare în care deciziile de interes public sunt luate în mod nemijlocit de populație.

Reformă – transformare politică, economică, socială, cu caracter limitat sau de structură pentru a realiza un progres.

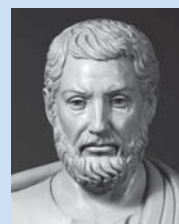
Oameni iluștri

*Dracon, primul legiuitor
al Atenei antice*

Solon scriind legi pentru Atena

Clistene

DOCUMENTAR

„[Solon] a luat de bază censul cetățenilor și pe cetățenii care făceau cinci sute de măsuri de grâu sau de lichide, i-a pus în prima clasă [...]. În a doua clasă a pus pe cei care puteau să crească un cal și să facă trei sute de măsuri, și pe ei i-a numit cavaleri. Zeugiți au fost numiți cei din a treia clasă de cens, care făceau două sute de măsuri de grâne și lichide. Toți ceilalți au fost numiți theți și lor nu le-a dat să îndeplinească nicio slujbă, ci ei luau parte la conducerea cetății numai prin aceea că votau în eclesia și la judecăți.”

Plutarh, *Vieți paralele*

- **Identifică esența reformei lui Solon.**
- **Enumeră categoriile sociale și obligațiile lor conform reformei.**

Oameni iluștri

Pericle a fost un om de stat înțelept și abil, un orator influent și un general respectat. Pericle a avut sprijinul popular timp de 32 de ani. El a dominat atât de mult viața Atenei între 443 și 429 î.H., încât această perioadă este adesea numită **Epoca lui Pericle**.

Pericle ținând un discurs în fața soldaților atenieni

legii sclavia din datorie. În locul vechii împărțiri a populației după origine, el i-a organizat pe toți cetățenii atenieni în patru categorii sociale în funcție de venit (bogăție). Doar membrii primelor trei categorii puteau ocupa funcții politice. Cu toate acestea, toți cetățenii, indiferent de categorie, puteau participa la Adunarea ateniană. Solon a introdus, de asemenea, legea conform căreia orice cetățean putea aduce acuzații împotriva făptuitorilor.

În jurul anului 500 î.H. arhonte Clistene a introdus alte reforme. El a spart puterea aristocrației prin organizarea cetățenilor în zece grupuri în funcție de teritoriul în care locuiau. De asemenea, a sporit puterea Adunării, permițând tuturor cetățenilor să prezinte legi spre dezbateră și adoptare. Clistene a creat apoi *Consiliul celor cinci sute*. Acest organism a propus legi și a consiliat Adunarea. Membrii Consiliului erau aleși prin tragere la sorți sau la întâmplare. El a introdus *ostracismul* – exilarea din țară a celor considerați primejdioși democrației.

Reformele lui Clistene au permis cetățenilor atenieni să participe la conducere printr-o democrație limitată. Cu toate acestea, puțini atenieni aveau cetățenie. Numai proprietarii adulți, născuți în Atena, erau considerați cetățeni. Femeile, sclavii și străinii nu aveau dreptul la cetățenie și se bucurau de puține alte drepturi.

- **Enumeră trei schimbări majore în conducerea polisului după înfăptuirea reformelor.**
- **Identifică cine, conform legilor, putea fi numit cetățean al Atenei.**

Epoca lui Pericle. Conducător al Atenei între 443 și 429 î.H., Pericle avea trei scopuri: (1) să întărească democrația ateniană, (2) să mențină și să fortifice imperiul și (3) să glorifice Atena. Pentru a întări democrația, Pericle a crescut numărul funcționarilor publici, care erau plătiți cu salarii. Anterior, în Atena, majoritatea funcțiilor publice erau neremunerate, astfel că numai cetățenii atenieni mai bogați își permiteau să le ocupe. Reforma lui Pericle a permis ca și cel mai sărac cetățean să poată fi ales. La Adunarea Poporului participau toți cetățenii începând cu vârsta de 20 de ani, care aveau ambii părinți atenieni. Unii funcționari erau selecțati prin tragere la sorți. Această reformă a făcut din Atena unul dintre cele mai democratice orașe-state din istorie. Introducerea *democrației directe*, o formă de guvernare în care cetățenii conduc direct, și nu prin reprezentanți, a fost o moștenire importantă a Atenei din timpul lui Pericle.

După înfrângerea perșilor în războaiele medice, Atena a contribuit la organizarea *Ligii de la Delos*. Cu timpul, Atena a preluat conducerea Ligii și a dominat toate orașele-state din ea. Pericle a folosit banii din trezoreria Ligii pentru a întări flota Atenei, ca aceasta să devină cea mai puternică din Mediterană. Fapt necesar pentru a spori siguranța Atenei, pentru a avea acces la căile navigabile din jur, în scopul desfășurării comerțului, pentru a obține

provizii de cereale și alte materii prime. Armata ateniană i-a permis lui Pericle să trateze alți membri ai Ligii de la Delos ca parte a imperiului. Cu toate acestea, unele orașe din Peloponez au rezistat Atenei și au format propriile alianțe.

▪ **Menționează trei schimbări majore realizate în Atena ca urmare a reformelor lui Pericle.**

Sparta era situată în partea de sud a Greciei, cunoscută sub numele de Peloponez, fiind aproape separată de restul Greciei de Golful Corinth. A contrastat puternic cu celelalte polisuri, în special cu Atena. În loc de democrație, Sparta a construit un stat militar aristocratic, condus de un număr restrâns de persoane – oligarhie. Imaginea Spartei se datorează în mare parte reformelor lui Licurg, rege spartan și reformator social, despre care se crede că a trăit în sec. al VIII-lea î.H. Printre reformele sale cele mai cunoscute se numără crearea unui sistem educațional strict, instituirea unui sistem social rigid, bazat pe ideea că toți cetățenii Spartei trebuie să împărtășească aceleași valori și să aibă aceleași drepturi și obligații.

În anul 725 î.H. Sparta a cucerit regiunea vecină, Messina, și messinienii au devenit iloți, țărani forțați să rămână pe pământul pe care îl lucrau, având o situație între oameni liberi și sclavi. În fiecare an, spartanii cereau jumătate din recoltele iloților. În 650 î.H., messinienii s-au revoltat. Spartanii, care erau depășiți numeric de ei cu opt la unu, abia au înăbușit revolta, ceea ce i-a determinat să facă din Sparta un oraș-stat puternic.

Forțele militare ale Spartei erau conduse de doi regi. O adunare, care era compusă din cetățeni spartani aleși oficial și votați, rezolva problemele majore. *Consiliul Bătrânilor*, format din 28 de cetățeni în vârstă din rândurile aristocraților, propunea legi pe care Adunarea le vota. Cinci aleși executau legile adoptate de Adunare. Acești bărbați au controlat, de asemenea, educația și au urmărit desfășurarea proceselor judiciare. Regii și Adunarea aveau puteri limitate.

Organizarea socială spartană era formată din mai multe grupuri. Primul era alcătuit din *cetățeni* descendenți din locuitorii originari ai regiunii. Acest grup includea familiile conducătoare care dețineau pământul. Spartanii cetățeni erau doar militari, nu se ocupau cu agricultura, meșteșugăritul sau comerțul. Al doilea grup era format din *perieci*, care erau liberi, se ocupau cu comerțul și meșteșugăritul, dar nu aveau drepturi politice. *Iloții*, a treia categorie socială, aveau o situație puțin mai bună decât a sclavilor. Ei lucrau la câmp sau ca slujitori ai casei.

De prin anul 600 î.H. până în 371 î.H., Sparta a avut cea mai puternică armată din Grecia. Cu toate acestea, poporul spartan a plătit un preț mare pentru supremația militară. Toate formele de exprimare individuală au fost descurajate. Drept urmare, sparta-

„Trăim sub o rânduială politică ce nu are de râvnit legile altora; departe de a-i imita, suntem mai degrabă o pildă pentru unii. Numele său este democrația, fiindcă ocârmuirea statului nu se reazemă pe puțini, ci pe cât mai mulți. În afacerile lor personale, toți cetățenii sunt egali în fața legilor; drumul la onoruri în viața publică este deschis fiecăruia în măsura în care opinia publică îi apreciază talentele, după merit mai mult decât după clasa socială, sărăcia nu este un motiv de inferioritate în ochii cetățenilor și nu împiedică de a se face folositor statului pe oricine e în stare.”

Tucidide, *Războiul Peloponesiac*

▪ **Argumentează, în baza discursului lui Pericle, că democrația este cea mai bună formă de guvernare a unui stat.**

DOCUMENTAR

„Multe au fost înnoirile aduse de Licurg, dar cea mai de seamă a fost întocmirea Gerusiei [...] deoarece cei douăzeci și opt de bătrâni se adăugau regilor, pentru ca să se împotrivescă lunecării spre democrație, dar întăreau iarăși poporul, pentru ca puterea să nu se transforme în tiranie [...]. A doua [...] este împărțirea pământului. [...] El] a convins pe cetățeni să socotească tot pământul la un loc și să-l împartă de la început, și să ducă între ei o viață de egalitate [...]. De altfel, întregul cuprins al legilor lui Licurg se referea la educație.” Plutarh, *Vieți paralele*

▪ **Identifică esența reformelor lui Licurg.**

▪ **Compară reformele lui Licurg cu cele ale lui Solon.**

Piața publică din Sparta

Cunoștințe captivante

Maratonul este o cursă de alergare pe o distanță de 42,195 km, în cinstea Bătăliei de la Maraton. Este inclus ca probă și în campionatele mondiale de atletism, care au început în anul 1983. Peste 800 de maratoane sunt organizate în întreaga lume în fiecare an.

nii nu prețuiau artele, literatura sau alte activități artistice și intelectuale. Spartanii apreciau simțul datoriei, puterea și disciplina. Din moment ce bărbații erau așteptați să servească în armată până la vârsta de 60 de ani, viața lor cotidiană se concentra pe pregătirea militară.

■ Enumeră organele de conducere în Sparta.

Educația în Sparta. Modul spartan de educație și instruire era foarte dur. Băieții plecau de acasă când împlineau șapte ani și locuiau în barăcile armatei până la vârsta de 30 de ani. Zile întregi făceau exerciții și se luptau, indiferent de vreme, purtând doar tunici ușoare, fără încălțăminte. Noaptea dormeau fără pături, pe bănci dure. Dieta lor zilnică se limita la un castron de terci. Cei care nu erau mulțumiți erau încurajați să fure mâncare. Un astfel de antrenament a produs soldați duri și plini de energie.

Fetele spartane au fost, la fel, educate în stil militar, crescând rezistente: aveau pregătire militară, alergau, erau obligate să lupte și să facă sport. La fel ca băieții, fetele au fost învățate să pună în interesele Spartei mai presus de orice – chiar și de dragostea pentru familie. O legendă spune că femeile spartane le spuneau soților și fiilor care mergeau la război: „Să te întorci cu scutul tău sau pe el”. Ca adulte, femeile spartane aveau o libertate considerabilă, mai ales în conducerea moșiilor familiei, atunci când soții lor erau în serviciul militar activ. O astfel de libertate a surprins bărbații din alte orașe-state grecești, mai ales pe cei din Atena, unde se aștepta ca femeile să rămână în umbră și să crească în liniște copiii.

■ Exprimă-ți opinia cu privire la modul de educare a tinerilor în Sparta.

Studiu de caz: Războaiele greco-persane (medice)

Războaiele dintre Grecia și Imperiul Persan, care aveau drept cauză principală lupta pentru dominație în bazinul Mării Mediterane, au început în anul 490 î.H., când o flotă persană a transportat 25.000 de oameni peste Marea Egee. La nord-est de Atena, pe o câmpie numită Maraton, 10.000 de atenieni, așezați în falange, au învins perșii, care erau numeric mai mulți. Potrivit tradiției, Pheidippides a alergat 40 km de la Maraton până la Atena și a transmis mesajul: „Am câștigat”, apoi a căzut și a murit. După aceasta, perșii s-au retras.

În anul 480 î.H., regele persan Xerxes a adunat o forță enormă pentru a zdrobi Atena. Când Xerxes a ajuns la defileul îngust Termopile, 7.000 de greci, inclusiv 300 de spartani în frunte cu Leonidas, i-au blocat drumul. Grecii au oprit înaintarea persană timp de trei zile. Temistocle, un conducător atenian, i-a convins să evacueze orașul și să lupte pe mare. După Bătălia de la Salamina, când o treime din vasele perșilor au fost scufundate, și Bătălia de la Plateea, perșii au fost mereu în defensivă.

Mai multe orașe-state grecești au format o alianță numită *Liga de la Delos*, care a continuat războiul împotriva perșilor, obținând victoria totală.

- **Identifică în text perioadele celor două războaie greco-persane.**
- **Argumentează că războaiele perșilor au fost de cucerire, iar ale grecilor – de apărare. Formulează câte două argumente.**

Hoplīt grec

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

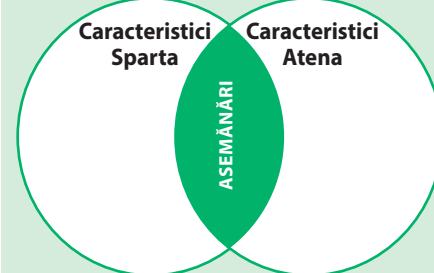
Implicarea cetățenilor. „O lege cu totul aparte [...] poruncește să fie încărcat cu necinste cel care, în timpul războaielor, n-a fost în niciuna dintre taberele în luptă. După cât se pare, Solon voiește ca cetățeanul să nu rămână netulburat și nepăsător față de obște, îngrijindu-se numai de siguranța propriei lui case și fălindu-se că el nu suferă și nu-i lovit de răul patriei.”

Plutarh, *Vieți paralele*

- Identifică obligația cetățeanului despre care vorbește Solon.
- Ce înseamnă cetățenie în versiunea lui Solon?
- Exprimă-ți opinia: acest subiect este actual în societatea noastră?

II. Gândire critică

- Compară organizarea polisului atenian și a celui spartan.
- Identifică deosebiri și asemănări utilizând diagrama Venn.

III. Spațiul istoric

- Legendă**
- – teritoriul Imperiului Persan în anul 500 î.H.
 - – State grecești inamice ale persilor
 - – State grecești neutre
 - – Teritorii eliberate de către greci după 478 î.H.
 - – Orașe grecești răscolite împotriva Imperiului Persan în anul 500 î.H.
 - Campanii militare:**
 - – ale persilor în 492 î.H.
 - – ale persilor în 490 î.H.
 - – ale persilor în 480 î.H. (Xerxes)
 - – ale grecilor în 480 î.H.
 - – ale persilor în 479 î.H.
 - – ale grecilor în 479 î.H.
 - Teritorii devenite dependente de persi**
 - – către anul 490 î.H.
 - – către anul 480 î.H.
 - X 480 î.H. – Victoriile ale grecilor
 - X 480 î.H. – Victoriile ale persilor

- Identifică pe hartă polisurile grecești care au luptat contra invaziei persane.
- Numește cauza pentru care au luptat grecii.

IV. Aplicarea cunoștințelor și competențelor / Joc de rol

- Prezintă un discurs imaginar al lui Solon, Clistene sau Pericle (la alegere) *Despre democrația ateniană.*

Important de reținut!

Atena și Sparta au fost cele mai puternice polisuri din Grecia. În polisul atenian, aristocrații au preluat puterea pentru o lungă perioadă. Acest fapt a dus la un conflict dur între demos și aristocrație. Legile lui Solon au împiedicat vărsarea de sânge și au pus bazele democrației în Atena, unde toți cetățenii se bucurau de drepturi egale. Sclavii au fost complet lipsiți de drepturi. Sparta a devenit unul dintre cele mai puternice polisuri din Grecia Antică. Toate legile și regulile de conduită aveau ca scop întărirea puterii spartanilor asupra populației cucerite. În sec. al V-lea î.H. grecii i-au învins pe persi și și-au apărât independența.

5. Afirmarea Macedoniei. Imperiul lui Alexandru cel Mare

Războiul Peloponesiac (431–404 î.H.) între Sparta, în fruntea Ligii Peloponesiace, și Atena, în fruntea Ligii de la Delos, a slăbit grav polisurile grecești. Acest lucru a provocat o scădere rapidă a puterii militare și a celei economice. În Regatul Macedoniei din apropiere, regele Filip al II-lea a luat act de această slăbire a grecilor. El și-a pus scopul să preia controlul asupra Greciei și apoi să se îndrepte împotriva Persiei, pentru a-i acapara imensa bogăție. Filip spera, de asemenea, să răzbune invazia persană a Greciei din 480 î.H.

Vocabular

Falangă – formațiune de luptă a infanteriei grecești din epoca clasică.

Imperiu – stat monarhic condus de un împărat; teritoriu cuprinzând un stat dominant (marea metropolă) și posesiunile lui cucerite sau coloniale.

Oameni iluștrii

Filip al II-lea, rege al Macedoniei (359 î.H.–336 î.H.)

„Întreg Peloponezul era în dezbinare. Nici cei care-i urau pe spartani nu aveau destulă putere pentru a-i nimici, nici cei pe care Sparta îi așezase în fruntea cetăților nu mai erau stăpâni pe ele. Și în cetățile acestea, și în toate celelalte domneau o dezbinare și o vrajbă fără sfârșit. Filip vedea lucrurile acestea – căci le putea vedea oricine – și dădea bani trădătorilor din toată Grecia ca să învrăjbească popoarele, aruncându-i pe unii împotriva altora. El folosea greșelile cetăților și reaua lor chibzuială ca să pregătească și să se înalțe în paguba tuturor.”

Demostene, *Discursuri*

- **Identifică metodele prin care Filip al II-lea a reușit să cucerească orașele grecești.**

Dialog istoric: Arta despre gloria lui Alexandru Macedon

Bătălia de la Gaugamela, basorelief din sec. al XVIII-lea

- **Asociază termeni, nume și emoții cu imaginea alăturată.**
- **Exprimă-ți opinia: de ce a fost glorificat Alexandru Macedon?**
- **Desprinde din basorelieful alăturat realități ale războiului.**
- **Cum crezi, de ce unii conducători de stat doreau să cucerească alte pământuri?**

Macedonia pe timpul lui Filip al II-lea. Regatul Macedoniei era situat la nord de Grecia. Macedonenii trăiau mai mult în sate de munte decât în orașe-state, se ocupau cu păstoritul și agricultura. Majoritatea nobililor macedoneni se considerau greci. Grecii însă îi priveau pe macedoneni ca pe niște străini necivilizați, care nu aveau mari filosofi, sculptori sau scriitori. În anul 359 î.H. Filip al II-lea a devenit rege al Macedoniei. În timpul domniei lui s-au dezvoltat agricultura și meșteșugurile și s-au bătut monede. Filip a avut o armată profesionistă bine pregătită. El și-a organizat trupele în *falange* de 16 soldați lățime și 16 rânduri adâncime, fiecare soldat fiind înarmat cu câte o sulită de 5–6 m.

Filip dorea să cucerească Grecia. În anul 338 î.H., în Bătălia de la Cheronea, macedonenii i-au învins pe greci. Această înfrângere a pus capăt independenței Greciei și începutul dominației Macedoniei. Orașele-state și-au păstrat autoguvernarea în afacerile locale. Filip zămislea planuri expansioniste asupra Persiei, dar în 336 î.H. s-a stins din viață. Alexandru, fiul lui Filip, s-a proclamat imediat rege al Macedoniei.

- **Numește scopurile politicii externe a Macedoniei pe timpul lui Filip al II-lea.**

Campaniile militare și imperiul lui Alexandru Macedon (336–323 î.H.). Deși Alexandru avea doar 20 de ani când a devenit rege, el era bine pregătit să conducă. Sub îndrumarea lui Aristotel, Alexandru învățase științele, geografia și literatura, iar în copilărie a învățat să călărească, să folosească armele și să comande trupe.

După cucerirea Greciei, Alexandru s-a simțit liber să invadeze Persia. În anul 334 î.H. a condus 35.000 de soldați prin strâmtoarea Dardanele în Anatolia. Armata persană, de circa 40.000 de oameni, s-a confruntat cu cea macedoneană la râul Granicus. Armata lui Alexandru a învins-o pe cea persană.

Victoria lui Alexandru la Granicus l-a alarmat pe regele persan, Darius al III-lea, care a organizat o armată de 50.000–75.000 de ostași pentru a-i înfrunța pe macedoneni lângă Issos. Alexandru și-a surprins dușmanii. El a ordonat celor mai bune trupe ale sale să treacă printr-un punct slab al liniilor persane. Armata l-a atacat apoi direct pe Darius. Regele persan, înspăimântat, a fugit, urmat de armata sa în panică. Această victorie i-a dat lui Alexandru controlul asupra Anatoliei.

Darius al III-lea a încercat să negocieze un acord de pace. I-a oferit lui Alexandru toate pământurile sale la vest de râul Eufrat, însă Alexandru a respins oferta lui Darius și a continuat campania cucerind Fenicia și Palestina.

În anul 332 î.H. Alexandru s-a îndreptat spre Egipt. Egiptenii l-au primit pe Alexandru ca pe un eliberator și l-au încoronat faraon. În Egipt, Alexandru a fondat la gura Nilului orașul Alexandria. În continuare s-a îndreptat spre est, în Mesopotamia, pentru a-l înfrunța pe Darius. Regele persan a adunat o armată de aproximativ 250.000 de oameni. Bătălia decisivă s-a dat la Gaugamela. Atacul masiv al falangelor macedonene, urmat de cel al cavaleriei, a dus la înfrângerea perșilor. Darius a fugit. Victoria lui Alexandru la Gaugamela a pus capăt puterii Persiei. În scurt timp, armata lui Alexandru a ocupat Babilonul, Susa și Persepolis. Aceste orașe au adus o bogăție uriașă, pe care Alexandru a distribuit-o în rândul armatei sale. La câteva luni după ce a fost ocupată capitala regală a Persiei, Persepolis, aceasta a fost arsă din temelii.

Deși domina toată Asia de Sud-Vest, Alexandru dorea să-și extindă imperiul în continuare. A părăsit Persepolis și s-a îndreptat spre provinciile asiatice îndepărtate ale Persiei. Darius a fost omorât de unul dintre guvernatorii săi de provincie. În următorii trei ani, armata lui Alexandru a luptat în deșerturile și munții Asiei Centrale, sperând să ajungă la cea mai îndepărtată margine a continentului.

■ **Identifică trei etape ale campaniilor militare ale lui Alexandru.**

Campania în India. În anul 326 î.H. Alexandru și armata sa au ajuns în Valea Indusului. La râul Hydaspes, o puternică armată indiană le-a blocat calea. După ce au câștigat totuși bătălia, soldații lui Alexandru au mărșăluit cu aproximativ 300 km mai departe, dar moralul lor a scăzut. Obosiți de lupte îndelungate, timp de 11 ani, și de marșuri de peste 17.700 km, de condiții climaterice dure (deșerturi arzătoare și ploi musonice), soldații nemulțumiți doreau să plece acasă. Alexandru a fost nevoit să se retragă.

Oameni iluștri

*Alexandru Macedon
(356–323 î.H.) – rege al
Macedoniei (336–323 î.H.)*

Alexandru cel Mare îl ascultă pe profesorul său, filosoful grec Aristotel

Imagine a falangei macedonene

*Darius al III-lea în Bătălia de la
Issos, fragment de mozaic, muzeul
din Napoli*

Traversarea râului Granicus

Seleucus I

Ptolemeu I

Legendă	
■	– Regatul Macedonean în 336 î.H.
■	– State grecești dependente de Imperiul Macedonean
---	– Hotarele Imperiului Persan în 336 î.H.
■	– Teritorii cucerite de Alexandru Macedon
■	– Alte state
	Horezm – Denumiri de regiuni sau state
→	– Campanii ale lui Alexandru Macedon împotriva triburilor de nord și a grecilor răsculați
→	– Campania lui Alexandru în Orient și în nordul Africii (334–325 î.H.)
★	334 î.H. – Bătălii și anul desfășurării

Până în primăvara anului 323 î.H., Alexandru și armata sa s-au reîntors în Babilon. Alexandru a anunțat planuri de organizare și unificare a imperiului său: construcția de noi orașe, drumuri și porturi și cucerirea Arabiei. Însă s-a îmbolnăvit grav și a murit la vârsta de doar 33 de ani.

■ Numește o consecință a campaniei spre India.

Moștenirea lui Alexandru. După moartea lui Alexandru, generalii săi macedoneni au luptat între ei pentru preluarea controlului asupra imperiului. În cele din urmă, imperiul a fost divizat în trei părți: Antigon a devenit rege al Macedoniei și a preluat controlul asupra orașelor-state grecești; Ptolemeu I controla Egiptul, a luat titlul de faraon și a înființat o dinastie; Seleucus I a preluat cea mai mare parte din vechiul Imperiu Persan, care a devenit cunoscut sub numele de Regatul Seleucid. Ignorând tradițiile democratice ale polisului grecesc, acești conducători și descendenții lor au guvernat cu putere deplină asupra supușilor săi.

Cuceririle lui Alexandru au avut un impact cultural important. Alexandru însuși a adoptat îmbrăcăminte și obiceiurile persane și s-a căsătorit cu o femeie persană. El a inclus în armata sa perși și oameni din alte țări. Cu trecerea timpului, coloniștii greci din întregul imperiu au adoptat noile obiceiuri. Din fuziunea culturii grecești cu cea orientală a apărut una nouă, numită *cultura elenistică*.

■ Precizează soarta imperiului lui Alexandru Macedon după moartea lui.

SPAȚIUL ISTORIC

- Localizează pe hartă orașele cu numele Alexandria care au fost întemeiate de Alexandru Macedon.
- Descrie în cinci enunțuri traseul parcurs de Alexandru din Macedonia până în India.

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

Întemeierea orașului Alexandria

„Locul i s-a părut cât se poate de prielnic pentru zidirea unei cetăți, care avea toate șansele să prospere. Și cum ideea îl frământa, trasă limitele cetății, găsi locul cel mai potrivit pentru for și pentru temple, care aveau să fie închinat mai multor zei – atât greci, cât și zeiței egiptene Isis [...]. Se zice anume că Alexandru ținea să traseze cu mâna lui planul zidurilor pentru constructori.”

Arrianus, *Expediția lui Alexandru cel Mare în Asia*

- Ce scop urmărea Alexandru construind orașe în cinstea sa?
- Identifică rolul orașelor în răspândirea civilizației grecești în Asia.

II. Analiza surselor vizuale

Stater, monedă de aur bătută în cca 336–323 î.H. (avers: chipul lui Alexandru, revers: Nike – zeița victoriei la greci)

În timpul domniei lui Alexandru cel Mare au fost bătute monede de aur în cantități mari. Pe avers era înfățișat profilul regelui domnitor, iar pe revers – zeița victoriei, Nike, ținând un toiag în mâna stângă și întinzând o coroană de laur cu mâna dreaptă.

- Explică legătura simbolică dintre aversul și reversul monedei.
- Demonstrează prin două argumente că emiterea monedelor din metale prețioase în Antichitate reprezenta un progres al statului.

III. Creativitate

- Elaborează, în baza conținutului lecției și a ilustrațiilor, un discurs din opt enunțuri pe tema *Alexandru Macedon – comandant de oști*. Prezintă discursul în fața clasei.

Relief din bronz al lui Alexandru cel Mare în carul de luptă. Skopje, Macedonia

Falanga atacă centrul în Bătălia de la Hydaspes, desen de André Castaigne

Important de reținut!

La mijlocul sec. al IV-lea î.H. Macedonia a devenit un regat puternic. Regele, Filip al II-lea, a reușit să supună Grecia. Fiul lui Filip al II-lea, Alexandru, i-a învins pe perși și a creat un mare imperiu ce se întindea din Peninsula Balcanică până în India. După moartea lui Alexandru, imperiul a fost împărțit între generalii săi. Fuziunea dintre civilizația greacă și cea orientală a generat o nouă cultură, numită elenistică.

6. Cultura greacă. Educația și știința. Artele

În sec. V-IV î.H. cultura Greciei Antice a atins cea mai înaltă dezvoltare. Acest lucru a fost favorizat de regimurile democratice din majoritatea polisurilor. Scrierea alfabetică greacă a fost accesibilă majorității populației, facilitând accesul la educație pentru categoriile largi. Idealul grecilor era o persoană dezvoltată armonios, frumoasă la trup și la suflet. Cultura antică greacă în perioada sa de înflorire este numită clasică, adică exemplară, deoarece a avut un impact uriaș asupra dezvoltării culturii în întreaga lume.

Vocabular

Religie politeistă – credința în mai multe divinități cu atribute diferite.

Zeus

Poseidon

Dialog istoric: Temple

Partenonul, templul dedicat zeiței Atena, de pe Acropola orașului Atena

- Ce este un templu?
- Enumeră aptitudinile și cunoștințele necesare pentru realizarea unui astfel de edificiu.
- Descrie locul și rolul acestei construcții în organizarea polisului grecesc.

Religia Greciei Antice era politeistă. Fiecare polis venera un zeu. Grecii antici credeau că zeii trăiau pe Muntele Olimp, ca o mare familie, în palate luxoase, că își petreceau timpul în sărbători și plăceri, deseori coborau pe pământ și se implicau în viața oamenilor, îi ajutau sau le dăunau. Locurile sacre unde oamenii aflau de la preoți planurile zeilor erau numite oracole. De cea mai mare autoritate se bucura Oracolul de la Delphi.

Cea mai importantă zeităte, tatăl zeilor și al oamenilor, era Zeus, stăpânul fulgerului și al tunetului, care a dat legi oamenilor. Hera, soția lui Zeus, era considerată zeița supremă și protectoarea familiei. Doi frați ai lui Zeus erau Poseidon, zeul mărilor și oceanelor, și Hades, zeul lumii subterane a morților. Poseidon întotdeauna era reprezentat cu un trident în mână, cu care ridica furtuna în ocean. Fiul lui Zeus, Apollo, era deosebit de venerat. Era zeul luminii, patronul artei și al poeziei, protectorul celor nouă muze: Caliope, Clio (muza istoriei), Erato, Euterpe, Melpomene, Polyhymnia, Terpsichore, Thalia, Urania. La Delphi a fost construit un templu al lui Apollo cu un oracol.

Sora lui Zeus, Demetra, zeița agriculturii, i-a învățat pe oameni să cultive cereale. Războinicii greci s-au rugat zeului războiului Ares, fierarii – zeului focului și al meșteșugurilor Hefaistos, iar comercianții – vicleanului Hermes. Fiica lui Zeus, Atena, era zeița înțelepciunii și ocrotitoarea orașelor, adesea fiind înfățișată în armură militară și cu o bufniță, simbol al înțelepciunii. Zeița iubirii și a frumuseții, Afrodita, era și ea fiica lui Zeus. Pe lângă zeii olimpici, grecii venerau multe alte zeități: zeița victoriei Nike, zeul soarelui Helios, zeițe ale lunii, zilei, zorilor, nopții, vântului. În cinstea zeilor lor, grecii antici au construit temple și au ridicat sta-

tui, organizau ceremonii și sărbători, aduceau sacrificii. Sărbătorile erau însoțite de dansuri, spectacole muzicale și competiții sportive. Oamenii credeau că în acest fel stabileau o legătură cu zeii.

- **Enumeră zeii din panteonul grecesc.**
- **Explică relația dintre ocupațiile grecilor și zeități.**

Scrisul și școala. Scrierea bazată pe alfabet a apărut în Grecia abia în sec. al VIII-lea î.H. Alfabetul era format din litere ca semne ale sunetelor. Multe litere și principiul scrierii au fost împrumutate de la fenicieni. În Grecia Antică erau puțini oameni știutori de carte, deoarece studiul era costisitor și consuma mult timp. Prin urmare, doar oamenii bogați își puteau permite să învețe să citească și să scrie. Erau puține școli și în ele învățau doar băieții. Educația începea la vârsta de șapte ani, cu studiul cititului și scrisului. Scriau cu un bețișor de metal (stil) pe plăci de lemn acoperite cu un strat de ceară. După ce învățau să citească și să scrie, studiau trei discipline: literatura, muzica și gimnastica. Scopul instruirii era ca elevii să cunoască multă poezie, să poată ține discursuri frumoase, să fie puternici și capabili să cânte la instrumente muzicale. În școli se mai învăța pictura, matematica și filosofia.

- **Numește schimbările produse în societatea greacă după inventarea scrisului.**
- **Identifică în imaginea de mai jos detalii cu privire la educația în Grecia Antică.**

Imagine a școlii antice grecești pe o amforă

Științele. Thales din Milet este considerat fondatorul științei grecești. Numele lui a devenit un simbol al înțelepciunii. Thales a făcut descoperiri în astronomie, matematică și fizică.

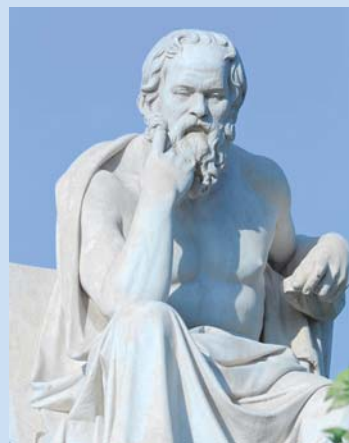
O mare contribuție în matematică a avut-o Pitagora. El a elaborat tabla înmulțirii și teorema care-i poartă numele. S-a remarcat și matematicianul Euclid, cu tratatul care a stat la baza matematicii. Unul dintre fondatorii mecanicii a fost Arhimede, iar una dintre legăturile descoperite îi poartă numele – „legea lui Arhimede”. Un om de știință remarcabil, considerat fondatorul medicinei europene, a fost Hipocrate. Și astăzi, medicii depun *Jurământul lui Hipocrate*, un cod moral care prevede obligația de a ajuta pacientul și de a nu-i face rău. Eratostene a calculat cu exactitate dimensiunea Pământului. Grecii sunt recunoscuți drept fondatori ai geografiei și istoriei. Geograful Strabon este autorul lucrării *Geografia*. Herodot, considerat părintele istoriei, în lucrarea *Istoriei* a descris

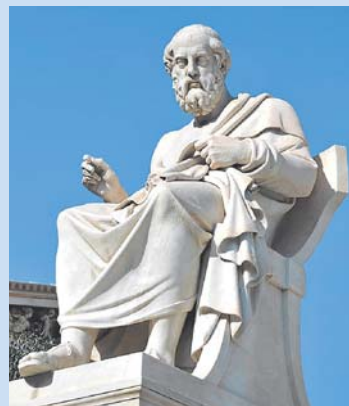
Demetra

Oameni iluștri

*Socrate (469–399 î.H.),
filosof antic*

*Platon (427–347 î.H.),
filosof antic*

DOCUMENTAR

„Potrivit rațiunii firești, trebuie să admitem că există cinci corpuri solide, din care se poate plăsmui tot ce e mai frumos și mai de seamă [...]. Unul dintre ele e focul, altul apa, al treilea aerul, al patrulea pământul, iar al cincilea eterul și, după felul în care în alcătuirile lor precumpănește cutare sau cutare dintre elemente, iau naștere tot felul de viețuitoare de toate neamurile.”

Platon, *Legile*

- Care sunt, în opinia lui Platon, elementele constitutive ale lumii ce ne înconjoară?

Templul Erechtheion cu cariatide (în partea dreaptă)

Discobolul, de Miron

războaiele greco-persane și relațiile grecilor cu popoarele din Orient. S-a remarcat Tucidide, cu *Istoria Războiului Peloponesiac*. Poemele *Iliada* și *Odiseea* ale lui Homer relatează subiecte din istoria și mitologia grecilor, tradițiile și modul lor de viață. Aceste opere au avut un impact enorm asupra grecilor.

Filosofia a ocupat un loc special în istoria Greciei Antice, însemnând „dragoste de înțelepciune”. Mulți dintre reprezentanții săi au devenit simboluri ale gândirii și școlii europene. Socrate a emis ideea că o persoană trebuie să trăiască în conformitate cu legile justiției. Elevul lui Socrate, Platon, a creat o școală pentru adulți – „Academia” – și a încercat să explice structura lumii. A scris 35 de dialoguri (*Apărarea lui Socrate*, *Criton*, *Politica*, *Legile* etc.) și 13 scrisori. Democrit credea că răul și nenorocirea pot fi eliminate prin dobândirea de cunoștințe. Aristotel, fondatorul școlii numite „Liceul”, profesorul lui Alexandru cel Mare, unul dintre creatorii fundamentelor cunoașterii științifice moderne, a scris *Poetica*, *Politica*, *Retorica*, *Despre univers*, *Despre suflet* etc.

- Identifică problemele/ideile studiate de marii filosofi.

Arhitectura. Templul este cel mai uimitor lucru din arhitectura greacă. În camera centrală se afla statuia unui zeu, se păstrau relicve sacre și darurile credincioșilor. Intrarea în încăperea sacră era decorată cu coloane, realizate sub formă de cilindru, precum și sub forma corpului uman. Coloana de forma unei figuri masculine (statuie masculină) a fost numită *atlant*, iar cea de forma unei figuri feminine (statuie feminină) – *cariatidă*. Coloanele templului grecesc, după capitel (partea superioară), erau de trei feluri: dorice, ionice și corintice.

Unul dintre cele mai faimoase temple a fost Partenonul atenian închinat zeiței Atena, situat pe Acropole. Tot acolo se afla Erechtheion – un templu în onoarea Atenei, a lui Poseidon și a miticului rege al Atenei, Erechtheus. Gloria uneia dintre minunile lumii a fost dobândită de Templul lui Artemis din orașul Efes, de pe coasta Asiei Mici.

În sculptură, cele mai deosebite realizări au fost asociate cu imaginile zeilor. Spre deosebire de zeii din Orient, zeii greci erau înfățișați cu chip de oameni. Statuile zeilor au fost plasate nu numai în temple, ci și în piețele orașului, și în crângurile sacre. Sculptorii au realizat, de asemenea, statui ale atleților. În reprezentarea corpului uman, sculptorii greci și-au atins cea mai înaltă abilitate. Sculptorul Fidias a rămas în istorie grație statuiilor: *Zeus din Olimpia*, declarată una dintre minunile lumii, *Atena războinică* de pe Acropola ateniană și *Atena Fecioara* din Partenon. Praxiteles a creat statuia Afroditei și pe cea a lui Hermes. Sculpturile atleților i-au făcut nemuritori pe Policlet, autorul *Purtătorului de lance*, și pe Miron, cu *Discobolul*. Lucrările lor au transmis nu numai frumusețea și perfecțiunea corpului sportivilor, ci și mișcările acestora.

Pictura. Grecii apreciau foarte mult pictura. Subiectele lucrărilor erau, de regulă, inspirate din mituri sau competiții sportive, Războiul Troian, faptele zeilor și isprăvile eroilor, viața economică etc. Desenele de pe vase de lut erau, de obicei, în nuanțe negre sau roșii. Alături de diverse subiecte, ele conțineau o varietate de ornamente. Vasele din ceramică, adevărate capodopere, erau la mare căutare în afara Greciei.

- **Describe o operă de artă greacă.**
- **Explică interdependența dintre evoluția artelor și nivelul civilizației.**

*Scenă din Războiul Troian
(pictură pe vas de lut)*

- **Apreciază măiestria meșterilor greci.**

LABORATOR ISTORIC

I. Arta în serviciul istoriei

Zeus, Atena și alți zei din panteonul grecesc pe fațada clădirii principale a Academiei din Atena

- **Studiază imaginea. Precizează tema principală reflectată de acest ansamblu de sculpturi.**
- **Demonstrează argumentat că în imagine sunt reprezentate opere de artă.**

II. Analiza surselor scrise

Forma Pământului. „Suprafața Pământului este de fapt sferică și se prezintă plană numai pentru vederea ochilor [...]. Pentru cei care străbat într-adevăr câmpii întinse, de pildă câmpiile babiloniene, sau pentru cei ce cutreieră mările, toate obiectele din față și din spate, din stânga și din dreapta lor apar plane și nu prezintă nicio deosebire în raport cu corpurile cerești, nici în raport cu mișcarea și poziția Soarelui și a altor astre față de noi; dar nu tot astfel trebuie să se prezinte ele, adică mereu uniforme, în fața ochilor geografilor.”

Strabon, *Geografia*

- **Ce cerință evocă Strabon față de un geograf.**
- **Apreciază importanța descoperirilor menționate de Strabon.**
- **Argumentează importanța acestor cunoștințe.**

III. Aplicarea cunoștințelor și competențelor

- **Completează tabelul Realizările științifice ale grecilor antici.**

Autorul	Realizarea	Detalii sau comentarii

Important de reținut!

Omul s-a aflat în centrul preocupărilor în civilizația antică greacă. El era considerat centrul universului. Știința, literatura, arta, arhitectura și religia s-au concentrat în jurul omului, iar puncte de pornire erau gândurile, pasiunile, nevoile și corpul ființei umane. În filosofie s-a încercat definirea naturii lumii; pornind de aici, s-au dezvoltat istoria, matematica, astronomia, medicina și alte științe. Ulterior, bazându-se pe înțelegerea naturii umane, grecii au încercat să definească normele comportamentului individual și social. Valorile culturii grecești au stat la baza culturii europene.

7. Cultura elenistică

Ambițiile lui Alexandru cel Mare erau atât militare, politice, cât și culturale. În timpul războaielor sale de cucerire, el a căutat activ să îmbine cultura popoarelor cucerite cu cea a grecilor. A întemeiat noi orașe ca centre administrative și culturale grecești. Aceste orașe, de la Alexandria egipteană în sud până la Alexandria asiatică în est, au adoptat multe modele și obiceiuri grecești. După moartea lui Alexandru, orașele au continuat să întrețină legătura prin comerț, o cultură greacă comună și o limbă comună.

Vocabular

Cultură elenistică – sinteza culturală rezultată din simbioza dintre cultura greacă și cele orientale, care a dat naștere unei noi civilizații.

Epoca elenistică – perioadă din istoria și civilizația Greciei și a Orientului Apropiat și Mijlociu, cuprinsă între 323 î.H. (moartea lui Alexandru cel Mare) și 30 î.H. (cucerirea Egiptului de către romani).

DOCUMENTAR

„Aproape toată Alexandria este străbătută de conducte subterane, care ajung până la Nil și prin care se aduce apă în casele particulare; după câtva timp, apa se lasă treptat la fund și se limpezește. De această apă se folosesc în mod obișnuit stăpânii caselor și sclavii lor, căci cea adusă pe Nil este atât de măloasă și de tulbure, încât provoacă multe și felurite boli. Plebea însă și mulțimea sunt nevoite să se mulțumească cu aceasta.”

Caesar, *Războiul alexandrin*

- **Identifică o realizare antică remarcabilă menționată în sursă.**
- **Apreciază importanța realizărilor umane asupra nivelului de viață.**

Dialog istoric: Orașul Alexandria

Orașul antic Alexandria, Egipt

- **Numește, în baza imaginii, una dintre ocupațiile dominante ale orașenilor.**
- **Precizează nivelul de dezvoltare a orașelor Alexandria construite de Alexandru Macedon.**
- **Apreciază impactul vieții urbane grecești asupra civilizațiilor asiatice.**

Sinteza culturală. Ca urmare a politicilor lui Alexandru, a apărut o nouă cultură, formată din îmbinarea culturii grecești (cunoscută și ca elenă) și a influențelor egiptene, persane și indiene, numită *cultura elenistică*. *Koine*, de la cuvântul „comun”, limba populară vorbită în orașele elenistice, a fost rezultatul direct al sintezei culturale și era un dialect al limbii grecești. Această limbă a permis comunicarea oamenilor din diverse medii în orașele din întreaga lume elenistică.

Orașul Alexandria a ajuns să fie cel mai important centru de civilizație elenistică și de comerț înfloritor, fapt ce i-a permis să crească și să prospere. Până în sec. al III-lea î.H., Alexandria devenise o comunitate internațională, cu un amestec bogat de obiceiuri și tradiții din Egipt și din bazinul Mării Egee. Populația sa diversă depășea jumătate de milion de oameni.

- **Identifică exemple care demonstrează sinteza culturală și apariția unei noi civilizații.**

Realizări ale culturii și științei. Atât locuitorii, cât și vizitatorii au admirat frumusețea Alexandriei. Alei largi, mărginite de statui ale zeilor greci, împărțeau orașul în cartiere. Conducătorii au construit palate regale magnifice cu vedere la port. La o înălțime de

peste 100 m deasupra portului se ridica un far enorm din piatră, numit *Pharos*. Acest far conținea o oglindă de bronz lustruit, care noaptea reflecta lumina dintr-un foc aprins. Cele mai mari atracții ale Alexandriei au fost faimosul său muzeu și bibliotecă. Muzeul, un templu dedicat muzelor, zeițele grecești ale artelor și științelor, conținea galerii de artă, o grădină zoologică, grădini botanice și chiar o sală de mese. Muzeul era un institut de studii avansate.

Biblioteca din Alexandria se afla în apropierea muzeului. Colecția sa de o jumătate de milion de suluri de papirus includea multe dintre capodoperele literaturii antice. Fiind prima bibliotecă de cercetare adevărată din lume, a contribuit la promovarea muncii unui grup de cercetători talentați.

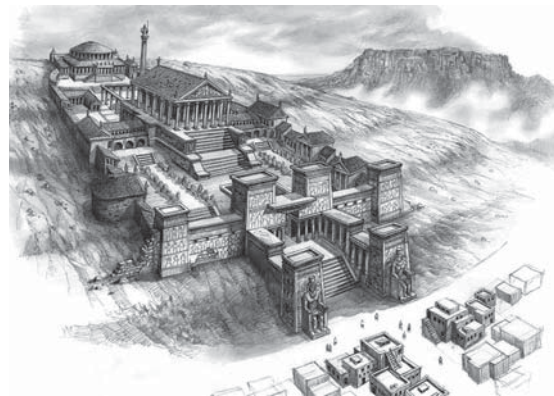
Știință și tehnologie. Savanții elenistici, în special cei din Alexandria, au continuat tradițiile egiptene și grecești de studiere a științelor. Până la progresele științifice din sec. XVI–XVII, învățații alexandrini au furnizat cea mai mare parte a cunoștințelor științifice disponibile Occidentului.

Muzeul din Alexandria conținea un mic observator, în care astronomii puteau studia planetele și stelele. Astronomul Aristarh din Samos a ajuns la două concluzii științifice semnificative: că Soarele este de cel puțin 300 de ori mai mare decât Pământul, infirmând credința larg răspândită că Soarele este mai mic decât Grecia, și că Pământul și celelalte planete se învârt în jurul Soarelui. Din nefericire pentru știință, alți astronomi au refuzat să susțină teoria lui Aristarh. În sec. al II-lea d.H. ultimul astronom renumit al Alexandriei, Ptolemeu, a plasat incorect Pământul în centrul sistemului solar. Astronomii au acceptat acest punct de vedere pentru următoarele 14 secole.

Eratostene, astronom și matematician, poet și istoric, directorul bibliotecii din Alexandria, a încercat să calculeze dimensiunea reală a Pământului, estimând-o între 45.000 și 80.000 km. Măsurătorile moderne ne arată faptul că circumferința Pământului este de 40.000 km.

Euclid, remarcabil matematician care a predat în Alexandria, a scris lucrarea *Elemente*, ce conținea 465 de propoziții și dovezi de geometrie riguros prezentate. Lucrarea lui Euclid stă și în prezent la baza cursurilor de geometrie.

Un alt om de știință elenist important, matematicianul și fizicianul Arhimede din Siracuză, a studiat la Alexandria. El a estimat cu precizie valoarea lui π (pi) – raportul dintre circumferința unui cerc și diametrul acestuia. În plus, Arhimede a explicat legea pârghiei. El a inventat șurubul ce-i poartă numele, un dispozitiv care transfera apa de la o sursă la un nivel mai înalt, și scripetele compus pentru a ridica obiecte grele. Plutarh a descris modul în care Arhimede a demonstrat unui public curios cum ceva greu poate fi

Biblioteca din Alexandria

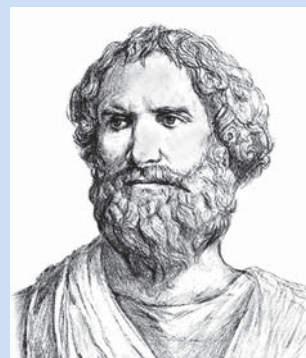
- **Apreciază importanța bibliotecii pentru dezvoltarea culturii și științei în lumea antică.**

Oameni iluștri

Eratostene

Arhimede

- **Numește câte o realizare a oamenilor de știință eleniști din imaginile de mai sus.**

Claudiu Ptolemeu (cca 87 – 165 d.H.) a fost un astronom, astrolog, cartograf, matematician, fizician, filosof și muzician antic din Alexandria. Operele sale cele mai importante sunt: *Tratat de matematică*, *Marele tratat*, *Geografia*, *Armonia*, *Optica* ș.a., în care este expusă viziunea clasică grecească și cea romană despre lume. Odată cu apariția tiparului, la sfârșitul sec. al XV-lea, a fost tipărită *Geografia*, care a inclus o hartă a lumii și 26 de hărți regionale. Aceste hărți prezentau întinderea lumii așa cum o cunoșteau grecii și romanii antici.

- **Apreciază importanța studiilor lui Ptolemeu pentru evoluția geografiei și navigației.**

mișcat de o forță mică. Folosind ideile lui Arhimede, oamenii de știință eleniști au construit mai târziu o pompă de forță, mașini pneumatice și chiar o mașină cu abur.

- **Demonstrează argumentat că cercetările și descoperirile științifice ale lumii antice stau la baza științelor contemporane.**

Filosofie. Deși învățăturile lui Platon și Aristotel au continuat să fie foarte influente, în sec. al III-lea î.H. filosofii s-au preocupat de modul în care oamenii ar trebui să-și trăiască viața. Din această preocupare s-au dezvoltat două curente filosofice majore: stoicismul și epicurismul.

Realismul în sculptură. Ca și știința, sculptura a înflorit în epoca elenistică. Conducătorii orașelor și comercianții bogați cumpărau statui pentru a onora zeii, a comemora eroii și chiar cu scopul de a înfățișa oameni obișnuiți în situații cotidiene. Cea mai mare statuie elenistică cunoscută a fost creată pe insula Rodos, *Colosul din Rodos*, una dintre cele șapte minuni ale lumii antice. O altă sculptură elenistică magnifică, găsită pe insula Rodos, a fost *Nike (Victoria) din Samothrace*, creată în jurul anului 203 î.H. pentru a comemora o victorie navală grecească.

Sculptura elenistică s-a îndepărtat de echilibrul armonios și formele idealizate ale epocii clasice. În loc de chipul senin și corpul perfect ale unui bărbat sau ale unei femei, sculptorii elenistici au creat lucrări mai naturale. S-au simțit liberi să exploreze subiecte noi, sculptând oameni obișnuiți, cum ar fi o țărăncă bătrână, cu riduri.

La mijlocul sec. al II-lea î.H. lumea elenistică a căzut în declin. Cultura elenistică a rămas dominantă în partea răsăriteană a Imperiului Roman până la creștinarea acestuia și în perioada de tranziție către Imperiul Bizantin.

- **Identifică temele gândirii filosofice elenistice.**
- **Describe trei realizări în domeniul artelor elenistice.**

Nike (Victoria) din Samothrace

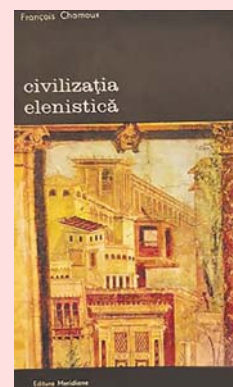

Pergam în perioada elenistică (reconstituire)

I. Analiza surselor scrise

„Așadar, o epocă scilpitoare și variată. [...] Are însă și zone de lumină: progresele locuinței și ale dotărilor publice, actele de mărinimie ale exegeților, înmulțirea serbărilor pe care o atestă numeroasele teatre, avântul artei și al meșteșugurilor, crearea bibliotecilor. Câte speculații îndrăznețe, câte inițiative rodnice! Un Aristotel, părintele științei moderne, un Menandru, creatorul comediei de caractere, un Epicur, eliberatorul gândirii morale, un Euclid, oracolul matematicienilor timp de 20 de veacuri, un Calimah, primul în lungul șir al oamenilor de litere și modelul erudiților, un Eratostene, părintele cronologiștilor și geografilor, un Arhimede, bun inginer, dar și savant inspirat, un Polibiu, minunat analist al legilor istoriei, nu în microcosmosul lumii egeene, ca Tucidide, ci la scara întregii lumi mediteraneene, în sfârșit, lungul șir al stoicilor, de la Zenon la Epictet și la Marcus Aurelius, iată, redusă la nume de primă mărime, contribuția lumii elenistice în domeniul spiritual.”

François Chamoux, *Civilizația elenistică*, vol. I

- Enumeră domeniile de cercetare științifică ale civilizației elenistice.
- Numește două mari realizări științifice ale eleniștilor.
- Apreciază opinia autorului despre moștenirea elenistică.

II. Gândire critică / Analiza surselor vizuale

Harta lui Ptolemeu publicată de Nicholas Germanus în 1482

- Numește continentele reprezentate pe hartă.
- Compară harta lui Ptolemeu cu hărțile contemporane.
- Apreciază nivelul cunoștințelor anticilor despre lume.

III. Creativitate

- Elaborează un text coerent din opt enunțuri pe tema *Aportul culturii elenistice la cultura universală*.

Important de reține!

Alexandru cel Mare a unit Grecia Antică, țările din Asia Mică și Egiptul într-o singură civilizație elenistică. Orașul Alexandria a devenit centrul culturii elenistice, unde au activat remarcabili oameni de știință ai Antichității. Cultura elenistică a avut o mare influență asupra popoarelor vecine, devenind un model pentru dezvoltarea ulterioară a culturii europene.

Lecție de sinteză. Moștenirea lumii grecești: teatrul, Jocurile Olimpice

Bogăția spirituală a grecilor, care considerau omul „măsură a tuturor lucrurilor”, s-a manifestat prin căutările artistice și prin aspirația la perfecțiune, care, la rândul lor, și-au găsit exprimare în arta teatrală și în spiritul sportiv al grecilor. O contribuție importantă a Greciei la patrimoniul culturii mondiale au fost Jocurile Olimpice, care încă din Antichitatea timpurie au fost considerate un simbol al prieteniei, al respectului și al rivalității nobile.

Vocabular

Barbar – nume dat în Antichitate de greci și romani oricui nu era grec sau roman și popoarelor care au migrat în Europa la sfârșitul Epocii Antice.

Choregos – un cetățean bogat și influent din Grecia Antică, care își asuma rolul de a finanța și superviza corul și spectacolul asociat acestuia.

Teatru – 1) arta de a prezenta în fața unui public un spectacol, o piesă; 2) clădire sau loc special amenajat în vederea reprezentării de spectacole.

Tesera – fisă de metal sau de ceramică folosită în Antichitate ca bilet de intrare la spectacole, care putea conține un simbol sau informații despre eveniment.

Tesere

Teatrul antic din Atena

Dialog istoric: Teatrul

O tragedie jucată la teatrul antic grec, desen contemporan

- Ce emoție transmite actorii?
- Cum crezi, ce s-a întâmplat?
- Exprimă-ți opinia: spectacolul este o tragedie ori o comedie?

Grecii au avut un aport remarcabil la cultura universală prin inițierea și dezvoltarea artei teatrale, răspândită și iubită în întreaga lume, care contribuie în continuare la evoluția spirituală a umanității.

Teatrul a apărut pentru prima dată la Atena, în sec. al VI-lea î.H., în cadrul festivităților dedicate zeului Dionisos pe versantul Acropolei, lângă Templul lui Dionisos. Aceste sărbători s-au transformat treptat în spectacole. Spectatorii se adunau pe versantul dealului, unde erau cioplite bănci în piatră. Mai jos era improvizată scena decorată. Clădirea în ansamblu se numea teatru, ceea ce însemna „un loc pentru spectacole”. În Atena teatrul putea găzdui până la 17.000 de spectatori. Pentru a vedea spectacolul, publicul cumpăra „tichete” de intrare (tesere). Pericle a dispus distribuirea gratuită a „tichetelor”, achitându-le din contul polisului.

La început actorii au jucat scene din miturile despre Dionisos, apoi și alte piese. Inițial toate rolurile erau jucate de un singur actor. Mai târziu – de doi sau chiar de trei actori. Un alt protagonist al acțiunii teatrale a fost corul, cu care actorul vorbea. Actorii puteau să vorbească, să cânte, dar mai ales să recite poezie. Corul cânta mereu. Actorii purtau măști, în care spectatorul recunoștea personajul înfățișat. Toate rolurile erau jucate doar de bărbați, care îmbrăcau haine lungi și purtau cizme cu talpă înaltă.

La spectacolele dedicate lui Dionisos, actorii se îmbrăcau în piei de capră, înfățișând însoțitorii zeului – satirii. De obicei interpretau cântece în cinstea zeului. Cuvântul *tragedie*, în traducere din greaca veche, înseamnă „cântec al caprelor”. *Tragedia* a avut

întotdeauna un subiect trist, care-i făcea pe spectatori să se gândească la lucruri deosebit de importante.

Cei mai cunoscuți autori de piese teatrale ai Greciei Antice au fost Eschil, Sofocle, Euripide și Aristofan. Eschil a fost primul care a introdus un al doilea actor în piese. În tragediile sale, el a folosit peisaje care completau măștile. În tragedia *Persanii* a prezentat campania lui Xerxes în Grecia și victoria grecilor la Salamina. În tragedia *Prometeu înălțuit*, protagonistul a fost de partea lui Zeus în timpul luptei cu Cronos, dar când zeul suprem și-a propus să distrugă oamenii, Prometeu s-a răzvrătit împotriva lui. Eschil a contrapus servilitatea zeilor față de Zeus cu dragostea de libertate a lui Prometeu. Conform mitului, Hercule l-a eliberat pe curajosul Prometeu. Imaginea lui Prometeu în tragedie apare ca un simbol al luptei pentru eliberarea omenirii de forțele răului și ale întunericului.

Sofocle, cunoscut pentru tragediile sale dedicate eroilor, a scris peste 120 de piese de teatru. Ideea centrală era că omul, în ciuda tuturor eforturilor, este neputincios în fața sorții sale.

Euripide, sub masca eroilor miturilor celebre, i-a arătat pe contemporanii săi – oameni obișnuiți. Piese sale sunt reflecții asupra semnificației zeilor și a ceea ce este mai important – puterea sau adevărul. Una dintre principalele lucrări ale lui Euripide a fost tragedia *Medeea*.

După exemplul spectacolelor jucate în scenă, cetățenii greci au învățat să trăiască, să lupte, să învingă și, la nevoie, să se sacrifice pentru triumful adevărului.

Comedia, ca gen de reprezentare teatrală, a apărut în cadrul festivalurilor și al procesiunilor populare asociate cu cultul lui Dionisos. Temele comediei au fost preluate din viața cotidiană, arătând corupția oficialilor, mediocritatea generalilor, prostia politicianilor și viciile oamenilor. În comedii era multă ficțiune, distracție și numeroase glume nepoliticoase. Aristofan, numit „părintele comediei”, a satirizat lăcomia, prostia, lenevia, predilecția pentru pălăvrăgeală. Atât oamenii obișnuiți, cât și filosofii, poeții și personalitățile politice proeminente au fost criticate de el. Unsprezece dintre comedii sale au supraviețuit. Comedia *Păsările* relatează despre călătoria a doi atenieni, Pisfeter și Evelpid, care s-au plictisit de viața plină de probleme în patria lor și au plecat în căutarea unei țări fericite, trecând prin diverse aventuri.

Teatrul a fost și un prilej de competiție. După încheierea spectacolului, arbitrii înmânau premii dramaturgilor ale căror piese au fost recunoscute drept cele mai bune. Inițial, autorului tragediei i se dăruia o capră, iar autorului comediei i se oferea un coș cu smochine și o amforă cu vin. Ulterior, câștigătorii erau premiați cu o coroană de iederă. Se acordau premii, de asemenea, celui mai bun choregos și celui mai bun actor.

- **Numește cele două genuri teatrale născute în Grecia Antică.**
- **Enumeră cei mai remarcabili autori greci de tragedii și comedii.**

Melpomene, Thalia și Euterpe, muzele tragediei, comediei și muzicii. Basorelieful demonstrează prezența celor trei în teatrul antic

- **Explică de ce în teatrul grec actorii foloseau măști.**

O scenă dintr-un spectacol pictată pe un vas de lut

Atleți pictați pe o amforă

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

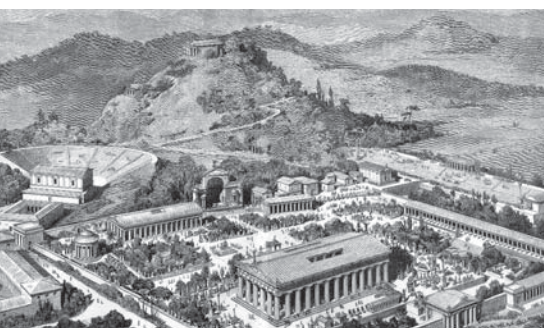
Ruinele unui teatru antic, Atena

- **Compara** edificiile teatrelor din prezent cu cele ale teatrelor antice. Numește două asemănări și două deosebiri.

Probe sportive de lupte libere, în partea de sus, și de luptă cu pumnii, în partea centrală, pictate pe o amforă

- **Numește două discipline sportive contemporane care sunt asemănătoare celor reprezentate în imagine.**

Orașul Olimpia, locul unde s-au desfășurat Jocurile Olimpice în Antichitate

Jocurile Olimpice. Grecii tratau sportul ca pe un act sacru, deoarece credeau că zeii dădeau unei persoane un corp frumos, iar păstrarea frumuseții, puterii și armoniei acestuia era o datorie sfântă. Ei îndeplineau această îndatorire prin intermediul competițiilor sportive organizate în timpul sărbătorilor dedicate zeilor. Unele dintre cele mai faimoase sărbători din Grecia Antică au fost cele în cinstea lui Zeus desfășurate la Olimpia. De aceea competițiile sportive din aceste zile au primit numele de *Jocuri Olimpice*.

Potrivit legendei, primele Jocuri Olimpice au avut loc în anul 776 î.H. De atunci, se organizau o dată la patru ani, vara. La serbări veneau oameni din toată Grecia și numeroși spectatori din tot bazinul Mării Mediterane. Doar cetățenii cu drepturi depline ai polisurilor grecești aveau voie să participe la Jocurile Olimpice. Barbarilor le era strict interzis accesul, nici femeile nu aveau voie să participe la spectacole. În timpul jocurilor era declarată pacea generală („o pace sacră”) în toată Grecia. Cei care o încălcau erau pedepsiți. La jocuri erau prezenți filosofi și poeți: se purtau discuții științifice, se citeau noile lucrări.

Jocurile se desfășurau cinci zile. În prima zi a competițiilor se aduceau sacrificii solemne lui Zeus. Apoi urmau principalele probe sportive: *alergarea la distanță scurtă* și *alergarea la distanță lungă*, *aruncarea suliței* și *a discului*, *săriturile*, *luptele libere*, *lupta cu pumnii*. La hipodrom aveau loc curse de care, participanții cărora erau doar oamenii bogați.

Câștigătorii Jocurilor Olimpice erau premiați cu cununi din ramuri de măslin, simbol al gloriei. Victoria la Jocurile Olimpice era percepută ca un succes al întregului polis. Câștigătorii primeau tot felul de onoruri și diverse privilegii. În cinstea lor poezii compuneau poezii, iar în Olimpia și în polisul lor natal li se ridicau statui, precum sculptura lui Miron, *Discobolul*, și cele ale lui Policlet, *Dorifor* și *Diadumen*. Câștigătorul olimpic devenea cea mai respectată persoană din orașul său natal și din Elada, considerat nu doar puternic și dibaci, ci favorit al lui Zeus. Ultima ediție a Jocurilor Olimpice în Antichitate a avut loc în anul 392 d.H., acestea fiind interzise printr-un edict al împăratului roman Teodosiu I.

În Grecia Antică se mai desfășurau Jocurile Pytice din Delphi, Jocurile Istmice din Corint și Jocurile din Nemea. La Delphi era celebrat zeul Apolo, iar la Corint și Nemea – zeul Poseidon.

Jocurile Herei reprezentau echivalentul Jocurilor Olimpice și erau organizate pentru femei. O dată la patru ani, la Templul din Olimpia se desfășurau curse pentru femei, inițial doar pentru cele nemăritate, iar din sec. al IV-lea î.H. – și pentru femeile căsătorite. Distanța de alergare era de aproximativ 160 m. Câștigătoarele primeau o coroană din ramuri de măslin și o parte din vaca sacrificată zeiței Hera. În cinstea învingătoarelor se ridicau sculpturi și ele primeau diverse onoruri. Femeile erau încurajate să aibă un

mod activ de viață, să practice sportul, grecii înțelegând foarte bine că așa se asigura sănătatea femeilor, dar și a urmașilor. Participarea femeilor la Jocurile Herei a fost o realizare importantă și un exemplu de egalitate de gen într-o societate profund patriarhală.

- **Demonstrează argumentat că grecii apreciau rolul sportului în menținerea unui corp sănătos.**
- **Precizează efectele Jocurilor Olimpice asupra dezvoltării societății grecești.**

Statuia unei tinere alergătoare, participantă la Jocurile Herei

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

„Teatrul grec, firește, ne poate da o primă mare ilustrare a faptului. În formele și manifestările acestui teatru putem desluși în ce măsură grecii au fost creatori ai armoniei, ai măsurii, ai echilibrului, ai bunului-simț, ai rațiunii, ai euritmiei, ai reciprocității dintre formă și conținut. Desigur, concepția lor dramatică n-a fost perfectă. [...] Tragedia și comedia greacă exprimă o civilizație dominată de nevoia de a descoperi omul, de a-i fixa acestuia un loc în lume, de a-l încadra între limitele adevărilor morale, de a-i stabili principii după care să se guverneze, în sfârșit, de a-i da criterii determinante în lupta sa cu forțe din afară și cu forțe din sine însuși.”

I. Zamfirescu, *Istoria universală a teatrului*

- **Identifică temele/problemele pe care le abordau spectacolele de teatru.**
- **Precizează scopurile tragediei și ale comediei grecești.**

III. Aplicarea cunoștințelor / Creativitate

- **Realizează o prezentare în Power Point pe una dintre temele propuse: *Teatrul antic; Jocurile Olimpice în Antichitate și în prezent; Cele șapte minuni ale lumii (o lucrare realizată în cadrul civilizației grecești)*.**
- **Prezintă-ți lucrarea în clasă. Discutați despre realizările importante ale civilizației grecești.**

II. Analiza surselor vizuale

- **Numește genul de sport din imagine. Cine putea participa la acest tip de competiție?**
- **Este practicat și în prezent acest gen de sport? Se regăsește printre probele olimpice actuale?**

IV. Conexiunea cu prezentul

- **Describe desfășurarea Jocurilor Olimpice în Grecia Antică.**
- **În ce an s-au desfășurat ultimele Jocuri Olimpice contemporane?**
- **Când vor avea loc următoarele Jocuri Olimpice?**
- **Ce probe sportive sunt incluse în prezent la Jocurile Olimpice?**

Important de reținut!

Teatrul a apărut pentru prima dată în Grecia Antică, devenind o artă apreciată în întreaga lume. Primele Jocuri Olimpice, desfășurate în anul 776 î.H., în Grecia Antică, erau închinat lui Zeus. Căutarea sinelui, manifestările spirituale, aspirațiile omului și-au găsit reflectare în artă și în sport, care era perceput de către greci drept o artă a corpului uman.

Evaluare

I. ANALIZA SURSELOR VIZUALE

- Identifică legenda reprezentată în imagine.

- Precizează, în baza imaginii, denumirea civilizației.

- Numește personalitatea din imagine și o reformă pe care a realizat-o.

II. ANALIZA SURSELOR SCRISE

Sursa A. „Pericle s-a consacrat treburilor poporului și, în loc să îmbrățișeze cauza celor bogați și puțini, a îmbrățișat cauza celor mulți și săraci [...] temându-se să nu cadă cumva în bănuială că vrea să întroneze tirania.”

Plutarh, *Vieți paralele*

Sursa B. „Pericle era minunat nu numai prin bunătatea și blândețea lui, pe care a păstrat-o în fapte multe și față de mari dușmani, ci și pentru înălțimea sentimentelor sale, dacă socotea el că cea mai frumoasă faptă săvârșită de sine este că, deși avea o putere atât de mare, [...] n-a fost pentru nimeni un dușman de neîmpăcat [...]. Întreaga viață curată și nepătată i-a adus porecla de «Olimpianul» [...]. N-a fost pe lume om mai cumpătat în strălucire și mai serios în bunătate decât el.”

Plutarh, *Vieți paralele*

- Identifică atitudinea lui Pericle față de demos (poporul simplu).
- Numește două calități ale lui Pericle.
- Apreciază rolul istoric al omului de stat Pericle.

Sursa C. „Tot așa cum aerul este cel mai scump dintre elemente, aurul – cea mai prețioasă comoară și lumina soarelui întrece în căldură și strălucire orice lucru, nu există biruință mai nobilă decât cea de la Olimpia.”

Plutarh

- Identifică la ce fapt istoric se referă Plutarh.
- Explică comparația folosită de autorul sursei.
- Apreciază importanța sportului în viața grecilor antici.

III. APLICAREA CUNOȘTIINȚELOR ȘI SINTEZĂ

- Elaborează un text coerent din opt enunțuri pe tema *Cultura și știința antică greacă*.

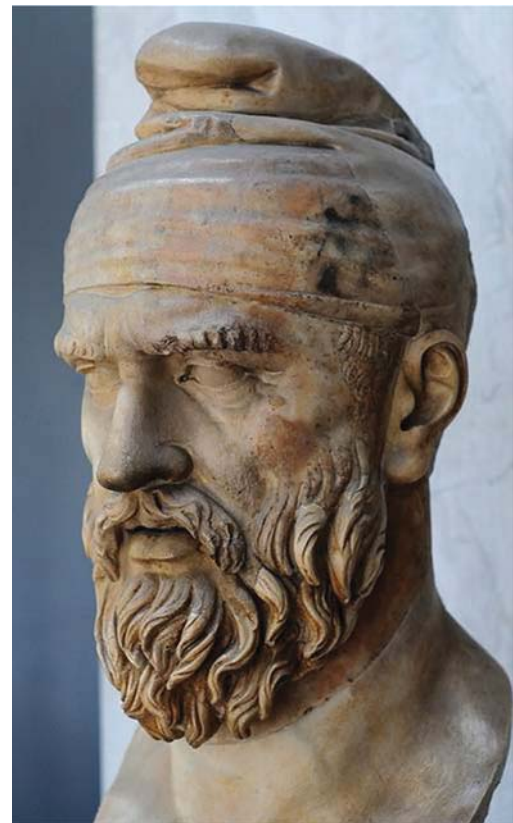

Unitatea IV

CIVILIZAȚIA TRACO-GETO-DACICĂ

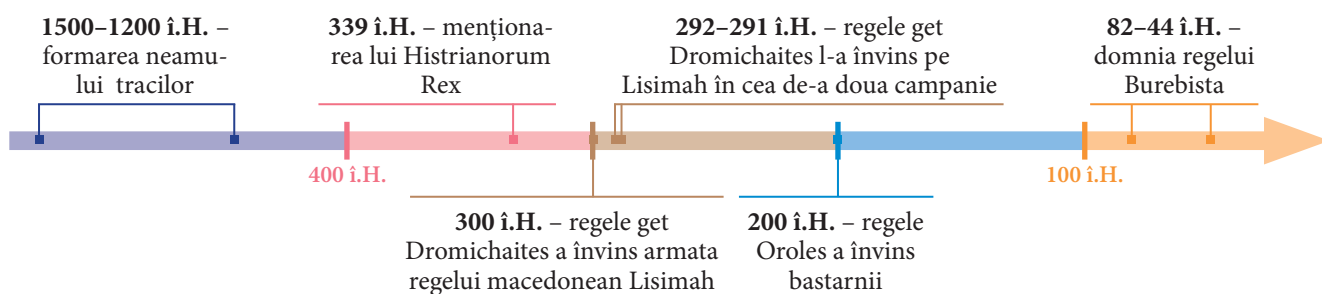
Cetatea dacică Sarmizegetusa, ruine de temple în reconstrucție

Bustul lui Decebal, rege al Daciei

1. Neamul tracilor
2. Geto-dacii. Sarmizegetusa
3. Relațiile geto-dacilor cu vecinii
4. Dacia pe timpul lui Burebista
5. Modul de viață și religia geto-dacilor

Evaluare

1. Neamul tracilor

În mileniul al III-lea î.H. triburi de păstori nomazi și seminomazi din regiunile de nord ale Indiei și din Asia Centrală au început să migreze spre Europa. Ca urmare a contopirii și simbiozei etnice și lingvistice dintre popoarele migratoare și cele locale europene din perioada Eneoliticului s-au format indo-europenii. În Epoca Bronzului, din populația indo-europeană răspândită în sud-estul Europei au luat naștere mai multe popoare: grecii, tracii, ilirii. Tracii reprezentau grupul de triburi indo-europene care vorbeau limba tracă și erau răspândiți în estul, centrul și sudul Peninsulei Balcanice și la nord de Dunăre. Tracii sunt cei mai îndepărtați strămoși direcți ai poporului român.

Vocabular

Etnic – referitor la apartenența la un popor; privitor la formele de cultură și de civilizație specifice unui popor.

Traci – grup de triburi indo-europene ce vorbeau limba tracă.

TIMPUL ISTORIC

4300–2500 î.H. – Eneolitic sfârșitul mileniului al II-lea–începutul mileniului I î.H. – contopirea triburilor eneolitice locale cu triburile de nomazi care vorbeau o limbă indo-europeană

2000–1200 î.H. – Epoca Bronzului

1500–1200 î.H. – formarea neamului tracilor

- **Plasează datele pe un segment de axă cronologică.**

Rege trac și regina, detaliu de frescă din mormântul unui prinț trac, sec. IV î.H., Kazanlak, Bulgaria

Dialog istoric: Despre tracii și Troia

- **Ce eveniment este reprezentat în imagine?**
- **Numește triburile care se confruntau.**
- **Identifică perioada istorică a evenimentului.**

La începutul mileniului al II-lea î.H., în spațiul carpato-balcanic s-a încheiat procesul de indo-europenizare, prin contopirea etnoculturală a populației sedentare de agricultori cu triburile de păstori venite din stepele eurasiatice. Ca urmare, la sfârșitul mileniului al II-lea î.H., s-a format neamul tracilor, care face parte din popoarele indo-europene, alături de greci, celți, germani etc. La răscrucea mileniilor II–I î.H., tracii au cunoscut o maximă extindere teritorială: de la Marea Egee și Peninsula Anatolică la sud până la Carpații Nordici și cursul superior al Nistrului la nord, de la Dunărea de Mijloc și podișul Moraviei la vest, până la Marea Neagră și gurile Niprului la est. Tracii au avut remarcabile realizări în cultura materială și spirituală. Așezări tracice au fost descoperite la Babadag, Cozia, Corlăteni (în România), la Saharna și Soloncenii (Republica Moldova), la Cernolesk (Ucraina) etc.

Pentru prima dată tracii au fost menționați în poemele lui Homer *Iliada* și *Odiseea*, scrise în sec. al IX-lea î.H., în care se preciza și denumirea teritoriului locuit de ei – Tracia. Poemul *Iliada*, făcând referire la Războiul Troian (sec. XIII î.H.), relatează că un grup de tracii, conduși de Rhesus, i-a susținut pe troieni în războiul cu aheii. Carul de luptă al lui Rhesus, tras de cai puternici, era împodobit cu aur și argint. Herodot menționa că neamul tracilor era printre cele mai mari din lume, după cel al inzilor.

În prima jumătate a mileniului I î.H., datorită particularităților culturii materiale și diferențelor lingvistice, tracii s-au divizat în două grupuri, numite *tracii meridionali* (la sud de Dunăre) și *tracii septentrionali* (la nord de Dunăre), fiecare dintre ele dezvoltându-se în moduri diferite.

du-se pe căi separate. Printre triburile tracilor care populau teritoriul la sud de Munții Balcani s-au remarcat *odrisii, briantii, coralii, bitinii, ciconii, crestonii, crobizii, moesii, bessii* etc., iar printre triburile tracilor care populau teritoriul la nord de Munții Balcani – *geto-dacii, costobocii, tyrageții, carpii* etc. În sec. al V-lea î.H. lumea tracică număra peste o sută de neamuri, care erau fărâmițate.

- **Numește operele literare în care au fost menționați prima dată tracii.**
- **Explică cine au fost tracii septentrionali.**

Modul de viață. Tracii au fost o populație sedentară, principalele ocupații fiind cultivarea cerealelor (grâu, orz și mei) și creșterea animalelor (vite cornute mari și mici, porci, cai), care căpăta un rol tot mai însemnat. La prelucrarea pământului foloseau plugul din lemn sau din corn de cerb, tras de boi, iar din sec. al II-lea î.H. – plugul cu brăzdar de fier. Recolta era strânsă cu seceri din bronz, apoi din fier. Cerealele erau măcinate cu râșnițele. S-au răspândit meșteșugurile țesutului și olăritului, confecționarea uneltelor și armelor din bronz și fier – renumitele topoare de luptă tralice, săbii, apărători de braț, dar și topoare de lucru, seceri și diverse podoabe. Tracii erau apreciați ca războinici puternici. Caii și numeroasele lor arme (lânci, topoare, săgeți etc.) erau cunoscute în Antichitate.

Așezările tracilor erau amplasate pe colinele înalte și pe pantele dealurilor. Unele erau fortificate, având înfățișarea unor adevărate cetăți.

Transformările din societate au influențat și credințele religioase ale tracilor. Cultul zeiței belșugului și fertilității nu mai avea pondere, pe primul plan a trecut cultul soarelui – divinitate masculină. Apoi s-a constituit și un panteon al zeilor, astfel că religia lor era politeistă. Cultul se practica în temple-sanctuale, ca cel de la Sărata Monteoru (județul Buzău, România). A apărut și o nouă categorie socială – cea a preoților. În ritualul funerar, tracii practicau atât incinerarea, cât și înhumarea morților.

- **Numește principalele ocupații ale tracilor.**
- **Caracterizează așezările tracilor.**

Viața socială. În societate a devenit dominantă familia de tip patriarhal. Acumularea bogățiilor, inclusiv pe calea războaielor, concentrarea unui număr mai mare de animale în mâinile conducătorilor de trib și ale celor militari au dus la diferențierea populației după avere și la crearea a două categorii sociale: aristocrația și oamenii de rând. Principala formă de conviețuire a tracilor era tribul, în frunte cu un conducător. Pe lângă conducătorul tribului exista Sfatul bătrânilor, membrii căruia erau reprezentanți ai aristocrației tribale.

- **Construiește o schemă a societății tralice, ținând cont de statutul social, funcțiile, drepturile și obligațiile membrilor acesteia.**

Tezaurul tracic de la Hinova

Sanctuar tracic

DOCUMENTAR

„Neamul tracilor este cel mai numeros din lume, după acel al inzilor. Dacă ar avea un singur cârmuitor sau dacă tracii s-ar înțelege între ei, el ar fi de nebiruit și cu mult mai puternic decât toate neamurile, după socotința mea. Dar acest lucru este cu neputință și niciodată nu se va împlini. De aceea sunt aceștia slabi [...]”

Herodot, *Istorie*

- **Identifică problema relatată de Herodot.**
- **De ce tracii nu erau un popor puternic?**

Mire și mireasă lângă cai, detaliu de frescă din mormântul unui prinț trac, sec. IV î.H., Kazanlak, Bulgaria

I. Spațiul istoric

- Legendă**
- Aria aproximativă de răspândire a tracilor
 - Aria de răspândire a ilirilor
 - Teritorii populate de italici
 - TRACI – denumiri ale popoarelor
 - Zona de interferență traco-scitică
 - Zona de interferență ili-ro-tracă
 - ODRIZI – Denumiri de triburi

- Descrie în trei enunțuri aria de răspândire a tracilor.
- Enumeră trei triburi ale tracilor *septentrionali*.

II. Analiza surselor literare

„Tracii, veniți de curând, se află la marginea oastei; / Rhesus li-i Domnul, odrasla lui Eioneu, și-i acolo, / Caii văzutu-i-am eu, n-au seamăn de mari și de mândri, / Albi ca zăpada sunt ei și la fugă sunt repezi ca vântul. / Și ferecat îi e carul cu aur și argint, și mai are / Arme grozave de aur ce par la vedere-o minune. / Dânsul cu ele a venit. Parcă nici nu se cade pe lume, / Oamenii arme de aceste să poarte, ci numai zeii.”

Homer, *Iliada*

- Identifică evenimentul relatat.
- Numește regele trac amintit în sursă.
- Descrie echipamentul militar al regelui.

IV. Sinteză

- În baza informației din lecție, scrie un text din opt enunțuri cu titlul *Neamul tracilor*.

Important de reținut!

Tracii au fost un popor indo-european format în Epoca Bronzului. Cele două ramuri ale tracilor au fost: tracii meridionali și tracii septentrionali. Geto-dacii, strămoșii românilor, faceau parte din ramura tracilor septentrionali.

III. Analiza surselor vizuale

- Analizează și descrie imaginea.
- Exprimă-ți opinia: cine este reprezentat în imagine?

V. Aplicarea cunoștințelor

- Corectează enunțurile de mai jos conform adevărului istoric.

Tracii au luat naștere în Eneolitic.

Perioada din istoria omenirii în care a fost descoperit bronzul, folosit la confecționarea uneltelor și armelor, se numește Epoca Fierului.

Cei mai îndepărtați strămoși ai poporului nostru sunt grecii.

2. Geto-dacii. Sarmizegetusa

Din ramura nordică a tracilor s-au evidențiat geto-dacii, denumiți așa de către greci și romani. La sfârșitul Epocii Bronzului și al primelor vârste ale fierului, ei constituiau o unitate etnică culturală (lingvistică). Geto-dacii au fost creatorii unei culturi materiale și spirituale originale. Din mulțimea de triburi nord-tracice, geții și dacii au reușit să creeze formațiuni prestatale, primele fiind menționate la mijlocul mileniului I î.H., înglobând în componența lor celelalte triburi. Printre așezările dacice s-a remarcat Sarmizegetusa, situată în Munții Orăștiei, care a fost principalul centru politic, religios, economic și militar al lumii geto-dace.

Dialog istoric: Tracii

Detaliu de frescă din mormântul unui prinț trac, sec. IV î.H., Kazanlak, Bulgaria

- Descrie personajele reprezentate în imaginea de mai sus.
- Exprimă-ți opinia: ce ramură a tracilor este înfățișată?

Primele mențiuni despre geto-dacii. Geto-dacii reprezintă ramura nordică a tracilor, care locuiau în spațiul carpato-danubiano-pontic, fiind creatorii unei culturi materiale și spirituale originale distincte. Autorii antici greci îi menționau pe tracii de nord sub numele de geții, iar autorii romani – sub numele de dacii. Deoarece geții și dacii vorbeau aceeași limbă, deosebită de cea a tracilor de sud, ei erau ramuri ale aceluiași popor și purtători ai aceleiași civilizații, după cum au relatat autorii antici Strabon, Dio Cassius, Trogus Pompeius. Geto-dacii au fost amintiți în legătură cu mai multe evenimente, care demonstrează că la sfârșitul sec. al VI-lea–începutul sec. al V-lea î.H. triburile getice aveau o anumită organizare politică, socială și militară. Relatând despre expediția lui Darius I împotriva sciților nord-pontici în anul 514 î.H., Herodot amintea și de trecerea regelui persan prin Dobrogea, unde a întâmpinat rezistența geților, „cei mai viteji și mai dreپți dintre tracii”. Învinși, geții au fost obligați să-i însoțească pe persi în expediție.

- Explică cine erau geto-dacii.
- În legătură cu ce evenimente au fost amintiți geto-dacii?

Inițial, în sec. V–II î.H., existau mai multe triburi geto-dace. Cele mai cunoscute erau: dacii (vestul Transilvaniei), apulii (centrul Transilvaniei), burii (Oltenia subcarpatică), sucii (în sudul Olteniei), geții (pe ambele maluri ale Dunării, între Munții Bal-

Vocabular

Dava – loc fortificat, cetate la geto-dacii, centru întărit.

Formațiune prestatală – formațiune anterioară formării statului.

Istru – denumirea antică a Dunării.

Pontus Euxin – denumirea antică a Mării Negre.

Regat – stat condus de un rege.

DOCUMENTAR

„Geții sunt aceia care se înclină către Pont și răsărit; dacii, aceia ce vin către Germania și izvoarele Istrului. Partea superioară a Istrului, care stă către izvoarele lui, până la cataracte, se numește Danubiu și trece mai ales pe lângă dacii; partea inferioară până la Pont, de care sunt vecini geții, se numește Istru.”

Strabon, *Geografia*

„Dacii ocupă ambele maluri ale Istrului [...]. Cei care se află spre miazănoapte de fluviu se numesc dacii, unii își zic geții sau tracii, căci aparțin neamului dac care odinioară a populat cu așezări împrejurimile muntelui Rhodope.”

Dio Cassius, *Istoria romană*

- Citește cu atenție sursele. Compară opiniile istoricilor.
- Explică asemănările și diferențele în prezentarea geto-dacilor.

Tezaurul geto-dac din Surcea

Studiu de caz

Sarmizegetusa a fost capitala regatului geto-dac înființat de Burebista – Sarmizegetusa Regia – și principalul centru religios, politic, economic și militar al lumii dacice. În partea centrală a așezării se aflau *fortificația* și *zona sacră*, iar pe pantele dealului din împrejurimi se situau locuințele, cu plan circular sau poligonal, și atelierele meșteșugărești, printre ele remarcându-se cele de fierărie. Fortificația dacică inițială a fost aproape complet distrusă în urma războaielor daco-romane. Drumul pavat, ce făcea legătura dintre fortificație și zona sacră, avea o lungime de aproximativ 200 m. În zona sacră au fost șapte temple (două circulare, restul cu un plan patulater), un altar monumental, precum și sisteme de distribuire și evacuare a apei. Arhitectura religioasă monumentală din Sarmizegetusa era unică prin proporțiile sale în Dacia.

■ **Elaborează o prezentare a Sarmizegetusei.**

Sarmizegetusa

cani și râul Nipru, între Munții Carpați și Marea Neagră), moesii (între Dunăre și Munții Haemus (Balcani), carpicii (în centrul Moldovei, la est de Munții Carpați), costobocii (în Bucovina și teritoriile învecinate), tyrageții (în bazinul Nistrului). Triburile stăpâneau un anumit teritoriu, având drept centru o așezare mai mare, întărită – o cetate, al cărei nume conținea adesea terminația „dava”: Argedava, Buridava, Sucidava etc. Însă existau și așezări daco-gete cu altă terminație: Sarmizegetusa, Drobeta, Napoca, Apulum etc. În Republica Moldova, o cetate dacică a fost descoperită la Butuceni, raionul Orhei.

La începutul mileniului I î.H. geto-dacii prelucrau fierul, cultivau cereale și se ocupau cu păstoritul. Din sec. al IV-lea a fost emisă moneda geto-dacă, inspirată de monedele macedonene și grecești, care servea necesităților crescânde ale schimbului de mărfuri între triburile locale.

■ **Numește triburile geto-dace.**

■ **Formulează o caracteristică a societății geto-dace.**

Regatele geto-dace timpurii au fost întemeiate în sec. IV–III î.H., ca urmare a dezvoltării social-economice, diferențierii de avere și constituirii proprietății private. Acestea erau sub comanda unei căpetenii militare, numită rege, care avea funcții politice, militare și judecătorești. În anul 339 î.H. a fost menționat Histrianorum Rex, regele geților din preajma Dunării, care s-a opus trecerii Dunării de către armatele sciților conduși de Atheas. Un alt rege get este amintit în 335 î.H., când Alexandru Macedon a pornit cu război asupra unui trib tracic sud-dunărean, care refuza să-i recunoască autoritatea. În 327–326 î.H. armata macedonenilor, condusă de generalul Zopirion, care dorea să preia sub control teritoriul locuit de geți, a fost învinsă de geți în sudul Moldovei (actualul sat Olănești).

Pe la sfârșitul sec. al IV-lea î.H.–începutul sec. al III-lea î.H. exista o puternică uniune de triburi geto-dace, condusă de Dromichaïtes, care cuprindea Moldova Centrală și de Sud, Muntenia de Nord și Dobrogea. Regele macedonean, Lisimah, a organizat în anul 300 î.H. o campanie militară împotriva geților. Regele get a ieșit învingător în luptă, luându-l prizonier pe Agatocle, fiul lui Lisimah. După câțiva ani, Dromichaïtes, dorind să stabilească relații pașnice cu Lisimah, l-a eliberat pe Agatocle, dar regele Traciei a organizat o nouă expediție împotriva geto-dacilor (292–291 î.H.). Dromichaïtes l-a învins pe Lisimah, luându-l prizonier și ducându-l la Helis, cetatea sa de scaun. Drept rezultat, Dromichaïtes a semnat o pace avantajoasă pentru geto-daci, recâștigând cetățile din dreapta Dunării. Înțelegerea a fost garantată prin căsătoria lui Dromichaïtes cu fiica lui Lisimah și prin eliberarea ostaticilor de către acesta.

În sec. al III-lea î.H. o inscripție greacă îl menționa pe Zalmodegikos, o căpetenie getă din Dobrogea, căruia colonia grea-

că Histria îi plătea un fel de tribut în schimbul garantării păcii și apărării de dușmani. În anul 180 î.H. Histria a apelat la regele Rhemaxos pentru a respinge cetele căpeteniei tracice Zoltes, care amenințau orașul. Prin anul 200 î.H. era menționată o uniune de triburi, din preajma Carpaților, condusă de regele Oroles, care se împotriva cu succes bastarnilor. La regele dac Rubobostes din sec. al II-lea se referea un izvor latin.

Centrul puterii geto-dace a fost strămutat din Câmpia Muntenă în Transilvania. Una dintre cauze a fost pericolul roman apărut la frontierele geto-dacilor.

- **Numește trei regate geto-dace timpurii.**
- **De ce centrul puterii geto-dace a fost strămutat în Transilvania?**

Conducător militar, daci și elemente ale mitologiei dace ilustrate pe o placă de bronz

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

„Numesc aceste populații daci, după cum se numesc ei înșiși și după numele folosit de romani pentru ei, deși nu sunt neștiutor că anumiți autori greci îi numesc geți, pe drept sau nu; în ce mă privește, eu știu că geții sunt populația care locuiește la nord de Haemus [Balceni], în apropierea malurilor Istrului.”

Dio Cassius, *Istoria romană*

- Identifică în sursă cum erau numiți geto-dacii de către autorii antici.
- Explică denumirea *Istru*.

II. Aplicarea cunoștințelor

- Completează tabelul *Arealul de răspândire a triburilor geto-dace*.

Denumirea tribului	Arealul de răspândire

III. Analiza surselor vizuale

- Numește o ocupație a geto-dacilor sugerată de imaginea de mai sus.
- Compară ceramica aceasta cu cea a culturii Cucuteni-Tripolie.

IV. Gândire critică

- Completează schema indicând câte o caracteristică a regatelor geto-dace timpurii.

Important de reține!

Geto-dacii sunt ramura nordică a neamului tracilor și strămoșii direcți ai poporului român. Triburile geto-dace cunoscute în spațiul românesc erau dacii, geții, apulii, burii, sucii, moesii, carpii, costobocii, tyrageții. Primele formațiuni politice au fost regatele geto-dace timpurii: cel condus de Histrionorum Rex, regatul lui Zalmodegikos, regatul lui Oroles, regatul lui Rubobostes, dar cel mai cunoscut a fost regatul lui Dromichaites. Sarmizegetusa, cea mai mare așezare cunoscută din spațiul dacic, a fost principalul centru politic, religios, economic și militar al lumii dacice.

3. Relațiile geto-dacilor cu vecinii

Dezvoltarea societății, a economiei și culturii geto-dacilor a fost stimulată de contactele economice, militare și culturale cu populațiile vecine. Geto-dacii au stabilit relații cu tracii de sud, cimerienii și sciții din est, iar începând cu sec. VII–VI î.H. – cu coloniile grecești fondate pe litoralul Mării Negre: Olbia, Tyras, Histria, Tomis etc.

Vocabular

Akinakes – spadă scurtă din fier ce semnifică o distincție socială.

Cultură materială – totalitatea bunurilor materiale create de reprezentanții unei civilizații.

Spadă akinakes

Tezaurul de la Agighiol

Coiful de aur de la Poiana-Coțofenești (sec. V î.H.)

Dialog istoric: Geto-dacii

- Cum crezi, ce este reprezentat în imagini?
- Este un simbol de luptă? Argumentează-ți opinia.
- Cercetează istoria simbolului geto-dac – lupul cu corp de dragon.

Legăturile geto-dacilor cu alte popoare au fost confirmate de numeroasele monumente arheologice descoperite în spațiul românesc.

Sciții, populație nomadă de neam iranian, au migrat de peste Volga, în a doua jumătate a sec. al VII-lea î.H. S-au stabilit în stepa nord-pontică și au cuprins și zona bazinului Nistrului Mijlociu, o parte extinzându-se în direcția Transilvaniei, iar alta – spre stepa dintre Nistru și Dunăre. Începând cu sec. al VI-lea î.H., sciții au pătruns la Dunărea de Jos. Contactele și confruntările tracilor cu sciții s-au intensificat pe măsura extinderii habitatului acestora în spațiul nord-pontic, de unde i-au izgonit pe cimerieni. Tucidide menționează în *Istoria Războiului Peloponesiac* că „geții și populațiile acestui ținut se învecinează cu sciții, au aceleași arme și sunt toți arcași călări”.

Piese de origine scitică au fost găsite în monumentele funerare descoperite la Dubăsari, Grigoriopol, Tiraspol, în Stepă Bugeacului etc. Pentru cultura materială a sciților din sec. al VI-lea – sfârșitul sec. al V-lea î.H. sunt caracteristice: vârfuri de săgeți cu trei muchii, spade *akinakes*, noi tipuri de harnașament (obiecte necesare la înhamarea, înșeuarea și conducerea calului), cazane din bronz, podoabe și ritul funerar – morminte cu cai etc. Către sec. III–II î.H. o parte a sciților a trecut la sedentarism. Sciții i-au influențat pe geto-daci în ceea ce privește prelucrarea fierului, argintului și aurului, în spațiul românesc fiind descoperite vase de aur și argint cu reprezentări de oameni și animale (Agighiol, județul Tulcea, Poiana, județul Prahova, România). Geto-dacii au preluat de la sciți spadele *akinakes*, vârfurile de săgeți din bronz etc., iar sciții – diferite obiecte de podoabă și piese de harnașament.

- Cine erau sciții?
- Numește obiecte preluate de sciți de la daci.

Celții au fost printre primele populații indo-europene care s-au răspândit în Europa începând cu mileniul al II-lea î.H. Triburile lor se întindeau din Insulele Britanice și nordul Spaniei până în Transilvania și la coastele Mării Negre. Celții sunt semnalati pe văile Mureșului, Someșului, Crișurilor și Begăi din a doua jumătate a sec. al IV-lea î.H. Celții au influențat existența populației autohtone geto-dace. Pătrunderea celților în spațiul românesc s-a făcut în mod violent, prin impunerea dominației politico-militare, după care a venit o perioadă de acomodare, când au fost atestate comunități daco-celtice. Dacii au preluat de la celți cunoștințe tehnice de prelucrare a fierului și de utilizare a roții olarului. În sec. al III-lea î.H. civilizația celților a cunoscut o perioadă de înflorire, descoperirile arheologice confirmând o stratificare socială și privilegiile unor grupuri de războinici. După conviețuirea pașnică a dacilor și celților pe parcursul a două secole, începând cu sec. al II-lea î.H., celții au dispărut treptat – fie că au fost asimilați de către daci, fie s-au retras spre vest și nord-vest. Migrația celților a fost urmată de cea a bastarnilor.

- **Precizează arealul de răspândire a celților.**
- **Numește două influențe importante ale celților asupra geto-dacilor.**

Bastarnii erau o populație germanică din centrul Europei care a ajuns în Dacia odată cu invazia celtică. Începând cu sec. al III-lea î.H., s-au așezat în spațiul de la est de Carpați, de unde au făcut dese incursiuni în sudul Dunării. Cultura Poienești-Lukașevka, creată de bastarni, cuprindea bazinul superior al Siretului, Podișul Central al Moldovei și spațiul dintre Prut și Nistrul Mijlociu, unde au fost descoperite obiecte de ceramică, fibule, coliere, paftale etc. În așezările bastarne din Moldova de la sfârșitul sec. al III-lea î.H. au fost găsite elemente proprii culturii dacice, demonstrând conviețuirea preponderent pașnică a celor două neamuri.

Fiind un neam războinic, bastarnii au fost deseori în conflict cu dacii. Și regele geto-dac Oroles s-a confruntat cu bastarnii (aproximativ în anul 200 î.H.). Burebista i-a supus, probabil, către sfârșitul domniei, deoarece de la mijlocul sec. I î.H. nu mai sunt atestați.

- **Identifică arealul de locuire a bastarnilor.**

Relațiile cu orașele-colonii grecești. În sec. VII–VI î.H., în contextul mării colonizări grecești, pe țărmul Mării Negre s-au constituit coloniile Olbia, Histria, Tomis, Callatis etc. Prin intermediul acestor colonii, tracii de nord au stabilit relații cu grecii. Relațiile comerciale dintre greci și geți au influențat benefic evoluția civilizației geto-dace din punct de vedere economic. Grecii ofereau geto-dacilor vinuri, ulei de măsline, obiecte de artă, țesături, ceramică etc. în schimbul grânelor, vitelor, lemnului, mierii, sării etc. *Drahma* grecească, utilizată ca monedă de schimb în sec.

Ceramică celtică

DOCUMENTAR

„Și dacii sunt o mlădiță a geților (*Daci quoque suboles Getarum sunt*). În vremea regelui Oroles, se luptară fără succes împotriva bastarnilor și de aceea, ca pedeapsă pentru slăbiciunea arătată, au fost siliți, din porunca regelui, ca atunci când voiau să doarmă, să pună capul în locul picioarelor și să facă în locul soțiilor lor muncile pe care mai înainte acestea obișnuiau să le facă. Această pedeapsă a fost înlăturată numai după ce prin vitejia lor au șters rușinea pe care și-au atras-o în războiul de mai înainte.”

Trogus Pompeius

- **Numește regele geto-dac menționat în sursă.**
- **Identifică populația cu care au intrat în confruntare geto-dacii.**
- **Describe pedeapsa la care i-a supus regele geto-dac pe ostașii înfrânți în război.**

Vas grecesc

VI–V î.H., a servit drept prototip pentru fabricarea ulterioară a monedelor geto-dacilor. Geții au preluat de la greci tehnologii mai performante de prelucrare a teracotei, a ceramicii, de confecționare a oglinzilor etc. Inițial coloniile grecești nu erau fortificate. În sec. al VI-lea î.H., în contextul pericolului persan, coloniile grecești au fost întărite.

Către sec. al III-lea î.H. relațiile politice dintre regatele geto-dace și coloniile grecești s-au intensificat. Dintr-un decret emis la sfârșitul sec. al III-lea î.H. reiese că Histriei i-au fost întoarse „veniturile” și ostaticii ca urmare a tratatelor purtate cu regele Zalmodegikos. La începutul veacului următor, alt rege get, Rhemaxos, a trimis în sprijinul orașului mai întâi 100, apoi 600 de călăreți, pentru a-l ajuta să-i alunge pe tracii lui Zoltes, care-i jefuiau teritoriul. Ambii regi asigurau protecția Histriei, probabil în temeiul unor înțelegeri anterioare.

- **Numește orașele-colonii grecești care aveau relații cu geto-dacii.**
- **Enumeră produsele cu care făceau comerț geto-dacii.**

LABORATOR ISTORIC

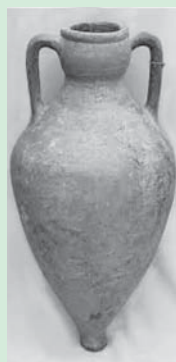
I. Analiza surselor scrise

„În acea vreme era rege al sciților Atheas. Fiind strâmtorat de războiul cu istrienii, acesta ceru, prin mijlocirea cetățenilor din Apollonia, ajutor de la Filip, spunând că ar avea de gând să-l lase urmaș la domnie în Sciția. Murind între timp conducătorul istrienilor (Histrianorum Rex), sciții au scăpat și de teama războiului, și de nevoia de a mai cere ajutor.”

Trogus Pompeius,
Historiae Philippicae [Istoriile filipice]

- **Identifică popoarele despre care relatează sursa.**
- **Numește regele geto-dac menționat în sursă.**
- **Explică termenul *Histrianorum Rex*.**

II. Analiza surselor vizuale

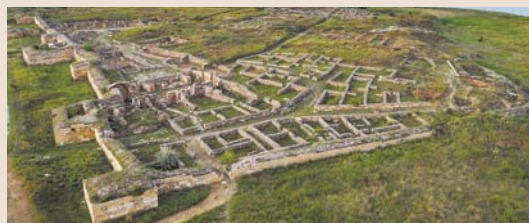

Amforă

- **Numește tipul izvo-
rului istoric din ima-
gine.**
- **Cum crezi, pentru ce
era folosit acest vas?**
- **Studiază istoria
transportării amfo-
relor cu produse pe
corăbii utilizând di-
verse surse. Explică
colegilor metoda de
transportare.**

III. Aplicarea cunoștințelor și competențelor

„Decret al Sfatului și al Poporului. [...] Întrucât Diosdorus al lui Thrasykles, Procritos al lui Pherecles și Clearchos al lui Aristomachos, trimiși soli la Zalmodegikos în privința ostaticilor, au călătorit prin țară dușmană și – înfruntând primejdii de tot felul și dând dovadă de cea mai deplină râvnă – au adus înapoi ostaticii [fiind aceștia la număr peste șaizeci], convingându-l totodată pe Zalmodegikos să restituie cetății veniturile, Sfatul și Poporul să găsească cu cale ca aceștia și urmașii lor să fie înscriși printre binefăcătorii obștii.”

Ruinele Histriei

Inscripție de la Histria, sec. III î.H.

- **Relatează despre colonia greacă Histria conform următorului plan: amplasare, istoria constituirii, organizarea politică, relațiile cu geto-dacii.**

Important de reținut!

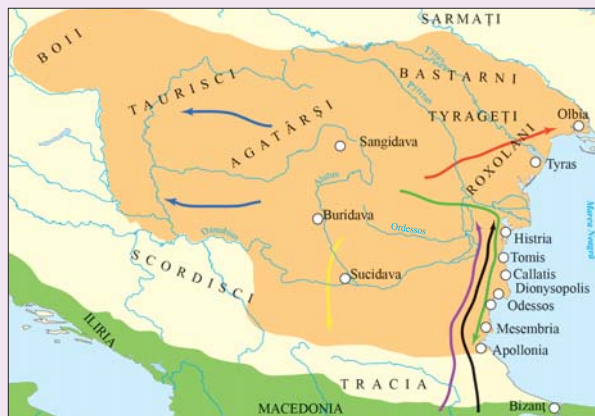
Geto-dacii i-au avut ca vecini pe tracii de sud, sciți, celti, bastarni, greci. Cu aceste popoare ei au avut atât relații pașnice, cât și confruntări armate, în special cu bastarnii. Geto-dacii și vecinii lor s-au influențat reciproc.

4. Dacia pe timpul lui Burebista

La sfârșitul sec. al II-lea î.H. geto-dacii erau împărțiți în mai multe triburi, care se confruntau cu numeroase probleme interne, dar și cu pericole externe. Cel care a reușit să consolideze geto-dacii într-un stat unificat și să-i asigure prosperitatea prin aplicarea reformelor a fost regele Burebista.

Dialog istoric: Geto-dacii

- Cine erau geto-dacii?
- Numește două formațiuni politice geto-dace.
- În ce zonă geografică se aflau?

Legendă

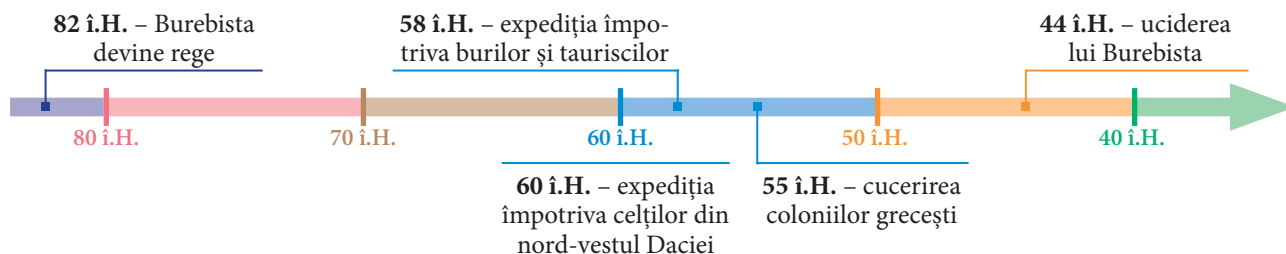
- – Maxima întindere a Regatului lui Burebista
- Expansiunile lui Burebista:
 - – împotriva boiilor și tauriscilor 60/59 î.H.
 - – de cucerire a Olbiei (după 55 î.H.)
 - – de cucerire a coloniilor grecești de pe țărmul vest-pontic (55 î.H.)
 - – la sudul Dunării
 - – Expediția lui Marcus Terentius Varro Lucullus (72–71 î.H.)
 - – Expediția lui Caius Antonius Hybrida (61 î.H.)
- – Imperiul Roman în 44 î.H.
- – Denumiri de orașe
- TYRAGEȚI – Denumiri ale triburilor

Vocabular

Belagines – colecția de legi a Daciei, care stabileau normele de conviețuire în societate.

Cancelarie – totalitatea persoanelor care îndeplineau funcții administrative la curtea regelui.

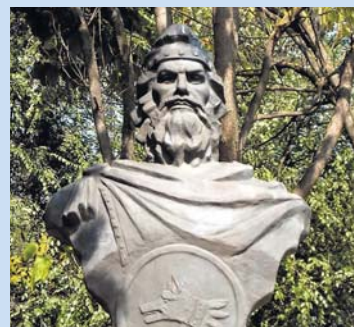
Unificarea geto-dacilor. La sfârșitul sec. al II-lea î.H.–începutul sec. I î.H. societatea geto-dacilor era dezvoltată din punct de vedere economic. Realizările economice au dus la diferențierea de avere și la creșterea numărului populației, urmată de diferențierea socială: în aristocrație și mici proprietari. În același timp, s-a constatat unitatea spirituală a geto-dacilor, care îl venerau pe Zamolxis (sau Zalmoxis). Geto-dacii aveau o tradiție a organizării politice în regate conduse de un rege, care, deși întrețineau legături comerciale, se și confruntau între ele. Geto-dacii au reușit să creeze armate puternice, înzestrate cu echipament modern, care în sec. IV–II î.H. puteau riposta forțelor externe. Totodată geto-dacii erau supuși invaziilor permanente din partea vecinilor.

Necesitatea de a pune capăt luptelor interne între geto-daci și de a stăvili pericolul extern a fost foarte bine sesizată de Burebista, conducătorul uniunii de triburi cu centrul în cetatea de la Costești-Cetățuie (la sud de Orăștie), situată în zona muntelui Kogaionon, venit la putere în anul 82 î.H. Informația despre începutul

Oameni iluștri

BUREBISTA

Burebista – „cel dintâi și cel mai mare dintre regii Traciei”, care a domnit între 82 și 44 î.H. și a unificat triburile geto-dace într-un stat – Dacia.

DOCUMENTAR

„Ajungând în fruntea neamului său, care era istovit de războaie dese, Burebista, bărbat get, l-a înălțat atât de mult prin exerciții, abținere de la vin și ascultare față de porunci, încât, în câțiva ani, a făurit un stat puternic și a supus geților cea mai mare parte din populațiile vecine. Ba încă a ajuns să fie temut și de romani.”

Strabon, *Geografia*

- Numește personalitatea menționată în sursă.
- Apreciază prin două argumente importanța acestui rege pentru neamul geto-dac.

Statuia lui Burebista din Orăștie

domniei lui Burebista este prezentată de Iordanes, care plasează evenimentul în aceeași perioadă „când la Roma Sulla devine dictator”. Acțiunea de unificare s-a realizat pe cale armată și pe cale pașnică. Prin forța armelor, Burebista a supus uniunile de triburi daco-gete, înglobând fortificațiile lor în formațiunea sa politică. Acțiunea de unificare, încheiată aproximativ pe la 60 î.H., a înfăptuit-o în colaborare cu marele preot Deceneu, pe care l-a înzestrat cu atribuții mari. Hotarele statului dac unificat se întindeau la est până la țărmul Mării Negre și al Bugului, la nord până la Carpații Păduroși, la vest până în Boemia, Dunărea Mijlocie și Morava, iar la sud până la Munții Haemus.

- Numește două cauze ale constituirii statului geto-dac.
- Precizează căile de unificare utilizate de Burebista.

Consolidarea statului unificat Dacia s-a realizat cu ajutorul reformelor aplicate de Burebista în colaborare cu Deceneu. Au fost constituite o cancelarie regală și un sfat regesc (*Consilium regis*), funcția de vicerege revenindu-i lui Deceneu. Pentru reglementarea relațiilor din societate au fost elaborate *belagines*, coduri de legi unice, obligatorii. În scopul întăririi apărării țării s-au construit numeroase fortificații, în fruntea cărora erau numiți comandanți militari, reprezentanți ai puterii centrale, împuterniciți și cu atribuții administrative. Cetățile erau și centre economice. Cel mai puternic centru era Sarmizegetusa, capitala Daciei, situată în Munții Orăștiei. A fost constituită o armată puternică, disciplinată, pe care Strabon o estima la 200.000 de oameni, cifră desigur exagerată. Armata era supusă direct regelui. Comandanții militari erau numiți de rege și erau plătiți. Sub domnia lui Burebista a fost emisă o monedă de tip roman. O mare atenție s-a atras educației, astfel că Iordanes menționa că Deceneu „i-a învățat teologia, [...] i-a învățat etica, dezvățându-i de obiceiurile barbare, i-a instruit în științele fizicii [...]”.

- Enumeră reformele înfăptuite de Burebista.
- Apreciază reformele pentru consolidarea statului.

Statul dac a dus o **politică externă** activă. Prima mare acțiune a lui Burebista pe plan extern a fost expediția împotriva celților din nord-vestul Daciei, în jurul anului 60 î.H. Înainte de 58 î.H. i-a învins pe buri și taurisci, după spusele lui Strabon, „i-a șters de pe fața pământului”. Prin expedițiile în sudul Dunării, Burebista i-a adus sub ascultarea sa și pe celții scordisci stabiliți la confluența Savei cu Dunărea. Pe la 55 î.H. armata lui Burebista s-a îndreptat spre Pontul Euxin, cucerind pe rând coloniile grecești: Boristene, Olbia, Tyras, Histria, Tomis, Callatis, Odessos, Mesembria și Apollonia, cruțat fiind doar Dionysopolisul.

Burebista era conștient de pericolul roman, de aceea căuta să-și consolideze hotarele. Totodată, în relațiile cu Roma, Burebista s-a implicat în războiul civil dintre Caesar și Pompeius, izbucnit în

48 î.H., sprijinindu-l pe Pompeius. Probabil în schimbul ajutorului militar promis de Burebista, Pompeius i-a recunoscut cuceririle. Însă în război a învins Caesar, care plănuia să-l pedepsească pe Burebista, dar pericolul a dispărut după asasinarea lui Caesar în Senat (44 î.H.).

La scurt timp, în anul 44 î.H., în urma unui complot organizat de căpeteniile nemulțumite de creșterea autorității regelui, Burebista a fost omorât, iar statul dac s-a destrămat.

- **Numește două direcții ale politicii externe a lui Burebista.**
- **Ce consecință a avut asasinarea lui Burebista?**

- **Identifică evenimentul, sau procesul istoric, căruia îi este dedicat timbrul poștal.**

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

„Spre a ține în ascultare poporul, el și-a luat ca ajutor pe Deceneu, un magician care rătăcise multă vreme prin Egipt, învățând acolo unele semne de prorocie, mulțumită cărora susținea că tălmăcește voința zeilor. Ba încă de un timp fusese socotit și zeu, așa cum am arătat când am vorbit despre Zamolxis. Ca o dovadă pentru ascultarea ce i-o dădeau [geții] este și faptul că ei s-au lăsat înduplecați să taie vița-de-vie și să trăiască fără vin.”

Strabon, *Geografia*

- **Citește cu atenție sursa. Realizează fișa personalității lui Deceneu:**

1. Nume;
2. Anii de viață/anii de domnie;
3. Funcție/titlu;
4. Realizări importante.

III. Sinteză

- **Elaborează un rezumat din cinci enunțuri despre politica externă dusă de Burebista.**

II. Creativitate

- **Întocmește o scrisoare din numele lui Burebista care să conțină o adresare către urmași.**

IV. Gândire critică

- **Completează tabelul *Reformele lui Burebista*.**

Reforma/domeniul	Scopul

Important de reținut!

Inițial Burebista a fost conducătorul unei uniuni de triburi, apoi și-a extins stăpânirea asupra întregului teritoriu locuit de geto-daci. A recucerit teritorii dacice de la celții din nord-vest, și-a impus autoritatea asupra celților scordisci și a cucerit orașele grecești de pe malul Mării Negre. A unificat triburile geto-dace într-un stat și a înfăptuit o bună fortificare a ținuturilor stăpânite de el. Burebista a consolidat Dacia prin reforme.

5. Modul de viață și religia geto-dacilor

Modul de viață al geto-dacilor depindea de factorii geoclimaterici, de condiția socială a persoanei și de evenimentele politico-militare desfășurate în regiune. Cele mai importante ocupații ale geto-dacilor erau creșterea animalelor și cultivarea cerealelor, la care se adăuga și meșteșugăritul. Forma dominantă de stăpânire a pământului la daci era cea comună, realizată în cadrul obștilor. Religia geto-dacilor era politeistă, ca și la alte popoare indo-europene.

Vocabular

A **martela** – a bate cu ciocanul, a ciocăni un metal.

Chiup – vas mare din lut ars, în formă de amforă.

Fusaiolă – disc mic din lut ars, os sau piatră, cu un mic orificiu pe mijloc, care se utiliza ca greutate pentru fusele primitive, reglându-le învârtirea.

Șindrilă – scândurică de brad, îngustă și subțire, care servește la acoperitul caselor.

Troc – schimb în natură, fără mijlocirea banilor.

Dialog istoric: Ocupațiile geto-dacilor

- Studiază imaginea. Ce obiecte îți sunt cunoscute? Pentru ce erau ele folosite?
- Numește două ocupații importante ale geto-dacilor.

Fusaiole

Roata olarului

Ocupația principală a geto-dacilor a fost *creșterea animalelor* (vite, oi, capre, porci, cai ș.a.). Animalele le asigurau oamenilor hrana și materia primă pentru confecționarea îmbrăcăminte, erau mijlocul principal de tracțiune sau de deplasare. Ele erau dovada stării materiale și a puterii sociale. O altă ocupație răspândită în lumea geto-dacă era *cultivarea cerealelor*. Se cultivau: grâu, secară, mei, drăgaică, orz, zizanie, muștar, bob, linte, rapiță, mac, spanac, mohor, in, cânepă, pomi fructiferi și viță-de-vie. Geto-dacii păstrau cerealele în hambare speciale, în gropi sau în chiupuri. Utilizau unelte din bronz, apoi și/sau din fier: coase, seceri, cosoare, sape, plugul cu brăzdar din fier etc. *Pescuitul, apicultura și vânătoarea* erau preocupări secundare.

În societatea geto-dacă s-au dezvoltat mai multe *meșteșuguri*: tâmplăria, dulgheria, zidăria, prelucrarea metalelor neferoase (aur, argint) și confecționarea podoabelor, obținerea și prelucrarea bronzului și a sticlei, construcția mijloacelor de transport (cărute) și producerea obiectelor de uz cotidian (cuțite, frigări, căldări, cazane etc.). Printre ocupațiile meșteșugărești se evidențiază olăritul. Din argilă se făcea o gamă largă de obiecte, de la greutăți pentru războaiele de țesut și fusaiole, țigle și cărămizi până la vase. Geto-dacii au realizat vase lucrate manual și la roata olarului. O altă ocupație era producerea minereului de fier. Toate produsele din fier au fost lucrate exclusiv prin martelare în ateliere speciale. Un loc aparte îl ocupau făuritorii de arme, care confecționau scuturi

(de regulă, din lemn, doar cele de paradă fiind din metal), lănci, sulite, săgeți, săbii de tot felul: romane, celtice, pumnale curbe, cuțite de lovit.

Comerțul, în mare parte, era bazat pe troc. Societatea geto-dacă a folosit însă de timpuriu moneda. În Dacia erau aduse produse de bună calitate, în special mărfuri de lux – vase din bronz, obiecte din argint, vase de sticlă, obiecte din fier și ceramică, vin și uleiuri, obiecte de podoabă etc. Dacii vindeau negustorilor greci și romani cereale, lemn, miere, ceară, blănuri, vite, pește, sare.

- **Numește principalele îndeletniciri ale geto-dacilor.**
- **Compară-le cu cele ale oamenilor din Eneolitic. Identifică asemănările și deosebirile.**

Așezările geto-dace erau preponderent rurale, grupate fie câte două-trei case, ce se aflau la sute de metri unele de altele, fie în pălcuri de 20–30 de case, situate pe o suprafață mai ridicată și apărată cu șanțuri și valuri de pământ. Așezările compacte reprezentau orașe-cetăți (Buridava, Capidava, Sucidava etc.), cu un puternic sistem de fortificații. Dăvele erau centre economice și cultural-religioase. **Locuințele** erau construite direct pe sol, dar în zonele de câmpie se întâlneau și bordeie, și semibordeie. Ele puteau fi cu plan patrulater, rotund, oval sau poligonal. Cele cu plan patrulater aveau pereții din lemn ridicați pe o bază de piatră. Pereții erau constituiți din stâlpi de lemn uniți între ei cu împletitură de nuiele lipită cu lut, iar din sec. I î.H. pereții erau din lut armat cu lemn. Acoperișul era din șindrilă. În zona Sarmizegetusei se întâlneau și locuințe din piatră, cu etaj, iar comunicarea între parter și etaj se făcea printr-o scară interioară. Fiecare locuință avea amenajată o vatră pentru foc sau un cămin.

- **Caracterizează așezările geto-dace.**
- **Numește tipurile de locuințe ale geto-dacilor.**

Alimentația geto-dacilor era asigurată de animalele crescute și de cele vânată (carne, lapte, brânză etc.), completată cu produse vegetale cultivate sau culese din natură. Cei înstăriți consumau și produse rafinate de import (măslina, ulei de măslina, vin etc.). Geto-dacii, ca și alte popoare, cunoșteau diverse metode de conservare îndelungată a alimentelor (uscarea, afumare, folosirea sării, înghețarea etc.). Produsele erau păstrate în gropi, hambare pentru cereale, chiupuri, vase din lemn, ceramică sau metal.

- **Cu ce se alimentau geto-dacii?**

Portul geto-dacilor. Bărbații purtau pantaloni de două feluri: mai largi sau mai strâmți pe picior, două tunici – una mai scurtă, cu mânecă lungă, și alta mai lungă, cu poalele căzând până aproape de genunchi. Pe deasupra purtau o mantie prinsă cu o fibulă pe umărul drept. Se încălțau cu opinci. Nobilii purtau căciuli, iar oamenii de rând umblau cu capul descoperit, mantile fiind prevăzute cu glugă. Femeile purtau o tunică lungă până la pământ, încinsă pe talie, peste care puneau altă tunică, mai scurtă. Aveau și ele mantie. În sezonul rece se purtau tot felul de blănuri și piei.

Locuință geto-dacă

- **Compară locuința geto-dacă cu cele din satele actuale.**

- **Describe portul geto-dacilor reprezentați în imagine.**
- **Expune-ți opinia cu referire la categoria socială pe care o reprezintă aceștia.**

Sanctuarul-calendar geto-dac de la Butuceni, datat cu sec. IV–III î.H., conținea un altar din piatră, aflat în partea centrală, și 21 de pari de lemn plasați în trei cercuri consecutive. Cercetătorii presupun că primul cerc, compus din trei pari, simboliza săptămânile mari a câte 10 zile; al doilea cerc, din șase pari – săptămânile mici a câte cinci zile; cel de-al treilea, din 12 pari – luni-le anului, fiecare a câte 30 de zile. Deci, geții din cetatea de lângă Butuceni foloseau un calendar solar cu 360 de zile în an, la care se adăugau cinci zile „spirituale”.

Sanctuarul de la Sarmizegetusa

Reprezentarea Cavalerului trac

Femeile aveau părul lung, pieptănat cu cărare și adunat într-un coc amplu pe ceafă. Dintre podoabe purtau brățări, fibule, coliere-lanț, centuri-lanț, bijuterii din metale nobile.

Diverse obiecte, precum oglinzile, trusele medicale etc., dar și conductele de apă, canalele de scurgere și gropile de gunoi atestate demonstrează că geto-dacii erau preocupați de igienă.

Societatea geto-dacă se conducea de anumite norme morale de comportament. În familie, care era monogamă și patriarhală, rolul bărbatului era principal. Femeile se ocupau de creșterea și educarea copiilor și de gospodărie. De la o anumită vârstă, educarea copiilor era separată: în cazul băieților responsabili erau tații, în cazul fetelor – mamele.

- **Describe portul geto-dacilor.**
- **Compară vestimentația geto-dacilor cu costumele populare românești.**

Structura socială a geto-dacilor. Odată cu dezvoltarea economică, în cadrul comunităților geto-dace s-au accentuat diferențierile sociale. Societatea geto-dacă era structurată în: *nobili*, *preoți*, *oameni de rând* și *sclavi*. Nobilii, numiți de romani *tarabostes*, sau *pileați*, dețineau poziții importante în stat: în consiliul regal, în conducerea armatei, în aparatul administrativ. Dintre ei era ales regele etc. *Tarabostes* dispuneau de importante bunuri mobile (turme, cirezi, herghelii), erau interesați de negoțul cu străinii. Oamenii de rând, numiți *capillati*, sau *comati*, ceea ce însemna „pletoși”, sau „cei care poartă părul în plete”, dețineau poziția dominantă în economia dacică, acoperind practic toate activitățile cunoscute. *Comatii* erau oameni liberi, participau la Adunarea armată generală, iar cei care puteau mânui arma luau parte la acțiunile militare. Preoții, numiți *polistai*, sau *pleistoi*, îndeplineau serviciile religioase. Sacerdotul suprem era a doua persoană după rege. Mai existau proroci, numiți *kapnobatai*. Categoria socială inferioară era reprezentată de *sclavi*, proveniți din războaiele cu triburile vecine și incursiunile de la sud de Dunăre.

- **Numește principalele categorii sociale la geto-daci.**

Religia geto-dacilor era politeistă. Panteonul zeităților era format din Zamolxis, zeul pământului, care era divinitatea principală a geto-dacilor; Gebeleizis – zeul cerului, al tunetului și fulgerului; Bendida – zeița fertilității, căreia i se aduceau jertfe înfășurate în paie de grâu; o zeiță ocrotitoare a căminului familial, venerarea căreia este confirmată prin multiple figurine antropomorfe din lut; un zeu al războiului, întruchipat în reprezentările Cavalerului trac.

Conform relatărilor istoricilor antici, geto-dacii credeau în nemurire. O dată la patru-cinci ani ei trimiteau zeului suprem un sol, ales dintre membrii de vază ai tribului. Solul era sacrificat prin aruncarea peste sulițele ridicate în sus. Cultul religios se practica în sanctuare amenajate cu altare și vetre sacre, unde erau sacrificate animalele. Ritualul funerar al geto-dacilor consta, cu precădere, în incinerare.

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

„Iată cum se cred nemuritori geții: ei cred că nu mor și că acel care dispare din lumea noastră se duce la zeul Zalmoxis. [...] Tot la al cincilea an ei trimit la Zalmoxis un sol, tras la sorți, cu poruncă să-i facă cunoscute lucrurile de care, de fiecare dată, au nevoie. Iată cum îl trimit pe sol. Unii din ei primesc poruncă să țină trei sulite cu vârful în sus, iar alții, apucând de mâini și de picioare pe cel ce urmează să fie trimis sol la Zalmoxis și ridicându-l în sus, îl azvârl în sulite. Dacă – străpuns de sulite – acesta moare, geții socot că zeul le este binevoitor. Iar dacă nu moare, aduc învinuiri solului, zicând că e un om ticălos și, după învinuirile aduse, trimit un altul, căruia îi dau însărcinări încă fiind în viață. Aceiași traci, când tună și fulgeră, trag cu săgețile în sus, spre cer, și amenință divinitatea care provoacă aceste fenomene, deoarece ei cred că nu există un alt zeu în afară de al lor.”

Herodot, *Istории*

- Explică cine era Zalmoxis.
- Exprimă-ți opinia cu privire la comunicarea dintre geți și zeitate prin intermediul solului.

II. Analiza surselor vizuale

Portul dacilor

Podoabe geto-dace

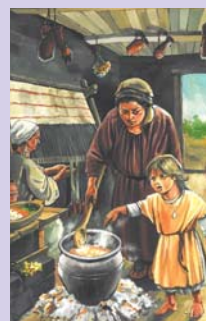
- Descrie, în baza imaginii, portul și aspectul geto-dacilor.
- Ce podoabe foloseau geto-dacii?
- Compară-le cu cele din ziua de astăzi.

III. Creativitate

- Selectează un tip de locuință geto-dacă și încearcă să construiești o machetă a acesteia folosind materiale pe care le ai la îndemână.
- Organizează, împreună cu colegii, o expoziție pe holul școlii.

IV. Gândire critică / Sinteză

- Elaborează o povestire despre familia geto-dacă luând în considerare: tipul de familie; educația; relațiile dintre membrii ei; portul; religia practică.

Important de reținut!

Cele mai importante ocupații ale geto-dacilor erau creșterea animalelor și cultivarea cerealelor. Societatea geto-dacă se împărțea în: nobili (tarabostes, sau pileați), preoți, oameni de rând (comati) și sclavi. Aspectul și portul geto-dacilor au fost restabilite după imaginile de pe Columna lui Traian, monumentul *Tropaeum Traiani* de la Adamclisi, județul Constanța, și din scurtele relatări ale autorilor antici. Alimentația depindea de ocupațiile geto-dacilor și de condițiile climaterice, constând din carne, lactate și produse vegetale. Geto-dacii locuiau în așezări de tip cătune, dar și în localități întărite – dave. Locuințele variaau, în funcție de zona geografică, de la bordeie la case cu etaj.

Evaluare

I. ANALIZA SURSELOR VIZUALE

- Explică, în baza imaginii, termenii: *traci septentrionali* și *traci meridionali*.
- Precizează denumirea civilizației prezentate în imagine. Argumentează.
- Numește două realizări importante ale personalității din imagine.

II. ANALIZA SURSELOR SCRISE / GÂNDIRE LOGICĂ ȘI CRITICĂ

Sursa A. „Geții sunt aceia care se înclină către Pont și răsărit; dacii, aceia ce vin către Germania și izvoarele Istrului. Partea superioară a Istrului care stă către izvoarele lui, până la cataracte [cascade], se numește Danubiu și trece mai ales pe lângă daci; partea inferioară până la Pont, de care sunt vecini geții, se numește Istru. [...] Dacii vorbeau aceeași limbă cu geții.”

Strabon, *Geografia*

Sursa B. „Dacii ocupă ambele maluri ale Istrului, cu deosebirea că parte din ei, care locuiesc încoace de Istru, spre teritoriul ocupat de tribali, sunt înglobați în guvernământul Moesiei și sunt cunoscuți sub numele de moesi. Cei care se află spre miazănoapte de fluviu se numesc daci, unii își zic geți sau traci, căci aparțin neamului dac care odinioară a populat cu așezări împrejurimile muntelui Rhodope.”

Dio Cassius, *Istoria romană*

- Identifică spațiul geografic locuit de geți și de daci potrivit opiniei lui Strabon.
- Precizează spațiul geografic al dacilor conform părerii lui Dio Cassius.
- Compară cele relatate de cei doi autori antici referitor la originea geto-dacilor.

III. SINTEZĂ ȘI APLICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Elaborează un text coerent din opt enunțuri pe tema *Modul de viață al tracilor*.

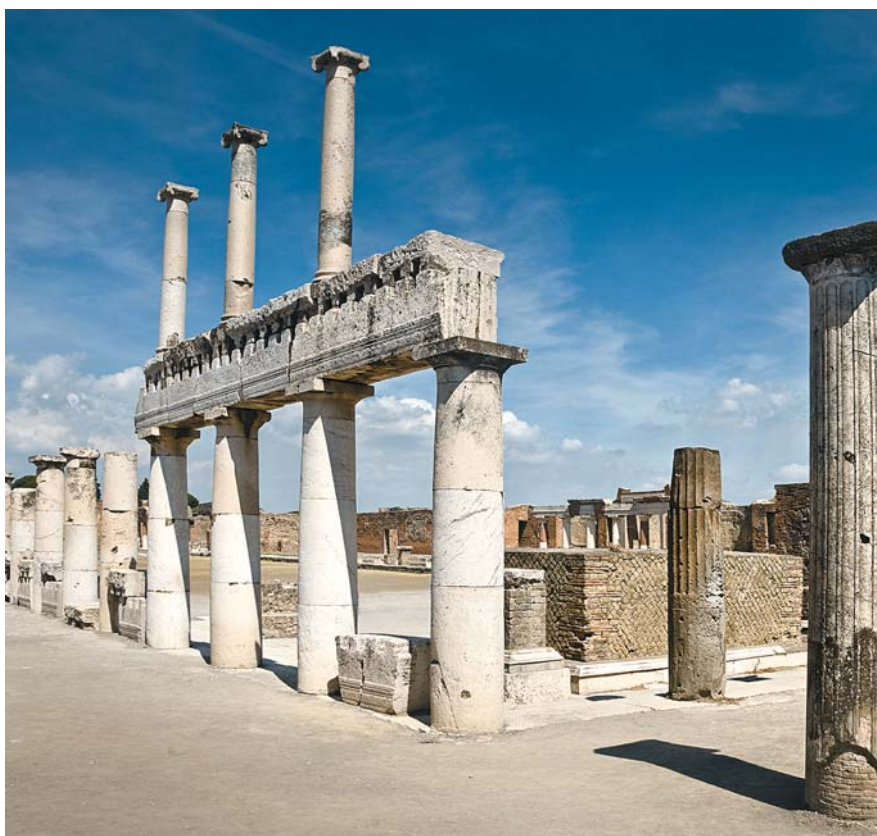
Unitatea V

EUROPA ÎN ANTICHITATE.

ROMA ANTICĂ

Forul din Roma (reconstrucție grafică)

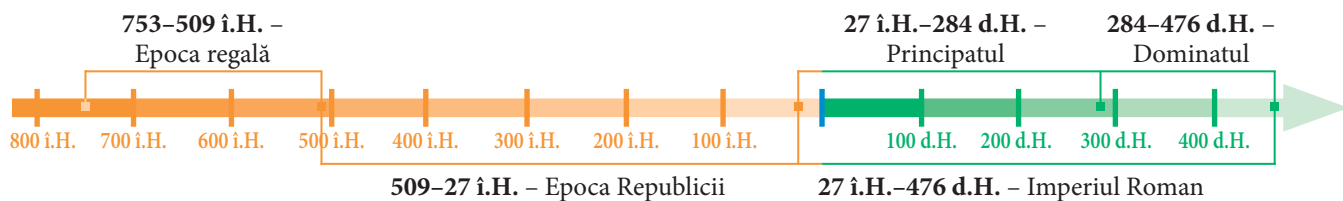
Ruinele din Pompeii, oraș antic roman

1. Omul și mediul în Peninsula Italică
2. Întemeierea Romei – istorie și legendă. Roma regală
3. Republica Romană. Expansiunea Romei în Peninsula Italică și bazinul Mării Mediterane
4. Imperiul Roman
5. Cultura Romei Antice. Mari autori și capodopere
6. Credințele și apariția creștinismului

Lecție de sinteză: Influența civilizației romane asupra altor popoare

Lecție de sinteză: Istoria calendarului

Evaluare

1. Omul și mediul în Peninsula Italică

Romanii se considerau descendenți ai eroului troian Enea (Aeneas). În timpul Războiului Troian el și-a apărât orașul natal de grecii ahei. Enea și tovarășii săi au reușit să părăsească Troia cuprinsă de foc. Șapte ani mai târziu, troienii au debarcat la gura Tibrului și s-au stabilit în Peninsula Italică, unde au găsit condiții prielnice pentru trai. Câmpiile întinse și râurile au favorizat dezvoltarea ramurilor principale ale economiei: cultivarea cerealelor și creșterea animalelor.

Vocabular

Etruria – regiune în vestul Peninsulei Italice, locuită de etrusci și inclusă, în sec. al III-lea î.H., în statul roman; corespunde azi, în mare parte, Toscanei.

Haruspiciu – preot despre care se credea că poate prezice viitorul prin examinarea măruntaielor animalelor jertfite.

Latium – regiune în Italia Centrală populată încă de la sfârșitul mileniului al II-lea î.H. de latini; a constituit nucleul civilizației romane de mai târziu.

Dialog istoric: Mediul de trai în Peninsula Italică

- Ce îți sugerează imaginea?
- Asociază acestei imagini un peisaj din țara noastră.
- Descrie condițiile climaterice corespunzătoare acestei imagini.

Mediul de trai. Peninsula Italică (Apeninică), pe care se află Italia, este situată în sudul Europei. Natura și clima peninsulei în ansamblu sunt favorabile vieții și activității umane. Munții Apenini și podișurile joase sunt acoperite cu păduri și tufișuri, în bazinele râurilor Tibru și Po se întind câmpii și văi pitorești. Din trei părți peninsula este spălată de apele Mării Mediterane. Cu toate acestea, spre deosebire de Grecia, existau puține porturi, așa că localnicilor nu le-a plăcut marea și chiar le era frică de ea. Doar dinspre nord se putea ajunge pe uscat în Apenini, dar populațiilor antice le-a fost greu să se deplaseze, deoarece drumul era blocat de maiestuoșii Munți Alpi. Munții au împiedicat transportul, dar opreau vânturile ce băteau din nord, astfel că în Italia nu erau ierni aspre. Secetele de vară, de care suferă atât de mult locuitorii Italiei contemporane, nu existau în Antichitate datorită abundenței pădurilor și a multor râuri.

- Descrie mediul de trai al populației Peninsulei Italice.
- Precizează dacă condițiile climaterice descrise erau prielnice pentru dezvoltarea agriculturii și creșterea animalelor.

Locuitorii Italiei. Primii oameni din Peninsula Apeninică au apărut în Epoca de Piatră. În mileniul al II-lea î.H. principalele ocupații ale populației erau agricultura și creșterea animalelor. Numeroase turme de animale domestice uimeau străinii. Potrivit unei versiuni, numele Italia înseamnă „Țara vițelilor”. Majoritatea tribu-

*Eroul troian Enea și zeul Tibru
(pe malul râului Tibru, în Italia)*

rilor care locuiau în peninsula și vorbeau limbi înrudite erau numite italice. Printre ele se numărau latinii, samniții, sabinii și alții. Ligurii și galii s-au așezat pe versanții Alpilor și ai Apeninilor, precum și în nord-vestul peninsulei. În regiunea Etruria, din centrul Italiei, s-au instalat etruscii, iar în Latium – latinii. În timpul colonizării, în vestul Siciliei s-au stabilit fenicienii. În partea centrală și în sudul Peninsulei Apeninice, precum și pe insule, populația a fost dominată de greci, care s-au stabilit acolo în timpul colonizării.

Potrivit legendei, printre primii greci care au sosit în Italia a fost eroul troian Enea. După dispariția orașului natal, împreună cu alți troieni supraviețuitori, a rătăcit mult timp pe mări, până când a ajuns în sfârșit la țărmurile Italiei, unde și-a găsit o nouă casă. Legenda spune că troienii i-au ajutat pe latini să câștige un război cu vecinii lor. După aceea, cele două popoare s-au înrudit, iar Enea, după ce s-a căsătorit cu fiica regelui, a devenit regele unui nou popor. Fiul lui Enea a fondat orașul Alba Longa, care a devenit capitala latinilor. De atunci, toți regii latinilor erau considerați urmașii lui Enea.

- **Numește triburile care au populat Peninsula Italică în timpurile străvechi.**
- **Explică legătura dintre vechea populație a Peninsulei Italice și greci. Formulează o concluzie.**

Unul dintre cele mai civilizate popoare ale epocii erau **etruscii**, care au creat în Peninsula Apeninică o cultură distinctă. Misterul originii acestui popor nu a fost încă rezolvat. Se consideră că la formarea poporului etrusc au concurat elemente etnice diferite, dar procesul formării acestui popor a avut loc în Italia. Limba etruscă nu este indo-europeană și nu a fost descifrată. Etruscii nu au constituit un stat unitar, ci mai multe orașe-state. Printre cele mai însemnate erau Tarquinia, Caere, Vei, Vulci, Vetulonia, Volsini, Volterra, Clusium, Cortona etc. În jurul numeroaselor lor orașe, etruscii au ridicat ziduri puternice cu turnuri înalte. Străzile din orașe se intersectau în unghi drept, formând careuri. Pe solurile fertile ale Italiei, ei adunau recolte mari de cereale, struguri, măsline și se ocupau de creșterea vitelor. Etruscii erau meșteri pricepuți: prelucrau fierul, turnau sculpturi din cupru și bronz, făceau oglinzi din bronz, construiau canale și poduri.

Pe teritoriul locuit de etrusci au fost descoperite rămășițe ale templelor construite din piatră și case rezidențiale din lemn, ten-cuite cu lut, care erau încălzite cu sobe de piatră și de chirpici. Frescele colorate, care decorau pereții caselor și mormintelor să-pate în stânci, înfățișau scene din viața etruscilor.

Orașele etrusce erau conduse de regi. Detașamentele militare, suportul puterii regale, erau formate din infanterie, cavalerie și care de luptă. Preoții au jucat un rol important în viața societății etrusce. Ei au creat un sistem complex de divinități și sacrificii. O mare autoritate o aveau *haruspicii* – preoții care ghiceau după măruntaiele animalelor sacrificate.

DOCUMENTAR

„De la poalele Alpilor începe Italia de astăzi [...]. Regiunea de la poalele Alpilor este o câmpie foarte înfloritoare, presărată cu coline roditoare. Padul o taie aproape pe la mijloc [...]. În-treaga această regiune, și mai cu seamă cea a veneților, este înțesată de râuri și de mlaștini [...] și astfel unele părți au fost secate și sunt cultivate cu plante agra-re, altele oferă căi de navigație [...]. În continuare, dincolo de Latium, se află Campania [...], care oferă cea mai înfloritoare câmpie dintre toate regiunile Italiei; împrejurul câmpiei se înalță coline cu pomi roditori.”

Strabon, *Geografia*

- **Describe, în baza sursei, condițiile geografice ale Italiei.**

ISTORIA PRIN ARTĂ

Statuetă. Etrusci: mamă și copil, 500–450 î.H.

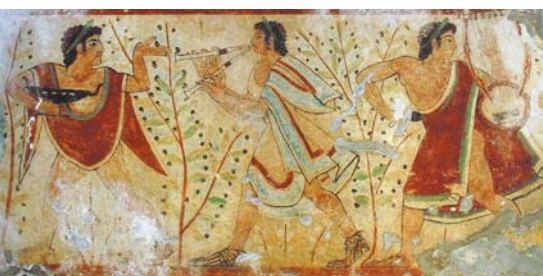
- **Care este mesajul imaginii?**
- **Ce relații interumane reprezintă statueta?**
- **Alcătuiește un dialog între personajele din imagine.**

DOCUMENTAR

„Amândouă aceste seminții, a umbrilor și a etruscilor, înaintea de creșterea puterii romane, purtară între ele lupte pentru supremație și, cum aveau doar fluviul Tibru la mijloc, ușor îl treceau unii împotriva celorlalți [...]. Sabinii populează o regiune îngustă, ce se întinde în lungime de 1.000 de stadii [185 km] de la Tibru și de la orașelul Nomentum până la hotarele vestinilor [...]. În continuarea Sabinei, se întinde Latium, în care se află și capitala romanilor, cuprinzând de asemenea multe orașe [...]. Latinii erau, așadar, puțini la început și cei mai mulți nu alcătuiau un singur neam cu romanii.”

Strabon, *Geografia*

- Precizează populațiile menționate în sursă și teritoriile pe care erau așezate.
- Apreciază valoarea informației oferite de Strabon despre populațiile vechii Italii.

Frescă din sec. al V-lea î.H.

Pod construit de etrusci

În sec. VIII–VI î.H. cetățile erau conduse de regi. Apoi regalitatea a fost abolită și înlocuită cu guvernări oligarhice. În sec. VII–VI î.H. etruscii și-au extins dominația spre sud, în Latium și Campania. Dominația etruscă la Roma este ilustrată de dinastia etruscă, reprezentată de regi Tarquinius Priscus, Servius Tullius și Tarquinius Superbus. În nord și nord-est etruscii au întemeiat numeroase așezări, mai importante fiind: Felsina (azi Bologna), Ravenna și Rimini. Prezența etruscă în nordul Italiei a fost însoțită de intense schimburi comerciale cu populațiile vecine. La sfârșitul sec. al VI-lea î.H. Etruria a intrat într-un proces de declin cauzat de ostilitatea coloniștilor greci, a cartaginezilor și a romanilor. Expulzarea Tarquiniilor din Roma (509 î.H.) a tăiat legăturile cu Campania, iar înfrângerile suferite în fața grecilor au condus la slăbirea influenței etrusce în sudul Italiei. Victoria romanilor în războaiele cu samniții (etruscii susținând pe samniți) a însemnat instaurarea dominației romane asupra Etruriei. Orașele etrusce din nord au căzut sub dominația celților. Etruscii au fost supuși procesului de romanizare, dar și ei i-au influențat, la rândul lor, pe romani.

- Explică cine au fost etruscii.
- Identifică regiunea unde au locuit etruscii.
- Apreciază nivelul de dezvoltare a civilizației etrusce.
- Ce s-a întâmplat cu poporul etrusc? De ce nu mai există în prezent?

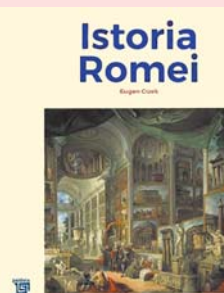
SPAȚIUL ISTORIC: ITALIA ÎN SEC. IX–III Î.H.

- Citește harta cu ajutorul semnelor convenționale din legendă.
- Identifică pe hartă populațiile care locuiau pe Peninsula Apeninică în sec. IX–III î.H.
- Descrie direcțiile de deplasare a populațiilor și interacțiunea acestora.

I. Analiza surselor istoriografice

„Etruscii erau foarte religioși. Ei credeau că zeii intervin fără încetare în viața oamenilor. De aceea prezicători specializați, haruspicii, încercau să deslușească sensul intervențiilor divine, prin excelență în descifrarea semnelor zeești exprimate de ficatul victimelor animale sacrificate. Panteonul etrusc era populat de numeroși zei, care se deosebeau de la un oraș la altul. Influențele grecești asupra acestui panteon sunt evidente. Astfel, etruscii au adoptat cultul lui Herakles grec, numit de romani Hercule. Oricum etruscii credeau în Tinia (Iupiter la romani), Uni (Iunona), Menerva (Minerva), Nethuns (Neptun), Turan (Venus), Maris (Marte) etc. Cele douăsprezece cetăți ale confederației etrusce dispuneau de un sanctuar comun, plasat la Voltumna (Volsinii, în latină).”

Eugen Cizek, *Istoria Romei*

- Numește zeitățile etruscilor.
- În ce mod preoții etrusci descifrau semnele zeești?
- Exprimă-ți opinia: de ce etruscii erau atât de religioși?

III. Aplicarea cunoștințelor / Sinteză

Templul etrusc al zeiței Vei (reconstrucție)

- Elaborează o povestire despre civilizația etruscă utilizând termenii: *civilizație, Etruria, oraș-stat, regalitate*.

II. Analiza surselor vizuale

Femeie etruscă, 150–120 î.H.

„Se știe că femeile etrusce dețineau un statut social mai înalt decât în societatea greacă și cea romană, din această cauză au putut să-și păstreze numele de familie, să dețină proprietăți și chiar să participe la adunări sociale împreună cu soții lor. Au luat parte la sărbătorile înaltei societăți, acasă și în aer liber, au fost prezente în public la jocuri și, ca mame, au avut în familie respect ca cel al matroanei romane. [...] Femeile etrusce erau alfabetizate și se bucurau și de drepturi legale mai mari. [...] Dreptul la proprietate este dovedit. Faptul că femeile aveau personalitatea lor juridică este indicat de numeroasele inscripții în care sunt menționate atât prenumele lor, cât și numele de familie, o convenție care nu a fost văzută, de exemplu, în Roma Antică.”

Larissa B. Warren, *Etruscan Women: A Question of Interpretation* [*Femeia etruscă: o chestiune de interpretare*]

- Identifică drepturile de care se bucurau femeile etrusce.
- Descrie, în baza imaginii și a textului, femeia etruscă.

Important de reținut!

Peninsula Italică a oferit populațiilor care s-au așezat pe câmpiile ei și în munți condiții prielnice de viață, climă favorabilă și soluri fertile pentru agricultură, resurse naturale necesare pentru dezvoltarea meșteșugurilor. Condițiile au fost favorabile dezvoltării civilizațiilor. Printre primele populații care au locuit în peninsula au fost: samniții, sabinii, latinii și etruscii. Etruscii au creat o civilizație originală, care a stat la baza celei romane.

2. Întemeierea Romei – istorie și legendă. Roma regală

Începutul civilizației romane este învăluit de mister și legende ce vorbesc despre personaje care au întemeiat Roma. Cercetările istorice demonstrează că au avut loc procese firești de consolidare a comunităților umane și de constituire a așezărilor urbane, iar legendele deseori confirmă procesele istorice.

Vocabular

Regalitate – formă de guvernământ în care statul este condus de un rege.

Senat – (în Roma Antică) Sfatul bătrânilor; (în timpul Republicii Romane) organul suprem al puterii de stat.

ISTORIA PRIN ARTĂ

Statuia Lupa Capitolina,
Muzeul Capitolini, Roma

Păstorul Faustulus (dreapta)
îi descoperă pe gemenii Romulus
și Remus îngrijiți de lupoaică

- **Describe rolul lupoaicei în legenda întemeierii Romei.**

Dialog istoric: Orașul Roma

- **Capitala cărei țări este astăzi orașul Roma?**
- **Ce cunoști despre arhitectura și istoria acestui oraș?**

Pe parcursul evoluției societății, romanii au creat mai multe legende despre începutul civilizației lor. Cea mai răspândită spune că regele orașului Alba Longa, Numitor, a fost detronat de fratele său, Amulius, care s-a proclamat rege. Apoi l-a ucis pe fiul lui Numitor, iar pe fiica acestuia, Rhea Sylvia, a forțat-o să devină vestală – preoteasă a zeiței Vesta. Dar zeii au intervenit, iar Rhea Sylvia a născut doi gemeni de la zeul războiului, Marte. Amulius a ordonat ca Rhea Sylvia să fie aruncată în închisoare, iar bebelușii să fie înecați în râul Tibru. Gemenii au fost așezați într-un coș și lăsați în apele râului, dar au fost salvați. O lupoaică i-a hrănit cu laptele ei, iar un păstor i-a luat și i-a crescut împreună cu copiii săi. El a numit băieții Romulus și Remus. Când frații au crescut și au aflat secretul originii lor, l-au detronat pe Amulius, l-au restabilit la tron pe bunicul lor, Numitor, și au eliberat-o pe mama lor din închisoare. În 753 î.H. au întemeiat un oraș nou. Însă între ei s-a iscat o neînțelegere. În urma unei certe, Romulus și-a ucis fratele, a numit orașul în cinstea sa, Roma, și a devenit rege.

- **Numește anul întemeierii Romei și primul ei rege.**

Cercetările arheologice și istorice au demonstrat că primele așezări ale viitorului oraș Roma au fost construite pe dealul *Palatin* încă în sec. X î.H., mai târziu au fost ridicate așezări și pe dealurile *Esquilin* și *Quirinal*. De asemenea, încă de la sfârșitul Epocii Bronzului (circa 1000 î.H.), de-a lungul Tibrului, la Ostia, a existat o serie întreagă de sate. Procesul de aglomerare a locuințelor umane răspândite pe colinele Romei, în special în jurul Palatinului, s-a desfășurat încă în sec. IX și VIII î.H., drept rezultat fiind formarea unei așezări urbane în sec. al VII-lea î.H. Astfel, Roma a apărut ca o aglomerație de tip urban relativ târziu, în timpul dominației etruscilor.

Roma în perioada regală (753–509 î.H.). Roma era o monarhie și a fost condusă pe parcursul timpului de șapte regi. *Romulus* este considerat un personaj legendar, întemeietor al Romei. *Numa Pompilius*, *Tullus Hostilius*, *Ancus Marcius*, *Tarquinius Priscus*, *Servius Tullius* și *Tarquinius Superbus* au fost personalități istorice reale. Regele Romulus, care dorea să facă din Roma un oraș mare și puternic, a acceptat cu bucurie în orașul său pe toți cei care doreau să locuiască în el, inclusiv pe cei din triburile din jurul Romei. Orașul a crescut treptat, faima lui s-a răspândit din ce în ce mai mult în Italia.

Organizarea internă. Regele era comandantul armatei romane în campanii, negocia cu liderii altor triburi, încheia pace. Regele era marele preot al Romei, adopta decizii cu privire la construirea templelor și organizarea sărbătorilor. Era și judecător suprem al romanilor. Regele putea lua de unul singur orice decizie, dar trebuia să convoace adesea Senatul și Adunarea Populară și să asculte părerea poporului. Conform tradiției, Romulus a înființat *Senatul*, care era un consiliu de bătrâni, inițial format din 100 de oameni. Senatorii trebuiau să vină la ședințe la chemarea regelui și să-și exprime părerile asupra problemelor discutate. Toți bărbații de peste 16 ani formau *Adunarea Populară* de la Roma și trebuiau să facă serviciul militar. Adunarea decidea asupra încheierii păcii sau declarării războiului. La Roma, puterea regală nu era moștenită din tată în fiu, regele era ales de romani. După moartea și înmormântarea regelui, Senatul alegea pe cel mai de seamă dintre cetățeni (patricieni) și invita poporul să-l aleagă rege. Dacă Adunarea Populară aproba alegerea Senatului, avea loc inaugurarea regelui, după consultarea de către preoți a voinței zeilor, printr-un ritual de observare a păsărilor în zbor. Dacă vulturii apăreau într-o anumită parte a cerului, atunci se constata că alegerea era plăcută zeilor.

- **Enumeră prerogativele regelui.**
- **Explică rolul Senatului roman.**

Roma în timpul celor șase regi. Timp de mai bine de o sută de ani regii etrusci (*Tarquinius Priscus*, *Servius Tullius* și *Tarquinius Superbus*) au condus Roma. Romanii au împrumutat de la etrusci idei despre zei, dându-le aceleași nume (*Jupiter*, *Juno*, *Minerva*), ghicitul prin intermediul măruntaielor animalelor, unele tipuri de îmbrăcăminte și atribute ale puterii de stat. Celebrele lupte de gladiatori și alaiul triumfal – parada militară – sunt tot o invenție a etruscilor.

Fiecare dintre regii romani a devenit faimos în felul său. *Numa Pompilius*, al doilea rege roman, a organizat activitatea agricultorilor și a meșteșugarilor. A construit în oraș multe temple. A reformat calendarul roman. Sub domnia lui, romanii nu au purtat niciun război.

Al șaselea rege roman, *Servius Tullius* (578–534 î.H.), a efectuat reforme importante. Regele a împărțit Roma și tot teritoriul supus acesteia în 21 de districte (21 de triburi). Fiecare cetățean era repartizat unui anumit trib. Întreaga populație liberă a Romei

DOCUMENTAR

„Se spune că mai întâi lui Remus i s-au arătat semnele prevestitoare, și anume șase vulturi; dar numai ce s-a anunțat această povestire, că lui Romulus i se arătară de două ori mai mulți vulturi, astfel încât amândoi au fost aclamați ca regi, fiecare de tabăra sa, unii invocând faptul că Remus văzuse mai întâi vulturii, iar ceilalți că Romulus a văzut un număr mai mare. Din această pricină s-a iscat mare vrajbă, care s-a transformat într-o încăierare sângeroasă; în învâlmășeală, grav lovit de fratele său, Remus a căzut fără suflare [...]. Astfel a ajuns Romulus singurul stăpân pe putere, iar cetatea întemeiată a luat numele fondatorului său, Roma.”

Titus Livius, *Ab urbe condita*
[De la fondarea Romei]

- **Ce consecință a avut confruntarea dintre frați?**

Numa Pompilius, rege al Romei
(715–673 î.H.)

Servius Tullius, rege al Romei
(578–534 î.H.)

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

Statuia Lupoacei din Chișinău (o copie a statuii Lupa Capitolina din Roma (vezi p. 112), realizată de sculptorul Ettore Ferrari), simbol al întemeierii Romei, a fost dăruită de municipalitatea orașului Roma în anul 1921, pentru a aminti de originea romană a populației băștinașe din Basarabia și romanitatea lingvistică comună. În prezent, în fața Muzeului Național de Istorie a Moldovei este o replică a celei din 1921.

- **Explică semnificația cadoului oferit orașului Chișinău.**

a fost împărțită, în funcție de avere, în cinci categorii. Prima categorie, a patricienilor, i-a inclus pe cei mai bogați, iar a cincea – pe cei mai săraci. Apoi a reorganizat armata romană. Cei mai bogați cetățeni erau cavaleri sau pedestri complet înarmați, deoarece echiparea se făcea din contul lor. Cetățenii din alte categorii aveau mai puține arme. Cetățenii din categoria întâi aveau mai multe voturi în Adunarea Populară și erau privilegiați. Servius Tullius a construit zidul din jurul Romei.

Ultimul rege roman a fost Tarquinius Superbus, care a condus ca un tiran. În anul 509 î.H. romanii s-au revoltat și l-au alungat, luând decizia să nu mai aleagă un rege. Puterea a trecut la doi consuli, care erau aleși anual. Astfel, la Roma s-a încheiat Epoca Regală și a început Epoca Republicii (tradus din latină *Res Publica* – „treburi publice, ale comunității”).

- **Describe trei realizări ale regilor etrusci în Regatul Romei.**
- **Numește reformele implementate de Servius Tullius.**

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

„Tarquinius Superbus a domnit 25 de ani. Regalitatea a durat de la întemeierea Romei și până la eliberarea ei, vreme de 244 de ani. După regi, în comițiile centuriate ale poporului au fost aleși la cârma statului doi consuli, numiți în dregătorie de prefectul orașului, potrivit îndrumărilor date de Servius Tullius în constituția sa.”

Titus Livius, *Ab urbe condita* [De la fondarea Romei]

- **Identifică schimbarea produsă în societatea Romei datorită reformelor lui Servius Tullius.**
- **Apreciază rolul lui Tarquinius Superbus.**

II. Sinteză

- **Elaborează o povestire din opt enunțuri despre întemeierea Romei utilizând ilustrația alăturată și conținutul temei.**

Important de reținut!

Orașul Roma a apărut în urma proceselor firești de urbanizare. Pe teritoriul Romei au fost atestate așezări umane din timpuri străvechi. Legenda despre întemeierea orașului în 753 î.H. reprezintă o legitimare mitologică. La început, Roma a fost condusă de un rege. Contradicțiile sociale și lupta pentru drepturi a populației au dus la înlocuirea regalității cu republica.

III. Spațiul istoric

Harta schematică a celor șapte coline ale Romei

- **Enumeră colinele Romei.**
- **Describe relieful orașului. Argumentează alegerea locului.**

IV. Rolul personalității în istorie

- **Realizează dosarul istoric al unui rege roman la alegere conform următorului algoritm: numele; statutul social; anii de domnie; reforme sociale; acțiuni de organizare a statului; un enunț de apreciere a personalității.**

3. Republica Romană. Expansiunea Romei în Peninsula Italică și bazinul Mării Mediterane

În anul 509 î.H. romanii au declarat că nu vor mai fi conduși niciodată de un rege, întemeind republica. La începuturile republicii, diferite grupuri de romani s-au luptat pentru putere. Patricienii, grupul dominant, constituit din aristocrați și marii proprietari de pământuri, dețineau cea mai mare parte a puterii. Celălalt grup important erau plebeii – agricultorii, meșteșugarii și comercianții, care alcătuiau majoritatea populației. Plebeii erau cetățeni ai Romei cu drept de vot. Cu toate acestea, li s-a interzis prin lege să ocupe cele mai importante funcții publice.

Dialog istoric: Tarquinius Superbus

Tarquinius Superbus se face rege,
ilustrație de John Leech

- **Describe, în baza ilustrației, forma de conducere a regelui Tarquinius.**
- **Formulează o cauză a detronării lui.**
- **Exprimă-ți opinia despre scena reprezentată.**

Organizarea internă. În urma înlăturării, în 509 î.H., a ultimului rege, Tarquinius Superbus, Roma a devenit republică. Conducerea Romei a preluat elemente specifice monarhiei, aristocrației și democrației. Roma avea doi consuli aleși din rândul senatorilor. Ei comandau armata, judecau, convocau Senatul și Adunarea Poporului, conduceau ceremoniile religioase. Cu toate acestea, puterea lor era limitată, mandatul unui consul dura doar un an, iar aceeași persoană nu putea fi aleasă din nou consul timp de zece ani. De asemenea, un consul putea oricând să anuleze sau să spună *veto* (formulă prin care se putea opune) deciziilor celuilalt.

Senatul era organul suprem de conducere a Romei. Avea atât funcții legislative, cât și administrative în republică. Cei 300 de membri ai săi erau aleși din rândul aristocrației romane. Mai târziu, și plebeii au fost admiși în Senat. Senatul a exercitat o mare influență atât asupra politicii externe, cât și a celei interne. *Adunările poporului* reprezentau partea mai democratică a puterii de stat. De exemplu, o adunare organizată de plebei (*Concilium plebis*) alegea tribunii și elabora legi pentru oamenii de rând, iar mai târziu pentru întreaga republică.

În vremuri de criză, republica putea numi un *dictator* – un conducător care avea puterea absolută de a elabora legi și de a comanda armata. Puterea unui dictator dura doar șase luni. Odată cu dezvoltarea Republicii Romane creștea numărul de funcții în stat, acestea fiind numite magistraturi. În aceste funcții puteau accede doar patricienii.

Vocabular

Consul – denumirea funcției celor doi magistrați în Republica Romană, aleși anual, care exercitau puterea supremă.

For – piață publică în Roma Antică, unde era concentrată viața social-politică, religioasă și economică a orașului și unde se judecau procesele.

Patricieni – categorie socială privilegiată în Roma Antică, aristocrația romană.

Plebei – categorie socială în Roma Antică din care făceau parte oamenii liberi, lipsiți însă, pentru multă vreme, de drepturi civile și politice, obținute în exclusivitate de patricieni.

Război civil – luptă armată în interiorul unui stat între diverse grupări (politice, militare), categorii sociale etc., pentru cucerirea puterii politice în stat, pentru schimbarea ordinii sociale sau pentru menținerea acesteia.

Republică – formă de guvernământ în care organele supreme de conducere sunt constituite din reprezentanți aleși pe un anumit termen.

Tribun – magistrat roman însărcinat cu funcții militare și civile.

Tribun al plebei – persoană oficială aleasă dintre plebei, având dreptul de a se opune hotărârilor magistraților și Senatului.

Doi consuli romani

- **Explică rolul consulilor în Republica Romană.**

Discursul lui Cicero în Senat
(63 î.H.)

- **Cine putea deveni senator la Roma?**
- **Explică rolul pe care îl avea Senatul în Roma Antică.**
- **Precizează dacă există organe de stat asemănătoare în prezent.**

Cunoștințe captivante

Legiunea romană era formată din aproximativ 5.000 de soldați pedestri (infanterie) bine înarmați. Un grup de soldați călare (cavalerie) sprijinea fiecare legiune. Legiunile au fost împărțite în grupuri mai mici, de câte 100 de oameni (*centurie*), dar numărul de 100 era formal, de cele mai multe ori erau 80 sau chiar 60 de soldați în centurie. Organizarea militară și abilitatea de luptă a armatei romane au fost factori-cheie în ascensiunea Romei.

Romanii își prețuiau *armata*. Toți cetățenii care dețineau pământ erau obligați să servească în armată. Soldații romani erau organizați în mari unități militare numite legiuni.

- **Numește organele de conducere ale Republicii Romane și funcțiile acestora.**

Timp de mai bine de 200 de ani, **plebeii au luptat pentru drepturi egale cu patricienii**. Treptat, conducătorii Romei au permis plebeilor să-și formeze propria adunare și să aleagă din rândul lor funcționari speciali – *tribuni ai poporului* – pe un an. Tribunii aveau dreptul de a anula ordinele consulilor și ale Senatului dacă acestea nu corespundeau intereselor plebeilor. Era suficient să spună un singur cuvânt – veto (interzic). O victorie importantă a plebeilor a fost adoptarea în 449 î.H. a *Legii celor douăsprezece table*. Legile au fost turnate pe 12 table de bronz și au fost expuse în Forul Roman. Ele au devenit baza dreptului roman de mai târziu. Legea celor douăsprezece table a întărit în societatea romană ideea că **toți cetățenii liberi au dreptul la protecția legii**. În sec. al III-lea î.H. patricienii au recunoscut dreptul plebeilor de a ocupa orice funcție politică în stat.

- **Enumeră rezultatele luptei plebeilor pentru drepturi.**

Expansiunea Romei. Timp de sute de ani Roma a căutat să-și extindă teritoriile pe două căi: comerț și cucerire. Puterea romană a crescut lent, dar constant. Până în sec. al IV-lea î.H. romanii dominau Italia Centrală. Ca urmare a unor îndelungate războaie (sec. VI–III î.H.), romanii au învins etruscii la nord și orașele-state grecești la sud. Până în 265 î.H. romanii erau stăpâni pe aproape toată Italia. Roma trata diferit noile teritorii cucerite. *Latinii* vecini, de pe Tibru, au devenit cetățeni cu drepturi depline ai Romei. În teritoriile mai îndepărtate de Roma, popoarele cucerite se bucurau de toate drepturile cetățeniei romane, cu excepția votului. Toate celelalte grupuri cucerite au intrat într-o a treia categorie – aliații Romei.

- **Describe procesul expansiunii Romei în Peninsula Italică.**

Războiul cu Cartagina. Amplasarea geografică a Romei i-a oferit acces ușor la bogățiile ținuturilor care înconjoară Marea Mediterană. Negustorii romani au făcut comerț cu vin și ulei de măsline în schimbul unei varietăți de alimente, materii prime și produse meșteșugărești. Cu toate acestea, alte orașe mari și puternice au împiedicat dominația romanilor în Marea Mediterană. Un astfel de oraș a fost Cartagina, din nordul Africii. Creșterea puterii lui a dus la confruntarea directă cu Roma.

În anul 264 î.H. Roma și Cartagina au declanșat un război, punând începutul *războaielor punico* (romanii îi numeau pe cartaginezi puni). Între anii 264 și 146 î.H. Roma și Cartagina au purtat trei războaie. Primul, pentru controlul insulei Sicilia și al Mediteranei de Vest, a durat 23 de ani (264–241 î.H.) și s-a încheiat cu înfrângerea Cartaginei.

Al doilea război punic a început în 218 î.H. Inițiatorul a fost Hannibal, general cartaginez, care a vrut să răzbune înfrângerea

anterioară a Cartaginei. Hannibal a adunat o armată de 50.000 de infanteriști, 9.000 de cavaleriști și 60 de elefanți cu intenția de a cuceri Roma. Generalul și-a condus armata într-o călătorie lungă, din Spania prin Franța și prin Alpi. Timp de mai bine de un deceniu și-a desfășurat forțele în Peninsula Italică după bunul plac. Cea mai mare victorie a lui Hannibal a fost obținută în Bătălia de la Cannae în 216 î.H. Romanii și aliații l-au împiedicat pe Hannibal să cucerească Roma. Generalul roman Scipio a conceput un plan pentru a ataca Cartagina. Această strategie l-a forțat pe Hannibal să se întoarcă pentru a-și apăra orașul natal. Romanii l-au învins în cele din urmă pe Hannibal, în 202 î.H., la Zama, lângă Cartagina. În timpul celui de-al treilea război punic (149–146 î.H.) Roma a asediat Cartagina. În anul 146 î.H. orașul a fost incendiat și cei 50.000 de locuitori ai săi au fost vânduți ca sclavi. Teritoriul Cartaginei a devenit provincie romană.

Victoriile Romei în războaiele punice i-au asigurat dominația asupra vestului Mediteranei. Romanii au continuat să cucerească jumătatea de est. În jurul anului 70 î.H. dominația mediteraneeană a Romei se întindea de la Anatolia în est până la Spania în vest.

- **Elaborează un tabel cronologic referitor la războaiele punice conform următorului algoritm: data; evenimentul; consecința.**

Războaiele civile. Pe măsură ce dominația Romei se extindea, creștea diferența dintre bogați și săraci. Mulți aristocrați dețineau proprietăți uriașe. Mii de sclavi, capturați în războaie, au fost forțați să lucreze pe latifundii (posesiuni funciare întinse). Până în anul 100 î.H. persoanele înrobite constituiau aproximativ o treime din populația Romei. În același timp, mulți dintre agricultori, foști militari au rămas fără pământuri și s-au alăturat săracilor urbani, care constituiau aproximativ un sfert din societatea romană.

Pentru rezolvarea situației create, frații Tiberius și Gaius Gracchus, în calitate de tribuni ai plebei, au propus reforme precum limitarea dimensiunii latifundiilor marilor proprietari și acordarea de pământ săracilor. Tiberius a vorbit elocvent despre situația în care se aflau foștii soldați fără pământ. Numeroși senatori s-au simțit amenințați de ideile lor. Ambii tribuni au fost asasinați de adversarii politici. Au urmat un război civil și conflicte între grupurile cu interese diferite. La acestea s-a adăugat și nesupunerea unei părți a armatei.

În anul 60 î.H. un lider militar, Iulius Caesar (sau Cezar), ales și consul în anul 59 î.H., și-a unit forțele cu Crassus, un roman bogat, și Pompei, un general popular, și au constituit *Primul Triumvirat*. În următorii zece ani acești trei conducători au condus Roma. Caesar a fost consul doar un an, apoi a fost numit guvernator al Galiei. În anii 58–50 î.H. Caesar a cucerit întreaga Galie. Succesele l-au făcut foarte popular. În anul 50 î.H. Senatul, la îndemnul lui Pompei, i-a ordonat lui Caesar să-și desființeze legiunile. Caesar a refuzat, iar în noaptea de 10 ianuarie 49 î.H. a trecut cu arma-ta râul Rubicon (în nord-estul Italiei) și s-a îndreptat spre Roma.

Hannibal, comandantul armatei cartagineze

DOCUMENTAR

Trecerea Alpilor de către Hannibal. „Cu toate că elefanții pricinuiau mare întârziere, deoarece erau mânați pe drumuri înguste și prăpăstioase, ei asigurau totuși protecția armatei cartagineze [...] pentru că dușmanilor, neobișnuiți cu elefanții, le era frică să se apropie de ei [...]. Cam în felul acesta izbuti Hannibal să ajungă în Italia după cinci luni de la plecarea sa din Cartagina Nouă, după cum scriu unii istorici, Alpii fiind trecuți în 14 zile.”

Titus Livius, *Ab urbe condita*
[De la fondarea Romei]

- **Identifică noutatea militară utilizată de Hannibal.**
- **Numește avantajele și dezavantajele acestei „tactici militare”.**
- **Precizează scopul urmărit de Hannibal.**

Frații Tiberius și Gaius Gracchus

- **Apreciază reformele promovate de frații Gracchus.**

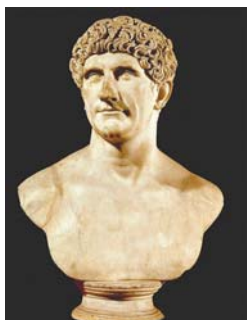

Oameni iluștri

Gaius Iulius Caesar

- Numește două calități ale lui Iulius Caesar.
- Explică expresia „a trece Rubiconul” citind textul lecției și consultând surse suplimentare.

Marcus Antonius, bust

Trupele lui Caesar au învins armatele lui Pompei în Grecia, Asia, Spania și Egipt. În 46 î.H. Caesar s-a întors la Roma, unde a avut sprijinul armatei și al populației. În același an Senatul l-a numit dictator. În 44 î.H. a fost numit dictator pe viață.

- **Identifică două consecințe ale războaielor civile pentru Roma.**

Sfârșitul Republicii. Caesar a guvernat ca un conducător absolut și a început o serie de reforme: a acordat cetățenia romană multor oameni din provincii; a extins Senatul, adăugând prieteni și susținători din Italia și din alte regiuni; a creat locuri de muncă și a construit noi clădiri publice; a înființat colonii în care oamenii fără pământ puteau deține proprietăți; a mărit solda legionarilor.

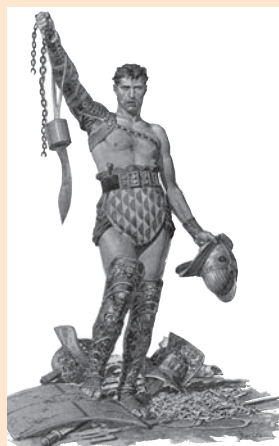
Mulți nobili și senatori și-au exprimat îngrijorarea față de puterea în creștere, succesul și popularitatea lui Caesar. Un grup de senatori, printre care Marcus Brutus și Gaius Cassius, la 15 martie 44 î.H. l-au înjunghiat pe Caesar în Camera Senatului.

Drept urmare, trei dintre susținătorii lui Caesar s-au unit pentru a-i zdrobi pe asasini. Nepotul și fiul adoptiv al lui Caesar, Octavianus, generalul Marcus Antonius și puternicul politician Lepidus au format în anul 43 î.H. *al Doilea Triumvirat*, conducând Roma timp de 10 ani. Mai târziu, Lepidus s-a retras, iar Octavianus și Marcus Antonius s-au luptat între ei pentru obținerea puterii. Octavianus a învins forțele lui Marcus Antonius și ale Cleopatrei, regina Egiptului, în bătălia navală de la Actium din anul 31 î.H., devenind conducătorul incontestabil al Romei. În anul 27 î.H. Octavianus Augustus a fost proclamat de către Senat conducător al statului roman.

- **Demonstrează că Iulius Caesar a pus capăt Republicii Romane.**
- **Exprimă-ți opinia: putea supraviețui Republica Romană?**

Studiu de caz: Răscoala sclavilor în frunte cu Spartacus

Spartacus

„Se înșală amarnic cine crede că sclavagismul era acceptat de masele de oameni care îi căzuseră victimă. La Roma, aceste răscoale au fost nenumărate. [...] Marea revoltă a lui Spartacus nu a durat decât doi ani, din anul 73 și până în 71 î.H., dar ea a avut caracteristici noi: pentru prima oară, întreaga țară era răvășită de atacurile bandelor de fugari înarmați; cei 60.000 de sclavi rebeli ai lui Spartacus au traversat Italia de două ori de la nord la sud. Altă noutate: obiectivul generalului sclavilor părea mai curând politic, cu o dorință marcată de a distruge însuși sistemul sclavagist și, pe cât posibil, statul roman. În sfârșit, eficiența redutabilă a armatei sclavilor se datora trecutului lui Spartacus, fost soldat în trupele auxiliare trace, înrolat fiind în legiunile romane, el le înșușise tactica și organizarea.”

Ph. Paraire, *Mari lideri ai istoriei mondiale*

- Enumeră o cauză socială și una economică a răscoalei sclavilor.
- Prezintă personalitatea lui Spartacus prin cel puțin două calități personale.
- Identifică obiectivele revoltei sclavilor.
- Exprimă-ți opinia referitor la existența sclaviei în Roma Antică.

I. Spațiul istoric: Expansiunea Romei

Legendă

- – orașe, cetăți
- ⊙ – ROMA 753 î.H. – Orașul Roma, anul fondării
- – Roma către sec. IV î.H.
- – Teritoriul Romei în anul 298 î.H.
- – Statul roman până în anul 280 î.H.
- – Regiuni cucerite de Roma până în 264 î.H.
- – Teritorii cucerite de Roma până în 218 î.H.
- ▨ – Teritoriile Cartaginei
- Primul război punic (246–241 î.H.)
- ➔ – Acțiuni militare ale romanilor și anul desfășurării
- ➔ – Acțiuni militare ale cartaginezilor
- ★ 256 î.H. – Bătălia și anii desfășurării

- Descrie teritoriul Romei în sec. VI–IV î.H.
- Identifică direcțiile de expansiune a Republicii Romane.
- Precizează etapele expansiunii și teritoriile cucerite.
- Numește bătăliile principale și anii desfășurării acestora.

II. Artă în serviciul istoriei

Bătălia de la Zama, ulei pe pânză, artist necunoscut, după Giulio Romano, sec. al XVI-lea (Călare pe elefant este reprezentat Hannibal, iar unul dintre călăreți este Scipio Africanul)

- Identifică informațiile care pot fi extrase din sursă.
- Descrie evenimentul relatat în imagine.
- Menționează două consecințe ale acestuia.

III. Aplicarea cunoștințelor

Senatori ai Republicii Romane în timpul unei ședințe a Senatului

- Elaborează o schemă a organelor de conducere a Republicii Romane.

Important de reținut!

Republica Romană era condusă de doi consuli din rândul senatorilor, care convocau Senatul și Adunarea Poporului. Lupta plebeilor pentru drepturi a dus la democratizarea vieții politice în Roma și la adoptarea unor politici sociale: construcția clădirilor publice, crearea locurilor de muncă, oferirea pământurilor plebeilor în noile teritorii cucerite, adoptarea *Legii celor douăsprezece table* etc. Însă luptele interne dintre patricieni și generali romani au dus la războaie civile, apoi la suprimarea Republicii și instaurarea Imperiului Roman în anul 27 î.H. Pe parcursul existenței, Republica Romană s-a extins, purtând războaie de cucerire, printre acestea remarcându-se războaiele punicе.

4. Imperiul Roman

Împăratul Augustus a concentrat în mâinile sale o putere enormă. Era comandantul-șef al tuturor forțelor militare ale statului, marele preot, tribunul poporului și judecătorul suprem. Augustus nu a uitat de soarta tragică a lui Iulius Caesar. Prin urmare, statul roman era încă numit republică. În realitate, toată puterea era concentrată în mâinile conducătorului statului, numit principe (*princeps*).

Vocabular

Dominat – sistem de guvernare caracteristic Imperiului Roman, bazat pe puterea absolută a împăratului.

Principat – sistem de guvernare în Roma Antică instaurat de Augustus în anul 27 î.H., care concentra în mâna suveranului puterea militară, civilă și religioasă.

TIMPUL ISTORIC

Imperiul Roman

(27 î.H.–476 d.H.):

Principatul (27 î.H.–284 d.H.)

Dominatul (284–476 d.H.)

- **Plasează perioadele istoriei Imperiului Roman pe axa cronologică.**

Dinastiile împăraților romani:

Iulia-Claudia (14–68)

Flavia (69–96)

Antoninilor (96–192)

Severilor (193–235)

Oameni iluștri

Octavianus Augustus, primul împărat roman, 27 î.H.–14 d.H.

Dialog istoric: Asasinarea lui Caesar

Moartea lui Caesar, pictură de Karl von Piloty

- **Precizează evenimentul reprezentat în imagine.**
- **Numește consecințele acestuia.**
- **Menționează schimbarea produsă în conducerea statului roman.**

După ce, în anul 27 î.H., Octavianus Augustus a fost proclamat conducător al statului roman de către Senat, el și-a luat titlul de Imperator Caesar Augustus. Imperator în acea vreme însemna comandant al armatei. Numele Caesar amintea de legăturile de familie cu Iulius Caesar, iar cel de Augustus, adică *cel Slăvit*, i-a fost conferit de Senat. Astfel, în anul 27 î.H. a început o nouă perioadă în istoria Romei Antice – Imperiul.

Organizarea internă a Imperiului. Senatul Roman i-a încredințat lui Octavianus conducerea statului, acordându-i titlul de imperator și de princeps – primul dintre senatori, cu împuterniciri consulare și egale cu ale tribunilor. Principele cumula cele mai importante funcții: era comandant suprem al armatei și al provinciilor.

Octavianus a păstrat instituțiile republicane, dar fără atribuții reale. Competențele Senatului și ale magistraturilor au fost diminuate, iar pentru securitate a fost înființată o gardă a principelui. Treptat, Octavianus Augustus a instaurat Principatul (puterea absolută a unui conducător), care era o dictatură bazată pe puterea militară. Augustus a constituit din persoane de încredere un consiliu, care era consultat în probleme importante. A creat funcții importante precum prefectul orașului Roma, prefectul aprovizionării etc. Octavianus a reorganizat armata prin faptul că a acceptat să fie înrolați locuitorii provinciilor, acordându-le și dreptul de cetățenie.

Din punct de vedere administrativ, Imperiul avea două tipuri de provincii: senatoriale (cele din interior, administrate de Senat) și imperiale (cele recent cucerite, care erau conduse de împărat prin guvernatori numiți și apărate de legiunile romane).

Împăratul Augustus a căutat să câștige simpatia oamenilor de rând. A apărut pe străzi în haine simple, a împărțit săracilor pâi-

ne, s-a ocupat de educația tinerilor. Legile dure ale lui Augustus condamnau luxul și comportamentul nedemn. A domnit 41 de ani și a murit în anul 14 d.H.

În timpul domniei lui Augustus, puterea Romei s-a extins de la Oceanul Atlantic în vest până la Caucaz în est. Triburile galice au fost în cele din urmă cucerite. Legiunile romane au ajuns la Dunăre și la Nistru. Toate teritoriile în care s-a extins puterea Romei au constituit Imperiul Roman.

- **Enumeră două-trei realizări ale lui Octavianus în politica internă.**
- **Describe caracterul politicii externe pe timpul lui Octavianus.**

Moștenitorii lui Octavianus Augustus au fost Tiberius, Caligula, Claudius și Nero, reprezentând *dinastia Iulia-Claudia*. Pasionat de teatru, Nero a cheltuit sume uriașe pentru festivități și spectacole. Se considera un poet strălucit. Nero a fost un lider controversat și cunoscut pentru acțiunile violente și instabile în timpul domniei sale. În anul 68 d.H. trupele din provincii s-au răzvrătit împotriva lui Nero, fiind sprijinite de garda personală a împăratului. Părăsit de toți, Nero a fugit din Roma și se presupune că a incendiat-o.

Fondatorul unei noi dinastii de împărați romani – *Flavius* – a fost Titus Flavius Vespasian. Om de origine simplă, dar politician și comandant cu experiență, a condus diferite provincii, a comandat legiuni și a fost ales consul. Pe timpul lui Vespasian s-a făcut o inventariere a tuturor terenurilor agricole. O mare suprafață de teren public, anterior confiscat de marii proprietari, a fost restituită trezoreriei. Sub Flavieni, vulcanul Vezuviu a erupt și a distrus orașul Pompeii.

- **Compară acțiunile împăraților Nero și Flavius cu cele ale lui Octavianus.**

„**Epoca de aur**” a Imperiului este considerată domnia împăraților romani ai dinastiei *Antoninilor*. Cei mai importanți reprezentanți ai săi au fost comandantul Traian (98–117) și filosoful Marcus Aurelius (161–180).

Traian a interzis denunțurile, a tolerat oponenții politici și a oferit asistență familiilor sărace și orfanilor. Din fondul bănesc înființat de stat s-au acordat împrumuturi cu dobândă redusă proprietarilor mici și mijlocii. Dobânda la aceste împrumuturi a fost folosită pentru creșterea orfanilor minori și a copiilor părinților nevoiași până la vârsta majoratului. Din ordinul împăratului, romanilor săraci li se dădeau pâine și bani (sesterți).

Traian s-a preocupat de dezvoltarea economică. Senatorii au fost obligați să investească o parte din fondurile lor în dezvoltarea economiei pe pământurile italiene. Pentru a stimula comerțul, a mărit portul Ostia, unde se efectua transferul mărfurilor de pe corăbiile maritime pe cele fluviale. Totodată a micșorat impozitele. Împăratul a fost interesat și de aspectul Romei. Astfel, capitala a fost împodobită cu construcții deosebite, printre ele numărându-se Forul lui Traian.

Monedă romană emisă de împăratul Vespasian (sesterț, din lat. *sestertius*)

Monedă emisă de împăratul Traian

Oameni iluștri

Hadrian, împărat roman (117–138), bust

DOCUMENTAR

„Hadrian examina atent ținuturile și orașele, inspecta fortărețele, întăriturile, luând hotărârea de a muta unele dintre ele în locuri mai potrivite, mai și desființa câteva, pentru ca în schimb să ridice altele [...]. Armata era așa de bine instruită, încât, odată, cavaleria așa-numiților batavi trecu Istrul înot purtând și armele. Văzând acest spectacol, barbarii rămaseră muți de admirație față de capacitatea de luptă a romanilor.”

Dio Cassius, *Istoria romană*

- **Explică legătura dintre buna organizare și instruire a armatei și succesele ei militare.**

Împăratul Traian, statuie

Împăratul Marcus Aurelius, bust

În timpul domniei lui Traian, politica externă a romanilor a devenit ofensivă. Acest fapt a fost cauzat atât de prezența barbarilor la granițele Imperiului, care și-au îmbunătățit abilitățile militare, împrumutând realizările Romei, cât și de scopurile expansioniste ale lui Traian. Ca urmare a două războaie daco-romane (101–102, 105–106), Traian a anexat o parte a Daciei. Trupele romane au mai efectuat câteva campanii de cucerire anexând Arabia, Armenia și Mesopotamia. Armata lui Traian a ajuns în Golful Persic, dar la întoarcere comandantul a murit. În timpul domniei lui Traian, Imperiul Roman a cunoscut cea mai mare întindere – din Marea Britanie și de la Oceanul Atlantic până în Mesopotamia și la Oceanul Indian, de la gura de vărsare a râului Rin în Germania până la Sahara în Africa. Imperiul Roman a devenit cel mai mare stat din istoria lumii antice.

- **Enumeră acțiunile împăratului Traian în domeniul economic și în cel social.**
- **Numește două direcții de expansiune a Imperiului Roman pe timpul lui Traian.**

Marcus Aurelius, împărat din anul 161, a confirmat ordinul lui Traian cu privire la senatori, care erau obligați să investească o parte din fondurile lor în ținuturile italiene, dar a redus suma acestor investiții. Pâinea și banii erau împărțiți populației urbane, pentru ea erau puse în scenă spectacole. Aproape toată domnia sa a luptat cu părții, germanii și sarmații. În timpul uneia dintre campaniile militare, împăratul s-a îmbolnăvit și a murit (180).

După perioada de maximă înflorire din sec. I–II, Imperiul Roman a intrat într-o criză profundă. Împăratul Dioclețian (284–305), încercând să amelioreze criza prin reforme radicale, a marcat începutul unei noi etape în istoria Imperiului Roman.

- **Identifică asemănări și deosebiri între domnia lui Traian și cea a lui Marcus Aurelius.**

Cunoștințe captivante

Centrul Romei era colina Palatin cu un for, de la care, asemenea razelor soarelui, se dispersau toate străzile principale ale orașului. Drumurile din provinciile îndepărtate și apropiate se întindeau până la capitală. Atunci s-a născut expresia: „Toate drumurile duc la Roma”.

Palatele de marmură ale împăraților au fost construite pe Palatin. Cu-vântul „palatin” în toate limbile europene a devenit sinonim cu „palatul”. În Forul din Roma, în cinstea împăraților, au fost sculptate statui, au fost ridicate clădiri, fântâni, au fost construite arce de triumf. Centrul orașului a devenit în acel timp un adevărat muzeu în aer liber. Mândria romanilor erau clădirile pentru spectacole publice. Aceste clădiri maiestuoase erau situate printre parcuri umbroase, cu fântâni și numeroase statui.

- **Studiază imaginea și informația din text.**
- **Identifică asocieri între text și realitatea reflectată în imagine.**
- **Imaginează-ți că te afli în Forul din Roma. Numește trei monumente care te-ar interesa mai mult.**

I. Spațiul istoric: Organizarea politico-administrativă a Imperiului Roman (117 d.H.)

- Numește tipurile provinciilor romane.
- Apreciază întinderea teritorială a Imperiului.

III. Gândire logică și critică

- Numește două cauze și două consecințe ale procesului istoric.

Cauze	Expansiunea Imperiului Roman	Consecințe
1.		1.
2.		2.

II. Analiza surselor scrise

Dinastia Flavia. „Mă apuc să scriu despre o epocă plină de întâmplări nenorocite, însângărată în lupte, sfâșiată de războaie și cumplită chiar în timp de pace: patru împărați răpuși de sabie [Galba, Otho, Vitellius și Domițian], trei războaie civile, mai multe purtate în afară și de cele mai multe ori în același timp; succese în răsărit [înăbușirea războaielor iudeilor], înfrângeri în apus [războala batavilor], Illyricum cuprins de tulburări, Galii- le șovăielnice, Britania supusă, dar în curând părăsită, neamurile sarmaților și ale suebilor ridicate împotriva noastră, dacii renumiți prin înfrângerile proprii și ale noastre [în timpul lui Vespasian și al lui Domițian], până și părții gata să pună mâna pe arme.”

Tacitus, *Istории*

- Identifică problemele interne și externe ale Imperiului Roman în timpul dinastiei Flavia.
- Exprimă-ți opinia cu referire la influența succesorilor sau în- succesorilor militare asupra vieții interne a Imperiului.

Important de reținut!

Imperiul Roman, bazele și organizarea cărui au fost puse de Octavianus Augustus, a cunoscut perioade de înflorire și de criză. Imperiul atinge maxima expansiune în sec. al II-lea d.H. S-au remarcat împărații Vespasian, Traian, Marcus Aurelius. Provinciile Imperiului au fost legate printr-un sistem de drumuri, s-a dezvoltat navigația, limba și cultura romană au devenit dominante. Din sec. al III-lea Imperiul Roman a intrat în criză.

5. Cultura Romei Antice. Mari autori și capodopere

Până în sec. al II-lea î.H. romanii au cucerit Grecia și au ajuns să admire cultura greacă. Romanii educați au învățat limba greacă. După cum spunea Horațiu: „Grecia, odată învinsă, și-a învins cuceritorul sălbatic”. Amestecul elementelor culturii grecești, elenistice și romane a produs o nouă cultură, numită greco-romană. Artiștii, filosofii și scriitorii romani nu au copiat pur și simplu modelele grecești și elenistice, dar le-au adaptat scopurilor lor și au creat un stil propriu.

Vocabular

Apeduct – ansamblu de construcții și de instalații care servesc la transportarea apei.

Basorelief – lucrare de sculptură cu figuri scoase în relief pe un fond cu care fac corp comun.

Mozaic – lucrare de tehnică decorativă, constând în asamblarea unor bucăți mici de marmură, de ceramică, de sticlă etc. de diferite culori, lipite între ele cu mortar sau cu mastic.

Odă – cântec cu caracter eroic, solemn, laudativ.

Studiu de caz: Educația

La școală mergeau doar băieții, fetele erau educate de mame sau, în familiile bogate, de învățători angajați. În Roma erau și femei învățate, ca scriitoarea Sulpicia și filosoafa Hypatia. La șapte ani băieții mergeau la școala primară, unde învățau să scrie, să citească și aritmetica. Doritorii mergeau la școala secundară, care era cu taxă. Se învățau gramatica, retorica, literatura, arta oratorică și limba greacă. La școala superioară mergeau bogații care doreau să devină avocați, politicieni sau oratori. Se studiau filosofia, retorica și literatura. Profesorii erau adesea greci, angajați sau sclavi.

- **Identifică disciplinele studiate de elevii romani.**
- **Compară treptele învățământului în Roma cu cele contemporane.**

Dialog istoric: Arta construcțiilor romane

Forul Roman în sec. al IV-lea,
pictură de Theodor Josef Hubert Hoffbauer (1839–1922)

- **Numește două monumente arhitecturale din Forul Roman care te-au impresionat mai mult.**
- **Exprimă-ți opinia despre măiestria meșterilor și cunoștințele ingineresti necesare pentru a construi edificiile din Forul Roman.**

Înflorirea culturii romane a fost favorizată de dezvoltarea economică și politică a Romei. Asimilând descoperirile grecilor și cele elenistice, romanii au tradus cele mai importante opere în limba latină. Treptat, alfabetul latin s-a răspândit în toată Italia, apoi și în Europa. Una dintre **științele** importante era *filosofia*, care, potrivit lui Seneca, se ocupa de studierea întregii lumi, a universului și a omului. Seneca a lăsat o operă memorabilă: 10 tratate de filosofie (*Dialoguri*), tratate de morală, lucrări de istorie a naturii. S-a dezvoltat retorica (arta de a vorbi). Cicero a avut 106 discursuri politice, dintre care s-au păstrat doar 58, mai cunoscute fiind *Catalinarele* și *Filipicele*. Filosofi importanți au fost: Augustinus, M. Terentius Varro, Plinius cel Bătrân ș.a.

Cei mai **renumiți cercetători** din Imperiul Roman au fost continuatori ai culturii elenistice. Hipparchus din Niceea a descoperit trigonometria, a rezolvat un șir de probleme din astronomie. Diophantos din Alexandria a avut merite în domeniul algebrei. Ptolemeu din Alexandria a fost autorul primei expuneri sistematice a astronomiei matematice – *Marea sintaxă*. În sec. I d.H. a apărut *Geografia* de Strabon, urmată de tratatele semnate de Pomponius Mela și Claudius Ptolemeu. Exponentul principal al științei medicale antice a fost Galenus din Pergam, autor a peste 250 de tratate, printre care și cartea *Ars Medica*. La Roma au fost deschise biblioteci, una dintre cele mai vestite fiind cea fondată de Traian.

- Alcătuieste și completează tabelul *Descoperiri științifice ale romanilor* conform următorului algoritm: nume; domeniul științific; descoperirea.

La baza **artei romane** se aflau arta etruscă și cea greacă. Spre deosebire de greci, care aveau un simț special al frumosului, grațiosului, sublimului, romanii aveau un simț mai practic. Ei au fost adevărați urbanști. Au contribuit la înflorirea orașelor vechi și au construit, în timpul Imperiului, altele noi în Africa, Asia și Europa. Multe dintre ele au apărut pe locul fostelor tabere militare romane – orașe precum Köln și Viena.

Romanii erau ingineri pricepuți. Au construit ziduri și turnuri, structuri de apărare și de asediu, tabere militare. Ei au înțeles importanța drumurilor bune pentru dezvoltarea statului. Mai întâi în Italia, apoi în toate provinciile au apărut drumuri romane. Caracteristice pentru arhitectura romană au fost basilica – o clădire publică de mari proporții; termele (băi publice) împodobite cu mozaicuri și statui; apeductele; arcele de triumf. Templul reprezenta o sinteză a tradițiilor grecești și etrusce: Templul Fortunei Virile din Roma, Templul Vestei din Roma. Coloanele erau ionice sau corintice, preluate din arhitectura greacă, sau erau suprapuse cele trei ordine arhitecturale grecești – doric, ionic și corintic – fiecare pe câte un rând. O capodoperă este Panteonul din Roma – „templul tuturor zeilor”. În centrul Romei se află Colosseumul (Amfiteatrul Flavian), care găzduia aproximativ 50 de mii de spectatori, fiind utilizat și ca arenă pentru luptele de gladiatori. În Roma se găsea și Circus Maximus, destinat curselor de cai.

Cea mai importantă invenție inginerască a romanilor a fost arcul, folosit la construcția templelor, podurilor, apeductelor, a arcelor de triumf în cinstea împăraților. Primul arc de triumf, realizat în sec. I î.H., avea forma unei porți boltite ornamentate cu coloane, basoreliefuluri și statui. Cele mai impunătoare arce de triumf sunt ale împăraților Titus, Constantin cel Mare, Septimius Severus, Traian. Printre arhitecți s-a remarcat Apolodor din Damasc.

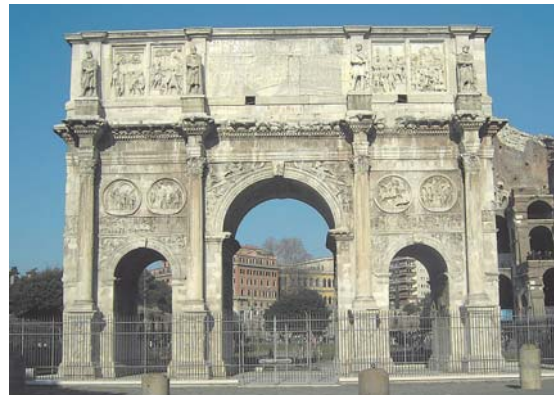
Romanii au construit inițial clădiri din piatră. În perioada imperială, cărămida arsă a devenit principalul material de construcție. La Roma au învățat să facă beton (un amestec de nisip, var, pietricele, cenușă vulcanică și apă). Din cărămizi și beton durabil au construit o mare varietate de clădiri. În exterior, cărămida era acoperită cu marmură. Apeductul din Roma datează din sec. al IV-lea î.H. Avea o lungime de 16,6 km.

- **Numește două trăsături ale civilizației romane.**

Romanii au avut o **literatură remarcabilă**. Poetul Virgiliu a scris cea mai faimoasă operă a literaturii latine, epopeea legendarului Enea: *Eneida*. A scris-o pentru a lăuda Roma și virtuțile romane, aceasta fiind inspirată de epopeile lui Homer. Opera lui Horațiu a fost diversă, dar *Satirele* și *Odele* lui l-au glorificat. În

Colosseumul

Arcul de Triumf al lui Constantin cel Mare, construit în anul 315 d.H.

- **Numește inovația tehnică utilizată la construcția monumentelor, importanța artistică și practică a acesteia.**

Construcția unui drum roman

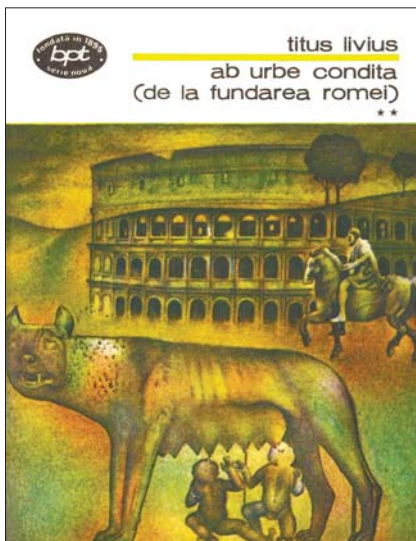
- **Enumeră abilitățile necesare pentru a construi un drum din piatră.**
- **Identifică două asemănări și două deosebiri în construcția drumurilor contemporane și a celor romane.**

Mozaic din orașul antic Pompeii

Frescă din orașul antic Pompeii

Coperta cărții lui Titus Livius
„Ab urbe condita
(de la fondarea Romei)”

Ode Horațiu l-a slăvit nu numai pe Augustus și victoriile sale, ci și frumusețea naturii, munca agricultorului, eroismul războinicului. Ovidiu a tratat lumea contemporană cu ironie, a elogiât dragostea și bucuriile vieții. Augustus l-a exilat, iar poeziile scrise în exil au devenit nostalgice. Ovidiu a cântat dragostea în *Amoruri*, *Arta iubirii*, *Remediile iubirii*, iar dorul de patrie – în *Tristele*, în care amintește de geți, și în *Ponticele*.

- **Numește doi poeți romani vestiți și câteva dintre operele lor.**

Istoriografia. Titus Livius a alcătuit o istorie a Romei de la origini până în anul 9 î.H. – *Ab urbe condita*. Ca istoric s-a afirmat și Caesar, cu lucrările: *Războiul cu galii*, *Războiul civil*. Tacitus (55–120 d.H.) s-a remarcat prin scrierile: *Despre viața și morala lui Iulius Agricola*, *Istории* și *Anale* (despre istoria Romei). Plinius cel Tânăr a scris *Panegiricul lui Traian*. Ammianus Marcellinus a continuat opera lui Tacitus în lucrarea *Res gestae* (*Realizări*), alcătuită din 31 de cărți, prezentând istoria Imperiului de la Domițian până la Valens (96–378).

- **Demonstrează că în Roma Antică era dezvoltată istoriografia.**

- **Evidențiază principalele subiecte abordate.**

Dreptul roman. Cea mai durabilă și recunoscută contribuție a Romei a fost legislația. Romanii aveau un respect deosebit pentru legi. „Dura lex, sed lex” („Legea este aspră, dar e lege”), au spus ei. *Legea celor douăsprezece table* a devenit baza întregului drept roman. Unele dintre cele mai importante principii ale romanilor au fost: toate persoanele au dreptul la tratament egal conform legii; o persoană este considerată nevinovată până la dovedirea vinovăției; o persoană ar trebui să fie pedepsită doar pentru acțiuni, nu pentru idei; orice lege care pare nerezonabilă sau extrem de nedreaptă poate fi anulată ș.a. Principiile dreptului roman stau la baza sistemelor juridice contemporane.

- **Explică sensul expresiei „Legea este aspră, dar e lege”.**

- **Prezintă argumente cu privire la necesitatea legilor în societate.**

Artele plastice. Ca și grecii, romanii erau pasionați de sculptură. Împărații și bogații și-au comandat busturile (Octavianus Augustus avea 140 de statui și busturi). Sculptorii romani au transmis surprinzător de precis expresia facială și caracterul unei persoane, creând portrete realiste în piatră. Romanii au dezvoltat un tip de sculptură numit *basorelief*, care reprezenta mulțimi de oameni, soldați în luptă, evenimente istorice și peisaje. Basoreliefurile se întâlnesc pe arce de triumf, altare, temple, sanctuare, sarcofage. Un celebru basorelief este Columna lui Traian.

Artiștii romani creau mozaicuri și fresce (un gen de pictură murală), întâlnite în casele romanilor bogați. Numeroase astfel de opere au fost descoperite în casele din orașul Pompeii (acoperit cu cenușă în urma erupției Vezuviului).

- **Formulează o concluzie despre dezvoltarea artelor plastice în cadrul civilizației romane.**

I. Analiza surselor scrise și vizuale

Măști de teatru. Mozaic roman, sec. I î.H.

Actori înainte de a intra în scenă, Pompeii

„[...] În lumea scenei, tragedia era cu mult depășită de comedie; frunțile spectatorilor se încruntau dacă în locul așteptatei comedii începea o tragedie. De aceea, această perioadă se poate mândri cu autori de comedii, precum Plautus și Caecilius, dar nu cu autori de tragedii. Teatrul tragic al romanilor ne este mult mai puțin cunoscut decât cel comic; repertoriul a rezultat, de asemenea, în principal din traducerea pieselor grecești. Cu predilecție se aleg subiecte din asediul Troiei și din legende legate nemijlocit de acesta; pe lângă acestea, prevalează motivele senzual-sângeroase în *Eumenide*, *Alkmacon*, *Kresphontes*, *Melanippe*, *Medeea*, sacrificiul fetelor în *Polyxena*, *Erechtizii*, *Andromeda*, *Iphigenia*.”

Theodor Mommsen, *Istoria romană*

- Identifică genul de spectacol preferat de romani.
- Numește autori de comedii romane.
- Descrie costumele și măștile actorilor.

II. Analiza surselor literare

„Cânt luptele viteazului care, izgonit de ursită de pe țărmurile Troiei, și-a pus cel dintâi piciorul pe malurile Laviniului, în Italia. Pe multe mări și pământuri a mai fost zvârlit de urgia zeilor și de mânia neiertătoare a Iunone; multe a avut de pățimit în războaie până să dureze un oraș și să-și statornicească zeii în Lațiu, leagănul seminției latine, al vechilor domni albanii, al zidurilor înalte ale Romei.”

Virgiliu, *Eneida*

- Numește opera greacă din care s-a inspirat Virgiliu.
- Identifică locurile istorice despre care relatează sursa.
- Precizează evenimentul descris în sursă făcând referire la istoria Romei Antice.

III. Analiza surselor vizuale

- Explică complexitatea construcției apeductului roman.
- Apreciază importanța practică a apeductului roman.

Important de reținut!

Civilizația romană nu doar a continuat-o pe cea greacă, ea a asimilat realizările acesteia, le-a multiplicat și le-a apropiat de necesitățile practice ale populației. Civilizația romană a excelat prin construcțiile monumentale, drumuri și codul de legi care a marcat dezvoltarea întregii societăți. Sculptura și pictura au căpătat o altă înfățișare prin realism și practicism. Științele și literatura, de asemenea, au cunoscut o dezvoltare impresionantă.

6. Credințele și apariția creștinismului

Inițial, vechii romani venerau spiritele naturii. Fiecare crâng, râu, izvor, totul în natură, inclusiv fiecare om, avea spiritele sale patronale. Penajii erau considerați spirite protectoare ale familiei, zei care protejează casa. Romanii credeau în diferite semne, luau predicțiile în serios. Ghicitul a decis de mai multe ori soarta Romei. În perioada regală religia romanilor s-a conturat în forma cunoscută, având un panteon care s-a completat cu zei în perioadele republicii și imperiului.

Vocabular

A mântui – a (se) curăța de păcate; a (se) izbăvi, a (se) salva.

Apostol – nume dat fiecăruia dintre cei doisprezece discipoli ai lui Hristos.

Bazilică – 1. edificiu roman de formă dreptunghiulară; servea ca loc de judecată, bursă comercială, loc de adunări; 2. biserică catolică de mari proporții.

Evanghelie – nume dat fiecăreia dintre cele patru cărți din Biblie, care cuprind povestirile cu privire la viața și învățătura lui Hristos.

Dialog istoric: Arta romană

Jupiter, Pluto, Persefona, Neptun și Amfitrite, basorelief, Muzeul Național Roman, Palatul Altemps, Roma

- Precizează tipul de sculptură prezentat în imagine.
- Numește zeii reprezentați.
- Exprimă-ți opinia: de ce grecii și romanii înfățișau zeii în formă antropomorfă (cu chipuri umane)?

Religia romană a fost politeistă. Fiecare familie romană avea zei protectori, în cinstea cărora în casă era un altar, pe care se aprindea focul și se aduceau sacrificii.

Zeiul statului roman. Mulți zei romani erau foarte asemănători cu cei greci. Odată cu dezvoltarea statului roman, au apărut zei comuni întregii țări. În cinstea lor au fost ridicate temple magnifice și numeroși preoți le-au slujit. Romanii îl considerau pe *Jupiter* conducătorul suprem al zeilor și oamenilor. Romanii războinici s-au închinat zeului războiului, *Marte*. *Venus* era venerată ca zeița frumuseții. Cele mai importante temple au fost construite în Forul din Roma, piața principală a capitalei. Unul dintre temple a fost dedicat zeului *Ianus*, cu două fețe îndreptate în direcții diferite. *Ianus* era zeul care, potrivit romanilor, lega trecutul și viitorul, zeul protector al casei și zeitatea începutului de an. Zeița vetrei și a casei, *Vesta*, a devenit patroana întregului stat roman, considerat ca o singură familie. În templul acestei zeițe ardea un foc nestins, personificând vatra unică a întregii țări. Acest templu i-a făcut pe toți cetățenii Romei să se considere o singură comunitate. Romanii o venerau pe zeița maternității, *Iunona*. În cinstea ei, în martie, era sărbătorită Ziua Femeii. La Roma ea era considerată și patroana finanțelor, fiind supranumită *Moneda* (cea care sfătuiește, avertizează). În templul ei erau bătuți banii, de unde și termenul de monedă în multe limbi moderne. *Neptun* era zeul apelor, *Ceres*

Jupiter, zeul suprem al romanilor antici

- Numește un zeu grec echivalent cu Jupiter.

era zeița grânelor și a pâinii, precum și a căsătoriei, și a morții, *Mercurius* – zeul negustorilor, al hoților, solul (mesagerul) zeilor, *Minerva* – zeița meșteșugurilor, dar și a înțelepciunii. *Diana* era zeița lunii, mai târziu a vânătorii, *Vulcan* – zeul focului, identificat de timpuriu cu Hefaistos din mitologia greacă, *Quirinus* – zeul izvoarelor, *Saturnus* patrona muncile agricole și roadele pământului, *Tellus* era zeița pământului etc.

- **Identifică două caracteristici ale religiei romane.**
- **Numește doi zei care te-au impresionat prin funcțiile lor.**

Panteonul Romei. După ce împăratului Octavianus i s-a acordat titlul onorific de Augustus – *cel Slăvit*, el a început să fie venerat ca zeu. Busturile zeului-împărat au fost amplasate în multe temple ale Imperiului. Fiind un conglomerat de populații în Imperiu, reprezentanții unora, stabilindu-se la Roma, au adus și zeii lor, care au devenit populari și printre romani. Au apărut și temple ale zeilor străini. În tot Imperiul Roman a fost venerată celebra zeiță-mamă egipteană, Isis. Legionarii romani l-au venerat pe zeul militant iranian, Mithra. Sub patronajul împăraților romani a fost construit maiestuosul Panteon (templu al tuturor zeilor). Templul s-a dovedit a fi grandios – cupola sa era cea mai mare din Roma.

Denumirile unor luni ale anului sunt asociate cu zeii romani. Patronul calendarului era zeul Ianus, iar prima lună a anului, ianuarie, îi poartă numele. Martie poartă numele lui Marte, zeul războiului. Iulius Caesar a dat numele lunii iulie, iar Octavianus Augustus – lunii august.

- **Explică o particularitate a Panteonului Romei.**

Învățăturile lui Iisus Hristos. Începând cu sec. I, în lumea romană s-a răspândit o credință nouă – creștinismul. Baza religiei creștine sunt viața și învățăturile lui Iisus Hristos, care S-a născut în timpul domniei lui Augustus, în Palestina, cucerită de Roma în sec. I î.H. În adolescență, Iisus a uimit pe toată lumea cu reflecțiile sale înțelepte. La 30 de ani a devenit predicator, a vindecat oameni și, conform Scripturii, a făcut minuni. Iisus a spus că oamenii sunt înfundați în rău și în nedreptate, că sfârșitul lumii este aproape și că ziua judecății lui Dumnezeu va veni în curând. El i-a îndemnat pe oameni să facă fapte bune, să se iubească și să se respecte unii pe alții, să fie milostivi cu cei umiliți și jigniți. El îi învăța pe oameni: „să iubești pe Dumnezeu și pe aproapele tău ca pe tine însuși”, „să nu faci altora ceea ce nu îți dorești pentru tine”. El S-a numit pe Sine Fiul lui Dumnezeu, care a venit în această lume ca să mântuiască oamenii. Apostolul Pavel susținea că toți oamenii sunt egali înaintea lui Dumnezeu – atât eleni, cât și evrei, atât sclavi, cât și liberi, atât bărbați, cât și femei. Prin declararea egalității tuturor credincioșilor în fața lui Dumnezeu, creștinismul a cucerit numeroși adepți. Cuvintele lui Iisus erau simple și de înțeles și au rezonat în inimile acelor oameni care nu au fost tratați cu bunătate și dreptate. Primii creștini au fost în principal cei care au avut o viață deosebit de dificilă – săracii, văduvele, orfanii și schilozii.

Minerva

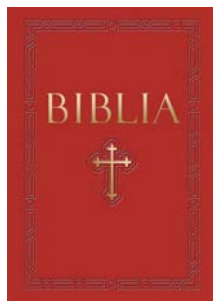

Neptun

- **Compară zeii romani din imaginile de mai sus cu cei ai grecilor antici. Identifică asemănări și deosebiri.**

Panteonul din Roma, templul dedicat tuturor zeilor

*Biblia, cartea sfântă a creștinilor,
alcătuită din Vechiul Testament și
Noul Testament*

ARTA ÎN SERVICIUL ISTORIEI

*Cina cea de Taină,
pictură de Leonardo Da Vinci
reprezentându-i pe Iisus Hristos
și cei doisprezece apostoli*

PORTRET ISTORIC

*Împăratul Constantin I prezen-
tând Fecioarei Maria un model al
Constantinopolului, detaliu al unui
mozaic din Catedrala „Sfânta Sofia”
(„Hagia Sophia”) din Constanti-
nopol, azi Istanbul, Turcia*

- **Prezintă rolul personalității în istorie: numele, țara unde a activat și realizările importante ale acesteia.**

Preoții iudei au văzut în Hristos un pericol. L-au acuzat că a încălcat regulile religioase. Iisus a fost prins, iar guvernatorul roman al Iudeii l-a condamnat la moarte. Iisus a fost răstignit și lăsat să moară pe cruce. Avea atunci aproximativ 33 de ani. În a treia zi după execuție s-a răspândit zvonul că Hristos a înviat. El s-ar fi întâlnit cu ucenicii Săi și ar fi promis că se va întoarce la sfârșitul veacului pentru a împlini judecata lui Dumnezeu.

- **Numește regiunea unde a apărut creștinismul.**
- **Identifică principiile de bază ale creștinismului.**

Răspândirea creștinismului. Primele comunități creștine au apărut în Iudeea, apoi în Siria, Asia Mică, Italia, Grecia. Membrii comunităților creștine s-au numit reciproc frați și surori, ei se închinau și se rugau împreună. La sfârșitul sec. al II-lea, creștinismul s-a răspândit în cea mai mare parte a Imperiului Roman. Autoritățile i-au persecutat pe creștini. Mulți dintre ei au murit pentru credință, fiind numiți martiri. Însă persecuțiile n-au oprit răspândirea, dar din contra, au întărit credința în noua religie, înființându-se tot mai multe comunități creștine. Lor li s-au alăturat nu numai săracii, ci și romanii bogați. Comunitățile creștine erau conduse de lideri speciali aleși – episcopi. Creștinii nu chemau la rezistență contra puterii romane și nici la distrugerea Imperiului. Drept urmare, autoritățile și-au schimbat treptat atitudinea față de creștinism și au decis să-l folosească pentru a menține ordinea. Deosebit de atractive pentru ei erau ideile de răbdare și de smerenie creștină, de respingere a violenței. Primul împărat care a realizat puterea creștinismului a fost Constantin cel Mare. În anul 313 el a emis *Edictul de la Milano*, un decret prin care creștinilor li s-a permis să construiască temple și să se roage deschis. În anul 380 împăratul Teodosiu I a decretat creștinismul drept religie oficială. În același timp, s-a format Biserica Creștină, care includea clerul superior (episcopii), clerul de jos (preoții), monahii și creștinii de rând. Templele creștine au început să fie numite biserici. Prin urmare, biserica are două semnificații principale: totalitatea credincioșilor în Hristos și un templu, un loc de întâlnire pentru o comunitate creștină separată. Cartea de căpătâi a creștinismului este Biblia.

Noul Testament. Timp de decenii după execuția lui Iisus, apostolii (ucenicii lui Hristos) i-au predicat ideile. În acest timp au fost strânse consemnări ale învățăturilor lui Hristos și relatări despre faptele sale. Pe această bază, în diferite centre ale creștinismului timpuriu, au apărut evangheliile. Cuvântul „evanghelie” înseamnă veste bună. Evangheliile redau învățăturile lui Iisus Hristos, povestesc despre minunile pe care Le-a făcut și, cel mai important, despre mântuirea pe care a adus-o lumii prin moartea și învierea Sa. Cele patru evanghelii și alte cărți sacre au alcătuit Noul Testament, a doua parte a Bibliei.

- **Identifică etapele răspândirii creștinismului.**

I. Spațiul istoric

- Identifică locul unde au apărut primele comunități de creștini.
- Descrie aria de răspândire a creștinismului.
- Numește localități unde s-au constituit comunități de creștini.
- Precizează, în baza hărții, dacă în spațiul românesc a fost răspândit creștinismul în Epoca Antică.

II. Aplicarea cunoștințelor

- Elaborați în perechi un glosar de termeni (în formă de tabel) referitori la religia romanilor antici și la creștinism.
- Discutați termenii pe care nu-i înțelegeți suficient de bine.

Templul lui Băhus (zeul vinului și al viței-de-vie)

III. Creativitate

- Elaborează un discurs din opt enunțuri pe tema *Credințele romanilor antici de la politeism la creștinism*.

Important de reține!

La început, romanii s-au închinat spiritelor naturii, au crezut în superstiții și preziceri. Mulți zei romani erau foarte asemănători cu cei greci. După ce au cucerit multe popoare, romanii au creat Panteonul – un templu în onoarea tuturor zeilor. Creștinismul, având originea pe pământurile Palestinei, a fost persecutat sever de autoritățile romane. Treptat, Biserica Creștină a primit sprijinul autorităților și a devenit coloana vertebrală a statului roman.

Lecție de sinteză

Influența civilizației romane asupra altor popoare

Lumea modernă a moștenit de la Roma Antică numeroase realizări în toate domeniile vieții: dreptul roman, unele forme arhitecturale, inovații în sfera militară și cea administrativă. Romanii au administrat cu pricepere teritoriile pe care le-au cucerit, prin sistemul administrativ și legislativ au impus întregii populații din Imperiu cultura și modul de viață specific. Popoarele cucerite s-au integrat în cultura romană, au primit drepturile de cetățenie romană și treptat, din supuși ai Romei, s-au transformat în romani sau federați (aliați). Una dintre principalele contribuții ale Imperiului Roman la dezvoltarea lumii moderne este răspândirea civilizației în regiunile în care au trăit triburile barbare: teritoriul Europei moderne, Marea Britanie, bazinul Mării Mediterane. Ca urmare, pe teritoriul Imperiului Roman de Apus, căzut în anul 476, au apărut state precum Germania, Franța, Spania, Anglia și altele, iar formele de organizare a statului – republica și imperiul – au fost modele pentru alte țări.

Romanizarea popoarelor cucerite a marcat istoria Europei, reprezentând o primă „integrare”. Romanizarea a constituit un proces de asimilare a limbii latine populare și a principalelor elemente ale culturii romane de către un număr semnificativ de popoare non-italice care au locuit provinciile Imperiului Roman și alte regiuni subordonate acestuia. Cea mai profundă a fost romanizarea în zonele apropiate de Italia și Latium. În regiunea Mării Mediterane acestea erau Iberia, Galia, Raetia, Sicilia, Sardinia, Corsica, Insulele Baleare, iar în Europa de Est – Dacia. În aceste regiuni până în prezent trăiesc popoare romanice (spanioli, italieni, francezi, români) și se păstrează limbile romanice (spaniola, italiana, franceza, româna). Celelalte popoare europene care au intrat în contact cu civilizația romană au împrumutat numeroase elemente ale culturii, iar limbile vorbite de ei au un număr important de cuvinte originare din limba latină. Alfabetul latin a stat la baza scrierii la majoritatea popoarelor europene.

Influența Romei Antice asupra culturii popoarelor europene este enormă. Tehnologiile de construcție și inovațiile romane au fost utilizate și în perioadele următoare: arcele și bolțile, apeductele, tehnologia construcției drumurilor și a podurilor etc. O inovație în administrarea afacerilor publice a fost sistemul fiscal roman, care stă la baza celui modern. Esența acestui sistem este impozitul obligatoriu, dar cel care plătea mai multe impozite era foarte respectat, considerându-se că făcea mai multe fapte în folosul Imperiului decât alți cetățeni. Băile romane au servit ca model pentru unele cercuri literare, cluburi de interese, chiar săli de sport, deoarece au fost centre de socializare a romanilor. Erau, de fapt, printre principalele distracții ale cetățenilor romani din acea vreme. Artele și științele din Roma Antică, alături de cele din Grecia Antică, au stat la baza Renașterii din sec. XIV–XVI în Europa.

LABORATOR ISTORIC

I. Sinteză și creativitate

- Alcătuiește un text coerent din opt enunțuri cu titlul *Influența civilizației romane asupra altor popoare*.
- Elaborează, împreună cu un coleg/o colegă, o prezentare PPT sau un poster la temă.
- Discuțați cu colegii asupra temei studiate.

Lecție de sinteză

Istoria calendarului

Calendarul este un sistem de măsurare a timpului în ani, luni, săptămâni și zile, pe baza fenomenelor astronomice. Cuvântul *calendar* provine din limba latină, de la „calendae”, însemnând *prima zi* a lunii romane, în care cetățenii Romei Antice se adunau în piața publică, unde le erau prezentate evenimentele ce urmau să se desfășoare în luna respectivă.

Calendarul lunar a fost cel mai folosit în Antichitate (în China, Mesopotamia, Persia, la incași). În Egiptul Antic calendarul lunar a fost folosit în urmă cu peste cinci mii de ani. Anul începea cu revărsarea Nilului și era împărțit în 12 luni. O lună avea 29 sau 30 de zile și începea în momentul în care apărea Luna nouă. Deoarece acest calendar era mai scurt cu 10 sau 11 zile decât anul solar, egiptenii adăugau a 13-a lună o dată la câțiva ani. Aceasta avea rolul de a potrivi calendarul cu anotimpurile agricole și festivalurile religioase. Lunisolar este calendarul ebraic, care începe cu anul 3760 î.H., data facerii lumii după tradiția biblică. Astăzi, cel mai utilizat este calendarul solar, pentru care anul corespunde timpului de care are nevoie Pământul pentru a realiza o revoluție completă în jurul Soarelui.

La romani anii erau calculați AUC („ab urbe condita”) – de la întemeierea Romei. Romanii au utilizat trei calendare diferite. **Calendarul romulean** (numit după Romulus, primul rege al Romei) avea luni de câte 30 și 31 de zile. Anul de 304 zile începea în luna martie și se termina în luna decembrie („decem” înseamnă zece în limba latină, deci zece luni). **Calendarul pompilian** (atribuit lui Numa Pompilius, al doilea rege al Romei) a adăugat 50 de zile, care au fost repartizate în două luni, ianuarie și februarie, aceste luni fiind plasate după decembrie. Astfel, anul avea 354 de zile, o dată la doi ani adăugându-se a 13-a lună numită mercedoniu, care număra 22 sau 23 de zile. **Calendarul iulian** a fost introdus de Iulius Caesar în 46 î.H. Un an obișnuit avea 365 de zile și era împărțit în 12 luni, cu un an bisect la fiecare patru ani. Calendarul iulian este folosit și în prezent de bisericile din Rusia și Serbia. A urmat introducerea, în Evul Mediu, a **calendarului gregorian** (care este o variantă corectată a celui iulian), utilizat și în prezent aproape în toată lumea.

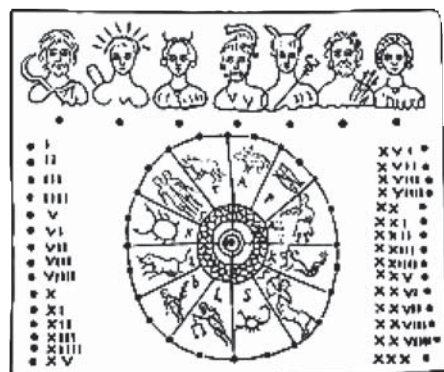
LABORATOR ISTORIC

I. Sinteza și creativitate

- Explică de ce oamenii aveau nevoie de calendar.
- Descrie metoda de calculare a anilor la romani.
- Enumeră calendarele utilizate de romani și caracteristicile fiecăruia.
- Cum sunt numite lunile anului în tradiția populară românească?

Calendar egiptean

Calendar roman (pompilian). În partea de sus – șapte zei care corespund zilelor săptămânii, începând cu sâmbătă. În mijloc este zodiacul, iar în stânga și în dreapta sunt zilele lunii (sec. III–IV d.H.).

Cunoștințe captivante

Zilele săptămânii. La egipteni și babilonieni fiecare zi a săptămânii era dedicată unui zeu. Și romanii aveau săptămâna de șapte zile. Conform calendarului roman, luni este ziua Lunii; marți – ziua lui Marte; miercuri – ziua lui Mercur; joi – ziua lui Jupiter; vineri – ziua lui Venus; sâmbătă – ziua lui Saturn; duminică – ziua Soarelui, iar după răspândirea creștinismului i s-a zis ziua Domnului.

Evaluare

I. ANALIZA SURSELOR VIZUALE

Etrusci, basorelief

Cele șapte coline ale Romei

Gaius Gracchus ținând un discurs în fața mulțimii

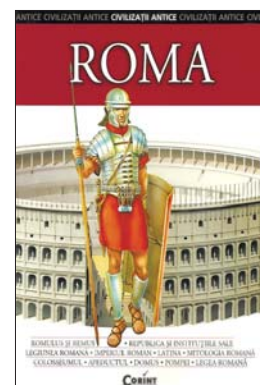
- Explică, într-un enunț, cine au fost etruscii.
- Numește anul și locul întemeierii orașului Roma.

- Descrie o reformă inițiată de frații Gracchus.

II. ANALIZA SURSELOR SCRISE / GÂNDIRE LOGICĂ ȘI CRITICĂ

„O construcție pentru alimentarea cu apă. Deoarece știau să construiască arcul, deja utilizat de mesopotamieni și etrusci, romanii au reușit să realizeze una dintre cele mai mari opere ingineresti din toate timpurile: apeductul. Această succesiune de arce servea la aducerea apei în orașele imperiului. Printre cele mai importante se numără cel de la Pont du Gard și cel de la Segovia. În locurile în care apa era rară, exista și un sistem hidraulic care aduna și păstra apa în timpul iernii, cu rezervoare și canale care o ridicau la înălțime, fără să se piardă vreo picătură. [...]

Gustul pentru confort al romanilor. În general, romanii locuiau în case frumoase, o combinație între locuința etruscă și cea greacă. Camerele principale erau situate în jurul atriumului. O astfel de casă se numea *domus*. Totuși, în marile orașe, din cauza lipsei de spațiu și a cererii mari de locuințe, au devenit mai populare așa-numitele *insulae*, clădiri cu mai multe etaje. Familiile de aristocrați și cele bogate aveau o a doua reședință, construită departe de marile aglomerări urbane – *villa*.”

Eva Bargallo, *Roma*

- Numește marea invenție implementată în Roma Antică ce a schimbat viața a milioane de oameni.
- Descrie locuințele romanilor.
- Apreciază gustul pentru confort al romanilor. Formulează două argumente.
- Estimează importanța inovației ingineresti.

III. SINTEZĂ / APLICAREA CUNOȘTIINȚELOR

„Nnicând altădată n-a fost Imperiul Roman într-o stare mai înfloritoare. În adevăr, în afară de războaiele civile, în care niciodată n-a fost biruit, el a mărit Imperiul Roman cu Egiptul, Cantabria, Dalmația – învinsă mai înainte, dar acum supusă cu totul –, cu Pannonia, Aquitania, Illyricum, Raetia, cu țara vindelicilor și a salassilor din Alpi, cu toate cetățile maritime de la Marea Neagră, între care Bosporus și Panticapaeum sunt cele mai renumite. A învins și pe daci în mai multe lupte. A ciopârțit nenumărate popoare germanice și le-a alungat peste Elba, care curge departe, dincolo de Rin, în țara barbarilor.”

Imperiul Roman în timpul lui Augustus. În: Eutropius, Istoria romană

- Elaborează un text coerent din opt enunțuri pe tema *Crearea Imperiului Roman – glorie pentru Roma, pierderea libertății pentru alte popoare*.

Unitatea VI

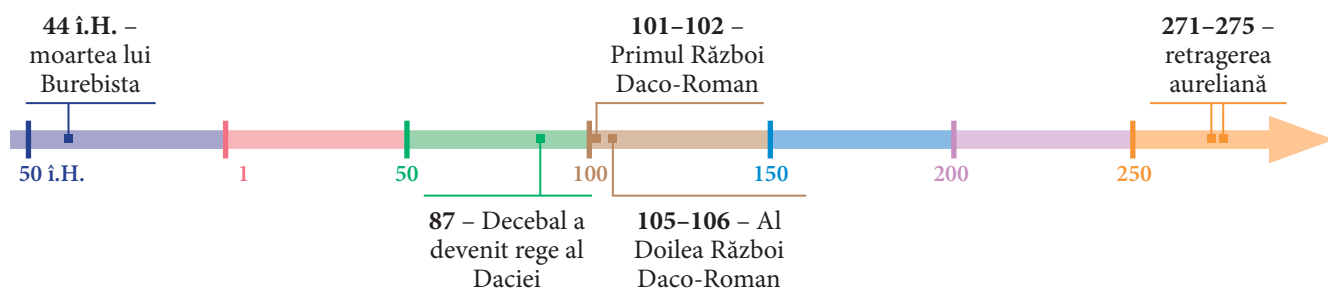
DACII ȘI ROMANII

Emisari daci în audiență la împăratul roman Traian pentru a cere pace, desen de pe Columna lui Traian de P.S. Bartoli

1. Dacia de la Burebista la Decebal
2. Dacia pe timpul lui Decebal. Războaiele daco-romane
3. Dacia sub stăpânirea Romei
4. Romanizarea geto-dacilor
5. Daco-romanii și migratorii
6. Moștenirea culturală a geto-dacilor. Interferențe culturale în spațiul strămoșilor în Antichitate. Columna lui Traian
7. Creștinismul în spațiul nord-dunărean

Evaluare

1. Dacia de la Burebista la Decebal

Statul geto-dac, fondat de Burebista în regiunea intracarpatică, cu capitala la Sarmizegetusa, după moartea regelui s-a destrămat în mai multe regate. Perioada dintre domnia lui Burebista și cea a lui Decebal s-a caracterizat printr-o lentă, dar sigură expansiune a statului roman spre teritoriile de pe cursul mijlociu al Dunării. În acest context, conflictele militare dintre daci și romani se înmulțeau: raiduri de jaf ale dacilor și campanii de pedepsire și de strămutare a unor întregi comunități dacice de către romani. Pe timpul lui Diurpaneus și Decebal ciocnirile s-au transformat în veritabile războaie.

Vocabular

Fărâmițare politică – proces de fărâmițare a unui stat în mai multe state mici.

Relații clientelare – relații existente între Imperiul Roman și populațiile străine, prin care acestea din urmă, fără a fi incluse în imperiu, recunoșteau autoritatea Romei în schimbul protecției.

Stat clientelar – stat aflat, de regulă, la hotarul Imperiului Roman, care devenea client al Romei.

Ștanță – unealtă compusă din două piese cu muchii tăioase, montate într-o presă sau într-o mașină specială, cu ajutorul căreia se taie (fără așchiere) obiecte de aceeași formă dintr-un material.

Vase de bronz romane descoperite în așezările dacice

Ceramică dacică din Munții Orăștiei

Dialog istoric: Sfaturile lui Burebista

- Cine a fost Burebista?
- Enumeră două-trei realizări ale acestei personalități în istoria Daciei.
- Imaginează-ți că stai la sfat cu Burebista. Cum crezi, ce sugestii/sfaturi ar avea pentru urmașii lui?

Evoluția politică a statului dac. După moartea lui Burebista, Dacia a fost divizată în mai multe state. În fruntea regatului s-a situat Deceneu, care a fost și mare preot. După moartea acestuia, la conducerea regatului intracarpatic a venit Comosicus, la fel, mare preot. Apoi la tron a urcat Coryllus, sau Scorilo, pentru următorii 40 de ani. A fost succedat de Duras-Diurpaneus. Diversele regate dacice, succesoare ale statului lui Burebista, s-au dezvoltat economic și social în mod diferit. Cele din zonele nordice și din lunca Dunării erau mai puțin dezvoltate economic decât cele din regiunea centrală. Conducătorii de pe tronul din Sarmizegetusa au continuat politica lui Burebista de apărare împotriva romanilor și până la războaiele dacice ale lui Traian au fost cunoscuți de contemporanii lor în special prin conflictele violente avute cu romanii.

- Precizează ce s-a întâmplat cu Dacia lui Burebista după moartea acestuia.

- Cum crezi, din ce cauză s-a produs divizarea Daciei lui Burebista?

Influențe romane în economia geto-dacilor. În perioada cuprinsă între sec. I î.H. și cucerirea romană, drept urmare a relațiilor comerciale existente și a unor experiențe sau contacte individuale, în Munții Orăștiei au ajuns produse ale atelierelor romane

din Peninsula Italică și din provincia Galia: obiecte din bronz, în special vase de o deosebită eleganță, podoabe și accesorii vestimentare de tip roman. Importurile romane s-au răspândit în întreaga Dacie. Cele mai multe găsindu-se într-o serie de centre de producție, comerciale, dar mai ales în cetățile și așezările din zona capitalei Regatului Dac. Totodată, regii daci au emis monede după modelul celor romane, pe teritoriul dacic fiind descoperite două ateliere monetare, precum și o serie de ștanțe din alte așezări.

- **Enumeră obiectele meșteșugărești romane care au pătruns în Dacia.**
- **Formulează două caracteristici ale economiei geto-dacilor în perioada 44 î.H.–86 d.H.**
- **Precizează avantajele relațiilor economice cu romanii pentru geto-daci.**

Relațiile daco-romane în perioada 44 î.Hr.–86 d.H. s-au remarcat prin conflicte. Regatele apărute după destrămarea statului unitar de sub conducerea lui Burebista, așezate în imediata apropiere a Imperiului Roman, au fost ținta politicii expansioniste a acestuia. În anii 72–71 î.H. romanii au început să construiască fortificații pe litoralul de vest al Mării Negre, luând sub controlul lor și activitatea orașelor grecești. În anul 29 î.H. dacia și bastarnii au atacat zonele sud-dunărene. Drept urmare, romanii au întreprins două campanii de pedepsire a dacilor și bastarnilor, care au fost înfrânți. Profitând de contradicțiile dintre regatele fărâmițate ale geto-dacilor, romanii le-au supus unul după altul. În anul 46 d.H. Dobrogea a fost inclusă în componența provinciei romane *Moesia*.

Rege dac, desen

În perioada de după moartea lui Burebista și în spațiul extracarpatic au existat **regate geto-dace**. Un astfel de regat, situat între Carpați și Nistru, constituit după anul 44 î.H., era condus de Dicomes, care a restabilit dependența cetăților grecești de regatul său. Un alt rege dac, Cotiso, este amintit de istorici în contextul luptei cu armata condusă de proconsulul roman Marcus Licinius Crassus, în care „armata dacului Cotiso a pierit”. Regele get Rholes, al cărui regat era situat în sudul Dobrogei, în alianță cu Marcus Licinius Crassus, i-a învins pe regii geți Dapyx, care stăpâneau în centrul Dobrogei, și Zyraxes, din nordul provinciei.

- **Numește două regate geto-dace din spațiul extracarpatic.**

Studiu de caz

Cetățile dacice au fost fortărețe solide, situate în vârf de munte, de unde era vizibil teritoriul din jur și unde se găseau provizii și soldați bine pregătiți. Centre de putere militară, comercială și de supraveghere a împrejurimilor, cetățile dacice erau construite, în general, din ziduri groase de piatră și din palisade de lemn, în estul Transilvaniei, și doar din palisade de lemn în alte zone ale regatului.

Ruinele cetății dacice de la Costești, România

Cetatea getică din pădurea Durlești (reconstituire, Muzeul Național de Istorie a Moldovei)

- **Describe, în baza informației și a imaginilor, specificul cetăților dacice.**
- **Argumentează necesitatea construirii cetăților la geto-daci.**

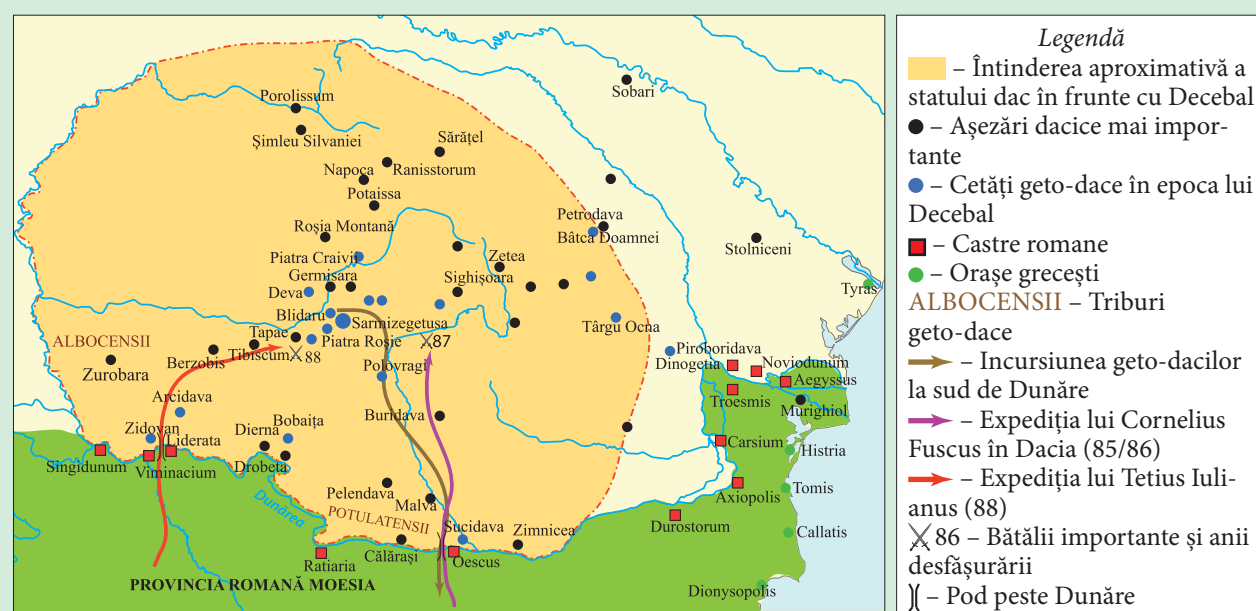
I. Analiza surselor scrise

„Dacii trăiesc nedezlipiți de munți» și de acolo, sub conducerea regelui Cotiso, de câte ori Dunărea înghețată lega cele două maluri, obișnuiau să năvălească și să devasteze ținuturile vecine.”

Annaeus Florus, *Epitome*

- Identifică, în baza sursei și a textului temei, care erau „ținuturile vecine” devastate.
- Numește o caracteristică a politicii externe duse de regele dac Cotiso.

II. Gândire critică

- Identifică pe hartă, cu ajutorul semnelor convenționale, rolul provinciei Moesia în planurile de cucerire ale romanilor.
- Precizează importanța practică a castrului roman pe tot cursul râului Dunărea.
- Apreciază rolul cetăților dacice Drobeta, Călărași, Zimnicea etc. în apărarea Daciei.

III. Creativitate

- Imaginează-ți că deții o baghetă magică și ai putea schimba soarta statului geto-dacilor după Burebista. Care ar fi modificările tale în plan politic, economic și militar?
- Realizează portretul moral al unui conducător demn de a fi urmașul lui Burebista.

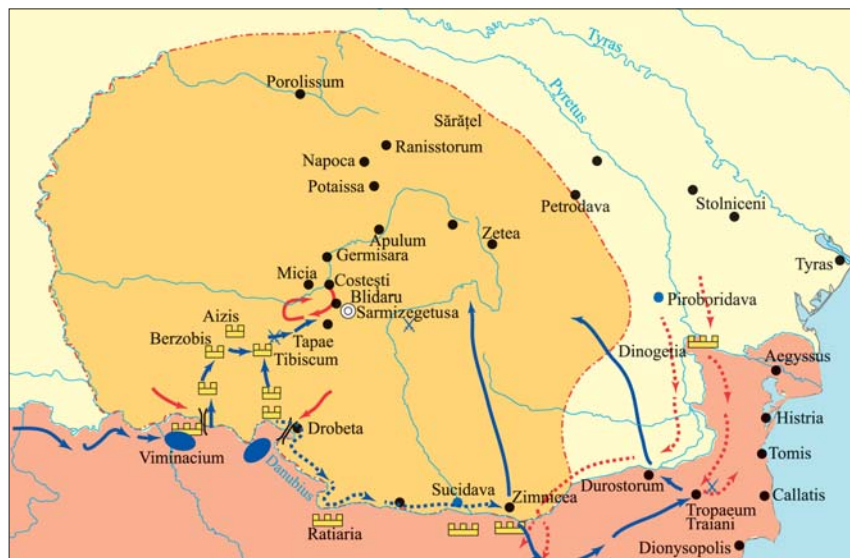
Important de reținut!

După asasinarea lui Burebista, în anul 44 î.H., Dacia a fost împărțită în mai multe regate separate conduse de câte un rege. Statele apărute ca urmare a acestei divizări, în perioada 44 î.H.–86 d.H., au avut relații economice cu romanii, dovadă fiind multiple obiecte meșteșugărești identificate în așezările geto-dacilor. Totodată, Imperiul Roman treptat s-a extins spre Dunăre, creând provincia Moesia și cucerind mai multe regate dacice slăbite în urmă fărâmițării politice.

2. Dacia pe timpul lui Decebal. Războaiele daco-romane

Decebal a fost regele geto-dacilor care a izbutit să reunifice statul dac, întărindu-l printr-un amplu sistem de reforme. În anii 101–102 și 105–106 s-au desfășurat războaiele daco-romane dintre dacii conduși de Decebal și romanii în frunte cu Traian. Ca urmare a acestor războaie Dacia a fost transformată în provincie romană și a început procesul de romanizare.

SPAȚIUL ISTORIC: REGATUL LUI DECEBAL. PRIMUL RĂZBOI DACO-ROMAN

Legendă	
	– Teritoriul statului dac către 101
	– Zone de concentrare a armatelor romane
	– Limitele teritoriului Imperiului Roman la hotar cu Dacia până în 101
	– Castru de legiune
	– Castre temporare
	– Bătălii importante
	– Direcția de atac a armatei romane
	– Contraatacul dacilor
	– Direcția de deplasare a flotei romane
	– Atacul dacilor aliați cu sarmații, roxolanii și burii la sud de Dunăre în iarna anilor 101–102
	● Sarmizegetusa – Capitala Daciei

- Identifică statele care s-au confruntat în război.
- Numește conducătorii acestor state.
- Compară teritoriul statului dac pe timpul lui Burebista și pe timpul lui Decebal.
- Precizează, conform semnelor convenționale, cum s-a pregătit Traian de invadarea Daciei.

Războiul daco-roman din 86–89 d.H. Prezența Imperiului Roman în apropierea Dunării era o amenințare pentru Dacia. În iarna anului 85–86 d.H. dacii regelui Duras au întreprins o campanie militară în Moesia, pustiind castrele romane și acaparând o pradă bogată, ceea ce a servit drept cauză pentru declanșarea războiului. Împăratul Domițian s-a îndreptat spre Dunăre și dacii au fost respinși peste fluviu. În fața pericolului roman, Duras a cedat tronul lui Decebal, care în anul 87 d.H. a devenit rege al Daciei. În primăvara anului 87 armatele romane, în frunte cu generalul Cornelius Fuscus, au suferit o înfrângere grea. Ulterior, în *Bătălia de la Tapae*, romanii au obținut o victorie, pe care însă nu au putut-o fructifica, deoarece armata romană era slăbită. În anul 89 a fost încheiată o *pace de compromis*. Conform tratatului de pace, Dacia devenea regat clientelar al Romei, dar în schimb primea meșteri, instructori militari, arme și mașini de război necesare întăririi armatei și construcțiilor militare.

- Descrie condițiile în care Decebal urcă pe tronul Daciei.
- Enumeră consecințele tratatului de pace din anul 89 d.H. pentru Dacia și pentru Imperiul Roman.

Vocabular

Castru – denumire dată taberelor fortificate de-a lungul frontierelor, căilor de comunicare, în punctele strategice.

Provincie romană – o unitate teritorial-administrativă din Imperiul Roman guvernată de funcționari cu rang senatorial.

Basorelieful „Chipul lui Decebal” de lângă Dubova, România, este considerat cea mai înaltă sculptură în piatră din Europa

Marcus Ulpius Traianus

„Se zice că Traian avea uneori obiceiul să-și lege cuvintele prin jurământ: «Așa să văd eu supusă Dacia în rândurile provinciilor [...]».”

Ammianus Marcellinus,
Istoria romană

- **Identifică în sursă ce jurământ a făcut împăratul Traian.**
- **Cum crezi, și-a îndeplinit Traian jurământul?**
- **Enumeră pașii întreprinși de împăratul roman pentru realizarea planului său.**

Decebal și stindardul dacic în
Bătălia de la Adamclisi,
detaliu de pe Columna lui Traian

Reunificarea Daciei. Decebal, recunoscut conducător unic de către toți geto-dacii nord-dunăreni, a realizat reunificarea Daciei. Regatul lui Decebal a fost de o întindere mai mică decât cel al lui Burebista și cuprindea Transilvania, zonele nord-vestice până la Tisa Superioară, Banatul, Moldova până la Siret, Oltenia și o parte a Munteniei. Decebal a fost ajutat de vicerege, avea un consiliu și o cancelarie, în fruntea cetăților se aflau prefecți. Lucrările agricole erau supravegheate de trimiși ai regelui. Decebal a creat o armată efectivă, înarmând-o cu cele mai performante arme ale timpului, inclusiv mașini de război. Economia înfloritoare a Daciei i-a permis să construiască drumuri de la o cetate la alta, cetățile au fost întărite. Cele mai deosebite construcții în Sarmizegetusa au fost realizate sub domnia lui Decebal. Regele a dus o politică externă activă.

- **Localizează pe hartă statul condus de Decebal.**
- **Describe realizările lui Decebal în politica internă.**
- **Apreciază efortul lui Decebal în pregătirea apărării țării de invazia romană.**

Primul Război Daco-Roman (101–102). Principalele cauze care au dus la declanșarea conflictului dintre Dacia și Imperiul Roman au fost de natură politică și militară. Decebal a sporit puterea de apărare a Daciei prin organizarea armatei, construcția și reconstrucția cetăților, încercări de creare a unei alianțe antiromane cu alte popoare barbare etc. Astfel, Dacia, beneficiind de sprijinul roman acordat, și-a consolidat capacitatea de apărare și puterea militară – depășind limita acceptabilă pentru un stat clientelar. A folosit inginerii și militarii romani dezertori pentru instruirea militară a dacilor.

Primul război a început în mai-iunie 101, când armata romană, condusă de împăratul Traian, a trecut Dunărea, avansând prin Banat spre reședința regală dacică din sud-vestul Transilvaniei. După victoria obținută în *Bătălia de la Tapae*, Traian a fost nevoit să revină la sud de Dunăre, deoarece o coaliție barbară (dacii lui Decebal, roxolanii ș.a.) atacase teritoriile romane. Abia după mari sacrificii, romanii au câștigat *Bătălia de la Tropaeum Traiani* (Adamclisi). Pacea a fost încheiată în anul 102 și prevedea condiții foarte grele pentru Dacia. Conform tratatului, dacii trebuiau să predea romanilor toate armele și mașinile de război, inginerii și dezertorii romani, să nu mai primească fugari din Imperiu, să dărâme toate cetățile, să renunțe la politica externă proprie și să cedeze o parte dintre ținuturile ocupate de romani. Drept urmare, teritoriile care cuprind în prezent sudul Moldovei, Muntenia, Oltenia de răsărit și cea apuseană, Banatul și sud-estul Transilvaniei au fost cedate romanilor.

- **Precizează cum s-a încheiat Primul Război Daco-Roman.**
- **Enumeră condițiile păcii.**

Al Doilea Război Daco-Roman (105–106). Drept cauză a războiului a fost invocat faptul că Decebal nu a respectat prevederile păcii din 102. Scopul principal al expediției din 105 a fost capturarea lui Decebal și a reședinței sale, desființarea totală a Regatului Dacic și înlocuirea lui cu o provincie romană. Dacia a fost atacată din mai multe direcții. Sarmizegetusa a fost supusă asediului și după o rezistență eroică a căzut în mâinile romanilor. Decebal s-a retras cu un mic detașament în munți, cu scopul de a organiza o nouă rezistență. Dar, ajuns din urmă de o unitate militară romană, regele s-a sinucis, deoarece dacii, prin tradiție, nu puteau accepta sclavia. Până în vara anului 106 Dacia a fost definitiv înfrântă.

- **Numește o cauză a războiului.**
- **Precizează dacă romanii și-au atins scopul.**

Consecințele războaielor daco-romane. În anul 106 Dacia a fost ocupată și transformată în provincie romană. Inițial, provincia a fost numită *Dacia Capta*, apoi *Dacia Felix*. Ea includea Banatul, Transilvania și vestul Olteniei, iar sudul Moldovei, Muntenia, estul Olteniei și colțul sud-estic al Transilvaniei au fost încorporate în provincia Moesia Inferioară. Prin crearea provinciei Dacia a fost lichidat pericolul din partea geto-dacilor, iar în Roma a fost adusă o pradă bogată, care a îmbunătățit situația financiară a Imperiului Roman. Romanii au capturat de la daci circa 165.000 kg de aur fin, 331.000 kg de argint și un număr mare de prizonieri, pe care i-au transformat în sclavi. În cinstea victoriei asupra Daciei, în anul 113 a fost inaugurată Columna lui Traian.

- **Identifică rezultatul principal al războaielor daco-romane.**
- **Numește câte o consecință a războaielor pentru Dacia și pentru Imperiul Roman.**

Studiu de caz

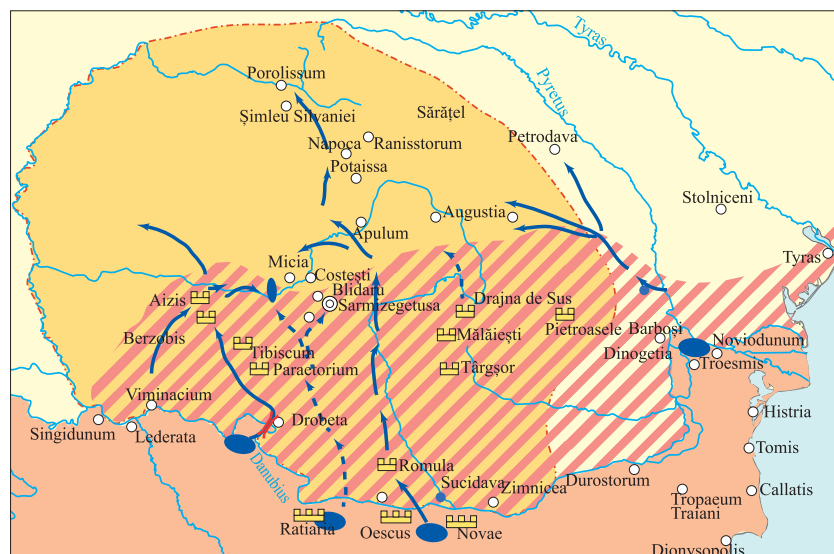

Podul roman peste Dunăre
(reconstrucție grafică a inginerului E. Duperrex, 1907)

Podul lui Traian a fost construit de Apolodor din Damasc, arhitect roman, între primăvara anului 103 și primăvara anului 105, în apropiere de Drobeta (astăzi, orașul Drobeta-Turnu Severin). Scopul construcției a fost de a facilita transportul trupelor romane conduse de Traian și al proviziilor necesare celei de-a doua campanii militare de cucerire a Daciei regelui Decebal.

- **Studiază imaginea și textul.**
- **Exprimă-ți opinia cu privire la importanța strategică a podului peste Dunăre de lângă Drobeta în războiul romanilor cu dacia.**

SPAȚIUL ISTORIC: AL DOILEA RĂZBOI DACO-ROMAN

Legendă

- – Teritoriul statului dac al lui Decebal
- – Zone de concentrare a armatelor romane
- ➔ – Direcțiile de atac ale armatelor romane
- ➔ – Direcțiile presupuse de atac ale armatei romane
- – Castru de legiune
- – Caste temporare
- – Petrodava – Localități
- – Sarmizegetusa – Capitala Daciei
- – Extinderea stăpânirii romane la nord de Dunăre
- / — – Podul construit de Apolodor din Damasc la Drobeta

- **Describe, cu ajutorul semnelor convenționale de pe hartă, atacurile romanilor asupra Daciei.**

I. Analiza surselor scrise

„Cel mai însemnat război de atunci al romanilor a fost cel împotriva dacilor [...] Domițian, învins de marcomani și nevoit să fugă, trimise în mare grabă o solie la Decebal, regele dacilor, și îi oferi să încheie cu el un tratat, pe care, mai înainte, la cererea lui Decebal, îl refuzase în câteva rânduri [...] acordându-i lui Decebal meșteri pricepuți în cele mai diferite meserii folositoare și pe timp de pace, și în timp de război [...]”

Dio Cassius, *Istoria romană*

- Identifică motivul semnării de către împăratul Domițian a păcii cu Decebal.
- Menționează prevederile tratatului de pace semnat în anul 89 între romani și geto-daci.
- Explică de ce romanii au calificat acel tratat drept o „pace rușinoasă”.
- Exprimă-ți opinia cu privire la avantajele pe care le oferea această pace geto-dacilor.

II. Creativitate / Joc de rol

„Când i s-a anunțat că Decebal în multe privințe nu respectă tratatul, ci își pregătește arme, primește fugari, reface întăriturile, trimite soli la vecini [...], Senatul decretă că Decebal este din nou vrăjmaș, iar Traian însuși, fără să lase conducerea altor generali, porni din nou cu război împotriva acestuia [...]”

Dio Cassius, *Istoria romană*

- Numește cauzele celui de-Al Doilea Război Daco-Roman.
- Explică dorința împăratului Traian de a conduce armata în campania contra geto-dacilor.
- Improvizați discuția dintre împărat și membrii Senatului cu privire la declanșarea războiului.

III. Gândire critică: Dosarul personalității

DECEBAL

„Decebal era uimitor în întocmirea planurilor de război și realizarea lor, priceput în alegerea momentului celui mai potrivit pentru atac ori pentru retragere, meșter în a întinde curse, ager la luptă, știind deopotrivă să folosească o biruință și să iasă cu bine dintr-o înfrângere, drept care multă vreme a fost pentru romani un dușman de temut.”

Dio Cassius, *Istoria romană*

- Realizează câte un dosar al fiecărei personalități prezentate conform următorului algoritm:
 - statutul social;
 - statul condus;

TRAIAN

„Traian era un om cu totul deosebit, mai ales prin dreptatea și bărbăția sa, precum și prin simplitate. Avea un trup vânos și înfrunta greutatea cot la cot cu ceilalți. În lupte îi văzu răniți pe mulți dintre ai săi și ucisesse mulți dușmani. Deoarece le lipseau bandajele, se zice că nu și-a cruțat nici propriile sale veșminte și le-a tăiat fâșii.”

Dio Cassius, *Istoria romană*

- realizări în politica internă;
- realizări în politica externă;
- calități personale;
- propria apreciere a personalității descrise.

💡 Important de reținut!

Decebal, venit la tronul Daciei în anul 87, a reușit să reunifice statul dac și să-l întărească prin mai multe reforme politice, economice și militare. În acest context, Dacia a devenit unul dintre dușmanii principali ai Imperiului Roman, care, condus de Traian, desfășoară două campanii militare în spațiul carpato-danubiano-pontic. Cele două războaie daco-romane din anii 101–102 și 105–106 s-au încheiat cu victoria Imperiului Roman, reușind să transforme statul dac în provincie romană. Ca urmare a războaielor daco-romane, romanii au lichidat pericolul geto-dac și au acaparat numeroase bogății, iar pentru geto-daci a început un nou proces istoric numit romanizarea.

3. Dacia sub stăpânirea Romei

Cucerirea dacilor de către romani ca urmare a celui de-Al Doilea Război Daco-Roman (105–106) și intrarea unei părți a Daciei în componența statului roman au produs schimbări radicale de ordin etnodemografic, politic și cultural. Dacia n-a fost ocupată în totalitate, așa că în teritoriile necucerite au continuat să locuiască dacii liberi.

Dialog istoric: Monede romane

Monedă romană (106–111)

Inscripție: DAC CAP [DACIA CAPTA]

Monedă romană (250–251)

Inscripție: DACIA FELIX

- **Studiază monedele. Explică inscripția „Dacia Capta” de pe denarul roman din anii 106–111.**
- **Explică inscripția „Dacia Felix” apărută ulterior pe monedele romane.**

TIMPUL ISTORIC

106 – fondarea provinciei romane Dacia

118 – împărțirea Daciei în: Dacia Superioară și Dacia Inferioară

133 – împărțirea Daciei în: Dacia Porolissensis, Dacia Superioară și Dacia Inferioară

168–169 – împărțirea Daciei în: Dacia Porolissensis, Dacia Apulensis și Dacia Malvensis

271–275 – retragerea administrației și armatei romane din Dacia la ordinul împăratului Aurelian

- **Plasează pe axa cronologică evenimentele istorice sus-menționate.**

Organizarea politică și administrativă a provinciei romane Dacia. În urma războaielor daco-romane, desfășurate pe teritoriul Daciei, romanii au cucerit o bună parte din pământurile geto-dacilor, care au fost incluse în Imperiul Roman în calitate de provincii. Printr-un decret special al împăratului Traian, pe ruinele statului dac s-a format provincia romană Dacia, care cuprindea Transilvania, fără colțul sud-estic dinspre Olt și Carpați, Banatul și Oltenia. Organizarea administrativă și militară a Daciei s-a realizat conform regulilor din Imperiul Roman. Pe parcursul dominației romane s-au înfăptuit câteva reforme administrative: împăratul Hadrian a creat provinciile Dacia Inferioară (Oltenia

Vocabular

Colonie – oraș întemeiat de romani în ținuturile cucerite, având rol economic, administrativ și militar; titlu suprem pe care îl putea obține un oraș conform ierarhiei urbane romane.

Coloniști – cetățeni romani, meșteșugari, agricultori, aduși din tot Imperiul pentru a valorifica mai bine bogățiile țării cucerite.

Limes – sistem de apărare folosit de romani, care consta dintr-un zid de piatră sau dintr-un val de pământ construit la granițele provinciilor.

Municipiu – nume dat orașelor din Imperiul Roman care aveau autonomie administrativă internă.

Vedere panoramică a castrului roman Biriciana (reconstrucție)

Porțiune a unui drum roman din provincia dacică, conservat în apropiere de Geoagiu-Băi, România

DOCUMENTAR

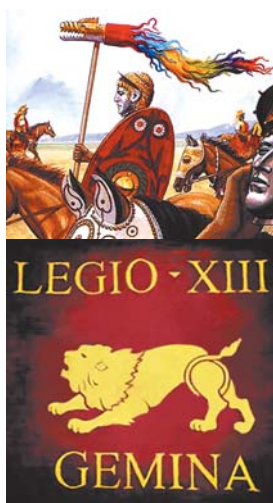
„După moartea lui Traianus a fost făcut împărat Aelius Hadrianus, [...] el a rechemat armatele din Asiria [...]. A încercat să facă același lucru și în Dacia, dar l-au oprit de la aceasta prietenii săi, ca nu cumva să fie dați pe mâna barbarilor o mulțime de cetățeni romani, deoarece Traianus, după cucerirea Daciei, a adus o mulțime foarte mare de oameni din toate colțurile lumii romane pentru popularea orașelor și cultivarea ogoarelor.”

Eutropius

- **Explică termenul *coloniști* în baza sursei de mai sus.**
- **Precizează cauza colonizării Daciei cu populații aduse din toate colțurile Imperiului.**

Ruinele cetății romane Capidava

și colțul sud-estic al Transilvaniei), cu capitala la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, Dacia Superioară (Banatul și restul Transilvaniei), cu capitala la Drobeta, și Dacia Porolissensis, cu capitala la Napoca. O altă împărțire a realizat-o împăratul Marcus Aurelius în 168–169: Dacia Porolissensis, Dacia Apulensis și Dacia Malvensis.

- **Numește o consecință imediată a Războiului Daco-Roman din 105–106.**

Viața social-economică a provinciei romane Dacia a cunoscut o dezvoltare intensă, fiind un important factor al continuității civilizației daco-romane. Noua provincie a fost colonizată cu populație adusă din tot Imperiul, în scopul creării bazei sociale de susținere a romanilor. Împreună cu populația autohtonă, coloniștii au practicat îndeletnicirile tradiționale: cultivarea cerealelor și creșterea vitelor. Dacia a devenit unul dintre grânarele principale ale Imperiului Roman. Mineritul a fost atestat de prezența așezărilor de mineri, unde conviețuiau băștinași și coloniști. Minele de aur din Munții Carpați erau o sursă importantă de venit pentru tezaurul imperial. Alte resurse naturale, precum fierul și sarea, au fost sistematic valorificate. Meșteșugurile se practicau îndeosebi în orașe, unde funcționau fierării, dulgherii, zidării, olării ș.a. Comerțul a cunoscut o adevărată înflorire, fiind facilitat și de rețeaua de drumuri ce străbăteau provincia și duceau spre Roma.

- **Enumeră principalele activități economice practicate în provincia romană Dacia.**

Orașele romane au luat naștere în Dacia pe trei căi principale:

1) prin dezvoltarea social-economică și politică a vechilor localități rurale, care au căpătat un accentuat caracter meșteșugăresc, comercial și cultural;

2) prin fondarea de colonii, a căror populație era formată din cetățeni romani: veterani, meseriași, negustori și alte categorii de coloniști;

3) prin înființarea oficială pe loc nou, în jurul castrelor, a unor așezări legate vital de armată, legiuni și trupe auxiliare, așezări care au evoluat până la rang de *municipiu* și de *colonie*.

Principalele orașe romane construite au fost Ulpia Traiana Sarmizegetusa, Napoca (Cluj-Napoca), Drobeta (Drobeta-Turnu Severin), Romula-Malva (Reșca), Apulum (Alba-Iulia), Potaissa (Turda).

- **Identifică principalele căi de formare a orașelor romane în Dacia.**
- **Localizează pe harta Daciei romane noile orașe fondate.**

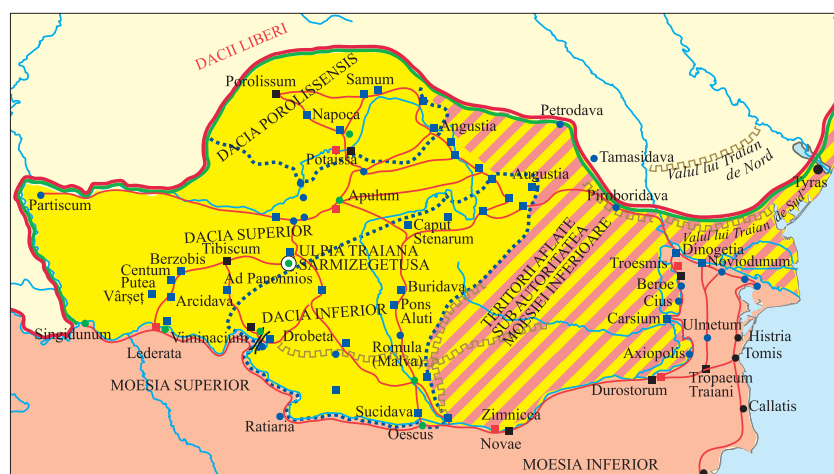
Organizarea militară. Provincia romană Dacia era învecinată cu lumea barbară, care în orice moment putea să înceapă campanii de jaf. În scopul apărării de invadatori, dar și pentru a evita o eventuală formare a unui nou nucleu de rezistență antiromană, pe parcursul anilor 106–271 în Dacia au staționat două legiuni (*Legiunea a XIII-a Gemina* și *Legiunea a IV-a Flavia Felix*), precum și alte unități auxiliare (trupe de pedestrași și călăreți). Ambele legi-

uni au fost lăsate în Dacia să supravegheze fostul centru politic și religios al statului lui Decebal din Munții Orăștiei. Granițele provinciei, numite *limes*, erau păzite de fortificații – caste și valuri de pământ, ridicate în locurile ce puteau fi mai ușor atacate.

- **Numește cauzele staționării legiunilor romane în provincia romană Dacia.**

Retragerea aureliană. În sec. al III-lea, în Imperiul Roman afectat de criza economică și politică situația era destul de complicată. Împăratul Aurelianus a reușit să stabilizeze situația, aducând sub ascultare provincia Galia, care tindea să se separe de Imperiu, și a învins populațiile germanice, care devastaseră provinciile Belgica și Britania. Totuși, reieșind din situația politică, economică și militară reală, dar și sub impactul dacilor liberi, Aurelianus a decis să retragă administrația și legiunile romane la sud de Dunăre. Astfel, între anii 271 și 275, provincia romană Dacia a fost abandonată. Râul Dunărea, care putea fi ușor apărat, a devenit hotarul de nord al Imperiului. Totodată, pentru a menține prestigiul Imperiului Roman, Aurelianus a format la sud de Dunăre două provincii: Dacia Ripensis și Dacia Mediteranea.

SPAȚIUL ISTORIC: DACIA SUB STĂPÂNIRE ROMANĂ

Legendă

■ – Teritoriul Imperiului Roman	● – Așezare importantă
■ – Teritoriul provinciei romane Dacia	● – Oraș grecesc
■ – Teritoriul Daciei intrat sub autoritatea Moesiei Inferioare	● – ULPIA TRAIANA SARMIZEGETUSA – Capitala provinciei Dacia
--- – Delimitarea provinciilor Daciei Romane (118–119)	— – Drumuri
■ – Castru de legiune	— – Valuri de apărare
■ – Oraș-municipiu	— – Limita Imperiului Roman
■ – Castru de trupe auxiliare	— – Limita teritoriilor dacice ocupate de romani
● – Oraș-colonie	

- **Identifică cele trei părți ale provinciei romane Dacia.**
- **Expune-ți opinia: de ce împăratul Marcus Aurelius a realizat reforma administrativă?**

Studiu de caz

O capitală în istorie

Capitala provinciei romane Dacia, Sarmizegetusa, a fost întemeiată prin anii 108–110, în depresiunea Hațegului, la aproximativ 40 km de la fosta capitală a dacilor, Colonia Dacica, ce fusese distrusă. Începând cu împăratul Hadrian, s-a numit Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica, iar din timpul lui Alexander Severus i s-a adăugat epitetul *metropolis*. Cu timpul a cunoscut o remarcabilă dezvoltare urbană, cu circa 20.000 de locuitori. Era apărată de ziduri înalte de 4–5 m și era străbătută de două străzi principale, la capătul cărora se găseau porțile orașului. Treptat, orașul s-a extins și în afara fortificației, clădindu-se edificii publice, temple, vile suburbane. Tot în afara zidurilor erau situate necropolele și cuptoarele de ars cărămida. Ritmul vieții a continuat, la scară mai redusă, și după retragerea stăpânirii romane.

- **Identifică rolul orașului Sarmizegetusa în perioada administrației romane.**
- **Describe organizarea orașului.**

Ruinele coloniei romane Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

„Deoarece toată Iliria și Moesia erau devastate și nu mai spera să o mai poată păstra, el [Aurelian] a golit provincia Dacia, pe care o crease Traian dincolo de Dunăre. Romanii, pe care i-a scos de pe ogoarele și din orașele Daciei, i-a așezat în partea de mijloc a Moesiei. Și astfel provincia Dacia este acum în dreapta Dunării, pe când înainte fusese în stânga ei.”

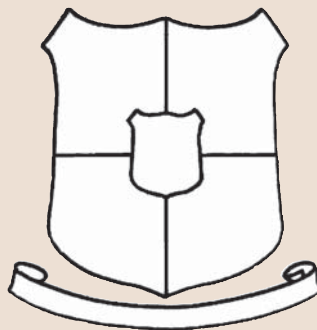
Eutropius, *Breviarium ab urbe condita*
[Breviar de la întemeierea Romei]

„[...] iar Aurelian, după ce i-a mutat de acolo pe romani, a creat două Dacii în regiunea Moesiei și Dardaniei.”

Rufus Festus, *Scurtă istorie a poporului roman*

- Definește termenul *retragere aureliană*.
- Precizează cauzele care l-au făcut pe împăratul Aurelianus să părăsească Dacia.
- Cum crezi, de ce Aurelianus a creat o provincie la sud de Dunăre cu denumirea Dacia?

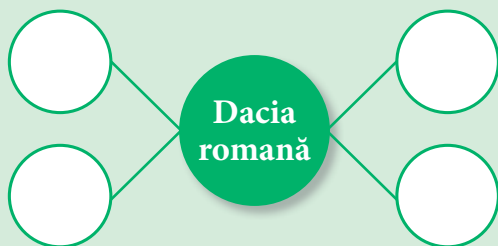
II. Creativitate

- Imaginează-ți că ești un heraldist și trebuie să creezi o nouă stemă a provinciei romane Dacia. Desenează stema pentru Dacia Capta sau Dacia Felix.
- Explică simbolurile incluse în stemă.
- Organizați în clasă o expoziție a lucrărilor.

III. Gândire critică

- Completează schema indicând câte o caracteristică politică, economică, socială și militară ale provinciei romane Dacia.

IV. Sinteză

- Scrie un text din șase enunțuri cu titlul *Organizarea administrativă a provinciei romane Dacia*.

Important de reținut!

După victoria romanilor din anul 106, Dacia a devenit una dintre cele mai mari provincii romane, care a fost guvernată în conformitate cu legislația romană. În timpul dominației romane, Dacia a fost supusă procesului de colonizare, au apărut noi orașe și sate, au fost construite castre și valuri de apărare. În anii 271–275, din cauza crizei Imperiului Roman, a avut loc retragerea aureliană, romanii părăsind Dacia.

4. Romanizarea geto-dacilor

Procesul de romanizare s-a desfășurat în toate provinciile cucerite de Roma. În cazul geto-dacilor, a început în sec. I î.H. și a continuat prin cucerirea statului de către romani și încadrarea acestuia ca provincie în Imperiul Roman. Consecința romanizării a fost formarea poporului daco-roman care vorbea latina populară. Printr-o evoluție lentă, de mai multe secole, s-au format limba română și poporul român.

Dialog istoric: Senatul roman și politica expansionistă

- Explică ce funcție îndeplinea Senatul în Imperiul Roman.
- Enumeră, în baza cunoștințelor obținute anterior, problemele discutate în Senat.
- De ce senatorii susțineau politica expansionistă a Romei?
- Exprimă-ți opinia: de ce romanii impuneau în teritoriile cucerite limba latină, legislația și modul de viață roman?

Romanizarea geto-dacilor s-a desfășurat pe teritoriul cucerit de Imperiul Roman. Dar a început mai devreme, prin contactele dintre daci și romani. Au predominat împrumuturile din creația materială și spirituală romană, reflectate în arhitectură, ceramică, obiecte de podoabă, monede, armament, ritualuri și mod de viață. Astfel au fost create condițiile pentru desfășurarea procesului de romanizare, precum: integrarea teritoriilor în Imperiul Roman, existența unei populații autohtone capabile să recepteze civilizația romană și dezvoltarea pașnică în toate domeniile.

- Explică noțiunea de *romanizare*.
- Enumeră condițiile desfășurării *romanizării*.

Factorii romanizării au fost armata, administrația, coloniștii, veteranii, urbanizarea, economia, dreptul civil, viața religioasă și culturală, limba latină. Colonizarea masivă a Daciei a fost unul dintre factorii de bază ai romanizării. Coloniștii, în număr de zeci de mii, au adus limba latină, obiceiurile romane și spiritualitatea. Stabiliți în orașe, dar și întemeind așezări rurale, ei au intrat în viața băștinașilor, creându-se familii mixte daco-romane.

Dezvoltarea urbană dovedește creșterea numărului de cetățeni romani. În orașe erau cele mai importante instituții administrative, judiciare, religioase, educaționale etc. Dinspre orașe elemente ale

Vocabular

Daco-romani – populație rezultată din amestecul dacilor cu coloniștii romani.

Romanizare – proces complex și îndelungat prin care civilizația romană pătrunde în toate sferile vieții unei provincii, ducând la înlocuirea limbii băștinașilor cu limba latină și adoptarea unui nou mod de viață.

Veterani – ostași romani care după satisfacerea serviciului militar aveau o serie de drepturi și de privilegii.

Emisari daci trimiși la Traian pentru a cere pace, desen reprodus de pe Columna lui Traian

Ruinele orașului roman Porolissum

Fragment dintr-o inscripție romană
descoperită în ruinele coloniei
Traiana Augusta Dacica
Sarmizegetusa, capitala Daciei
romane

Studiu de caz

Romanizarea dacilor liberi

În regiunile geto-dacilor liberi romanizarea s-a produs mai mult în aspect lingvistic. Însușirea limbii latine se efectua prin intermediul numeroșilor misionari creștini care propovăduiau în limba latină, prin legăturile comerciale permanente cu negustorii romani, cu prizonierii acaparați în timpul campaniilor de jaf, prin contactul cu soldații romani dislocați pe liniile de fortificații din afara provinciilor romane.

- **Identifică particularitățile romanizării dacilor liberi.**

Castrul roman Drobeta

confortului urban au migrat spre sate. S-au dezvoltat așezări rurale de tipul *villa*, *pagus*, *vicus*.

Militarii din legiunile staționate în Dacia au fost un focar de romanizare și au avut o misiune similară celei a coloniștilor. Militarii activi și veteranii care se stabileau în Dacia erau propagatori activi ai civilizației romane. Prin funcțiile municipale și administrative pe care le exercitau, prin poziția și prestigiul de care se bucurau, veteranii au transmis până în îndepărtate așezări rurale modul de viață roman și au răspândit limba latină. Mulți veterani se căsătoreau cu femeile dace.

Normele juridice introduse în timpul administrației romane au conferit anumite drepturi și responsabilități comunităților urbane și rurale. Autohtonii spațiului daco-moesian s-au integrat și datorită folosirii legislației romane. Viața religioasă și culturală a contribuit la romanizare prin folosirea limbii latine și preluarea zeităților romane de către băștinași, prin adoptarea anumitor obiceiuri. Un rol important în procesul de romanizare după anul 275 l-a avut religia creștină.

Procesul de romanizare a Daciei s-a realizat și datorită culturii net superioare a civilizației romane față de cea locală. Limba latină a avut un rol important, fiind limba administrației, instituțiilor fiscale, armatei, comerțului etc.

O influență mare în procesul de romanizare a avut-o provincia Moesia Inferioară, care a continuat să existe în cadrul Imperiului Roman de Răsărit.

- **Elaborează o schemă care să reflecte factorii romanizării.**
- **Describe doi factori ai romanizării.**
- **Explică importanța culturii romane în procesul de romanizare a Daciei.**

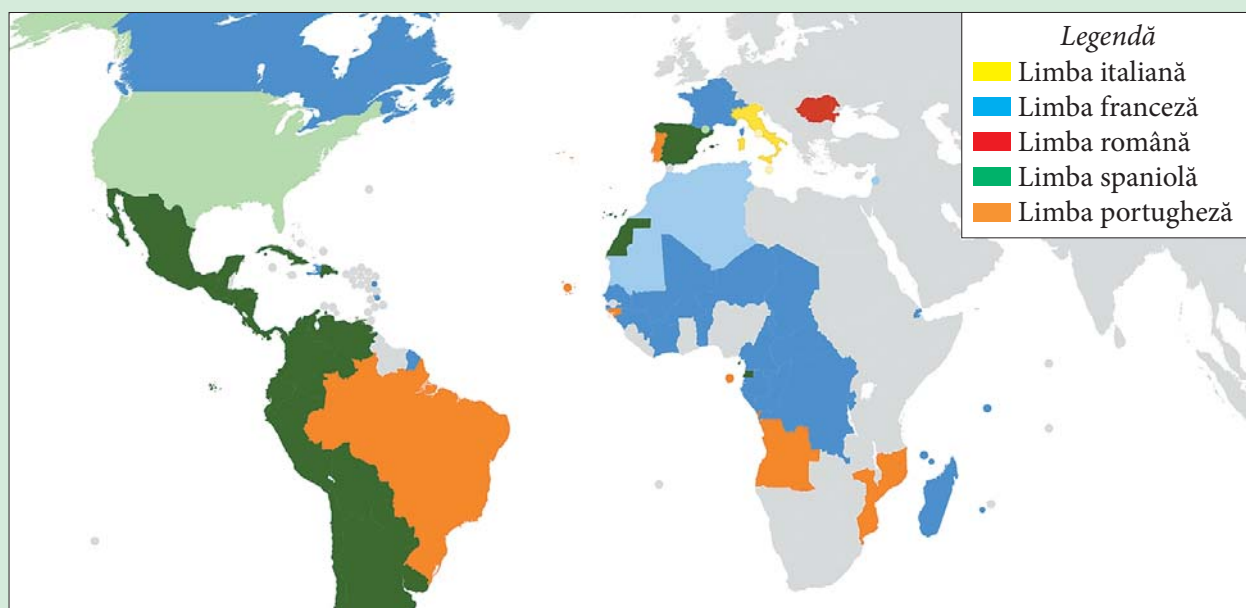
Consecințele romanizării. Ca urmare a procesului de romanizare pe întreaga arie de răspândire a geto-dacilor, adică a Daciei istorice, s-a constituit treptat un întins spațiu roman, unde s-a creat o bază temeinică și necesară pentru însușirea limbii latine. Populația romanizată – daco-romană – a stat la baza procesului de formare a poporului român și a limbii române.

Coloniști romani reprezentați pe Columna lui Traian,
desen de P.S. Bartoli

LABORATOR ISTORIC

I. Gândire critică: Familia limbilor romanice

- Identifică în legenda hărții limbile romanice formate în urma procesului de romanizare.
- Localizează pe hartă continentele și țările în care sunt vorbite limbile romanice.
- Explică de ce vorbitorii de limba română se înțeleg destul de ușor cu cei care vorbesc franceza, italiana sau spaniola.

II. Analiza surselor vizuale

- Studiază imaginea.
- Explică de ce în majoritatea orașelor românești, inclusiv la Chișinău, se află câte o statuie a lupoaicei (Lupa Capitolina), simbol al romanității, al popoarelor de origine latină.

III. Analiza surselor literare

„Iar când gloria apuseană [ramura italiană, spaniolă și franceză]

S-ar simți la asfințit, / Mai e ramura Traiană
Strălucind la răsărit. / E latină-ntre latine,
Mereu crește ne-ncetat, / În putere și lumine,
Geniul Romei l-a păstrat. / Mică, tândră, dar și tare,
Nu mai știe-a se pleca / Pune pieptul la hotare.”

Dumitru C. Moruzi, *Un cânt al Gintei Latine*

- Explică sintagma „ramura Traiană strălucind la răsărit”.
- Argumentează titlul poeziei.
- Exprimă-ți opinia cu privire la afirmația lui D.C. Moruzi: „Geniul Romei l-a păstrat”.

Important de reținut!

După cucerirea Daciei de către romani, în provincie a continuat procesul de romanizare, fiind create condiții pentru desfășurarea acestuia: integrarea teritoriilor în Imperiul Roman, existența unei populații autohtone capabile să recepteze civilizația romană și dezvoltarea pașnică în toate domeniile. Principalii factori ai romanizării au fost armata, administrația, coloniștii, veteranii, urbanizarea, economia, dreptul civil, viața religioasă și culturală, limba latină. Ca urmare a conviețuirii populației băștinașe geto-dace cu populația romanizată s-a creat o simbioză, un amestec etnic numit daco-roman.

5. Daco-romanii și migratorii

În perioada de după retragerea aureliană localnicii daco-romani au venit în contact cu diferite neamuri de migratorii. Populațiile migratoare, pătrunzând temporar în spațiul carpato-danubiano-pontic, au influențat într-o oarecare măsură dezvoltarea societății locale. Principalele triburi migratoare au fost sarmații, vandalii, goții, hunii, avarii, slavii etc.

Vocabular

Avari – populație turanică [de origine turcă și uralo-altaică] așezată în timpul mării migrații a popoarelor în Câmpia Pano-nică.

Goți – neam de origine germanică, originar din Scandinavia, care a migrat spre sud, așezându-se pe malurile râului Vis-tula.

Huni – popor asiatic nomad, de neam mongoloid, care a migrat în Europa în sec. IV–V și s-a așezat în Câmpia Panonică.

Migratori – triburi sau popoare care se deplasează în masă, forțate de unii factori economici, sociali, politici sau naturali.

Vandali – grup de triburi de origine germanică; acestea au pătruns în Roma, au jefuit și au distrus valorile culturale.

TIMPUL ISTORIC

275–376 – continuitatea daco-romană în spațiul carpato-danubiano-pontic în condițiile dominării triburilor germanice

376–602 – continuitatea daco-romană în condițiile presiunii popoarelor migratoare (huni, gepizi, avari, longobarzi)

602 – trecerea Dunării de către slavi

- **Construiește un segment de axă cronologică. Plasează datele de mai sus pe axă.**

Dialog istoric: Din viața popoarelor migratoare

- **Explică cine erau migratorii.**
- **Describe modul de viață al migratoriilor.**
- **Argumentează dorința triburilor migratoare de a invadea Imperiul Roman și de a se așeza pe teritoriile acestuia.**

Traversarea Dunării de către goți, 376 d.H.

După retragerea aureliană, populația Daciei era de aproape un milion de locuitori. În timp ce unele părți ale fostei provincii au pierdut definitiv legătura cu statul roman, în alte regiuni romani au preluat din nou controlul (de exemplu, în sudul Olteniei și în Banat) și stăpâneau unele capete de pod în stânga Dunării (Drobeta, Sucidava, Constantiniana Daphne). Dacii liberi s-au așezat cu traiul în fosta provincie, iar daco-romanii au pătruns în spațiul dacilor liberi. Astfel, comunitatea daco-romanilor s-a extins pe un spațiu vast: de la râul Bug până la Tisa și de la Carpații Nordici până la Munții Balcani, răspândind mai departe limba latină. Continuitatea populației daco-romane autohtone este confirmată prin existența așezărilor rurale. Daco-romanii, după retragerea aureliană, s-au organizat în obști sătești. Fiecare membru al obștii avea în stăpânire o gospodărie și o bucată de pământ. Pădurile, pășunile și apele erau folosite în comun. O parte a pământului era lucrată de întreaga obște, recolte obținute fiind folosite pentru plata tributului către migratorii sau în caz de vremuri grele. În fruntea obștii erau „oamenii buni și bătrâni”, numiți mai târziu cneji sau juzi. Ocupațiile principale continuau să fie cultivarea cerealelor și creșterea vitelor, despre care mărturisesc rămășițele de pluguri, seceri, coase, rășnițe etc. Daco-romanii se ocupau și cu viticultura, pomicultura, exploatarea minereurilor de fier, aur și argint.

- **Describe evoluția teritoriilor dacice după retragerea aureliană.**
- **Caracterizează obștea sătească a daco-romanilor.**

Daco-romanii și primele valuri de migratori. Numeroasele popoare migratoare care s-au perindat în spațiul românesc în sec. I–VI au influențat dezvoltarea social-economică a daco-romanilor. În sec. I–III, în spațiul carpato-danubiano-pontic au pătruns *sarmații*. Au urmat *goții*, un popor de neam germanic, și anume ramura lor de apus, *vizigoții*, care au dominat regiunea de la răsărit de Carpați și Câmpia Dunării de Jos timp de un secol (275–376), lăsând vestigii materiale, ca tezaurul din cimitirul Sântana de Mureș, România. *Hunii*, o populație nomadă, au fost prima seminție de neam turanic care a stăpânit acest spațiu în 376–454, fiind învingătorii goților. *Gepizii germanici*, care fuseseră un timp supușii hunilor, împotriva cărora s-au răsculat și pe care i-au învins, au preluat stăpânirea asupra Panoniei. Nici ei n-au stăpânit efectiv fosta Dacie romană, deși o parte a lor a ajuns și în acele teritorii. Înfrânți de avari și longobarzi, gepizii s-au împrăștiat și au fost asimilați de autohtoni. *Avarii*, originari din Asia Centrală, au fost principalii beneficiari de pe urma victoriei împotriva gepizilor, lor revenindu-le stăpânirea asupra regiunilor din Europa Centrală. În Dacia, avarii au fost prezenți, dar într-un număr nu prea mare (mormintele de la Felnac și Teiuș), deși cultura lor materială a exercitat o anumită influență asupra civilizației autohtone și slave.

- **Enumeră principalele triburi migratoare care au trecut prin Dacia.**

Slavii de sud, o populație migratoare numeroasă, alcătuită dintr-o mulțime de triburi, au avut un rol aparte în formarea poporului român. Slavii au ajuns în regiunea Dunării și în Peninsula Balcanică în sec. V–VI, fiind atrași de bogățiile Bizanțului. Cei mai mulți s-au stabilit la sud de Dunăre, după prăbușirea limesurilor Imperiului Roman (anul 602), unde au ocupat văile și câmpiile, având o influență asupra spațiului compact locuit de vorbitori de limba latină. Contribuția slavilor se reflectă în vocabularul limbii române, în care 20% din cuvinte sunt de origine slavă, precum *plug*, *târg*, *bivol*, *stareț*, *cocoș*, *ovăz*, *Bistrița*, *cneaz*, *gâscă* etc. În Dacia numărul slavilor s-a redus ca urmare a deplasării lor spre sud, ceea ce a dus la asimilarea lor de către populația băștinașă romanizată, precum arată vestigiile arheologice găsite în așezările Botoșana și Hlincea în Moldova, Bratei în Transilvania.

- **Identifică motivul migrației slavilor și teritoriile ocupate de acest trib migrator.**
- **Precizează consecințele migrației slavilor pentru spațiul latin de la sud de Dunăre.**

Consecințele migrației popoarelor barbare. Pe zone întinse ale fostului Imperiu Roman s-au format popoare care au moștenit numai civilizația romană, fără a vorbi limba latină. Pe alte teritorii, cu toate suprapunerile de populații, latinitatea a rezistat. S-a pro-

- **Precizează rolul obștii satești în evoluția daco-romanilor.**

Lupta dintre huni și alani

Studiu de caz

Se presupune că **Tezaurul de la Pietroasa** (județul Buzău) a aparținut vizigoților din sec. al

IV-lea, care, atași de alți migratori, au fost nevoiți să-l ascundă. Tezaurul, realizat din aur, cu greutatea de 18,75 kg, este unic prin frumusețea și varietatea pieselor. El a intrat în istorie cu numele de *Cloșca cu puii de aur*. Cloșca are forma unui vultur cu aripile strânse și cu ciocul întins în față. Vulturul era simbolul puterii. Fibulele perechi și fibula mică, adică „puii”, au de asemenea formă de păsări.

- **Identifică dovezi ale prezenței vizigoților în spațiul românesc în sec. al IV-lea.**

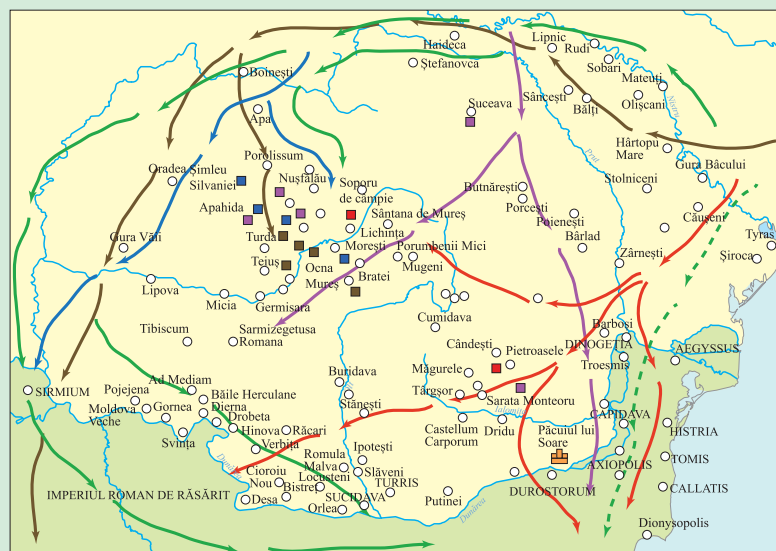

Cazan hunic

dus separarea romanității occidentale de cea orientală și constituirea ultimului strat lingvistic în etnogeneza neolatină. Conviețuirea daco-romanilor cu migratorii a dus la asimilarea populațiilor migratoare, deoarece daco-romanii erau mai numeroși și cultura lor era superioară. Totodată, a avut loc un proces de influențare reciprocă.

LABORATOR ISTORIC

I. Spațiul istoric

Legendă

- ➡ - Direcții de deplasare și vestigii gotice
- ➡ - Direcții de deplasare a hunilor
- ➡ - Direcții de deplasare și vestigii gepide
- ➡ - Direcții de deplasare și vestigii avarie
- ➡ - Direcții de deplasare și vestigii slave
- ➡ - Direcția de deplasare a bulgarilor
- - Așezări daco-romane mai importante
- 🏰 - Cetate bizantină

- Identifică pe hartă popoarele migratoare care au traversat spațiul românesc.
- Explică prezența vestigiilor arheologice ale popoarelor migratoare pe teritoriul Daciei.

- Numește câteva localități în preajma cărora au fost descoperite vestigii gepide și slave.

II. Analiza surselor scrise

„Ferocitatea hunilor întrece orice: cu un fier ei brăzdează adânc obraji nou-născuților și astfel ajung la bătrânețe spâni și pociți. Hunii nu-și pun la foc, nici nu-și gătesc mâncarea. Ei nu se hrănesc decât cu rădăcini sălbatice sau cu carnea crudă a primului animal ieșit în cale, pe care o încălzesc un timp pe spinarea calului între picioarele lor. Ei nu au vreun adăpost, nu au nici care, nici morminte.”

Ammianus Marcellinus

- Identifică, în baza sursei, modul de viață al hunilor.
- Justifică atribuirea calificativului *barbari* pentru huni.

III. Creativitate / Joc de rol

Relațiile daco-romanilor cu migratorii erau foarte diferite. Uneori luptau, alteori căutau să se înțeleagă cu migratorii, plătinându-le bani sau dându-le produse.

- Improvizează cu colegul/colega de bancă un dialog între conducătorul unei obști satești daco-romane și căpetenia unui trib barbar, cu scopul ca cele două părți să ajungă la o înțelegere reciproc avantajoasă.

Important de reținut!

După retragerea aureliană, când din Dacia au plecat administrația și armata, cei mai mulți daco-romani au rămas să locuiască în spațiul carpato-danubiano-pontic, continuitatea acestora fiind dovedită de izvoarele arheologice, numismatice etc. În sec. IV–VIII, în spațiul locuit de daco-romani s-a desfășurat migrația popoarelor. Printre popoarele barbare care au influențat evoluția autohtonilor au fost: sarmații, goții, vizigoții, hunii, avarii, slavii etc.

6. Moștenirea culturală a geto-dacilor. Interferențe culturale în spațiul strămoșilor în Antichitate. Columna lui Traian

Cultura geto-dacilor, precum și cea a daco-romanilor, a fost puternic influențată de civilizația greacă, prin relațiile stabilite cu coloniile grecești fondate pe țărmul Mării Negre, precum și de civilizația romană, prin relațiile economice existente și cucerirea Daciei de către împăratul Traian. Realizările geto-dacilor în diferite domenii au continuitate în folclorul românesc, arta plastică, muzică, dansuri, obiceiuri, ceramică. Lexicul românesc conține circa 100–200 de cuvinte de origine dacică.

Dialog istoric: Interviu cu Apolodor din Damasc

- Prezintă, în baza cunoștințelor obținute anterior, personalitatea din imagine.
- Enumeră monumentele realizate de Apolodor pe teritoriul locuit de daci.
- Apreciază importanța construcțiilor ingineresti și a infrastructurii pentru dezvoltarea localităților.

Apolodor din Damasc (cca 60–cca 125), arhitect greco-sirian

Evoluția culturii geto-dacilor a fost puternic influențată de culturile greacă și romană, care s-au impus pe parcursul Epocii Antice.

Moștenirea culturală a geto-dacilor pentru istoria românilor este fundamentală. Lexicul românesc conține circa 170 de cuvinte de origine dacică. Totodată, capodoperele literaturii populare românești: *Miorița*, *Meșterul Manole*, *Balada lui Iovan Iorgovan* și *Balada șarpelui*, prin tematica lor, prin ideile ce le conțin, prin substanța și esența mesajului lor își au rădăcinile în spiritualitatea geto-dacilor. Geto-dacii aveau cunoștințe în filosofie, autorii antici remarcă că Deceneu i-a instruit în aproape „toate ramurile filosofiei [...] i-a învățat etica, [...] i-a instruit în științele fizicii, făcându-i să trăiască conform legilor naturii [...], i-a învățat logica.”

De la geto-daci poporul român a moștenit medicina tradițională, în special pe bază de plante. La Sarmizegetusa a fost descoperită o *trusă medicală*, care conținea printre altele și o *tabletă* medicamentoasă din cenușa de la vulcanii mediteraneeni, cenușă folosită ca absorbant pentru răni. La Poiana s-a găsit un craniu dac cu urme de trepanații, intervenție chirurgicală foarte complicată pentru acele timpuri.

Geto-dacii aveau cunoștințe în matematică și astronomie. Ei aveau calendar, fapt demonstrat de *Sanctuarul de la Butuceni*, Republica Moldova, și *Sanctuarul rotund de la Sarmizegetusa*, România. Totodată, geto-dacii considerau că Pământul are formă plană și la orizont se unește cu bolta, pe care, într-o anumită consecutivitate, se mișcă soarele, luna și constelațiile zodiacale. Geto-dacii urmăreau schimbările anotimpurilor, temperaturilor și precipitațiilor.

Vocabular

Columnă – monument în formă de coloană izolată, ridicat (în Antichitate) spre a comemora un eveniment important.

Protomă – bust al unui om sau al unui animal care împodobește, în Antichitate, un obiect din metal sau din ceramică.

Cartea plantelor
„Medicina naturală a dacilor”

Orheiul Vechi

Brățară dacică de aur în formă de șarpe

Fructieră dacică, timbru (1980)

Cunoștințe captivante

Limba geto-dacilor este puțin cunoscută. Cercetătorii susțin că în limba română s-au păstrat circa 170 de cuvinte dacice.

Domeniile semantice ale acestor cuvinte sunt: relief (groapă, mal, măgură), ape (bâlc, baltă, pârâu), vegetație (brad, brândușă, brusture, coacăză, copac, curpen, ghimpe, leurdă, mazăre, mărar, mugur, păstaie, sâmbure, strugure, spânz, măceș, stejar), faună (balaur, barză, ciocârlie, cârlan, cioară, măgar, mânz(at), murg, pupăză, rață, șopârlă, țap, melc, mistreț), părți ale corpului (ceafă, ciuf, grumaz, gușă, rânză), obiecte de îmbrăcăminte și accesorii (brâu, căciulă, sarică, traistă), locuință (argea, cătun, gard, vatră), obiecte de interior (jiț, leagăn), statutul oamenilor (copil, prunc, mire, moș, cioban), fenomene (amurg, viscol), obiceiuri (doină, zestre), alimente (brânză, bulz, zară, mămăligă).

Arta. O trăsătură specifică a simbolisticii artei getice era reprezentarea animalieră. Arheologii au descoperit asemenea elemente pe diademe, inele și pandantive de aur, brățări și cercei de argint; au găsit piese de harnașament cu protome de cai, coifuri de aur cu elemente de decor, brățări spiralate de aur cu protome de animale, coliere de aur cu protome în formă de capete de lei. În arta aplicativă getică se întâlnește și simbolul soarelui prin utilizarea pe larg a rozetelor.

Arhitectura geto-dacică a fost reprezentată de construcții civile (locuințe cu și fără etaj, palate, edificii publice etc.), cetăți cu zidul dacic și sanctuare patrulare sau circulare. Cultul Soarelui a fost strâns legat de sanctuarele circulare ca cel de la Sarmizegetusa Regia, unde erau aduse ofrande zeilor și se făceau prevestiri.

Sculptura. Sculpturile din lemn nu au rezistat timpului, însă s-au păstrat diverse obiecte din bronz cu reprezentarea șarpelui. **Arta decorativă** cuprindea ceramica pictată cu diverse culori și motive. Fructiera dacică era un vas specific.

Obiceiuri și practici dacice păstrate în tradițiile poporului român. Începând cu simboluri și practici specifice celor trei momente importante ale vieții (nașterea, nunta și înmormântarea) și până la credință, spiritualitate și îndeletniciri, dacii au transmis mai departe o serie de obiceiuri. Printre cele mai importante tradiții și obiceiuri românești care își au originea la geto-daci sunt *Jocul Ursului*, *Dragobetele*, *Mărțișorul*.

Jocul Ursului este o reprezentare teatrală a luptei dintre un urs și un grup de vânători sau ciobani, care se bazează pe executarea unui dans specific de către un grup de bărbați îmbrăcați în costume de urs.

Dragobetele, sărbătoarea tinereții și a dragostei la români, a fost moștenită de la geto-daci. Conform legendei, Dragobete, divinitate mitologică, considerat a fi fiul Dochiei, era un bărbat frumos. La daci, el era zeul care la începutul primăverii oficia în cer nunta păsărilor. De Dragobete, fetele și băieții se întâlnesc pentru ca iubirea lor să țină tot anul, precum cea a păsărilor care se „logodesc” în această zi.

Mărțișorul, două fire de lână – unul alb și altul roșu – răsucite împreună, se oferea la daci la 1 martie, când se sărbătorea Anul Nou. Mai târziu, mărțișorul era atârnat de o monedă de argint sau de aur. Odată cu sosirea cocorilor, firul se prindea într-un pom fructifer pentru a da spor și belșug, iar moneda și-o prindeau fetele în păr, să fie mai frumoase și mai sănătoase.

■ **Cum s-au păstrat aceste tradiții și obiceiuri vechi dacă de la geto-daci nu ne-a rămas nicio lucrare scrisă?**

Columna lui Traian este unul dintre cele mai importante monumente ale Antichității europene și un izvor de o mare însemnatate pentru cunoașterea istoriei geto-dacilor și a romanilor, fi-

ind o prețioasă cronică vizuală a războaielor daco-romane. A fost construită de arhitectul Apolodor din Damasc, la ordinul împăratului Traian. Columna a fost plasată în *Forul Roman*, care avea o importanță istorică, religioasă și politică pentru Roma Antică și reprezenta piața publică a orașului. Columna, cu o înălțime de aproximativ 30 m (baza columnei, fusul și capitelul), formată din 18 blocuri masive de marmură, a fost inaugurată la 12 mai 113, păstrându-se și astăzi în Forul lui Traian din Roma. Monumentul este decorat cu un celebru basorelief în formă de spirală, care înfățișează scene din timpul confruntărilor daco-romane. Columna a fost restaurată în a doua jumătate a sec. al XVI-lea de celebrul arhitect Fontana. Inițial, Columna avea în vârf o statuie a lui Traian, care, cu timpul, a dispărut. În 1598, din ordinul Papei Sixtus al V-lea, în vârful Columnei a fost așezată o statuie de bronz a Sfântului Petru.

- **Numește arhitectul Columnei lui Traian.**
- **Apreciază importanța monumentului pentru cunoașterea trecutului antic al popoarelor geto-dac și roman.**

Studiu de caz

Valul lui Traian, un complex de fortificații de tip *vallum* aflate pe teritoriul României, Republicii Moldova și Ucrainei, reprezintă un monument arheologic de importanță internațională din sec. al III-lea d.H. Pornește de la ieșirea din satul Vadul lui Isac, Cahul, are o lungime de 126 km și se întinde până la orașul Tatarbuniar (Ucraina). Înălțimea valului nu depășește 1,5–3 m.

- **Explică utilitatea Valului lui Traian.**
- **Apreciază importanța monumentului în prezent.**

LABORATOR ISTORIC

I. Aplicarea cunoștințelor

Columna lui Traian este considerată:

- cel mai important monument al Antichității europene;
- un izvor de cunoaștere a istoriei românilor;
- actul de naștere al poporului român;
- sursă arheologică, etnografică și istorică inestimabilă;
- o creație monumentală a artei romane în perioada ei de maximă maturitate.

- **Selectează două afirmații și argumentează valabilitatea acestora.**

II. Analiza surselor vizuale

Timbru cu reprezentări ale Valului lui Traian (2006)

- **Studiază imaginea.**
- **Identifică specificul construcției și scopul acesteia.**
- **Exprimă-ți opinia: de ce Poșta Moldovei a elaborat timbrul poștal „Valul lui Traian”?**

III. Creativitate

- **Elaborați în perechi o prezentare a uneia dintre teme: *Tradiții și obiceiuri românești de origine geto-dacă*; *Manifestări ale artei geto-dace*. Prezentați lucrarea în clasă.**

Important de reținut!

Rolul pe care l-au avut geto-dacii în cultura românească este unul foarte însemnat. Poporul român este continuatorul civilizației și culturii geto-dacilor. Folclorul românesc, arta plastică, muzica, dansurile, obiceiurile și ceramica conțin urme ale civilizației geto-dace; lexicul românesc conține circa 170 de cuvinte de origine dacică. Geto-dacii aveau cunoștințe importante în medicină, botanică, astronomie, matematică etc.

7. Creștinismul în spațiul nord-dunărean

Apărut în Imperiul Roman, creștinismul a devenit element de identitate etnică, de afirmare a apartenenței la spiritualitatea latină. În zonele nord-danubiene creștinismul a reprezentat o importantă fațetă a romanității, contribuind la procesul de romanizare și la desăvârșirea unor procese etnice din a doua jumătate a mileniului I.

Vocabular

Arta paleocreștină – arta primilor creștini, ale cărei forme, dovedind legături profunde cu arta de tradiție elenistică, au persistat în Imperiul Roman de Apus până în sec. al VII-lea.

Misionar – persoană (de obicei călugăr sau preot) trimisă să răspândească creștinismul în țări cu altă religie dominantă.

Paleocreștin – creștin de la începuturile creștinismului.

DOCUMENTAR

„Traian s-a văzut silit să orânduiască urmărirea creștinilor din Asia Mică nu pentru credința lor, ci pentru rebeliunea fățișă împotriva codului religios al Imperiului. Din Asia Mică, unde un om ca Pliniu cel Tânăr, fruntaș între cărturari, era silit să lovească în creștini, veniseră destui coloniști în părțile Dunării. Dalmații, care dădeau lucrători pentru minele de argint și de aur ale Daciei, veneau dintr-o provincie cunoscută pentru vechimea trecutului ei creștin.”

Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*

- Numește cauza urmăririi creștinilor din Asia Mică pe timpul lui Traian.
- Localizează spațiul unde s-a retras o parte dintre creștini.
- Apreciază rolul acestora în promovarea creștinismului în Dacia.

Dialog istoric: Creștinismul în Imperiul Roman

- Identifică simboluri ale religiei creștine reprezentate în imagine.
- Explică rolul lui Constantin cel Mare în acceptarea/legiferarea creștinismului în Imperiul Roman.
- Precizează cauzele declarării creștinismului ca religie oficială de stat de către Teodosiu I.

Creștinarea daco-romanilor. Retragerea aureliană n-a însemnat sfârșitul influenței romane în Dacia. Răspândirea creștinismului în Dobrogea și în spațiul carpato-danubiano-pontic constituie o dovadă a contactelor permanente ale populației din aceste regiuni cu romanitatea orientală, atestată de descoperirea unor obiecte paleocreștine.

Tradiția bisericească românească arată că apostolul Andrei a creștinat dacii și locuitorii cetăților grecești de pe țărmul Mării Negre încă înainte de cucerirea romană. Creștinarea masivă a daco-romanilor a avut loc în sec. IV–V, atât prin intermediul misionarilor, cât și prin contactul direct dintre daco-romani și romani, din om în om. Dezvoltarea creștinismului în lumea daco-romană a cunoscut un alt ritm după adoptarea *Edictului de la Milano* din anul 313, prin care împăratul Constantin cel Mare a acordat libertate de credință creștinilor. Comunitățile creștine s-au înmulțit, în timp ce păgânismul pierdea treptat terenul. Propagarea creștinismului în rândul populației a fost susținută de episcopiile care existau pe linia Dunării (bazilica de la Slăveni, cea de la Sucidava și, probabil, cea de la Drobeta). Răspândirea noii religii în spațiul daco-moesian după sec. al III-lea, care a continuat până în sec. VI–VIII, a contribuit într-o mare măsură la răspândirea culturii romane. Obiecte de cult, cruciulițe din argint, bronz sau os au fost găsite la Barboși, Budureasca, Ruginoasa (România). Un argument în plus în acest sens este apariția în regiunile nord-dunărene a unor ateliere care produceau obiecte de cult creștin.

- Numește căile de răspândire a creștinismului în spațiul carpato-danubiano-pontic.
- Menționează vestigiile care dovedesc răspândirea creștinismului în spațiul românesc.

Rolul creștinismului ca factor de romanizare este demonstrat de terminologia bisericească din limba română. Cel mai semnificativ în această privință este termenul *biserică*. Numai în limba română și în retoromană acest cuvânt s-a păstrat din latină, de la *basilica*. În celelalte limbi romanice el derivă din termenul grecesc *ecclesia*. Caracterul latin al creștinismului daco-roman rezultă și din alți termeni: a boteza (*baptizare*), creștin (*christianus*), cruce (*crux*), înger (*angelus*) etc.

Primele „biserici” la geto-daci. O bazilică paleocreștină, din prima jumătate a sec. al IV-lea, a fost descoperită în localitatea Izvoarele, România. Biserica, cu o lungime de 12,8 m și lățimea de 6,5 m, este cel mai vechi așezământ de cult cunoscut în fosta provincie Dacia. Bazilica din castrul de la Slăveni, din a doua jumătate a sec. al IV-lea, a fost un exemplu de transformare a unui templu păgân în lăcaș de cult creștin, semn al victoriei noii religii. Biserica era decorată cu simboluri creștine, conținea obiecte de cult. Alte bazilici timpurii sunt cele de la Niculițel, Dinogetia, Tomis (astăzi, Constanța), Sucidava, Sobari (localitate în raionul Soroca, Republica Moldova).

- **Explică proveniența cuvântului *biserică*.**
- **Numește cea mai veche biserică paleocreștină din spațiul românesc.**

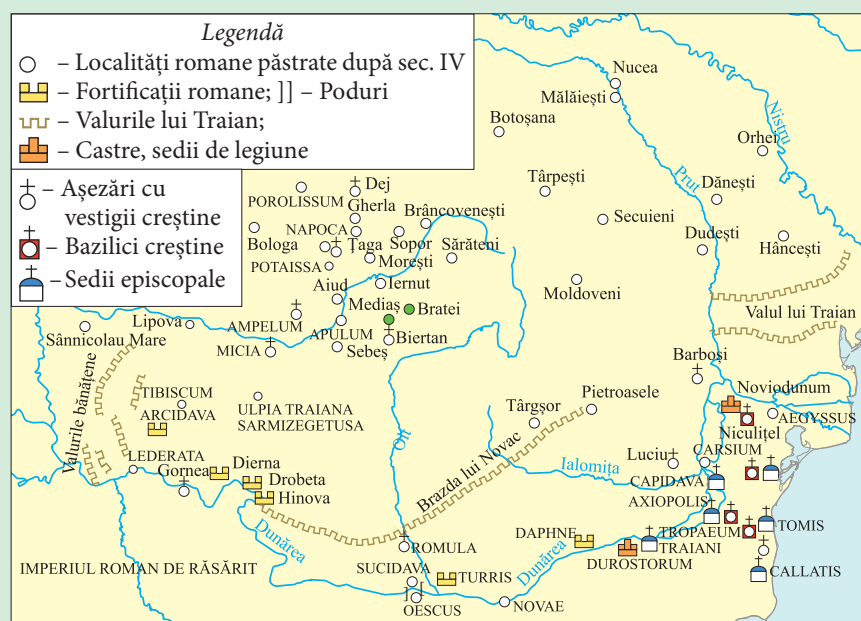
Bazilica paleocreștină din sec. al IV-lea, Izvoarele, Mehedinți

Opaiț paleocreștin din bronz

LABORATOR ISTORIC

I. Spațiul istoric: Continuitatea romană în spațiul românesc

- **Identifică pe hartă localități care și-au continuat existența după retragerea aureliană.**
- **Numește patru așezări daco-romane cu vestigii creștine.**
- **Localizează pe hartă principalele bazilici și sedii episcopale.**

II. Sinteză

- **Elaborează o schemă a răspândirii religiei creștine în spațiul carpato-danubiano-pontic utilizând termenii studiați.**
- **Prezintă schema în clasă.**

Important de reținut!

Răspândirea creștinismului s-a realizat prin intermediul misionarilor, care au activat în regiunile de la nord de Dunăre, precum și ca urmare a conviețuirii cu oameni simpli creștini, care s-au transferat aici cu traiul din Imperiul Roman. Pătrunderea creștinismului în teritoriile geto-dacilor a constituit o cale importantă de răspândire a latinității în acest spațiu.

Evaluare

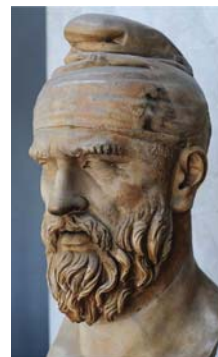
I. ANALIZA SURSELOR VIZUALE

- Recunoști monumentul reprezentat în imagine?
- Precizează importanța acestuia pentru istoria românilor.

- Identifică personalitățile reprezentate în imagini.
- Numește două calități ale fiecărei personalități. Formulează câte două argumente.

II. ANALIZA SURSELOR SCRISE / GÂNDIRE CRITICĂ

„Ce înțelegem prin ideea romanității românilor? Aceasta este în primul rând ideea despre descendența romană a românilor din coloniștii romani transplantați în Dacia traiană: de aici decurg logic o serie de idei înrudite și adiacente, dar care fac parte din ansamblul categoriei istorice de romanitate a românilor. Aceste idei complementare sunt: ideea stăruinței elementului roman în Dacia abandonată de Aurelian în perioada năvălirilor barbare; ideea unității de neam a românilor din întregul teritoriu locuit de ei; ideea latinității limbii române; ideea esenței romane a unor obiceiuri și datini populare.”

Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor*

- Explică în cuvinte proprii termenul *romanizare*.
- Enumeră factorii romanizării.
- Stabilește principalele elemente care demonstrează romanitatea românilor.

„Regatul daco-getic, unificat din nou prin inițiativa cutezătoare a lui Decebal, amenința nu numai inițiativa Romei în bazinul Pontic, ci și provinciile noi din Balcani și din Europa Centrală [...]. Deja victoriile sale repurtate asupra legiunilor lui Domițian zdruncinaseră linia de apărare a Dunării și o pace nesigură îi lăsa răgaz ca să pregătească, cu mijloace pe care chiar Roma i le furniza, un atac și mai de temut.”

Gh.I. Brătianu, *Marea Neagră*

- Numește cauzele războaielor daco-romane duse de Traian împotriva lui Decebal.

III. SINTEZĂ / APLICAREA CUNOȘTIINȚELOR ȘI COMPETENȚELOR

- Completează tabelul.

Criterii	Primul Război Daco-Roman	Al Doilea Război Daco-Roman
Participanți		
Perioadă		
Bătălii		
Consecințe		
Informații interesante		

Unitatea VII

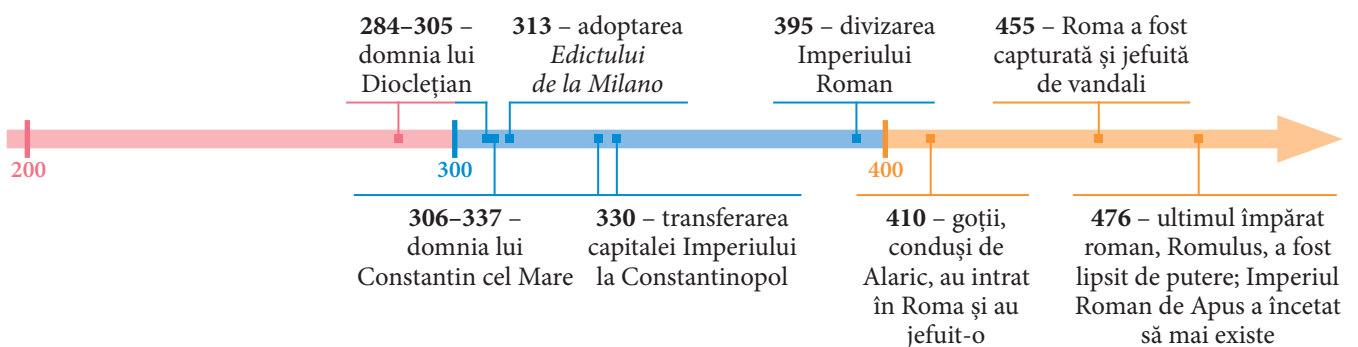
DECLINUL LUMII ANTICE

Civilizația romană târzie, colaj

1. Criza Imperiului Roman
2. Popoarele barbare și căderea lumii antice
3. Cultura antică – tezaurul culturii universale. Cele șapte minuni ale lumii antice

Evaluare

1. Criza Imperiului Roman

Între anii 235 și 284 Imperiul Roman a traversat o criză gravă, care a adus principatul în pragul dispariției. În situația unei anarhii militare, soldații proclamau împărați proprii, în timp ce barbarii erau la porțile Imperiului. Încercări de refacere a Imperiului au întreprins împărații Dioclețian și Constantin cel Mare. Totuși, reformele acestora n-au avut succes. Abia în anul 395, după moartea împăratului Teodosiu I, Imperiul a fost împărțit între cei doi fii ai lui, constituindu-se Imperiul Roman de Răsărit și Imperiul Roman de Apus.

Vocabular

Anarhie militară – perioadă din istoria Imperiului Roman (235–284) caracterizată prin competiția dintre armată și Senatul în disputarea dreptului de a-l învesti și demite pe împărat.

Colon – în Imperiul Roman, muncitor agricol care, inițial liber, muncea pământul luat în arendă de la marii proprietari, mai târziu, fiind legat de pământ, era obligat să plătească dijmă.

Dijmă – plată care reprezenta a zecea parte din produsele obținute de pe bucata de pământ arendată de la stăpân.

Dioceneză – unitate administrativă cuprinzând mai multe provincii.

TIMPUL ISTORIC

284–305 – domnia lui Dioclețian

293 – instituirea tetrarhiei de către Dioclețian

306–337 – domnia lui Constantin cel Mare

313 – adoptarea *Edictului de la Milano*

330 – transferarea capitalei Imperiului la Constantinopol

391 – declararea creștinismului ca unică religie de stat

395 – divizarea Imperiului Roman în Imperiul Roman de Apus și Imperiul Roman de Răsărit

- **Explică importanța fiecărui eveniment.**

Dialog istoric: Întinderea Imperiului Roman

- Numește două-trei popoare din zona europeană cucerite de romani.
- Identifică pe hartă două-trei provincii romane din Asia și Africa.
- Precizează tipul de relații stabilite între popoarele cucerite și romani.
- Exprimă-ți opinia cu privire la dificultățile de administrare a Imperiului către anul 117 d.H.

Criza sec. al III-lea. La sfârșitul sec. al II-lea și în sec. al III-lea Imperiul Roman a fost cuprins de o gravă criză economică, socială și politică. Începând cu sec. al II-lea, armata romană nu mai era recrutată din întreg Imperiul, ci devenise strict locală. Astfel au apărut armate provinciale, care încercau să-și impună propriul candidat în fruntea Imperiului. De aceea, cel mai evident aspect al crizei a fost *anarhia militară*, adâncită de atacurile popoarelor migratoare. Pe lângă criza politică, Imperiul a suferit și o profundă criză economică. Din cauza reducerii numărului brațelor de muncă în urma mobilizării masive în armată, pământurile cultivate cândva cu viță-de-vie și livezi de măslini rămăneau nelucrate. Atelierele meșteșugărești, având puțini lucrători, produceau doar strictul necesar. Reducerea producției agricole și meșteșugărești a generat declinul comerțului. Drumurile erau nesigure. Criza economică a dat o puternică lovitură orașelor. Ruinarea popula-

ției a provocat mari rășcoale în Italia, Galia, Spania, Egipt, la care participau sclavii, *colonii* (țărani arendași de pământ), sărăcimea liberă.

- **Numește două cauze ale crizei politice din Imperiul Roman.**
- **Describe esența crizei economice a Imperiului Roman.**
- **Precizează două consecințe ale crizei economice.**

Domnia lui Dioclețian (284–305). Odată cu venirea la putere a lui Dioclețian a început perioada Imperiului târziu, care a cuprins sec. IV–V. Dioclețian a atribuit puterii împăratului un caracter monarhic absolut, numit *dominat*, și a înfăptuit un șir de reforme care au asigurat pacea și stabilitatea în stat timp de 20 de ani. Printre principalele reforme a fost *tetrarhia*, o formă de guvernare în care Imperiul, împărțit în patru părți, era condus convențional de doi *auguști* și doi *cezari*, împăratul, Dioclețian, deținând autoritatea supremă. O altă reformă realizată a fost cea administrativă, prin care teritoriul Imperiului a fost împărțit în 12 *dioceze*, subîmpărțite în 101 provincii. Armata a fost divizată în două categorii de trupe: unități militare fixe de frontieră și unități militare mobile (care se deplasau în caz de necesitate în diferite regiuni). Ultimele puteau fi trimise în orice punct al Imperiului, fără ca frontiera să rămână descoperită undeva. Dioclețian a mai realizat o reformă fiscală și una monetară. Totodată, împăratul vedea în Biserica Creștină o piedică în realizarea reformelor sale și a desfășurat o luptă înverșunată cu creștinii. La început i-a obligat să aducă jertfe zeilor păgâni, apoi a interzis sărbătorile creștine, a distrus bisericile, a confiscat averea lor, a ars cărțile creștine. Cei care se împotriveau ordinelor împăratului erau aruncați în închisori, trimiși la muncă silnică sau executați.

- **Redă în cuvinte proprii termenul *dominat*. Care este deosebirea dintre principat și dominat?**
- **Describe principalele reforme realizate de către Dioclețian.**
- **Exprimă-ți opinia cu privire la politica față de creștini promovată de către Dioclețian.**

Constantin cel Mare (306–337) a dezvoltat și a desăvârșit sistemul de reforme inaugurat de Dioclețian. El a menținut organizarea administrativă a Imperiului în dioceze și provincii, completând-o cu noi unități administrative prin gruparea diocezelor în patru prefecturi (Galia, Italia, Iliria și Orient). Constantin a desăvârșit și reforma militară. În fruntea armatei a creat două mari comandamente, al infanteriei și al cavaleriei, și a fondat garda personală a împăratului. După anul 337, Consiliul principelui a devenit principalul organ de guvernământ, care pregătea noua legislație, primea soliile, funcționa ca tribunal imperial. Constantin a „legat” colonii de pământul pe care-l munceau – le-a interzis să se strămute și i-a obligat să plătească dijmă.

Monedă emisă pe timpul lui Dioclețian

Oameni iluștri

Dioclețian

Constantin cel Mare

Monede de aur introduse de Constantin cel Mare în locul celor de argint

Botezul lui Constantin,
frescă, Vatican

Cunoștințe captivante

Arcul de Triumf al lui Constantin din Roma a fost ultimul monument de mari dimensiuni al Romei imperiale. Arcul era menit să îl reprezinte pe împăratul Constantin ca pe un continuator al celor mai mari împărați romani, renumiți pentru guvernarea înțeleaptă. A fost construit la comanda Senatului în anul 315 pentru a comemora victoria lui Constantin cel Mare în Bătălia de la Podul Milvian (312).

Deși era dedicat lui Constantin, o mare parte din imaginile de pe arc evocau realizările militare ale împăraților Traian (98–117), Hadrian (117–138) și Marcus Aurelius (161–180).

Cea mai veche hartă, care s-a păstrat, a Constantinopolului realizată de Cristoforo Buondelmonti, 1422

Constantin s-a remarcat prin politica sa față de creștini. Prin *Edictul de toleranță de la Milano* (313) a acordat libertate tuturor cultelor, punându-se astfel capăt persecuțiilor religioase împotriva creștinilor. Creștinismul a devenit religie oficială. Creștinilor le-au fost restituite lăcașele de cult, care fuseseră confiscate anterior, iar împăratul a contribuit la edificarea mai multor biserici. Prin caracterul său universal, creștinismul era considerat drept cea mai potrivită religie pentru un conglomerat de diferite popoare, cum era Imperiul Roman.

În plan extern, Constantin cel Mare a obținut victoria asupra barbarilor de pe Rin și Dunăre, aceștia fiind deportați în provincii îndepărtate. El a realipit partea de sud a Daciei la Imperiu, în care aceasta s-a aflat până la începutul sec. al VII-lea.

- **Enumeră reformele realizate de împăratul Constantin cel Mare.**
- **Apreciază importanța Edictului de la Milano pentru populația creștină din Imperiul Roman.**

Divizarea Imperiului Roman. După moartea lui Constantin cel Mare, din cauza luptei pentru domnie dintre mai mulți pretendenți și a intensificării atacurilor barbare, situația din Imperiu s-a agravat. Ultimul împărat care a reușit să-l unifice a fost Teodosiu I (379–395). Pe timpul domniei lui, creștinismul a fost declarat unica religie de stat. Din ordinul împăratului au fost interzise credințele păgâne, au fost jefuite și ruinate templele păgâne și multe monumente antice. În anul 393 au avut loc ultimele Jocuri Olimpice din Antichitate. Ulterior acestea au fost interzise, considerându-se a fi un simbol al păgânismului.

După moartea împăratului Teodosiu I, în 395, Imperiul a fost divizat în *Imperiul Roman de Apus*, cu capitala la Ravenna (nordul Italiei), în care intrau Italia și provinciile din Europa de Vest și din Africa, și *Imperiul Roman de Răsărit*, cu capitala la Constantinopol, cuprinzând Peninsula Balcanică, Egiptul și provinciile din Asia.

- **Numește doi factori care au generat divizarea Imperiului după moartea lui Teodosiu I.**

Studiu de caz: Constantinopolul

Inaugurarea în anul 330 de către Constantin cel Mare a unei noi capitale a Imperiului, Constantinopol (orașul lui Constantin), numit Noua Romă, s-a datorat dezvoltării vechii colonii grecești Bizanț, unde au fost construite noi cartiere și monumente publice. Stabilirea unei noi reședințe imperiale în acest loc era impusă de importanța strategică și economică a strâmtorilor. Noua capitală se afla la granița dintre Europa și Asia, pe o veche și importantă arteră de comunicație.

- **Explică motivul alegerii a noii capitale a Imperiului Roman, Constantinopol.**

LABORATOR ISTORIC

I. Spațiul istoric / Aplicarea cunoștințelor și competențelor

- Explică termenul *tetrarhie* cu ajutorul semnelor convenționale.
- Argumentează, în baza hărții, necesitatea reformei lui Dioclețian.
- Precizează schimbarea produsă în anul 395 utilizând semnele convenționale.

II. Gândire critică

- Completează tabelul.
- Ce impact au avut reformele lui Dioclețian și ale lui Constantin cel Mare asupra evoluției Imperiului Roman?
- Cum crezi, care dintre reformele realizate au avut o influență mai mare asupra evoluției Imperiului?

Reforme	
Dioclețian	Constantin cel Mare

III. Creativitate

În anul 372 un călător arab a notat în agenda sa de călătorie reflecții personale despre Constantinopol, dar primele cinci pagini nu s-au păstrat.

- Imaginează-ți că ești acel călător arab. Scrie o istorie a orașului Constantinopol, având la dispoziție harta lui Buondelmonti (pagina 162) și informația din manual.

Important de reținut!

În sec. al III-lea Imperiul Roman a intrat într-o criză profundă, care a pus începutul declinului. Totuși, deși s-a confruntat cu anumite probleme, Imperiul Roman a cunoscut și perioade de consolidare, în special pe timpul domniei împăraților Dioclețian și Constantin cel Mare. Însă, ulterior, situația Imperiului s-a agravat, punctul final fiind divizarea statului roman în două părți: Imperiul Roman de Apus și Imperiul Roman de Răsărit (anul 395).

2. Popoarele barbare și căderea lumii antice

Începând cu anul 395, Imperiul Roman de Apus era pe panta declinului său. Ruinarea proprietarilor mici și mijlocii, creșterea neîntreruptă a impozitelor au provocat numeroase răscoale, care slăbeau puterea de apărare a statului. Migrația barbarilor, mai ales a triburilor germanice, a dus la prăbușirea Imperiului Roman de Apus.

Vocabular

Marea migrație a popoarelor – cunoscută și ca invaziile barbare, a fost un fenomen istoric ce a constat într-un proces intens de migrații masive ale unor populații de origine germanică, slavă și asiatică în Europa în sec. III–XI.

TIMPUL ISTORIC

410 – goții, conduși de Alaric, au intrat în Roma și au jefuit-o

451 – Bătălia de pe Câmpiile Catalaunice cu hunii conduși de Attila; hunii au fost opriți

455 – cucerirea Romei de către vandali

476 – ultimul împărat roman, Romulus, a fost înlăturat; Imperiul Roman de Apus a încetat să mai existe

- **Plasează evenimentele pe axa cronologică.**

Dialog istoric: Evoluția orașului Roma Antică

Ruinele Forului Roman

- **Describe orașul Roma pe timpul împăratului Traian.**
- **Numește două cauze care ar fi dus la situația Romei din imagine.**
- **Exprimă-ți opinia: de ce după anul 395 capitală a Imperiului Roman de Apus a fost aleasă Ravenna?**

Marea migrație a popoarelor. Printre cauzele majore ale migrației popoarelor și ale incursiunilor barbare a fost răcirea globală – scăderea bruscă a temperaturilor, însoțită de ploi și inundații – care a dus la pierderi de recolte, epidemii și mortalitate ridicată. Astfel, oamenii au pornit în căutarea noilor regiuni prielnice pentru viață. Creșterea demografică și trecerea popoarelor barbare de la nomadism la sedentarism au dus la insuficiența pășunilor și terenurilor agricole. Aceste procese au generat schimbări importante în structura socială: a crescut rolul aristocrației și al conducătorilor militari; au apărut noi forme de statalitate la barbari – triburile s-au grupat în uniuni, fapt ce a dus la creșterea și întărirea armatelor, acestora fiindu-le mai ușor să captureze teritorii noi. După marea criză politică, Imperiul Roman a slăbit și mai mult. Criza economică a sărăcit multe regiuni ale marelui stat. Armata romană nu mai era acel scut trainic al hotarelor imperiale. Din acest motiv, puterea de rezistență a Imperiului față de năvălirea triburilor barbare a scăzut. Chiar dacă crizele au afectat enorm statul, totuși orașele cu infrastructura lor, cu monumentele și străzile pavate, cu bogățiile lor îi ademeneau pe barbari.

Primele valuri ale migratorilor barbari s-au remarcat în sec. IV–V: dinspre răsărit în vestul Europei au venit goții, hunii, alanii, gepizii, din nordul Europei – vandalii și burgunzii, iar de pe mare, dinspre nord-vest – anglii și saxonii.

- **Numește două-trei triburi care au migrat spre limesul Imperiului Roman.**

Barbarizarea Imperiului. La sfârșitul sec. al IV-lea și începutul sec. al V-lea atacurile barbare la hotarele Imperiului Roman s-au înțesit. În fața pericolului barbar, împărații Imperiului Roman de Apus și Imperiului Roman de Răsărit au adoptat diferite tactici: fie că luptau cu barbarii, fie că le plăteau bani grei ca să nu-i atace și să nu-i jefuiască, sau le permiteau să se așeze pe pământurile imperiale pustiite de la frontiere. Din cauza lipsei de *recruți locali* (bărbați care să fie înrolați în armată), multe detașamente de barbari se angajau în armata romană în calitate de mercenari. Treptat, oștașii iscusiți din rândurile barbarilor au ocupat posturi de comandă în armata romană și în structurile de stat. La începutul sec. al V-lea, garda palatului împărătesc era formată în special din germani. Conducătorii lor au devenit sfetnici ai împăratului și chiar pretindeau la tronul imperial.

- **Identifică metodele prin care împărații romani încercau să îndepărteze pericolul barbar.**
- **Explică motivul recrutării mercenarilor barbari în armata romană.**

Atacurile barbare asupra Romei. Jefuirea marelui oraș de către barbari a grăbit dezintegrarea Imperiului Roman de Apus. Totodată, i-a impresionat profund pe contemporanii epocii. Roma a căzut pentru prima dată în mâinile barbarilor vizigoți în anul 408, când Alaric a cucerit Roma. În procesul de negociere a păcii cu Roma, Alaric a cerut tot aurul și argintul din oraș, toate proprietățile orașenilor și toți sclavii. Unul dintre ambasadori a obiectat: „Dacă iei toate acestea, atunci ce le va rămâne cetățenilor?” Regele barbar a răspuns scurt: „Viețile lor”. În anul 410 vizigoții au pătruns din nou în Roma, cu ajutorul sclavilor care au deschis porțile, și timp de mai multe zile au devastat palatele împărătești, casele, au distrus statui, au ars cărți, mulți oameni au fost omorâți sau luați în prizonierat.

În anul 455 un alt trib, vandalii, a lansat un devastator atac maritim împotriva Italiei. În acest context, Roma a fost cucerită și jefuită din nou de barbari, care i-au luat în prizonierat pe aristocrații de vază și au deteriorat majoritatea obiectelor cu semnificație culturală, cum ar fi Templul lui Jupiter Optimus Maximus, dezlipind plăcile din bronz aurit cu care era acoperit. Odată cu năvălirile barbare, Imperiul Roman de Apus era tot mai des cuprins de răskoale ale sărăcimii, colonilor, dezertorilor și sclavilor. Aceste răskoale slăbeau considerabil puterea de apărare a statului.

- **Describe consecințele atacurilor barbare pentru locuitorii Romei și pentru infrastructura orașului.**

Sfârșitul Imperiului Roman de Apus a fost cauzat de amenințări din afară – invaziile triburilor barbare, dar și din interior – profunda criză politică (intensificarea luptei pentru domnie), economică (ramurile economice slab dezvoltate, orașele distruse de barbari), socială (răskoalele sclavilor și colonilor) și militară (lipsa

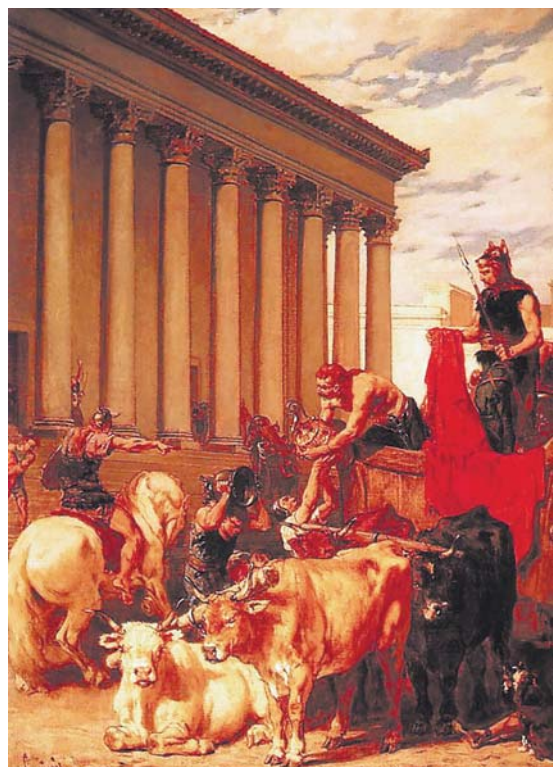
DOCUMENTAR

„Dincolo de hotarele Imperiului Roman, la răsărit de Rin, trăiau numeroase populații organizate în triburi. Ele își schimbau foarte des așezările în căutare de pășuni și terenuri roditoare [...]. Aceștia erau barbarii, care nu cunoșteau nici limba latină, nici greaca.”

Priscus, cronicar bizantin

- **Explică termenul *barbar* în percepția autorului.**
- **Describe modul de viață al migratorilor.**
- **Localizează, în baza sursei, aria de locuire a germanilor.**

ARTA ÎN SERVICIUL ISTORIEI

Jefuirea Romei de către barbari, tablou de Evariste-Vital Luminais

- **Caracterizează comportamentul barbarilor.**

Attila – „biciul lui Dumnezeu”

Attila, regele hunilor (434–453), care a trăit în tinerețe la curtea din Ravenna ca ostatic, și-a extins regatul de la Volga până la Dunăre și de la Oceanul Arctic până la Munții Carpați. În anul 447 armata lui Attila a ajuns până la hotarele Imperiului Roman de Răsărit condus de Teodosiu al II-lea, cucerind mai multe provincii din apropierea Constantinopolului. Teodosiu a fost nevoit să-i plătească tribut anual. În 451 Attila s-a îndreptat împotriva Imperiului Roman de Apus și a invadat Galia. Bătălia s-a desfășurat pe Câmpiile Catalaunice (Chalons), unde Attila a fost înfrânt de alianța germanică, alcătuită din vizigoți, burgunzi și franci, sprijinită de romani. A fost una dintre cele mai sângeroase bătălii din istorie, Attila pierzând între 200.000 și 300.000 de războinici. Învins, Attila s-a retras, dar în anul următor s-a îndreptat spre Roma. A cucerit multe orașe ale Italiei. În apropierea Romei s-a întâlnit cu Papa Leon I și, impresionat de acesta, s-a retras. În anul 453 Attila a pregătit o nouă incursiune în Italia, dar a murit înainte ca să-și realizeze planurile.

- **Apreciază impactul personalității în istorie.**

Attila

sprijinului armatei). În plus, ultimii împărați nu dețineau puterea și îndeplineau ordinele comandanților oștirilor de mercenari. Din anul 455 până în 476 s-au schimbat nouă împărați și toți au fost detronați cu forța.

În anul 476 germanicul Odoacru l-a înlăturat pe Romulus Augustulus, ultimul împărat al Imperiului Roman de Apus. Odoacru s-a proclamat rege al Romei și a trimis însemnele imperiale la Constantinopol.

Romulus Augustulus predând însemnele imperiale lui Odoacru

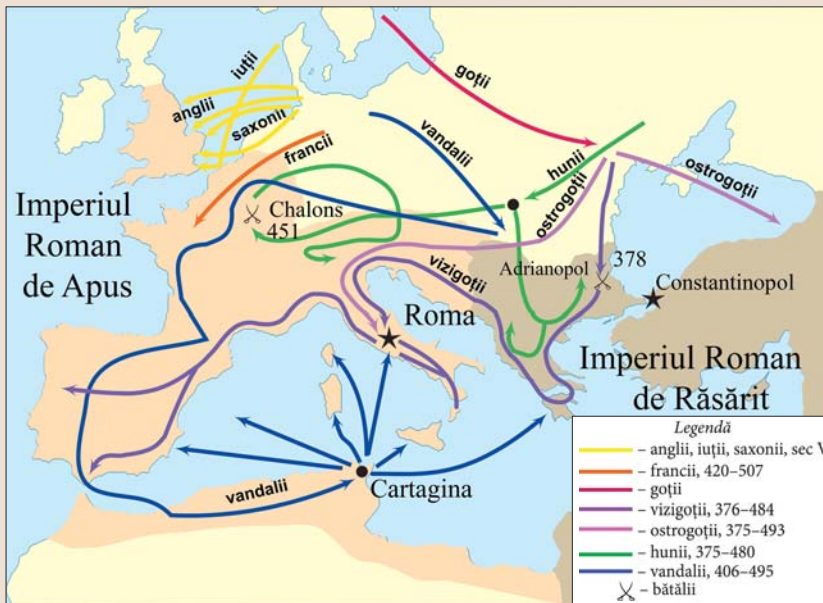
- **Enumeră cauzele interne și externe ale declinului Imperiului Roman de Apus.**
- **Precizează rolul lui Odoacru în căderea Imperiului Roman de Apus.**

Consecințele căderii Imperiului Roman de Apus. În anul 476 s-a încheiat istoria Imperiului Roman de Apus. Prăbușirea acestuia este considerată drept declinul Epocii Antice, deoarece în acel moment Imperiul Roman era cel mai important stat antic, și începutul unei noi epoci istorice – Epoca Medievală. Imperiul Roman de Răsărit, cunoscut sub numele de Imperiul Bizantin, a existat până în 1453, când a fost cucerit de turci.

Principalele consecințe ale căderii Imperiului Roman de Apus au fost: apariția mai multor regate barbare pe teritoriul Europei, ca Regatul Francilor, Regatul Vandalilor, Regatul Longobarzilor etc.; destrămarea modului de producție antic, declinul orașelor și ruralizarea Europei; afirmarea noilor categorii sociale (proprietarii de pământ și țărănimea); declinul culturii greco-romane și afirmarea creștinismului; crearea condițiilor favorabile pentru formarea popoarelor și a limbilor europene.

- **Numește o consecință de ordin politic a căderii Imperiului Roman de Apus.**
- **Describe două schimbări de ordin economic produse în Europa după anul 476.**

I. Spațiu istoric

- Identifică pe hartă triburile migratoare.
- Descrie traseele parcurse de huni, goți, vizigoți și vandali.
- Formulează o concluzie cu privire la impactul invaziilor triburilor barbare asupra Imperiului Roman de Apus și a Imperiului Roman de Răsărit.

II. Aplicarea cunoștințelor și competențelor

- Completează tabelul *Căderea Imperiului Roman de Apus*.

Cauze	Căderea Imperiului Roman de Apus	Consecințe
1. Interne: ...		1. Imediate: ...
2. Externe: ...		2. De durată: ...

III. Gândire critică

Cucerirea Romei de către goți, în anii 408-410, a produs o impresie zguduitoare asupra contemporanilor, afirmându-se că „s-a stins făclia lumii”.

- Exprimă-ți opinia: de ce contemporanii au reacționat în acest mod la invadarea Romei de către barbari?

IV. Istoria prin artă

Genseric jefuind Roma,
pictură de Karl Briullov

- Descoperă, utilizând informațiile din lecție, tribul barbar reprezentat în imagine.
- Precizează anul când a avut loc acest eveniment.
- Apreciază consecințele evenimentului pentru locuitorii orașului.

Important de reținut!

Invaziile triburilor barbare, precum și profunda criză politică (intensificarea luptei pentru domnie), economică (ramurile economice slab dezvoltate, orașele distruse de barbari), socială (răscoalele sclavilor și colonilor) și militară (lipsa sprijinului armatei) au dus la destrămarea Imperiului Roman de Apus. Principala consecință a fost declinul Epocii Antice și punerea bazei unei noi epoci istorice – Epoca Medievală.

3. Cultura antică – tezaurul culturii universale.

Cele șapte minuni ale lumii antice

Civilizațiile lumii antice (Egipt, Mesopotamia, China, India, Grecia și Roma Antică) au contribuit la formarea și dezvoltarea culturii și civilizației contemporane. Anume în Epoca Antică au fost puse bazele scrisului, fiind inventat alfabetul, ale științelor (filosofie, matematică, istorie, medicină, astronomie etc.) și ale artei.

Vocabular

Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO) este o agenție specializată a Organizației Națiunilor Unite (ONU) care vizează promovarea păcii și a securității mondiale prin cooperarea internațională în educație, știință și cultură.

Patrimoniul – totalitatea bunurilor spirituale, culturale care aparțin omenirii (situri naturale, construite și arheologice, muzee, monumente, opere de artă, orașe istorice, opere literare, muzicale și audiovizuale, precum și cunoștințele, practicile și tradițiile oamenilor).

Tezaur – totalitatea operelor culturale (materiale și spirituale) de mare valoare ale unei societăți, ale unei epoci.

Cunoștințe captivante

Monumente ale Antichității pe lista Patrimoniului UNESCO

- Marele Zid Chinezesc (China);
- Teba și necropolele sale (Egipt);
- Piramidele din Giza și orașul antic Memfis (Egipt);
- Templul lui Apollo din Bassae (Grecia);
- Acropola din Atena (Grecia);
- Situl arheologic din Olimpia (Grecia);
- Ruinele orașului Petra (Iordania);
- Orașul Persepolis (Iran) etc.

■ **Identifică alte monumente pe lista Patrimoniului UNESCO.**

Dialog istoric: Discutând cu scribii!

EVOLUȚIA ALFABETULUI

HIEROGLIFE	PROTO-SINAITIC	FENICIAN/ EBRAICA VECHE	PRE-GREC	GREC	LATIN

- **Numește o cauză care i-a făcut pe oameni să inventeze scrisul.**
- **Explică avantajul alfabetului latin față de scrierea hieroglifică sau cuneiformă.**
- **Apreciază importanța inventării scrisului pentru evoluția umanității.**

Antichitatea a avut o importanță majoră în dezvoltarea lumii contemporane. Civilizațiile Orientului Antic, Greciei și Romei Antice au pus fundamentul pentru dezvoltarea civilizațiilor ulterioare, fiind un adevărat tezaur al umanității. Impactul civilizațiilor antice este evident în numeroase domenii: în sistemul actual de guvernare prin democrație; cele mai vechi sisteme de irigare au stat la baza agriculturii moderne; moneda este folosită în continuare ca mijloc de plată în comerț; rețelele de drumuri etc. Cultura antică, la fel, a influențat științele, care s-au dezvoltat pe bazele puse de către gânditorii antici, dar și artele plastice, literatura, teatrul, care s-au inspirat din operele antice, arhitectura contemporană, care folosește elementele arhitecturii antice (coloane, arcade, bolți) etc.

Apariția scrisului a reprezentat un moment de cotitură în evoluția omenirii. Cele mai vechi sisteme de scriere au apărut în Orientul Antic, ulterior fenicienii au inventat primul alfabet, care a fost preluat de către greci și romani, fiind create alfabetele grecesc și latin, utilizate și astăzi. De la antici am moștenit și suporturile de scriere, acestea evoluând de la papirusul egiptean și tăblițele de lut mesopotamiene la hârtia inventată de chinezi, fără de care nu ar fi fost posibilă editarea cărților, manualelor, ziarelor, revistelor, posterelor etc. Și literatura antică reprezintă un tezaur al lumii con-

temporane, deoarece popoarele antice au creat numeroase opere de diverse genuri literare, cu o tematică variată. Printre lucrările literare importante moștenite de la strămoși sunt: *Cartea morților* (Egiptul Antic), *Epopeea lui Ghilgameș* (Mesopotamia Antică), *Iliada* și *Odissea* lui Homer (Grecia Antică). Teatrul, la fel, își are temelia în Grecia Antică, unde s-au născut *tragedia* (prin scrierile lui Eschil, Sofocle, Euripide) și *comedia* (Aristofan).

Cunoștințele științifice, mai ales ale popoarelor orientale, s-au dezvoltat în funcție de necesitățile practice, fiind realizate descoperiri majore în diverse domenii: matematică, astronomie, medicină etc. Grecii au contribuit la dezvoltarea matematicii prin activitatea lui Euclid și a lui Arhimede, medicinei – prin Hipocrate, istoriei – prin Herodot și Tucide, geografiei – prin Strabon etc. *Codul lui Hammurabi*, elaborat în Babilon, *Legile lui Manu* din India și *Legea celor douăsprezece table* din Roma Antică au pus bazele legislației contemporane.

- **Enumeră trei domenii influențate esențial de cultura antică.**

Totodată, **tezaurul cultural al lumii contemporane** a moștenit din Antichitate tradiții și obiceiuri, practici și ritualuri specifice sărbătorilor tradiționale calendaristice (sărbătorile de iarnă, primăvară-vară și toamnă). De exemplu, o serie de tradiții caracteristice sărbătoririi Anului Nou au fost transmise din generație în generație încă de la strămoșii antici la egipteni, mesopotamieni și chinezi. De la romani s-a păstrat obiceiul sacru de „pornire a plugului”, „prima brazdă”, care își are originea în marcarea Anului Nou și începutul anului agrar la 1 martie și a evoluat la români în obiceiul *Plugușorului*. Versurile *Plugușorului* reprezintă în continuare adevărate ode închinat concomitent naturii (cândva zeilor naturii), transformărilor firești asociate anotimpurilor, lucrărilor agrare, care se află la baza prosperității gospodăriilor.

- **Realizează un dialog din patru-cinci replici cu colegul/colega de bancă despre tradițiile popoarelor antice care sunt parte a tezaurului cultural universal.**

Arta antică, reprezentată de numeroase monumente de arhitectură, pictură și sculptură, servea scopurilor cotidiene și religioase. Un tip deosebit de monument de arhitectură antică – templul – a fost creat de fiecare civilizație într-un fel aparte: de la ziguratele mesopotamiene la templele grecești și romane. Coloanele în stil doric, ionic și corintic, specifice templului grec, sunt utilizate și astăzi în arhitectură. Sculptura contemporană a fost influențată de regulile impuse de renumiții sculptori din Grecia Antică: Fidias, Policlet și Miron, iar pictura actuală – de frescele romane.

- **Identifică în clădirile din Republica Moldova influențe ale arhitecturii antice.**

Studiu de caz

Armata de teracotă

Este o colecție de sculpturi din teracotă, care înfățișează armatele lui Qin Shi Huangdi, primul împărat al Chinei. Este o formă de artă funerară, îngropată împreună cu împăratul în anii 210–209 î.H., cu scopul de a-l proteja în viața sa de apoi. A fost descoperită în 1974. Estimările din 2007 arată că în cele trei gropi erau peste 8.000 de figurine ale războinicilor, sute de statuete de cai și de care de război. Alte figurine de teracotă non-militare, inclusiv demnitari, acrobați și muzicieni, au fost găsite în alte gropi.

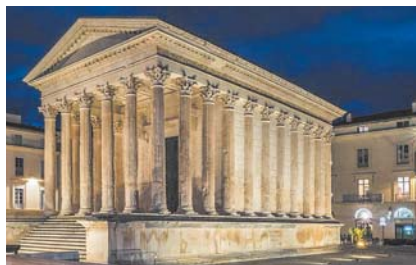

- **Apreciază fastul acestui monument.**

- **Expune-ți opinia cu privire la această formă de artă funerară.**

Templu din Mesopotamia Antică

Templu din Roma Antică

Cele șapte minuni ale lumii antice

Denumirea a fost dată de greci și romani pentru cele mai remarcabile monumente create de oameni în Antichitate. Lista cu cele „șapte monumente ale pământului demne de a fi văzute” a fost întocmită de matematicianul grec Filon din Bizanț în lucrarea *De septem mundi miraculis*.

Marea Piramidă din Giza, cunoscută și sub denumirea de Piramida lui Kheops, este singurul monument păstrat până în prezent. A fost construită de egipteni timp de 25 de ani, în timpul domniei lui Khufu (Kheops), faraon al Regatului Vechi al Egiptului (2589 î.H.–2566 î.H.). Piramida, cu o înălțime de 148 m, cu fiecare latură de 229 m, a fost ridicată din aproximativ 2.300.000 de blocuri de piatră cu greutatea între 2 și 15 tone.

Statuia lui Zeus din Olimpia, sculptată de Fidias, în 435 î.H., din lemn îmbrăcat în foi de aur și cu plăci de fildeș. Avea o înălțime de 12 m. S-a păstrat doar soclul statuii.

Mausoleul din Halicarnas, finalizat în 335 î.H., a fost ridicat de perși și greci drept mormânt-templu pentru Mausol, regele (satrapul) provinciei elenistice Caria. Avea înălțimea de 49 m. Edificiul a fost distrus de cutremur în sec. al XII-lea d.H. Rămășițele Mausoleului se află într-un muzeu în aer liber în partea de nord a orașului Bodrum, Turcia.

Farul din Alexandria a fost construit în sec. al III-lea î.H., în Egipt, pe insula Pharos. Avea înălțimea între 115 m și 135 m, fiind ridicat din blocuri de marmură albă, cu trei niveluri separate, cu înălțimile de 55,9 m; 30 m și 7 m. Farul a servit drept turn de iluminare, făcând vizibilă calea spre port. Farul din Alexandria a fost distrus de două cutremure mari (din 1303 și 1323).

Grădinile Semiramidei, numite și *Grădinile Suspendate din Babilon*, construite de regele Nabucodonasor al II-lea pentru soția sa, Amytis, în jurul anului 600 î.H., erau compuse din mai multe terase etajate, legate între ele prin liane, pe care au fost amenajate grădini. Nu se știe cu certitudine când și din ce cauză au fost distruse: în urma unui cutremur sau dărâmate de perși.

Colosul din Rodos, construit din bronz și întărit ulterior cu fier și piatră (aproximativ 15 tone de bronz și nouă tone de fier), de pe insula Rodos din Grecia, avea o înălțime de 33 m și stătea pe un soclu înalt de 15 m. Statuia îl reprezenta pe Helios, zeul grec al Soarelui. A fost construită timp de 12 ani, fiind finalizată în 282 î.H.

Templul Zeiței Artemis din Efes, construit, cu excepția acoperișului, din marmură, timp de 120 de ani, a fost finalizat în 550 î.H. Templul avea 105 m lungime și 51 m lățime, 127 de coloane de 18 m înălțime. În interior se afla statuia zeiței Artemis, de 2 m, acoperită cu aur și argint. În 356 î.H. templul a ars într-un incendiu, dar a fost reconstruit de Alexandru cel Mare, după care a fost distrus de goți. A fost refăcut din nou, dar în 391 a fost închis, apoi a fost distrus definitiv la comanda Patriarhului Constantinopolului. În prezent poate fi văzută doar fundația templului.

- **Examinează cu atenție fiecare operă. Care te-a impresionat cel mai mult?**
- **Localizează pe hartă locurile unde se aflau cele șapte minuni ale lumii antice.**

LABORATOR ISTORIC

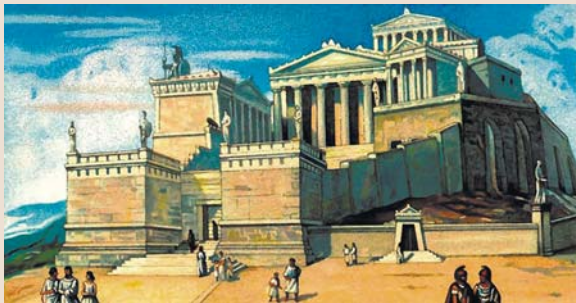
I. Conexiunea cu prezentul

„Aho, aho, copii și frați, / Stați puțin și nu mânați, / Lângă boi v-alăturați / Și cuvântu-mi ascultați: / S-a sculat mai an bădica Traian, / A încălecat un cal laur, / Cu nume de Graur, / Cu coama de argint / De ajungea până la pământ. / Mânați, măi: / Hăi, Hăi!”

- Explică legătura dintre imagini și sursa scrisă.
- Identifică în textul temelor anterioare explicația sintagmei „prima brazdă”.
- Prezintă două argumente care dovedesc că obiceiul *Plugușorului* se trage de la vechii romani.

II. Creativitate: Turul galeriei

Îndeplinește una dintre sarcinile propuse.

- Creează, împreună cu colegul/colega de bancă, un colaj cu construcțiile monumentale ale Antichității.
- Realizează macheta unui monument al culturii antice care te-a impresionat cel mai mult.
- Prezintă lucrarea în clasă.

III. Gândire critică

- Imaginează-ți că ești un tânăr arheolog și ai descoperit o ladă de zestre de la grecii antici.
- Numește patru-cinci obiecte: podoabe, sculpturi, invenții etc., pe care le-ai putea descoperi în acea ladă.
- Argumentează-ți alegerea.

IV. Aplicarea cunoștințelor

- Prezintă una dintre cele șapte minuni ale lumii conform următorului algoritm:
 - anul construirii;
 - autorul (arhitectul, sculptorul);
 - amplasarea;
 - scopul construirii;
 - date generale;
 - elemente specifice;
 - starea actuală;
 - alte informații.

Important de reținut!

Patrimoniul cultural al lumii contemporane este un mozaic bogat și divers de expresii culturale și creative, fiind o moștenire lăsată de generațiile anterioare pentru cele viitoare. Cultura Orientului Antic, a Greciei Antice și a Romei Antice, pe bună dreptate, constituie temelia culturii europene și universale contemporane prin punerea bazelor scrisului, fiind inventat alfabetul, și ale științelor: matematică, istorie, filosofie, medicină, astronomie etc., precum și ale artei. În Antichitate își au rădăcinile și multe obiceiuri și tradiții, precum sărbătoarea Anului Nou, „prima brazdă” etc.

Evaluare

I. ANALIZA SURSELOR VIZUALE

- Identifică evenimentul reprezentat în imagine.
- Ce impact a avut acest eveniment asupra Romei Antice?

Teodosiu I

Constantin cel Mare

- Stabilește legătura dintre aceste două personalități.
- Precizează rolul lui Constantin cel Mare și cel al lui Teodosiu I în afirmarea creștinismului.
- Exprimă-ți opinia cu privire la rolul creștinismului în procesul de romanizare.

II. ANALIZA SURSELOR SCRISE

„La sfârșitul secolului al IV-lea, aproape întreaga armată romană este formată din mercenari barbari. Este demn de remarcat faptul că, în lupta contra barbarilor, Roma folosea tot barbari. Ultimii generali străluciți ai Imperiului au fost tot barbari. În Imperiul Roman de Răsărit s-au remarcat în secolul al V-lea alanii Ardabur și Aspar. Cel mai celebru dintre ei a fost Stilicon. El a apărut Italia de vizigoți, dar, acuzat de înțelegere cu Alaric, a fost executat în 408.”

Barbarii în serviciul Imperiului

- Descrie, în baza sursei, specificul relațiilor dintre romani și barbari.
- De ce mercenarii barbari deveneau generali remarcabili în armata romană?

III. GÂNDIRE CRITICĂ

„Orientul Antic, înțelegând prin aceasta în primul rând actualul Orient Apropiat, a fost o zonă de invenție – un număr impresionant de premiere se produc în acest spațiu. De la primul tip uman până la primele forme de utilizare a terorii ca instrument militar, istoria Orientului Antic este marcată de descoperiri care au dat imaginea lumii antice. Să dăm câteva date: apariția primelor așezări fortificate (Ierihonul, prin mileniul al VII-lea î.H.); apariția primelor forme de scriere (în Sumer – zona dintre Tigru și Eufrat, în Irakul modern); primele coduri de legi (tot în Sumer, în mileniul al IV-lea î.H.); primele scrieri istorice (sub forma analelor, în Babilon, la începutul mileniului al II-lea î.H.); prima metalurgie (zona Asiei Centrale, mileniul al IV-lea); primele credințe monoteiste (religia mozaică și erezia lui Ekhnaton în Egipt); în sfârșit, primele state.”

Gheorghe-Vlad Nistor, *Cultură și civilizație în lumea antică*

- Demonstrează afirmația: „Cultura Orientului Antic a constituit fundamentul culturii contemporane”.

ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE PE BAZĂ DE PROIECT

Proiectul este o activitate de învățare și evaluare complexă, utilizată în scopul dezvoltării și consolidării competențelor formate în cadrul lecțiilor de predare-învățare și aplicarea acestora în situații, contexte noi de învățare. Un proiect trebuie să includă elemente de cercetare, de documentare și, desigur, de creativitate. Proiectul poate fi realizat individual, în perechi sau în grup și presupune parcurgerea anumitor etape. Durata proiectului este diferită, în funcție de tema abordată, și se încheie cu realizarea unui produs. Produsul realizat este prezentat în fața unui auditoriu: a colegilor de clasă, a colegilor de școală, a părinților etc. La final, activitatea de proiect este evaluată.

Etape de realizare a unui proiect (în cazul realizării în grup):

- formularea temei;
- stabilirea grupului de lucru;
- alegerea liderului grupului;
- fixarea obiectivelor și a termenului de realizare;
- alegerea produsului care urmează să fie realizat;
- identificarea surselor pentru realizarea produsului;
- identificarea resurselor necesare pentru realizarea produsului (imagini, costume etc.);
- colectarea datelor;
- stabilirea sarcinilor pentru fiecare membru al grupului;
- realizarea produsului;
- prezentarea produsului;
- evaluarea proiectului;
- reflecții asupra activităților realizate, asupra competențelor, abilităților, atitudinilor dobândite, care pot fi utilizate în viitor în diverse situații de viață ale elevului.

Conform Curriculumului la disciplina Istoria românilor și universală, în clasa a V-a sunt prevăzute următoarele *activități de învățare pe bază de proiect*:

- **Vizită la muzeu (reală/virtuală):** plan-schiță, fișă de observare, articol pentru ziarul școlii/jurnal etc.
- **Minicercetare:** evoluția unor obiecte/unelte în timp.
- **Studiu:** descrierea unei sărbători din localitate care a fost moștenită din Antichitate.

ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE PE BAZĂ DE PROIECT

Vizită tematică la Muzeul Național de Istorie a Moldovei

Muzeul, conform *Dicționarului explicativ al limbii române*, este o „instituție care se ocupă cu strângerea, păstrarea, cercetarea, punerea în valoare și expunerea obiectelor care prezintă interes istoric, științific, artistic etc.”, dar și „clădire în care sunt păstrate și expuse astfel de obiecte”. Aceste obiecte se numesc exponate. Cele mai cunoscute muzee din Republica Moldova sunt: Muzeul Național de Istorie a Moldovei, Muzeul de Etnografie și Istorie Naturală, Muzeul Național de Artă, Muzeul de Istorie Militară etc.

Sarcina 1. Observă exponatele în timpul excursiei și fă notițe:

Nr. de ordine	Itinerarul obiectivelor istorice – culturale/etnografice/arheologice	Idei-ancoră selectate din conținutul explicațiilor profesorului/ghidului
1	Sala 1	Preistoria în spațiul carpato-danubiano-pontic

Sarcina 2. Analizează cinci obiecte/exponate, surse istorice, observate în colecția muzeului cu referire la perioada studiată – Preistorie.

Nr. de ordine	Obiect/exponat observat	Domeniul de activitate din care face parte	Data, locul unde a fost găsit	Importanța pentru conținuturile studiate
1				
2				
3				
4				
5				

Sarcina 3. Descrie un obiect/exponat din Neolitic după algoritmul propus:

Exponatul	Descrierea (criterii): a) materialul utilizat; b) cum s-a păstrat; c) unde a fost descoperit; d) din ce perioadă este; e) ce domeniu de activitate umană reprezintă
De exemplu: figurină feminină	confectionată din argilă, lut ars...

Sarcina 4. Compară două exponate din colecție cu referire la evoluția metalurgiei bronzului.

Denumirea exponatului	Prezentarea grafică (desen)	Descriere
De exemplu: fibulă sau coif		

Sarcina 5. Prezintă, utilizând algoritmul de mai jos, trei exponate care demonstrează evoluția comunităților umane în Preistorie.

Denumirea exponatului	Domeniul de utilitate	Modul de viață al comunităților	O concluzie care să reflecte evoluția comunităților. Argumentele vor fi însoțite de termeni specifici și noțiuni studiate, caracteristice perioadei

Valorificarea datelor:

După vizita tematică la muzeu se va organiza o activitate practică, interactivă, de evaluare a celor observate de elevi.

Produsul realizat: articol pentru ziarul școlii/jurnal etc.

ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE PE BAZĂ DE PROIECT

Minicercetarea

Cercetarea este un proces de căutare sistematică, o investigație originală în scopul dobândirii de noi cunoștințe cu ajutorul studiului, observației și comparației.

Etapele realizării unei minicercetări: 1) alege tema; 2) stabilește scopul și sarcinile; 3) identifică sursele necesare (documente, enciclopedii, dicționare, imagini etc.), cercetează-le și extrage informația necesară; 4) analizează informația și clasific-o; 5) formulează concluzii; 6) stabilește forma de prezentare a produsului (PPT, poster, desen etc.); 7) realizează produsul; 8) prezintă produsul realizat colegilor.

Scopul: aplicarea competențelor de cercetare și IT.

Produsul realizat: Poster

EVOLUȚIA ÎN TIMP A UNOR OBIECTE/UNELTE. ISTORIA TOPORULUI

Topor de mână

Topor cu orificiu

Topor clasic

Topor cu lamă metalică

Toporul este o unealtă care inițial nu avea mâner, ci doar capul, realizat din silex sau din alte tipuri de piatră cioplită, fiind numit *topor de mână*. Acest tip de topor, care datează de aproximativ 1.500.000 de ani, era foarte greu, incomod și fragil și avea o durată scurtă de existență. În Neolitic oamenii au început să-l șlefuiască și a apărut *toporul cu orificiu*. *Toporul clasic*, cu mâner și lamă, a apărut cu 30.000 de ani în urmă. Toporul este prima armă din două piese. Când oamenii au învățat să prelucreze metalele, au început să facă topoare cu lamă metalică și cu mâner din lemn.

Pentru a toca sau a răzui

Pentru tăierea pieii groase
a elefanților și a rinocerilor

Utilizarea toporului
în Preistorie

Pentru construcția caselor

La vânătoare

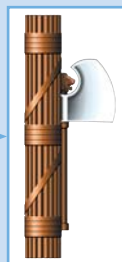
În Antichitate toporul a fost folosit ca armă de egipteni, hitiți, greci, chinezi și alții. Acest tip de armă era destul de răspândit la celti și germani – la dușmanii Imperiului Roman. Toporul simboliza puterea și autoritatea, astfel că în imaginile timpului, regii și împărații din Antichitate erau reprezentați cu un topor în mâini (de exemplu, regele akadian Naram-Sin). În Roma Antică, fasciile (mănunchi de nuiiele de mestecăn, legat cu o curea în jurul unei securi) arătau importanța funcției și rangul social al persoanelor și erau purtate în timpul festivităților publice. Toporul era un atribut al zeilor, în special al zeilor supremi la diferite popoare (Zeus, Jupiter, Indra, Perun, Perkunas, Thor) sau al zeilor cerului și furtunii (zeul hurrit Teshub sau zeul hitit Tarhunz).

În Evul Mediu și o perioadă din Epoca Modernă, toporul era utilizat ca armă de luptă. Totodată, era o unealtă importantă în gospodărie.

Din 1830 topoarele au început să fie produse la scară industrială. În prezent sunt cunoscute mai multe tipuri de topoare cu diferite caracteristici.

Regele Naram-Sin
(2254–2218 î.H.)

Fascie

Zeul Tarhunz,
basorelief hitit

■ Realizează, conform modelului propus, o minicercetare istorică pe o temă aleasă de tine. Succes!

ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE PE BAZĂ DE PROIECT

Jocul Ursului, Bacău, România,
2019

Descrierea unui obicei/unei sărbători din localitate care a fost moștenit/moștenită din Antichitate

Scopul: Promovarea tradițiilor și valorilor locale.

Produsul realizat: a) Joc de rol: interpretarea unui obicei; b) O adresare către autorități în care se propun măsuri de salvagardare (conservare și promovare) a acestui obicei/acestei sărbători; c) Poster.

Etapele de elaborare a proiectului:

1. Identificarea unui obicei sau a unei sărbători din Antichitate, care se păstrează în localitate.
2. Documentarea cu privire la acest obicei/această sărbătoare din diferite surse, inclusiv prin interviuarea localnicilor și colectarea de fotografii.
3. Realizarea descrierii propriu-zise conform fișei de cercetare.
4. Structurarea grafică a informației.
5. Prezentarea produsului în clasă.

Fișa de cercetare:

Denumirea sărbătorii.

Originea și istoria ei.

Semnificația sărbătorii.

Descrierea acesteia: elemente caracteristice, participanții și rolul lor, obiectele utilizate și scopul lor etc., tradiții specifice sărbătorii.

Importanța și viabilitatea sărbătorii.

Poporul român a păstrat de-a lungul timpului o serie de obiceiuri și tradiții practicate de geto-daci sau venite prin filiera creștinismului. *Jocul Ursului*, o tradiție populară în România, se desfășoară în perioada sărbătorilor de iarnă, de la Crăciun până la Bobotează. Este o reprezentare teatrală a luptei dintre un urs și un grup de vânători sau ciobani, care se bazează pe executarea unui dans specific de către un grup de bărbați îmbrăcați în costume de urs. *Dragobetele* este sărbătoarea tinereții și a dragostei la români și poartă numele zeului mitologic al dragostei. În satele unde se păstrează obiceiul se poate auzi și astăzi zicala: *Dragobetele sărută fetele!* Dacă timpul era favorabil, fetele și flăcăii se adunau în cete, schimbau cuvinte de dragoste, ieșeau la pădure chiuind pentru a culege primele flori ale primăverii. *Mărțișorul*, *Caloianul*, *Călușarii*, *Paparuda*, *Sânzienele*, *Plugușorul*, *Colindul* își au originea, de asemenea, în Antichitate.